GVLIELMI BVDAEI Consiliarii Regii, libellorúmque magistri in prætorio, altera editio Annotationum in Pandectas.

PARISIIS.
EX OFFICINA ROBERTI STEPHANI.
M.D.XXXV.

GVLIELMVS BVdæus Dauidi Buresio Cõsiliario regio in curia Rothomagensi, S.

Qvum certo pridem meditatóque proposito Dauid Buresi, vitã ita instituissem, vt mihi nec vxore, nec liberis, nec curis vacãti domesticis, nec cæteris studiorum auocamentis, studioso tamen perinde esse vacaret: ipse necopinato fato inde abreptus, diúque ac multum aulicis auris iisdem euariantibus iactatus atque exagitatus, aliquot annos vitæ sollicita quadam in inertia dicam an immunitate? transegi. in eius inquam operis immunitate, vitam egi aliquandiu, quo opere animus meus in secessus ocio, priuatæque vitæ tranquillitate pasci ac vegetari solebat, vt ambrosia quadam mentium abstrusarum, ac sibi viuentium. Nuper autem mihi conuerso penè euentu, oblata vel reuisendi domum vel remigrandi occasione, cætera quidem ingemiscens, id demum, vt in rebus tantùm non comploratis (quæ tunc erat hominum opinio) libens hilarísque accepi quod dabatur. feci etiam cupidissimè, vt etsi ad ordinem ampliorem interea transire mihi benignitate regia contigerat, eãdem haud secus voluntatem, idem vitæ exigendæ institutum, animi destinatione retinerem. quanquam nunc foro operam danti quotidianam, non æquè animo indulgendi, libertas constat & prolixitas, atque mihi antè constitit in sinu commentanti Philologiæ. Reddere igitur animum sibi, méque literarum cultui, velle cœperam; quando tum primum id licere tanto interuallo cœperat. Id verò quo minus expeditè, atque ex sententia facerem longioris vacationis licentia, dissolutáque remissio animi non leuiter obstabat. imperatas enim operas ipse animus non eodem obsequio accipere obiréque poterat. Id quidem incommodum aliquãtisper negocium mihi exhibuit, instauratiuam commentandi rationem inire cogitanti. quoad sensim acrius mecum aeriúsque agendo, eò aliquando perductus sum, vt commentariorum veluti syluas carie iam & situ squallidas percurrere instituerẽ, si quid inde fortè exire posset, quod priora nostra eodẽ tenore subsequeretur, consimilíque fauore. Huic rei accincto, incumbentíque foruliśque perscrutandis, exeuntes inde in primis Annotationum reliquiæ, vtcunque olim collectæ ex animaduersionibus in Pãdectas, argumentũ mihi suppeditare visæ sunt, animum ad vetera (quod aiunt) præsepia quoquo modo admoliẽdi. Fore enim arbitrabar, si pristinum tandem pabulum agnouisset, tum deniqueve peregrè nos rediisse hominibus nostris ostenderemus, studiosis etiam quibusdam vt iuuenibus desideriũ nostri minueremus. At verò vt ab hoc primum opere desitum institutum redauspicarer, contraquam testatione consignata non semel (vt opinor) facturũ

me dixeram, homines non pauci in causa mihi fuerunt: quorum in occursu flagitationes præcidere, tanti vtique esse putaui, & tãquam non præstitæ pollicitationis exprobrationes tacitas, vt ab inconstantia semel ego malè audire mallem, quàm semper eo nomine nequicquam interpellari. Simul rem pro derelicto habitam & expositam, repetere me debere tollereque aiebát, quum nullus eam sustulisse adhuc videri vellet: nempe vt ieiuni argumenti atque aridi materiam ad doctrinam commẽdandam, noménque illustrandum hominis paulo ingeniosioris. Neque enim aliud causæ fuisse reor, quòd res in medio posita, à nullo non neglecta adhuc esse videatur. Proinde seu publicè seu priuatim ea de re appellatus, quasi sartorum iuris tectorúmque redemptor, tametsi sæpius conductione renunciata: hoc quicquid est, defungendi gratia dependendum esse putaui: atque vt semel id nomen mihi expungeretur, quod iam diu pro inani irritóque haberi in tabulis publicatis mecum ipse ratiocinabar, ob ea quæ suprà dixi. Id vero Buresi suauissime, cum pro nostra amicitia mutuis inter nos officiis, tuis longè commendabilioribus confirmata: tum verò doctrinæ tuæ merito in vtraque lingua non mediocris, vt parcissimè loquar, tuis velut auspiciis editum peruulgatúmque volui. Cæterum & à te, & ab optimo quoque doctrinæ elegantioris in iurisdictione retinentium, aut si quis est vnus in primis, qui publicam vicem amplius te lætetur doleátve, ob lectionem iuris disciplinámque rectè secúsve constitutam: ab eo quasi ab actore publico, studiosǽque nationis cognitore: hoc mihi nõ ineptè (vt opinor) cauero: neminem eo nomine à me quicquam amplius petiturum. etiam si in ære fortassè est adhuc nostro nonnihil quod dissoluere possimus, si summo iure nobiscũ homines experiri pergerent. Nam quum ægrè debitum agnouerim, quod acceptum mihi esse latum nõ ab re existimabam: vix est vt bonã aliquam operam in reliquum nauare queam, quod iam è manibus abieci. Et moribus ita comparatum esse nosti: vt qui tarda nomina sæpius appellando eáque ancipitia, habere se experti fuerint & meminerint eorum, si partem fortè fortuna nõ minimam in præsens abstulerint, in reliqua ne magnopere solliciti ferè sint, eorum etiam rationem nullam vt propemodum habeant. Vale. Parisiis, octauo Calend. Iunias, M.CCCCC.XXVI.

ANNOTATIONES reliquæ in Pandectas.

Ex libro quadragesimoseptimo Digest.

IN tractatu de priuatis delictis, capite, Nunquam: Si quis (inquit Vlpianus) alienam ancillam surripuerit & flagellauerit, vtraque actione tenebitur. nam & serui corrupti agi poterit & furti. Legēdum cēseo flagitauerit, ex antiquo vno exemplari. vt sit sensus: Si etiam ancillam surreptam stuprum flagitauerit: hoc est, de stupro vehemētius instantiúsque appellauerit. hoc enim significar flagitare. Cicero in Philip. Serius populo Romano hūc vestitum dedimus, quàm ab eo flagitati sumus. Flagito αἰσχρῶς αἰτῶ, λιπαρῶ, καὶ προσλιπαρῶ significat. Flagitare.

IN cap. vltimo eiusdem tractatus, Nec cogendus erit in crimine subscribere. Melius & emendatius legitur, in crimen subscribere. Subscriptio huiuscemodi non tantùm in causis criminalibus, sed etiam in ciuilibus fiebat. vt hodie, cum libelli iudici porriguntur subscripti vel à reo, id est litigatore, vel ab eius procuratore. Plinius lib. v. epistol. Post hoc Curianus à matre exhæredatus cum cæteris cohæredibus subscripsit centumuirale iudicium: mecum non subscripsit. id est controuersiam mouit hæreditatis, testamentum scilicet impugnare vt inofficiosum volēs. Idem, Scis te non subscripsisse mecum: & iam biennium transisse, omniáque me vsu cœpisse. id est, mecum querela non esse expertum. οὐδὲ γὰρ ἐς ὑπ ἔλαχες δίκην ἐμοὶ τῆς κληρονομίας. Hoc recentiores Iurisconsulti iudicium dictare interdum vocant: & dictare actionem: vt Paulus in cap. actione, titu. Pro socio. Dicitur & edere iudicium ab Vlpiano, titu. Rem ratam haberi. Subscriptiones etiam olim in publicis iudiciis fiebant: sed pœnales non erant. Cicero in Diuinatione, Veruntamen L. Apuleium esse video proximū subscriptorem: hominem non ætate, sed vsu forensi atque exercitatione tyronem. Et paulo inferius, Quartum quem sit habiturus nō video: nisi quem forte ex illo grege oratorum, qui sibi subscriptionem postularunt, cuicunque vos delationē dedissetis. id est, qui postularunt à vobis, vt ad quencunq; Verris accusatio esset delata, sibi liceret accusationi subscribere. Et rursus, Respōdebo nō esse vos tales viros cōmissuros, vt ad causam tātā à me susceptā, mihi creditā, quisquā subscriptor me inuito aspirare possit. Quo in loco Pædianus subscriptores ait eos esse appellatos causidicos, qui adiuuare accusatorē poterāt: quos oportebat summissius agere, quàm eū quē sequebātur. ἀντιφύλακες ἢ ἀντιφυλακταὶ à Græcis appellabātur. Ii etiā custodes appellabātur. ob id enim etiā ipsi dabantur, ne accusatori corrupto facilè liceret præuarica-

Subscribere.

Subscriptores.

Custodes.

ri. Idem Cicero eodē in loco, Custodem(inquit) Tullio me apponite. Quid? mihi quàm multis custodibus opus erit, si te semel ad meas capsas admisero? Idem ad Quintum fratrem, Gabinius absolutus est. omnino nihil accusatore Lentulo subscriptoribúsque eius infantius, nihil illo cōsilio sordidius. Huiusmodi sunt hodie causidici, qui in causis illustribus perorandis solent adesse ei qui causam ipsam agit, & eum circunstare, gestúque & tacita admonitione se ab eo stare profiteri. Qui & Aduocati & Aduocatio etiam Latinè dici possunt. Subscribere causæ dici potest id, quod adiungere causæ nunc dicunt. quod & in causam descendere dicebatur. Cicero ad Atticum libro octauo, Quominus mirere si inuitus in eam causam descendo, in qua neque pacis, neque victoriæ ratio quæsita sit vnquam: sed semper flagitiosæ & calamitosæ fugæ. per translationem de partibus Pompeianis loquens. Inde factum est vt subscribere pro assentiri, & fauere ponatur. Celsus de Asclepiade loquens, Vlterioribus autem diebus cubantis etiam luxuriæ subscripsit. Traianus ad Plinium, Tuo tamen desiderio subscripsi: & dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo, referri in commentarios meos iussi. quo in loco subscripsi, potest significare concessi: subscripto scilicet libello ea de re mihi porrecto. Subscribere causam, est sententiæ causam assignare: vt apud Ciceronem pro Cluentio, Video igitur iudices, animaduertisse censores in iudices quosdam illius consilii Iuniani, cum istam ipsam causam subscriberent.

Aduocatio. *Subscribere causæ.* *Descendere in causam.* *Subscribere causam.*

IN tractatu, De furtis, cap. tertio, Fur est manifestus, quem Græci appellāt. Reponēdū hoc verbū αὐτόφωρον. quem Græci αὐτόφωρον appellāt. Fur à Græco dicitur: vt in cap. primo Vlpianus dixit: & Gellius docet libro primo noctium Atti. Nam quod nūc à Græcis κλέπτης dicitur, antiquiore lingua φὼρ dicebatur. hinc per literarum affinitatem phor à phero verbo, Latine fur dictus est. Phero Latinum verbū factum est fero, vt alia non pauca: cuiusmodi sunt ago, sto, sisto, lego, plecto, libo, edo, poto, eo, fari. Græcè enim pho dicitur. Ab ea voce φὼρ, verbū φωρῶ factum: quod deprehendo significat. Vnde κλέπτης αὐτόφωρος, fur manifestus dictus: hoc est εἰλημμένος ἐπαυτοφώρῳ, manifesto conuictus. quod etiam transfertur ad alia. Nam quicunque reus conuictus, dicitur ἐπαυτοφώρῳ ἁλοὺς, & ἐπαυτοφώρῳ ἑαλωκὼς, & κατάφωρος: vt adulter deprehensus.

Fur vnde. *Græca verba Latina facta.* *Autophoros.*

IN cap. Quāuis, paulo inferius, eodem sub titulo, De furtis: notandum est verbū constituere. Tamen in initio(inquit Paulus) id est furti faciendi tēpore, constituere visum est, manifestus nec ne fur esset. Cōstitutio iudicii est cōtrouersia quædam iudicium præcedens: vulgo(vt opinor) finem non procedendi vocamus. Cicero in Partitionibus, Atque etiam ante iudicium de constituendo ipso iudicio solet esse contentio: cum aut sitne actio illi qui agit, aut iámne sit, aut num iam esse desierit, aut illáne lege, illísne verbis sit actio, quæritur. Idem in Verrem, actione tertia, Amici eius recusare ne quod nouū iudicium, neque ipsius cognitio, illo absente de existimatione eius constitueretur. Constituēdum igitur ab initio, id est iudicis interlocutione pronūciandum aut definiendum est, vtra actione agere debeat qui furti acturus est. de quo verbo satis multa in priore editione dicta sunt.

Cōstitutio iudicii.

Quod autem paulo inferius ſequitur: Nec manifeſtum furtum quid ſit apparet. nam quod manifeſtum non eſt: id ſcilicet nec manifeſtum eſt. ex verbis legis duodecim tabularũ ſumptum eſt. olim enim nec pro non dicebant. Nec pro nõ
quod etiam hodie in quibuſdam dictionibus vſu inualuit. Cicero libro tertio de Legibus, Senatori qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto. Verba ſunt legis antiquæ, quibus hoc ſignificatur. Senatori qui ad Senatum vocatus nõ conuenerit, aut culpam imputari oportere, aut iniungendam neceſſitatem cauſæ legitimæ excuſandæ. Sic Terentius in Heauton. Vt hanc lætitiã necopinanti primus obiicerẽ. pro nõ opinanti. Sic Cicero in Offi. bona necopinata, pro inopinatis dixit: & Liuius necopinato pro inopinato, id eſt ἀπροσδοκήτως. &, Necopinanteis aggredi ſtatuit, Tranquillus in Auguſto.

IN cap. Falſus, ſiue id legem potius (vt mos inualuit) appellare libet. §. Sic locus reſtituẽdus, Quid ergo ſi ea quæ dicunt Græci μήνυτρα petat? cuius vocis veſtigia exilia in antiquo exemplari extabant, quod vidimus: alioquin εὐαγγέλια ipſe legerem. Menytrum Græci tam indicium, quàm indicis præmiũ Menytrum.
vocant. Vlpianus ipſe indicium appellauit alibi ſuprà, De cond. ob turpẽ cauſam. Indicium.
Sed plurali numero ferè iſta enunciantur vocabula, non ſingulari. Apud Lyſiam μήνυτρα pro impunitate accipitur, quæ eſt præmium ſeſe & cõſcios indicantis. Sic σωτήρια. ſic χαριστήρια, ἐπινίκια, & alia. Herodianus, σωτήριά τε τοῦ βασιλέως ὁ δῆμος μετὰ τῆς ἑορτῆς ἐπανηγύριζε. Idem, ὡμολόγει τε χαριστήρια, καὶ ἔθυε σωτήρια. ludos & ſacrificia ſignificans diis facta, pro detecta & cõperta in Commodum Cæſarem coniuratione. Euãgelia, præmium ob iucundum nuncium. Cicero ad Euángelia.
Atticum, O ſuaues duas epiſtolas, quibus euangelia deberi fateor. Iſocrates pro ſacrificio accepit in Areopag. εὐαγγέλια δὲ δὶς ἢ τρὶς τεθύκαμεν. Homerus ὀδυσσείας ξ, pro præmio nũcii ſingulariter dixit, εὐαγγέλιον δέ μοι ἔστω. Apud nos ignes nocturni fiunt euãgeliorum nomine. Sic epinicia celebrantur apud nos, cum Epinicia.
ſupplicationes decernũtur obſecrationéſque ſolennes: & cum canticum palmarium & laureatum canitur ob partam victoriam. Atque etiam euangelia decernuntur, aut ob filium Principi natum, aut ob alium quenuis nunciũ hilariorem. Lucianus epinicia pro epulo poſuit victoriæ cauſa dato. Trãquillus in Nerone vſus eſt. Affirmauit lætum inter lætos cantaturum epinicia.

IN eodem tractatu, De furtis, cap. Si quis vxori. §. Si quis aſinum. Locus ſic ſarciri poteſt, Si quis aſinum meum coegiſſet, & in equas ſuas ὑπὸ τῇ ὀχείᾳ duntaxat captum admiſiſſet: furti non tenetur. quanquam coegiſſet verbum parum hic cõuenire videtur, pro cõcluſiſſet vel abegiſſet. Admittere, eſt ma- Admittere.
rem fœminæ, aut mari fœminam admouere ad initum. Columella lib. vii, Patruus meus arietes feros mercatus, quoſdam in agros tranſtulit, & manſuefactos tectis ouibus admiſit. Plinius lib. x, Equas autẽ poſt tertiũ diem, aut poſt vnũ ab enixu vtiliter admitti putãt: cogúntq; inuitas. Et admiſſura Columella eodem libro, Nec admiſſuræ certa tẽpora ſeruentur. Sic Geneſis xxx. cap. Quando verò ſerotina admiſſura erat & cõceptus extremus: nõ ponebat eas. Admiſſura.
Iuuenalis poeticè dixit, Iam fas eſt, admitte viros: Satyra ſexta. Inde etiã admiſſarius equus, aſinus, vel taurus, ad initũ electus. Columella, Quidã præcipiunt eodẽ ritu, quo mulas admiſſariũ ſaginare, vt hac ſagina hilaris plurimis Admiſſarius.

fœminis sufficiat. Græci admittere βιβάζειν dicunt. Aristoteles de suibus, ἀν καὶ ὀρνῶσιν βιβάσῃ, μία ὀχεία ἀρκεῖ. Itidem Plutarchus in Lycurgo. Herodotus ἰθεῖναι, quasi admittere ad verbum dixit. sic enim in Thalia scribit, τέλος δὲ ἰθῆκε ὀχεῦσαι τὴν ἵππον. & in Melpomene, ἐπεὰν πρῶτον ἡ ὥρη χνίσκηται τὰς ἵππους, ἰθεῖσι τοὺς ὄνους. Cicero in Pisonem admissarium pro homine libidinis peruagatæ posuit, ad omniúmque fœminarum libidinem exposito, Itaque admissarius iste simulatque audiuit voluptatem à philosopho tantopere laudari, nihil expiscatus: sic sensus suos omnes voluptarios incitauit, vt non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur. Hoc Plinius venustè transtulit ad insitionem: vt felix est ferè scriptor in huiuscemodi genere translationum. sic enim inquit libro decimoseptimo, Neque enim animalium tantùm est ad coitum auiditas, sed multo maior est terræ, ac satorum omnium libido: qua tempestiuè vti, plurimum interest conceptus. Peculiare vtique in insitis: cum sit mutua cupiditas vtrinque coeundi. Qui ver probant, ab æquinoctio statim admittunt, prædicantes germina parturire. Admittunt, inquit, id est surculum trunco adiungunt. Admittere equum interdum pro conscedere accipitur: vt apud Ciceronem in secundo de Finibus, Num etiam P. Decius cum se deuoueret, & equo admisso in mediam aciem Latinorũ irrueret, aliquid de voluptatibus suis cogitabat? Liuius lib. ii. ab Vrbe cond. Superbus in Posthumium equum infestus admisit. Hoc etiam verbum multis & aliis modis in vsu est apud peritos: qui nunc ad rem non pertinent. Admissarius equus à Græcis ἀναβάτης dicitur: quia ἀναβαίνειν pro inire dicunt, hoc est venereo impetu aggredi. sæpius tamen ὀχεῖον dicunt. Apud Hieremiam prophetam emissarius pro admissario mendosè legitur cap. quinto: nisi me fallit opinio: Equi amatores in fœminas, & emissarii facti sunt: vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Est enim translatio emphatica, sumpta ad libidinem hominum designandam immodicam & portentosam. Apud Græcos etiam hæc vox ἵππος, id est equus, in compositione vehementiam denotat: vt ἱππόπορνος quasi ἱππομανής, ἱππογνώμων, & alia. Emissarius autem lõgè aliud significat. Potest autem & hic locus ex aliorum exemplarium obseruatione hoc modo sarciri, Si quis asinum meũ coegisset in equas suas, ἀναβαίνειν ἐπὶ τῇ ὀχείᾳ: si duntaxat, & reliqua.

Admittere equum. *Locus Hieremiæ.* *ἵππος.*

SVB titu. Arborũ furtim cæsarũ, in. c. Cædere, ita legitur: Cingere est deglabare. Vel deglabrare legendũ vel deglubere: quod ipsum magis probo: id est corticem eximere. Cato de re rust. Salictum suo tempore cædito, glubito, arctéque alligato: librũ conseruato. Catul. de Lesbia metaphoricè, Nũc in quadriuiis & angiportis Glubit magnanimos Remi nepotes. pro denudat dixit, & ad singula vestimenta redigit. Inde illud Tyberii Cæsaris, Boni esse pastoris tondere pecus, non deglubere. quod Græcè sic ferunt dicere solitum, κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ᾽ οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι. id est Tonderi pecus meum non rasitari volo. Quod autem sequitur, Subsecare est subsecuisse, corruptum esse facilè intelligimus. quem locum his verbis in compendio Græco legimus, ζωννύειν ἐστὶ τὸ περιελεῖν τὸν φλοιόν. κάτω τέμνειν, τὸ ἀποτεμεῖν, Cingere, inquit, est corticem exemisse. subter cædere, est succidisse. Et hactenus ibi legimus.

Deglubere.

IN cap. Prætor, sub titu. Vi bonorum rapt. Græca verba reponenda sunt hoc modo, Turbam autem appellatam Labeo ait ex genere tumultus. Idque verbum ex Græco tractum. τύρβη γὰρ παρὰ τὸ θορυβῶ ἄρηται. Tyrbe Græce tumultum significat: vnde turba facta est, vt ex Sylla Sulla, ex Xystico Xusticus: & vt alia permulta y in u nostrum verterunt. Lucianus, ὁρῶ ποικίλην τινὰ τύρβην, καὶ μεστὸν ταραχῆς τὸν βίον. Turba vnde.

SVB titulo, De incendio, ruina, naufragio: cap. Quo naufragiū §. Qui eiecta, restituenda dictio Græca, quæ exoleuit librariorum ignorãtia. Qui eiecta naue quid rapuit, hoc edicto tenetur. Eiecta, hoc est quod Græci aiunt ἐκκλυζομένους, vel ἐξοκείλαντας. Est enim ἐξοκεῖλαι, τὸ ὑπὸ βίας τῶν κυμάτων κατάγεσθαι, vndarum vi in littus eiici. Isocrates metaphorice in Areopag. vsus est, μὴ πλουτοῦντες εἰς βραχύτερα πράγματα ἐξοκείλωσιν. Herodotus actiue dixit ἐπώκειλαν τὴν νέα, impegerūt. In eodem tractat. cap. Si fortuito, Nisi tam lata culpa fuit, vt luxuriæ aut dolo sit proxima: Accursius luxuriam latam culpam interpretatur. Ego lasciuiæ lego. est autem lasciuia petulantia ludicra & ludus improbior, vt in priore editione planum fecimus. Lasciuia.

IN tractatu, De iniuriis, cap. Iniuriarum, Si quis me prohibeat in mari piscari, vel in diuerticulum, quod Græce dicitur ducere, iniuriarum iudicio possim eum cõuenire. Lego vel euerriculū quod Græce σαγήνη dicitur. Verriculum & euerriculum rete est piscatoriū, sagena à Græcis dictum: à verrenda aqua sic appellatum. Euerriculū. Cicero in quinta in Verrem act. de Verre ipso loquens, qui Centuripinos cõpulerat edicto omnia ad se argentea vasa comportare: è quibus emblemata abstulerat redditis puris vasis, genere rapinæ improbissimo: Quod vnquã (inquit) iudices huiuscemodi euerriculum in illa prouincia fuit? alludẽs ad Verris nomen, & ad significationem verbi. Idem in tertio de Natura Deorū, Cum iudicia bonæ fidei recensuisset, addidit hæc verba. Inde verriculum malitiarum omnium, iudiciū de dolo malo, quod C. Aquilius familiaris noster protulit: quem dolum idem Aquilius tū teneri putat, cū aliud sit simulatum, aliud actum. Actionem de dolo verriculum appellat, quo scilicet euerruntur fraudes hominum è vita ciuili. est enim hæc actio prodita ad terrorem hominum subdolorum: qui ignominiam eius iudicii formidant. & qui alio iudicio conueniri non potest, hoc velut subsidiario coercetur. Vlpianus, Verba autem edicti talia sunt, Quæ dolo malo facta esse dicentur: si de iis rebus alia actio non erit, & iusta causa esse videbitur: iudicium dabo. Idem in Verrem, act. tertia, O Verrea præclara: quoquam si accessisti, quo non attuleris istum diem. etenim quam tu domum, quam vrbem adiisti, quod fanū denique, quod non euersum atque extersum reliqueris? Euersum ab euerro dixit. ἐκσεσαρωμένον, κεκορημένον, quasi scopis expurgatum. Omnia (inquit) sacra iuxta ac prophana corrasisti & compilasti. Euerriculare Laurentius Vallen. Latinè dixit, quod Herodotus σαγηνεύειν appellat in Thalia & in Erato: & Plato in tertio de Legibus, his verbis, καὶ τινα λόγον εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν ἀφῆκεν, ὡς οὐδεὶς Ἐρετριέων αὐτὸν ἀποπεφευγὼς εἴη. συνάψαντες γὰρ ἄρα τὰς χεῖρας, σαγηνεύσαιεν πᾶσαν τὴν Ἐρετρικὴν οἱ στρατιῶται τοῦ Δάτιδος. id est, Rumorem etiam quẽdam horrendum in vrbem nostrã emisit: homini scilicet quòd nemini Eretriensi eos effugere contigisset. siquidem Euerriculare.

ipſos Datidis milites per manus reſte ducta omnem Eretricam regionẽ euerriculauiſſe. Quo modo autẽ euerriculentur homines, licet ex Herodoto intelligere: Viro (inquit) virum manu tenente perpetua ſerie à mari Aquilonari ad Auſtrale peruadunt: tum deinde omnẽ per inſulam hominibus indagãdis captandíſque tranſeunt. σαγηνεῦσαι δὲ τοῦτ' ἐν φόνον. Lucæ xv, Nónne accendit lucernam & euertit totã domum. corruptè legitur pro euerrit. σαροῖ. Quod ſequitur circa finem huius capitis, Vſurpatum tamen, vt quis prohiberi poſſit ante ædes meas vel prætorium meũ piſcari: de villa elegantiore intelligẽdum, quæ villa etiã vrbana dicitur in tractatu, Locati: vbi hoc verbum expoſuimus.

IN cap. Item apud Labeonẽ. §. Quæſtionem. Quæſtionis verbo etiã quam malam manſionem Græci dicunt, continebitur. Vinculi genus vel tormenti ſignificatur: vt apud eundem Vlpianum in lege, Si hominẽ (ſiue id caput magis appellari placet, vt diximus) ſub titulo, Depoſi. Hominẽ vinctum, vt de eo quæſtio habeatur, vel ad malam manſionẽ extenſum. Quo in loco Accurſius male interpretatus eſt carcerem: vt etiam hoc in loco. Ego his verbis puto ſignificari quam Græci tum ποδοστράβην, tum ποδοκάκην appellant. id eſt τὸν πόδα στρέφειν καὶ κακοῦσθαι. Demoſthenes meminit ἐν τῷ κατὰ Τιμοκράτους.

IN cap. Quod reip. Quod reip. venerandæ cauſa ſecundum bonos mores fit; & reliqua. lego vindicandæ, id eſt aſſerendæ ab improbis & facinoroſis. Eſt etiam vindicare, animaduertere in malos. Cicero in Verrẽ, Si quid vindicatũ ſeuere eſt, non ex eo crudelitatis inuidiam colligam. Et vindicatur ille cui ob iniuriã illatam mulcta aut ſupplicium penditur ab eo qui rei perperam factæ auctor eſt. Plinius in Panegy. Licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus vindicari: & futuros ſub exẽplo præmonere. Et vindicatur maieſtas publica, cum à ſontibus ſupplicium ſumitur. Et quod ſequitur, Secundũ bonos mores fit, intelligendum recte atque ordine & more maiorum. *Vindico.*

IN cap. Veſtem, eodem ſub titulo, De iniuriis. Veſtem ſordidã rei nomine in publico habere, capillúmve ſummittere nulli licet. Pro clariori huius ſententiæ intellectu, ſciendum dictionem hanc ſordes reorum ſtatum conditionémque ſignificare interim, dum inter eos relati ſunt, antequam abſoluantur aut damnẽtur: qui etiam ſtatus hominũ reatus appellabatur: vt infrà, Ad legem Iuliam maieſtatis cap. vlti. Is qui in reatu decedit, integro ſtatu decedit. Trãquillus in Auguſt. Diuturnorum reorũ, & ex quorum ſordibus nihil aliud, quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione propoſita, vt ſi quem quis repetere vellet, par periculũ pœnæ ſubiret. Ex quibus verbis intelligitur olim neceſſariam non fuiſſe accuſatorum ſubſcriptionem: duntaxat vt talione ſe obſtringerẽt: id quod ſuperius diximus. Et eximere ſordes reorum, idem in Vitel. Caſtra vero ingreſſus, nihil cuiquam poſcẽti negauit: atque vltro ignominioſis notas, reis ſordes, damnatis ſupplicia dempſit. Id hodie faciunt principes, quum diplomatibus obſignatis, ac ſerico lino traiectis, criminum veniam indulgẽt. Inde ſordidati dicti ſunt, qui rei delati ſunt. Cicero in Piſonem, Nec minus lætabor cũ te ſemper ſordidum, quàm ſi paulliſper ſordidatum viderem. Sordidum dixit, vilem & abiectum, ac ſine vllo vitæ nitore ac lautitia vitam agentem. Sordidatum autẽ intellexit accuſatum & *Sordes.* *Reatus.* *Sordidatus.*

reum, ἐσθῆτα μεταλλάξαντα καὶ κόμης ἀνάπλεω, καὶ ἱκετεύοντα τὸν δῆμον. Dicitur etiã squallor, idémque significat. vt in oratione pro Cluentio, Aut ne fortè mater hoc sibi optatissimum spectaculum huius sordium & luctuum & tanti squalloris amitteret. de matre Cluentii loquens, quæ summopere gaudebat accusatione filii sui. Gellius libro tertio, Eúmque cum esset reus, neque bàrbam desisse tadere, neque candida veste vti, neque fuisse cultu solito reorum.. Plutarchus in Anto. de Philostrato reo, ὁ δὲ τὸν πώγωνα καθεὶς, καὶ φαιὸν ἱμάτιον περιβαλλόμενος. Solebant autem olim amici & necessarii sordes cum reo delato accipere ad misericordiam captandam, plebémque deprecabundi prehensare aut circumire, vt cum dies iudicii aduenisset, facilius absoluerentur. neque vt nunc rei postulati ciues Romani in carcerem coniiciebantur: sed suo arbitrio permittebantur, vt si pœnam legum vitare vellent, in exilium abirent, nec iudicii euentũ experirentur. Itaque Cicero in oratione, de reditu suo ita inquit, Nostra memoria Senatores ne in suis quidẽ periculis mutare vestem solebant: in meo periculo Senatus veste mutata fuit. Periculum enim appellat more Græcorũ reatum. vt in oratione pro Plãcio, Quid de me dicam? qui in huius periculo reus esse videor. quid de his tot viris? quos videtis veste mutata. à Græcis ἀγὼν καὶ κίνδυνος pro apologia & causæ dictione in re capitali dicitur. Plutarchus omnẽ prope equestrem ordinem, & iuuenes ad viginti milia sordidatos cum Cicerone fuisse ait, cum eóq; supplices populo passim per vrbem Romam fuisse, ἀλλὰ τῷ Κικέρωνι πρῶτον μὲν, ὀλίγου δεῖν σύμπαν τὸ τῆς ἱππικῶν πλῆθος συμμετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, καὶ δισμυρίων οὐκ ἐλάττους νέων παρηκολούθουν, κομῶντες καὶ συνικετεύοντες. Hoc idem Cicero ipse de se testatur in oratione de reditu suo, Id quoniã immodice fieri cœptum erat, ideo vetitum fuit iis quidem qui propinquitate aut affinitate cum reo coniuncti non erant: vt Venuleius hic docuit. Fabius libro sexto, de ciendis affectibus loquẽs, Non solum autem dicendo, sed etiam faciendo quædam, lachrymas mouemus. vnde & producere ipsos qui periclitentur, squallidos atq; deformes, & liberos eorũ ac parentes institutũ . Hoc Demosthenes παραστήσασθαι τὰ παῖδας καὶ γονέας τοῦ κινδυνεύοντος appellat. Idẽ Quintilianus, At sordes & squallores & propinquorum quoque similem habitũ scio profuisse. Valerius de Rutilio libro sexto, Ordinũ dissensione magis quàm culpa sua reus factus, nec obsoletam vestem induit, nec insignia senatoria deposuit, nec supplices ad genua iudicum manus tetendit. Huiusmodi erant sordes Hebræorũ sub sacco & cineribus misericordiam diuinam exorantium, Danielis nono, & Ionæ tertio. Verum quoniã hæc lex sub titulo, De iniuriis posita est: sciẽdum est huiuscemodi sordes non à reis tantum assumi solitas esse, sed etiam ab iis quorum nomine rei postulabantur: quíque iniurias rapinásq; perpessi, ad Senatum supplices veniebant, Prætorum Proconsulúmq; prouincias Romanas regentiũ expilationes expostulaturi, & interdum crudelitatẽ. Cuius instituti exemplum est apud Ciceronẽ acti. tertia in Verrẽ, his verbis, Nunc de miseria Siculorum Iudices audite. & Heraclius Syracusanus & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romam venerunt: sordidatique maximè barba & capillo Romæ biennium propè fuerunt. Et rursus acti. vlti. Aspicite aspicite Iudices squallorem sordésque sociorum. est hic Sthenius Thermitanus cũ

Periculum.

hoc capillo atque veste.domo sua expilata furtorum tuorum mentionẽ non facit,sese ipsum abs te repetit. Et rursus, Si vos(inquit)Iudices eos deseritis,ad Senatum deuenient,qui de Verre supplicium sumet.non est vsitatum,nõ senatorium.Huc pertinet quod de Senatu dictum est qui vestem in exilio Ciceronis mutauit. vt ipse in oratione pro Plancio,& pro P. Sextio memoriæ prodidit.non enim deprecãdi rei causa hoc factum est:sed insigne fuit luctus publici ob singularem Consulum improbitatẽ, qui Ciceronẽ euersum capite & fortunis cupiebant. Quid enim(inquit ipse)quisquam potest ex omni memoria sumere illustrius, quàm pro me vno ciue & bonos omnes priuato con sensu, & vniuersum senatum publico consilio mutasse vestem? Quæ quidem tum mutatio non deprecationis causa est facta,sed luctus. Quẽ enim deprecarentur,cum omnes essent sordidati,cúmque hoc satis esset signi esse improbum,qui mutata veste non esset? Ex his Ciceronis verbis planum fit illas sordes susceptas à Senatu fuisse ad cõcitandam inuidiam in Consules & Tribunum ple.P.Clodium,qui Ciceronem insontem,& de re publica egregie meritum,præcipitem egerunt in exilium. Propter quod luctum illum Consules postea inhibuerunt edicto, vt ipse Cicero cõqueritur in oratione quam de reditu suo habuit. Cũ Senatus(inquit)equitésque Romani flere pro me, ac mutata veste vobis supplicare edictis atque imperiis vetarentur.ad populum ipse verba faciens. Plutarchus in Camillo, Sed cum populus(inquit)in signũ mœroris vestem mutaret (quod vsitatum erat in magnis publicísque calamitatibus) Senatus pertimescens ne tumultus in ciuitate oriretur,iussit Manliũ dimitti. Eodem etiam pertinet id quod Liuius libro nono ab Vrbe cõdi. refert, de Flauio Scriba loquens, qui ob Fastos publicatos honoribus à populo ornatus est,& nobilibus in comitiis prælatus. Tantúmq;,inquit ille, Flauii comitia indignitatis habuerunt, vt plerique nobiliũ aureos annulos & phaleras deponerẽt. Meminit eius historiæ Plinius lib.xxxiii. Ex his planior fit huius legis sensus:&.l. Item apud Labeonem §. Hæc autẽ fere sunt,suprà hoc eodẽ sub titulo,quod Accursius perperã intellexisse mihi visus est. Loquitur enim
Sordidatus. Venuleius περὶ τῶν ὑπὸ φθόνῳ ὄντων πενήτων. Interdum sordidatus dicitur qui ob inopiam aut auaritiã obsoleta veste detritáque vtitur. vt idem Cicero in Antoniana secunda: Sordidata mancipia: argentea vasa collisa. Sordes autẽ Iudicum & sordidi Iudices,non harum sunt sordium affines, sed earum quarum fit mentio in tractatu legis Iuliæ repetundarum. Addemus & illud quod ad
Drusus Tribunus plæbis. iniuriarũ actionẽ pertinere potuit à Plinio in xxviii.cõmemoratum. Drusus (inquit) Tribunus plæbis traditur caprinũ sanguinem bibisse, quum pallore & inuidia veneni sibi dati insimulari Q. Scipionem inimicum vellet.

DE extraordinariis criminibus,cap. Saccularii, In AEgypto qui commata
Chomata. rũpit. Legẽdum chomata,id est aggeres qui terra aggesta facta sunt:quibúsque Nili aqua coercetur. Plinius libro quinto, Nilus(inquit)certis diebus auctu magno per totam spatiatus AEgyptum fœcundus innatat terræ. Iustum incrementum est cubitorum sedecim: minores aquæ non omnia rigant: am-
Commata. pliores detinent tardius recedendo. Quod autẽ sequitur apud Vlpianũ, Cõmata etiam & diacopi qui in aggeribus fiunt,& reliqua: recte legitur. Comma

autem est incisum: quæ pars est periodi, vt Cicero appellat in oratore perfecto. Hic cōmata sunt aquarum emissaria & incilia ad hoc inuenta structáq;, vt pro arbitratu AEgyptiorū Nilus vicissim admittatur in cāpos aruales, aut intra alueum contineatur. Plinius, Cum stetere(inquit)aquæ, apertis molibus admittuntur. vt quæque liberata est terra seritur. Chomata Plinius moles appellat: id est aggeres qui per commata & diacopos, id est per meatus quosdā intercisos, siue per incilia hiantia Nilum transmittunt in arua remotiora segetibus destinata. Tranquillus in August. AEgyptum in prouinciæ formam redactā vt feraciorē habiliorémque annonæ vrbicæ redderet: fossas omnes in quas Nilus æstuat, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit. Herodotus διώρυχας appellat, quasi effossa aquarum emissaria. Idem de AEthiopis regis tempore loquens, Vt enim quisque(inquit)facinus quoddam admiserat dignum animaduersione, morte quidem afficere nullum sibi persuasit: sed eorū vnumquenque pro modo admissi mulctare instituit: præfinito chomatū modo quem aggerarent iuxta suam quisque ciuitatem. Hæc autē chomata duorum generum fuisse dicit: Altera enim erāt circa amnē, & altera circa vrbes, ne fluminis inundatione obruerentur. Sycomorus ficus est AEgyptia prædulcis sine granis. nomen est compositum è ficu & moro. Auctor Plinius & Dioscorides. Verū in principio huius capitis Saccularii qui sint nūquam legi. Calcularios impostores fuisse cōiicio eiuscemodi fortasse quos Græci ψηφολόγους appellāt & ψηφοπαίκτας. quibus similes esse Dialecticos Aristoteles ideo dictitabat, quòd vt illi fallaci ratiocinatione scite atque lepide hominibus imponunt: ita Dialectici quoque falsa colligendo cauillabūde in errorem secum differentes adducant. Directarii autem hic Petrus Crinitus non dietarii legēdum esse censebat ex antiquo exēplari. ad quod id verbum quod sequitur alludere videtur, Qui in aliena cœnacula se dirigūt. Dicebat etiam areolas illas quæ subditæ sunt duobus verbis replendas, σκοπελισμὸν & σκοπελίζειν: hoc modo. Sunt quædam quæ more prouinciarum coercitionem solent admittere: vt in prouincia Arabiæ, σκοπελισμὸν crimen appellant. — *Sycomorus.* — *Saccularii.*

IN cap. Sepulchri, De sepulchro violato. Melius corporibus nō contrectatis vel contactis legitur, quam cōtractis: id est ita vt corpora nō attingantur.

SVB titulo, De concussionibus: Pœna legis Corneliæ teneri iubentur qui in accusationem innocentium coierint. Coire apud priscos verbū criminosum erat. lege enim Cornelia constituta erat accusatio aduersus eos qui in accusationes condemnationésque coierant. quo capite legis Corneliæ à Cornelio Sylla sic appellatæ, nec plebs nec equester ordo tenebatur: sed Senatores tantùm & qui magistratus gesserant. Verba legis in oratione Ciceronis pro Cluetio hæc extant, Qui Tribunus militum legionibus quatuor primis, quíve Quæstor, Tribu. plebis(& deinceps magistratus omnes enumerantur) quíve in Senatu sententiam dixit, dixerit: qui eorum coiit, coierit: conuenit, conuenerit: quo quis iudicio publ. condemnaretur. & cætera. Idem ad Pontifices, Collegia mediusfidius Tribunorum pleb. tota reperientur hoc iure firmato, quæ coeant de hominū locupletissimorum bonis: præda præsertim populari & spe largitionis oblata. id est qui in abdito consilia agitent de euertendis lo- — *Coire.*

cupletum fortunis. Interdum addito societatem accusatiuo vtitur eodē verbo.vt pro Roscio Amerino, Auaritiā præfers,qui societatē coieris de municipis cognatíque fortunis cum alienissimo. Sic Martianus in princip. tracta.legis Cornelii de fals.Qui societatem coierit ad obligationem innocētium. Inde est illud Plinianū in epistolis libro quinto, Nigrius in Senatu questus est venire aduocationes,venire & præuaricationes:in lites coiri:& gloriæ loco poni magnos & statutos reditus. Et coitio etiam verbum est eiusdem cognationis.vt Cicero pro Plancio, Dubitatis(inquit)quin coitio facta sit? cum tribus plærásque cum Plotio tulerit Plancius. συγκροτεῖν Græci dicunt, & ὠδιουνῆσαι. licet in Pandectis συνίσται εἰς κατηγορίαν τινὸς αἰτίας dicatur. Quæ locutio nō est ex more loquendi antiquorum,sed ad verbū conuersa. Sequitur eodem in loco, Quíve ob denunciandum vel non denunciandum testimonium pecuniā acceperínt.quæ verba ab Accursio intellecta non esse minus mirum est,cum etiam à paucis percipiantur. Cicero in Prætura vrbana, Non putasti me tuis familiarissimis testimonia denunciaturū, qui tuæ domi sæpe fuissent: ex quibus quærerem, signáne scirent quæ non essent? Testimonium denunciare Ciceroni non est testificari,vt vulgo existimatur:sed est homini diem dicere ferendo testimonio.hoc est ad iudicium euocare ferendi gratia testimonii. Fab. lib.v, Duo sunt(inquit)genera testium,aut voluntariorum,aut eorum quibus iudex in publicis iudiciis lege denunciare solet. quorum altero vtraque pars vtitur: alterum accusatoribus tantū concessum est. Ex hoc intelligo in publicis tantummodo iudiciis licuisse denunciari testimoniū,hoc est inuitū euocari ad remotū longinquúmque tribunal.Quod quoniā concussionū materiam præbebat,negociúmque faciendi quietis hominibus domíque occupatis, ideo ad capita legum de publicis iudiciis rogatarū hoc additum est: vt hic,& inferius, Ad legem Corneliā de falsis:in princip.vbi Accursius renunciandum legit pro denunciandum,errorem librariorum secutus,aut eorū fortasse emendatorum qui vim vocis ignorabant. Ab eodem errore est,quod denunciationes male interpretatus est in cap. Absentē, in tractatu, De pœnis.quo in loco Vlpianus, Aduersus contumaces vero(inquit)qui neque denūciationibus,neque edictis præsidum obtemperassent,sententiā in absentes pronūciari oportet,sed secundum morē priuatorū iudiciorū. non enim denunciationes præconia Vlpianus appellat,vt Accursius cēsuit:sed præsidū vadimonia. id quod si non aliunde,at ex Venuleio satis planum fit in cap. Eadem lege, Ad legem Iuliā repetund.& ex Cicerone pro Flacco,his verbis, Adiunxit ille,vt eos qui domo exire nolebant, testimonii denunciatione terreret: qui domi stare non poterant,largo & liberali viatico cōmoueret. Idem, Locupletes & graues homines testimonii denunciatione deterret ne sibi aduersarentur, egentes & leues spe largitionis & viatico publico,priuata etiam benignitate perlectat. Huiusmodi autem testimonii denunciatio vel à iudicibus, vel ab accusatore fiebat, vt ex supradictis planum fit, & ex Plinio libro sexto epistolarū, Licinius (inquit)petendum censuit à consulibus,vt referrent sub exemplo legis ambitus de lege repetundarum,an placeret in futurū ad eam legem adiici, vt sicut accusatoribus inquirendi testibúsque denūciandi potestas ex ea lege esset, ita

Denūciare testimoniū.

reis quoque fieret. Ex iis quæ diximus melius intelligi poteſt Pauli dictum in tractatu, De teſtibus, cap. Lege Iulia, Lege Iulia & Papia publicorũ iudiciorũ cauetur, ne alicui inuito teſtimoniũ denuncietur, vt teſtimoniũ litis dicat aduerſus ſocerum. & reliqua. Quo in loco nõnunquam coniectura adducor, vt ſpuria illic verba quædam eſſe cenſeam. Satis enim erat dicere ſecundum morem antiquũ, ne cui inuito teſtimoniũ denũcietur aduerſus ſocerum, ſi de criminali tantum controuerſia intelligamus, aut etiam ſi de ciuili, ne cui teſtimonium litis denuncietur. Hoc verbum à Græcis non eſt intellectũ qui Pandectas Græcè ſcripſerunt. ſic enim ſcriptum eſt, περὶ τῶν λαβόντων χρήματα ὥστε κατηγορῆσαι ἢ μὴ κατηγορῆσαι, ἢ διὰ τὸ καταμαρτυρῆσαι ἢ μὴ καταμαρτυρῆσαι. Denunciare teſtimonium Græce κλητεύειν dicitur. Pollux libro octauo, τὸν δὲ οὐ βουλόμενον μαρτυρεῖν ἐκλήτευον, ἀνάγκην τοῦ μαρτυρῆσαι προστιθέντες. Cui verbo anteſtari reſpõdet. Anteſtari.
quo Horatius in primo Sermonũ vſus eſt. quod verbũ Acrõ varie interpretatur. ſed Porphyrius verbũ id xii. tab. eſſe ſcribit. Demoſth. τίς οὖν ἐκλήτευσεν ὑμᾶς;

IN tractatu, De abigeis, in principio, cõſuli Veticæ pro Betycæ legitur. pars eſt Hiſpaniæ. Legitur & berbicem pro veruecem.

Sub titulo, De effractoribus, lego expilatores, qui ſunt atrociores fures. hoc Expilator.
eſt enim συλαγωγοὶ vel συληταί. expilatores & compilatores huiuſcemodi ſunt fures, qui ne pilum quidem relinquunt in corpore ſpoliatorum, vt inquit Aſconius in ſecundam Verrinã Ciceronis, Quis eſt enim qui in te nõ expilatione Aſiæ, vexatione Pamphyliæ, ſquallore & lachrymis Siciliæ concitetur? Hoc furtũ vocatur improbius in. l. Si te expilaſſe, Codice, Ex quibus cauſis inf. irrog. Cicero in Prætura vrbana improbiſſimum appellauit. Compilare (inquit) Feſtus, eſt cogere furta, & in vnum condere. Horatius, Ne me Criſpini ſcrinia lippi Compilaſſe putes. Hoc Terentius conuaſare vocauit in Phormione. ad Conuaſare.
verbum tamen συσκευάζεσθαι dictum eſſe ab eo mihi videtur: quo Lucianus vſus eſt in dialogo, qui Toxaris inſcriptus eſt, οἱ λοιποὶ δὲ τῶν οἰκετῶν ἅπαντα ἐκ τῆς οἰκίας συσκευασάμενοι, ᾤχοντο φυγόντες. Expilare συλᾶν dicitur, & περισυλᾶν. Demoſthenes in oratione pro Cteſiphõte non ſemel propria eius verbi ſignificatione vſus eſt. Inde Suppilare verbum Plauto in Aſinaria, Ille ecaſtor ſuppilabat me, quod Suppilare.
ecaſtor ancillas ſuſpicabar. Demoſthenes etiã id genus fures λωποδύτας appellat. vnde verbum λωποδυτῶ in tertio κατὰ Φιλίππου: pro compilo & expilo, τί οὖν δεῖ σκοπεῖν ὅτι βούλεται. καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον ὥσπερ περικύπτειν καὶ λωποδυτεῖν τῶν Ἑλλήνων, καὶ καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις. Effractores autem τοιχωρύχοι dicuntur, & διορύκται.

SVB titulo, De crimine ſtellionatus, Item ſi quis impoſturã fecerit vel colluſionẽ in necem alterius. Impoſturã malè ab Accurſio intellectã, ex iis quæ de eius vocabuli ſignificatione diximus in priore editione, iis liquebit, quos adire eas annotationes non pigebit. In cuius dictionis expoſitione Accurſius impoſturam poſteritati fecit: nullúmque eſt crimen omnium quæ certo nomine nuncupata ſunt, cuius ſæpius ipſe reus ſit Accurſius. venia tamen dignus homo minimè malus ob temporis eius literarum obſcuritatem. Impoſturæ nomẽ φενακισμόν, τέχνασμα, μηχάνημα, σόφισμα cõplectitur, & παραλογισμόν. Impoſtura.
Colluſio eſt συγκακούργημα.

IN tractatu, De collegiis illicitis, Sodales ſunt qui eiuſdem collegii ſunt:

quos Græci carpiam vocant. lego, ἑταιρείαν vocant. Hetæreia à Græcis sodalitiũ dicitur: quã sodalitatem Cicero vocare solet. Sed sodalitiũ multitudinem sodalium significare potest, vt ἑταιρεία Græcè & στρατεία, ἱππεία, πεζεία, ὁπλιτεία, δουλεία, & alia nõnulla. Quæ tam multitudinem significant hominũ, quàm actionem aut rem. quanquam ἑταιρία sit amicitia sodalitia: ἑταιρεία cum diphthongo sint sodales, vt hoc in loco: quo modo loquẽdi apud nos famulitium, auitium, equitium dicũtur & seruitium: quo Cicero in Verrem act. vlti. vsus est, Et tamen cœptum esse moueri aliquot locis seruitiũ suspicor. Idem, Propterea quòd tum familiæ cõgregantur, & magnitudo seruitii perspicitur, & labor operis maximè ostenditur. Sodales eadem mensa vtuntur. qua ratione à Græcis sodalitates συσσίτια etiam dicta sunt. Herodotus libro primo, μετὰ δὲ τὰ ἐς πόλεμον ἔχοντα ἐνωμοτίας καὶ συσσίτια ἔστησε Λυκοῦργος. Hæc etiã Phiditia Lacedæmone dicebantur à conuiuiorum frugalitate, quorum meminit Plutarchus in Lycurgo. Cicero in quinto Tusculanarũ, Quid victũ Lacedæmoniorum in Phiditiis nónne videmus? vbi cum tyrannus cœnauisset Dionysius negauit se iure illo nigro quod cœnæ caput erat delectarum. Andria apud Cretenses dicebãtur auctore eodem Plutarcho, nam syssitia propriè Atheniensium erant. Plato lib. pri. de Legibus, καί μοι λέγε ἔτι τί τὰ συσσίτιά τε συντέταχεν ὁ νόμος καὶ τὰ γυμνάσια. Aristoteles in secũdo Politicôn, καὶ τό γε ἀρχαῖον ἐκάλουν οἱ Λάκωνες οὐ φιδίτια ἀλλ' ἄνδρια καθάπερ οἱ Κρῆτες. alibi συσσίτια eadẽ ipsa vocat. Cicero in libro de Senect. ita inducit Catonem disserentem, Sodalitates autem me quæstore constitutæ sunt sacris Idæis magnæ matris acceptis. epulabar igitur cum sodalibus. & reliqua. Sodales etiã sacerdotes Imperatoribus Romanis inter diuos relatis instituí solebãt, vt sodales Augustales apud Tranquillum in Claudio, quales institutos fuisse Adriano auctor est Spartianus. Quorum similitudine hodie sodales appellari debent, quos vulgò fratres vocant: vt sodales Dominicales, sodales Franciscani. & qui eorum sodalitatis præcipuam curam habent, Hetæriarchæ dici possunt. Sodales olim Hetæreium Iouem, id est sodalitium colebant, vt sodalitii iuris disceptatorem: vt apud Herodotũ in pri. ἐκάλεε δὲ τὸν ἐπίστιόν τε καὶ ἑταιρήιον, τὸν αὐτὸν ὀνομάζων θεόν. Similiter & Philius Iupiter amicorũ necessitudinis præses erat. Homognius, id est gentilitius gẽtilitatis custos & arbiter: quem gentiles inuocabant. à quo nõ absimilis erat patrous, id est auitus. His nominibus aliísque olim Iupiter inuocabatur si quid perperam atque iniuria factum erat inter eos quibus variæ necessitudines intercedebãt. Hetæreia verbum corruptè in epistola Plinii ad Traianũ legitur, in qua de religione Christianorum ad principem retulit, déq; eorum animaduersione cõsuluit. Quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursúsque coeundi ad capiendum cibum promiscuum tamen & innoxium. quod ipsum facere desiisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetæreias esse vetueram. sic enim legendum est & emendandum. Sodalitates enim edicto à se dissolutas esse significat: quæ coniurationum metu à principibus Romanis vetabantur. nec immerito. nam Plato de iis loquens ita inquit, Nam & hæc gymnasia & hæ sodalitates cum alioquin multis in rebus conducibiles sint ciuitatibus: ad seditiones tamen concitandas immodicè sunt opportunæ. Apud Isocratẽ

Seruitiũ & sodalitiũ, & familia.

Sodalitates

Phiditia.

Andria.

Sodales sacerdotes.

Hetæriarcha.

Iupiter sodalitius & Philius, & aliis nominibus appellatus.

etiã Nicocles ad populares ita inquit, Videte ne sodalitates aut coitiones nisi auctore me faciatis, siquidẽ huiuscemodi consociationes, vt in aliis rerũpub. statibus præcipuas partes ferũt, ita in singulari principatu periclitantur. ἑταιρείας μὴ ποιεῖτε μήτε συνόδους ἄνευ τῆς ἐμῆς γνώμης. Quod Plato Syssitium, hic hetæreiã dixit. Fuit & olim Romæ alioquin hoc nomen criminosum, nam & lex Licinia lata est contra sodalitia, id est coitiones quæ fiebant ad corrumpenda suffragia popularia. Cicero pro Plãcio, Sed aliquãdo veniamus ad causam, in quã tu nomine legis Liciniæ, quæ est de sodalitiis, omnes ambitus leges cõplexus es. Idem, Ego Plancium & ipsum gratiosum esse dico: & habuisse in petitione multos cupidos sui gratiosos: quos si tu sodales vocas, officiosam amicitiã nomine inquinas criminoso. Et pro Cælio, Haud scio an de ambitu & de criminibus sodaliũ ac sequestriũ similiter respondendum putem. Et in Sallustium, Abiit in sodalitiũ sacrilegii Nigidiani. Huiuscemodi coitiones in perniciẽ legum, συστάσεις dicũtur à Græcis: & quos sodales lex Licinia vocabat, sunt συστάται vel συστάτης ἢ συγκροτιστής. vulgò cõplices appellãt, In Iustiniani Codice, sub titulo De episcopis & clericis, conuenticula genere neutro appellantur: & in cap. Cũ ex iniuncto, sub titulo De hæreticis, in libro Decretalium. Nec genere fœminino enunciandum est vt plærunque fit. Tacitus libro xiiii, Extructaque apud nemus quod nauali stagno circumposuit Augustus, conuenticula & cauponæ. pro loco posuit. Tertullianus in Apolog. Philosophi (inquit) à locis conuenticulorum & stationum suarum Stoici & Academici nuncupantur. Matthæi xxvi, Dominus noster ad Iudam loquens dixit, ἑταῖρε ἐφ' ᾧ πάρει; sodalis qua de causa venisti? nõ tam amicum quàm sodalem appellans, quem sacrosancta mensa & mystica cœna dignatus erat, vt quidam opinati sunt: videlicet perfidiam eius scelestissimam taxans clementissime. Lex de sodalitiis. Conuenticula.

IN tractatu, De publicis iudiciis, cap. penul. Accusatore defuncto res ab alio iudicante præside prouinciæ peragi potest. Accursius hinc explicare pedẽ non potuit. vt autẽ apertissimus sensus sit, ita omnino legendum esse censeo, Accusatore defuncto reus ab alio iudicãte præside. hoc sensu, vt in rei accusationẽ intelligamus succedere posse aliũ accusatorẽ, priore de medio sublato, idq; fieri iudice præside prouinciæ, & de hoc disceptante, quis in locũ defuncti substituẽdus sit. id quod eò pertinet, quod dicitur in cap. Aut priuatim, infrà Ad Senatuscons. Turpil. Vel de crimine cognoscente in Prouincia. quoniam Romæ Decuriæ cũ Prætore iudicabãt. Peragi autẽ reus in criminibus, nõ res peragi dicitur. Est autẽ reum peragere, ita rei accusationẽ persequi, vt reus tandem damnetur. Vlpianus, Peregisse autẽ reum non aliâs quis videtur nisi & cõdemnauerit. Paulus, Destitisse autẽ is videtur, qui intra præfinitũ accusationis à præside tẽpus reum suũ non peregerit. Plinius in epistolis, Est lege cautum vt reus antè peragatur: tũc de præuaricatione quæratur. ἐπεξιέναι id Græcè dicitur. Demosthenes in oratione quæ ad Leptinen inscripta est, καίτοι καὶ ταῦτα ἀκούω σε λέγειν, ὡς ἄρα φῇς οἱ ἄνδρες γεγραμμένοι πρότερον οὐκ ἐπεξῆλθον.

IN tractatu, De accusationibus cap. penult. Capitis reus suspenso crimine causam fisco deferre non prohibetur. Hic suspensum crimen sic dicitur, vt pẽdentes rei dicũtur. Trãquillus in Domiti. Reos qui ante quinquennium pro- Pẽdẽtes rei.

ximum apud ærarium pependiſſent vniuerſos diſcrimine liberauit,nec repeti niſi intra annũ eáque cõditione permiſit,vt accuſatori qui cauſam nõ teneret exilium pœna eſſet. Aliqui pendere reos exiſtimant,quandiu ambiguo cauſæ euentu in reatu ſunt.ego pendere reos inde dictum eſſe cenſeo, quòd eorum nomina in programate,id eſt tabella pendula,publicè propoſita atque ſuſpenſa erant. Idem,de Claudio Cæſare ante imperium loquens, Poſtremo etiam ſeſtertiũ octogies pro introitu noui ſacerdotii coactus impẽdere,ad eas rei familiaris anguſtias decidit: vt cũ obligatam ærario fidem liberare non poſſet, in vacuum lege prædiaroria vænalis pependerit ſub edicto præfectorum.quibus verbis Tranquillus ſignificat Claudii bona prædia, id eſt publicè obnoxia edicto præfectorum ærarii diu vænalia pependiſſe, cum emptorẽ non inuenirent. Lampridius in Alexandro,Itinerũ autẽ dies publice proponebãtur, ita vt edictum penderet ante menſes duos: in quo ſcriptum eſſet,illo die, illa hora ab vrbe ſum exiturus. Plinius in epiſtolis,de Iunio Baſſo loquens, Accuſatus eſt ſub Veſpaſiano à priuatis duobus: ad Senatum remiſſus diu pependit.tãdem abſolutus vindicatúſque eſt. Inde illud Ciceronis pro Cluẽtio, Hærebant in tabulis publicis reus & accuſator: nec ſine ignominia calumniæ relinquere poterat accuſationẽ Cluentius. Cæterũ morẽ illum proponẽdi programmatis Athenis etiã fuiſſe,his verbis Demoſthenis ſatis clarum eſt in oratione κατὰ Μειδίου, ὅτι μὲν δὴ λειποταξίου δίκην κατεσκεύακε κατ᾽ ἐμοῦ, καὶ τὸν δεῖνα μισθώσας ἐμὲ ἀνέδεξεν τὸν μιαρὸν τοῦτον, ἐάσω. Et paulo pòſt, οὐδ᾽ ὅπως αὐτὸς ἔνοχος αὐτὸν ἐμφανίσειεν, ἀλλ᾽ ἵνα ἐκκέοιτο πρὸ τῶν ἐπωνύμων, καὶ πάντες ὁρῷεν, ἐνετίμησεν λαμπρὸς ἐγέγραπτο Δημοσθένην Παιανιέα λειποταξίου. ἐκκέοιτο enim ſignificat expoſitum eſſet & proſcriptum.

I N capite ſecundo, De cuſtodia & exhibitione reorum, Quod ſi nõ defendatur,in vincula publica duci iubetur,vt ex vinculis cauſam dicat. (Cauſam dicere.) Cauſam dicere interdũ eſt reũ eſſe,& criminis alicuius publici poſtulatũ. quod Græci tũ κρίνεσθαι dicunt,tũ φεύγειν,id eſt fugere:vt φεύγων φόνον.ex quo more Græcorũ inualuit mos loquendi apud imperitos vt fugientẽ pro reo dicant,id eſt pro eo vnde aliquid petitur:ignorantia vtique eorũ qui ſanctiones Iuſtiniani in Latinũ ſermonẽ vertere conati ſunt.ſic φεύγων δίκας,qui ſtatus controuerſiã patitur. Liuius lib.ix.ſecundi belli Punici, Sentẽtiam deniq; æque trucẽ orationi adiecit: (Ex vinculis cauſã dicere) Pleminiũ legatũ vinctũ Romam deportari placere,& ex vinculis cauſam dicere:ac ſi vera forent quæ Locrenſes quererẽtur in carcere necari oportere.id eſt,interim dũ quæſtio criminis peragitur,in carcere vinctum eſſe. Plinius lib.vii, Itaq; ſit propriũ Catonis quater & quadragies cauſam dixiſſe,nec quẽquam ſæpius poſtulatũ & ſemper abſolutũ. Cauſam dixiſſe vocauit inter reos receptũ eſſe,id quod ad verbũ Græci dicunt ἀπολογεῖσθαι. Quare Lucæ xxi. clarius verti ſic potuiſſet, Statuite igitur in cordibus veſtris non præmeditari cauſam vobis dicendã. (Reſpõdere.) μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι. interpres reſpõdere dixit,quod defendere ſignificat,hoc eſt iudicio adeſſe. Cicero in Verrẽ,act.iii, Citatus accuſator Marcus Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit: non affuit. id eſt οὐκ ἀπήντησεν εἰς τὴν κρίσιν. hoc eſt,defeciſſe cum pronunciatũ eſt,vt nũc loquimur. Reſpondere etiã accuſationi dicuntur patroni cauſæ defenſores. Apud Thucydidem ἀπολογεῖσθαι θανάτου δίκην eſt capitis cauſam dicere. Cicero in Verrem

actione vlti. Quod posteaquam iste cognouit, ratione͂ hanc cœpit habere: cau ſam ſibi dicendã eſſe ſtatuerat. Id eſt poſtquã teſtes in ſe paratos eſſe cognouit: cogitare cœpit ſe poſtulatũ iri repetundarum, & ſe ad id comparare. Et in Vatiniũ, Quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate poſt Vrbem cõditam Tribunoſpl. appellauit, ne cauſam diceret? Aliquãdo cauſam dicere, eſt defendi vel per ſe vel per patronum, vt in Actis apoſto. cap. xxvi, τότε ὁ Παῦλος ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπελογεῖτο. tum Paulus porrecta manu defenſionem exorſus eſt, vel cauſam dicere cœpit. & cap. xxiiii, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι: alacrius pro me ipſo cauſam dico. Curtius lib. vi, Amyntas vinculis exemptus vt defenſione͂ ordiretur, ita inquit, Sine præiudicio cauſam dicimus: id eſt liberati tantiſper vinculis reſpondemus criminibus obiectis. Vnde cauſæ dictio Latinè, eſt apologia Græcè. Cæſar lib. pri. de bello Gallico, Moribus ſuis Argentorigen ex vinculis cauſam dicere coegerunt: damnatũ pœnam ſequi oportebat, vt igni cremaretur. die conſtituta cauſæ dictionis, Argẽtorix omne͂ ſuam familiam hominũ milia decem vndique coegit: per eos ne cauſam diceret ſe eripuit. τῷ μὴ δίκην ὑποσχεῖν ἑαυτὸν ἐξείλετο. Vtraq; ſignificatione Cæſar vſus eſt eodem in loco: altera enim alteri propinqua eſt. Apud Valerium lib. iiii. ad cauſam dicendam occurrere, eſt πρὸς τὸ ἀπολογεῖσθαι ἀπαντᾶν. Inde factũ vt indicta cauſa damnari dicãtur, qui ad iudiciũ vocati nõ affuerunt, abſentéſq; ſententiam paſſi ſunt: vt apud Curtium lib. viii, Itaq; nullius cædes maiorem Alexandro excitauit inuidiã, quàm quòd virũ optimis moribus artibúſque præditũ non tantũ occiderit, ſed etiã torſerit indicta quide͂ cauſa. de Calliſthene loque͂s. Cicero primo de Leg. Vt dictator qui eſſet, que͂ vellet ciuiũ indicta cauſa impune poſſet occidere. Id eſt inauditum, vt loquimur nũc, ἀκρίτως & ἄκριτον ἀποκτείνειν. cum alioquin indicta cauſa damnari, ſit ἐρήμην καταδικασθῆναι, vel ἢ ἐρήμης ἁλῶναι. vnde eremodicium dictũ. Interdum cauſam dicere, eſt renuere, recuſare, repugnare. Plautus in Milite, Si prehendero te poſthac, arcebo teſtibus. Pyrg. Cauſam haud dico. Dicitur & nihil cauſæ eſt. Sed ſi quid modo faxis, num quid cauſæ eſt illico quin te in piſtrinum dedam? id eſt recuſabíſne, aut renuéſne? Cicero de lege Agraria, Si doceo illa quæ dixi, num quid cauſæ eſt Quirites, quin illa criminatione qua in me abſente͂ vſus eſt, nõ ſolum meam ſed etiam veſtram diligentiã prudentiámque deſpexerit? id eſt num inficiari ille poteſt? Dicitur etiã quippiam cauſari: vt idem pro Roſcio, Si planum facio te poſt hanc ſtypulatione͂ Roſci ſeſt. ccc. abſtuliſſe: nũ quid cauſare quin ab iudicio abeas turpiſſime victus? πῶς οὐκ ἄπει ἐκ τοῦ δικαστηρίου αἴσχιστα κατεγνωσμένος. Thucyd. πῶς οὐ δεινὰ ἐργάσῃ. vel ἐᾶν ὅπως οὐ σὺ ἰσχύσῃς ἀπιὼν αἴσχιστα ἀλισκόμενος. vel τίς ἔτι μηχανὴ μὴ οὐχὶ ἀπιέναι σε. vel οὐκ ἂν φθάνοις αἴσχιστα ἀπαλλαγεὶς ἐκ τοῦ δικαστηρίου. Dici & aliis modis poteſt vtraque lingua: niſi in iis quæ parerga dicuntur, pluſculi ipſi eſſe, quàm in opere ipſo ſuſcepto videri vereremur.

Indicta cauſa damnari.

Cauſã haud dico.

Num quid cauſæ eſt.

IN capite, Diuus: Et ideo cum quis faceret iuberi oportet venire Irenarcham. Lego ex obſeruatione antiqui exe͂plaris, & coniectura ductus, Et ideo cum quis ἀνάκρισιν faceret. Eſt autem anacriſis veritatis indagatio, exploratio, percunctatio. vnde factum vt etiam quæſtionem iudicialem, reorúmque interrogationem ſignificet, quæ in cauſis iudicii conſtitutionem præcedit vel

Ἀνάκρισις.

litis conteſtationem. At in cauſis capitalibus anacriſis erat cum delato nomine rei receptóque, accuſator interrogabatur à magiſtratu, an omnino conſtituiſſet accuſationem proſequi reúmque peragere: an teſtes aut teſtimonia exhiberi poſtularet, & alia eodem pertinentia. idque ἀνάκρισις à percunctando dicebatur. Demoſthenes κατὰ Μειδίου, καὶ γὰρ οὔτ' ἀνεκρίνετο ταύτην τὴν γραφὴν ὁ συκοφάντης ἐκεῖνος, οὐθ' ὅπως αὐτὸς ἔπραξε αὐτὸν ἐμισθώσατο, πλὴν ἵνα ἐκκέοιτο, πρὸ τῶν ἐπωνύμων, καὶ πάντες ὁρῶεν, οὐκ τίμημα λαβὼν ἐγράψατο δημοσθένην πεντακισχιλίας. ἀνεκρίνετο ταύτην τὴν γραφὴν inquit: id eſt, Neque enim ille calumniator ad diem affuit percunctationis ſolennis, vt rogaretur à magiſtratu. quod perinde valet ac ſi diceret, accuſationẽ pro derelicto habuit: cuius rei mulcta erat ignominiæ nota. erat enim ſimile aliquid iuriſiurandi de calumnia. Et κατὰ Ὀλυμπιοδώρου, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ἄρχων ἀνέκρινε πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἀμφισβητοῦσι, καὶ ἀνακρίνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον. καὶ οὗτοι ἠγωνίζετο πρῶτος. Eſt etiam ἀνάκρισις interrogatio teſtium & quæſtio de aliquo facto habita. vt apud Athenæum, vbi de Cydoniis malis loquitur. ἐπιγνωσθῆναι δὲ ἔστιν ὕστερον ἐξ ἀνακρίσεως τοῦ τὸ φάρμακον παρασχόντος, καὶ ἐπιγνόντος τὸ γινόμενον ἐκ τῶν μήλων συνθέσεως. Et quod Latini quærere dicunt & quæſtionem habere, quod etiam inquirere dicitur:

Ἀνακρίνειν. id Græci vocant ἀνακρίνειν: & ἀνάκρισιν ipſam quæſtionem, reorúmque interrogationem, ſiue id per tormenta fiat, ſiue ſine tormentis. Plutarchus de Auguſto, γράψας νόμον πῶς δεῖ ἀνακρίνεσθαι τοὺς ἐν αἰτίαις γινομένους, καὶ πῶς δεῖ κολάζεσθαι τοὺς ἁλόντας. cum lege ſanxiſſet quonam modo de reis habenda ſit quæſtio, qualíque animaduerſione in conuictos vindicandum eſſet. Id vulgò proceſſum rei delati aut comprehenſi facere vocant: & ex ore eius rei veritatem exquirere. ἀνάκρισις etiam aliud ſignificat non abſimile diuinationi de accuſatore conſtituendo. ſed nihil nunc ad rem pertinet. Quod autem hic ἀνάκρισιν legere debeamus, ex diui Lucæ loco intelligi poteſt actorũ viceſimoquinto. vbi Feſtus præſes ait ſe ἀνάκρισιν de Paulo facturum, eáque demum facta ad Cæſarem Paulum miſſurũ cum elogio. ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης σχῶ τί γράψαι. abſurdum enim eſſet, inquit, hominem cauſam ex vinculis dicturum mittere, & crimina cõtra eum teſtata prætermittere. καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας μὴ σημᾶναι. Ex cuius verbis ſatis patet quid ſint reorum elogia, cuius in hoc loco Iuriſconſ. meminit. Sequitur, διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν. ideo in medium producendum coram vobis iuſſi, vt palam ſcilicet de eo quæſtio percunctatióque haberetur. In ſumma ἀνακρίνω verbum eſt Atticorum, & ſignificat τὸ ἀναπυνθάνομαι καὶ ἀνερωτῶ, καὶ ἐξετάζω, καὶ βασανίζω, ὃ καὶ κρίνω λέγεται.

IN cap. Ne quis, ſub eodẽ titu. De cuſtodia reorũ, Et iis qui vinctos ſoluerint mulctã dices. Dicere mulctam verbũ eſt antiqui iuris. Gellius libro decimo, Quum autem vſus & mos ſermonũ is ſit, vt ita & nos loquamur vt plærique veterũ locuti ſunt: mulctam dixit & mulcta dictã eſt: non eſſe ab re putaui notare quod M. Cato aliter dixit, in quarto Originũ. Idem ex Varrone, Sed cum eiuſmodi mulcta pecoris armentíq; à magiſtratibus dicta erat: adigebantur oues bouéſque. Hoc priſco more locutus eſt Alexander Imperator: in principio De modo mulctarũ, Codice Iuſtiniani. Liuius lib. quinto ſecundi belli Punici, Tribuni pl. cum rem infamem inuiſámq; cernerent: ducẽtûm M. æris mulctam Poſthumio dixerũt. προσετίμησε τῷ δήμῳ. vel ἐζημίωσαν χρήμασι

Dicere mulctam.

τῶν αὐτῷ τῷ νενεμημένῳ. Quoniam autem libenter hactenus feci,vt cum ita tulisset occasio, operam & ipse virilem impenderem in interpolanda Latinæ linguæ elegantia:in hac quoque ipsa functione tametsi defunctoria,id ipse facere institui, cũ eo quoque vt additamenti liberalioris nomine Græcorũ nõnunquã locutiones subiungam. quãdoquidem memoriæ nostræ instituto, & quod ad literarum quidem meliorum profectum pertinet,felicitate mira huius ætatis effectum est,vt lingua Latina Græcáque diu inter se peregrinæ & exteræ, nec inter se noscitantes,veterem non modo affinitatem agnoscerent,sed etiam cognationem: tessera vtiq; necessitudinis auitæ è monumẽtis eruta situ & carie squallentibus:societatem etiam studiorum mutuo vt coirent denuo,commercĩique iura passim atque contubernii vsurparẽt. Fremant frendeántque licet, vociferationéq; rũpantur homines aduersis musis nati,tumultuoséque reclamitent:spero huius studii cõmentationísque paucis annis euasuram eò contẽtionẽ,antiqua plenáque vt ratio colendæ philosophiæ perpoliendorúmq; ingeniorũ velut rediuiua generi humano vitæque restituatur. Itaque quando in mentionẽ mulctæ dicendæ incidimus,hoc quoque congruenter iam dictis addere poterimus:hoc verbum dicere aliis etiã vocabulis olim peculiari quodam iure attributũ fuisse,quodámque coniugio deuinctũ. Dicere sacramẽto,sermo est antiquorum. Liuius libro quinto secundi belli Punici,Si qui roboris satis ad ferenda arma habere viderentur,etiam si nondum militari ætate essent,milites fierent: Tribuni plæbis, si eis videretur,ad populum ferrent, vt qui minores decem & septẽ annis sacramento dixissent:iis perinde stipendia procederent,ac si xx. annorũ aut maiores milites facti essent. Plinius ad Traianũ,de seruis inter tyrones inuentis, Ipse enim dubito ob hæc maximè: quòd vt iã dixerant sacramento,ita nondum distributi in numeros erant. qui locus corruptè legitur in peruulgatis exẽplaribus. Dicere hoc in loco pro destinare & dicare accipi potest:hoc enim etiã dicere significat,teste Nonio. Idẽ Liuius lib.iiii.ab Vrbe condita,Hoc decreto consul armatus,cũ paucis appellantibus tribunũ,collum torsisset:metu cæteri sacramento dixere. Dicere doti dicebant,pro in dotem promittere. Terentius in Heauton. Sed ita dictu opus est,si me vis saluũ esse,& rem & filium:me mea bona omnia doti dixisse illi. Cicero pro Flac. Doti(inquit) Valeria omnẽ suam pecuniã dixerat. Idem, Si sit in tutela Flacci:quæcunq; sine hoc authore est dicta dos,nulla est. Inde dicta puella. Nonius,Inter speratam(inquit)dictã,pactam & sponsam hoc interest,quòd virgo postquam petitur,sperata dicitur:dehinc promissa,dicta vel pacta. Virgilius,Et coniunx quondam tua dicta relinquor. Reliqua exempla sunt apud Noniũ. Dicere diem est constituere,vt in illo Terentiano:Placuit: despondit:hic nuptiis dictus est dies. Inde fit vt dicere diẽ sit vadimonio capitali obstringere. Liuius lib.iii.ab Vrbe cõdita, Verginius ex collegio vnus Cæsoni capitis diem dicit. Tranquillus in Cæsare, Subornauit etiã qui Caio Valerio perduellionis diẽ diceret. παρασκευάζων τὸν κατηγορήσοντα τὸν οὐαλέριον προδοσίας: vel ἐφῆκε τὸν προβαλόμενον ὡς βουλήσαι οὐαλέριον ἐπὶ τῇ προδοσίας. Dicere etiã dictatorẽ dicebant pro creare. Liuius,Nã neque id vitiũ nosti facile fuisse,cũ consul oriẽte nocte silentio diceret dictatorem. Idem,Quod plæbeius dictator sit dictus,

Cõmerciũ & cognatio linguæ Latinæ cum Græca.

Dicere sacramento.

Dicere doti

Dicta sponsa & pacta.

Dies dicta.

id vitium auguribus viſum. Et dicere magiſtrum equitum.

I N tractatu, Legis Iuliæ maieſtatis, in principio: Maieſtatis crimen eſt illud quod aduerſus populum Romanum, vel aduerſus ſecuritatem eius committitur. Securitatis ſignificationem non intellexiſſe Accurſiũ hoc tempore riſu dignum eſſe cenſetur: illa tamen ætate venia dignum videri potuit. Sed in huiuſcemodi (quæ multa ſunt in libris huius ſtudii) loca, ignorantiæ noxa lõge latéque graſſari ſolet. nam chorus ille Iuriſperitorum, qui doctturæ appellatione cenſentur, præiudicium ferè Accurſianæ authoritatis ſequuntur in interpretatione vocum. Quibus vero hodie iuridica tribunalia inſidere cõtigit, aut ſubſellia curiarũ liliata implere: ii ſi in eorum authoritate eſſe omnino ſibi perſuaſerunt (quæ multo maxima pars eſt hominũ iuris peritia præditorũ) Accurſianæ imperitiæ contagione vt inficiantur neceſſe eſt. At ſententiæ numero in iudiciis & conſiliis valent, vnde decreta conficiuntur: ſtomachante interdum paucorum intelligẽtia, quæ etiam riſu, ne quid dicam indignius, excipi ſolet. Ita quo tandem pertineat vis huius mali, animaduertentibus ſatis conſpicuum eſt. Mihi huiuſcemodi indignitatem oculis auribúſque arbitrari non ſemel contigit: ex quo in eos conſeſſus admiſſus ſum in vrbe atque in comitatu principis, quibus res cõtrouerſas ſemel iudicare moribus noſtris comparatũ eſt. Affui aliquando cum hic locus citaretur, in ſententiámq; Accurſii haud dubiè traheretur ad cõfirmandam cenſentiũ opinionem. Id quod ego rogatus ſententiam quaſi aliud agens perſtrinxi, nullius addictus iurare in verba magiſtri: ſic enim ab illis doctores appellantur. Sed & tũ & aliàs attentionem magis, quàm aſſenſionem merui: tametſi in familiariori conſeſſu paucorum æquis ſæpe hominibus vſus ſum, vi veritatis vt videbatur magis, quàm authoritate mea aut exiſtimatione valente. Securitas eſt quam Græci ἄδειαν vocant, & ἀμεριμνίαν atque etiã ἀσφάλειαν. Cicero euthymiã Democriti, ſecuritatẽ appellat in Finibus his verbis, Democriti autẽ ſecuritas, quæ eſt animi tanquã tranquillitas, quam appellat euthymiã, eò ſeparãda fuit ab hac diſputatione, quia iſta animi tranquillitas eſt ea ipſa beata vita. Securitas curæ & anxietati opponitur. Securus ſeorſum à curis eſt, ἀμερίμνως ἔχων: qui ſcilicet vacat perturbationibus animi: hoc eſt εὐθύμως ἔχων καὶ ἀπαθῶς. qualis eſt illa Democriti. Sed ſecuritas reip. eſt ἀσφάλεια: cũ ſcilicet ſtatus reipub. ita cõpoſitus eſt, vt nulla ex parte periculũ imminere videatur, nec ſit metus belli externi aut inteſtini. & ita hoc loco ſecuritas ab Vlpiano Latinæ locutionis libenter obſeruante, vt tũ ferre tẽpus & profeſſio potuit, accepta eſt. Ab ſimili Latini ſermonis ignoratione, niſi fallor, corruptũ eſt pulcherrimũ apophthegma Sapiẽtis, cap. xv. Prouerbiorũ, Omnes dies pauperis mali ſecura mẽs: quaſi iuge conuiuiũ. neque enim mali epithetum eſt pauperis, vt ſcholiaſtæ & gloſſularii intellexerũt: ſed eſt ſubſtantiuũ nomen, hoc ſenſu: Omnis vita pauperis animi eſt conſtitutio ſecuritate mali prædita. Sic Lucanus in v. Pharſ. O vitæ tuta facultas Pauperis, anguſtíq; lares: o munera nondũ Intellecta deũm. quibus hoc cõtingere tẽplis, Aut potuit muris nullo trepidare tumultu Cæſarea pulſante manu? Securus enim genitiuo iũgitur, vt apud Quintilianũ in viii, qui de Tautologia loquẽs, Hæc enim (inquit) quanquã non magnopere ſummis authori-

Securitas.

Locus in Prouerbiis.

bus vitata,interim vitium videri poteſt:in quod ſæpe incidit etiam Cicero,ſecurus tam paruæ obſeruationis. Et apud Virgiliū, Securus amorū. Similis eſt inſcitia Accurſii in interpretatione vocabuli impoſtura, in tractatu, De crimine ſtellionatus: & in aliis permultis,quæ hodie notiora ſunt, quàm vt adnotari inter animaduerſa à nobis mereantur. Si quis autem Latine dicere cupit, quod Accurſius intellexit ſecuritatis vocabulo ſignificari:hoc modo dicendū erit,cōtra fidem publicam aliquid eſſe cōmiſſum. Liuius,Quos Philopœmen depopoſcerat,ipſi ſe itutos profeſſi ſunt fide accepta à legatis,vim abfuturam donec cauſam dixiſſent. Salluſtius,Poſtubi fide publica accepta dicere iuſſus eſt:omnia aperit. Idem,Comes eius qui Romam fide publica venerat. Cicero in Piſonem,Hunc Theſſalonicā fide tua venire iuſſiſti. Noſtri ſaluum conductum vocant. Securitas autē in hoc ſignificatu vernacula eſt locutio non Latina,tāetſi à Græcis ἀσφάλειαν δοῦναι dicatur cauere alicui, hoc eſt ſatiſdato promittere:quod vicinam habet ſignificationē ſuperiori. ἄδειαν ψηφίσασθαι dixit Andocides orator: plæbiſcito poteſtatem facere impunitate promiſſa. Pauſanias ἄδειαν δοῦναι.

Fide publica venire.

I N capite ſequenti, Quíve è prouincia cū ei ſucceſſum eſſet,non diſceſſit. legendum deceſſit. Eſt autem decedere,ei qui ſucceſſor miſſus eſt cedere. Cicero ad Atticum,Non putet nos ſenatus antè oportere decedere, quàm nobis ſucceſſum ſit. Inde deceſſor Vlpiano,in lege,Obſeruare. in tract. De offic. procōſulis, Recte autem(inquit)& ordine faciet,ſi edictū deceſſori ſuo miſerit: ſignificétque quo die fines ſit ingreſſurus. Cum autē ſucceſſum eſſe alicui dicebant,abrogatum ei imperiū eſſe ſignificabant. Et ſucceſſorem dare vel mittere,eſt magiſtratum abrogare:quod nunc officiū auferre vulgò dicimus. Lampridius de Alexandro, Si vnquam alicui præſentiū ſucceſſorē dedit,ſemper illud addidit:gratias tibi agit reſp. cúmque ita muneratus eſt,vt priuatus poſſet honeſte viuere. Capitolinus in Anto. Succeſſorem viuenti iudici nulli dedit: niſi Orphito præfecto Vrbis,ſed petenti. οὐδενὶ παρῆκεν διαδοχὴν τῆς ἀρχῆς. Cicero in Piſonem, Cū tu non ſolum quòd tibi ſuccederetur, ſed etiam quòd Gabinio non ſuccederetur,penè exanguis & mortuus concidiſti. Idem in eundem, Altera ratio, quòd ii quos in prouincia liberalitatis & virtutis ſuæ teſtes habuerat,nondum deceſſerant. A quo authore adnotandū eſt eos decedere dici, qui in Vrbem redierant. vt pro Murena, Multi obuiam prodierunt de prouincia decedenti. Inde deceſſio. Cicero ad Quintum Fratrem, Ego tibi ſpem maturæ deceſſionis afferebam. Eſt etiam decedere,idem quod cedere. Idem ad equites Rom. Quas ob res inimicorū amentiæ,cupiditatíque paucorum,omnium ſalutis cauſa decedam. τῇ τῶν ἐχθρῶν μου ἀνοίᾳ ἐκχωρέω. Decedere autem de officio & dignitate ſic dicitur,vt decedere de more ſuo:hoc eſt contrà quàm decet atq; officioſum eſt,aliquid agere. Cicero in Verrem,Quid faceres pro homine innocēte & propinquo, cum propter hominem perditiſſimū atque alieniſſimū de officio deceſſeris? Idem, Hi cū de tuis factis publicè conqueruntur: nónne indicant,tātas eſſe iniurias,vt multo maluerint de ſuo more decedere, quàm de tuis moribus nō dicere? Dicitur & officio decedere. Liuius, Eas quoque colonias quæ officio deceſſiſſent:& reliqua. id eſt inofficioſe egerant:quæ officio

Decedere.

Succeſſorē mittere.

Decedere.

Decedere de officio & more.

non erant in Rom.pop. functæ. αἱ τὰ καθήκοντα οὐκ ἀποπληρώσαι. decedere etiam alicui, est homini occurrere nolle,& vitare hominem. Cæsar, Quibus ita interdictũ est,iis omnes decedunt:aditũ sermonémq; defugiunt. τούτων πάντες ἐκτρέπονται. interdũ tamen honoris causa de via decedimus,id est ὑπεξιστάμεθα. Plutarchus in Graccho, καὶ γὰρ βουλευτὴν θάνατον κατέγνωσαν, ὅτι δημάρχῳ παρερχομένῳ δι' ἀγορᾶς, οὐχ ὑπεξέστη μόνος. vbi subintelligendum τῆς ὁδοῦ. Decedere de iure suo quid sit,nos alibi diximus. τῶν δικαίων ὑφίεσθαι τῶν ἑαυτοῦ. Quibus autẽ successor mittitur,ii ἀνάπαυσοι dicuntur. Successorem mittere, ἐπαποστέλλειν τὸν διαδεξόμενον.

IN cap.sequenti, Qualis est ille qui in bellis cesserit, aut arcẽ tenuerit, aut castra cõcesserit. Existimo legendũ vno verbo imbellis,& deesse hic negationẽ:vt sit, Qui arcẽ nõ tenuerit,vel potius,aut hostem arcere renuerit, id est propulsare hostes cũ posset,noluerit. Liuius de Fuluio,qui exercitũ in Apulia amiserat, Ergo effecisse vt & feroces & inquieti inter socios, ignaui & imbelles inter hostes essent: nec hercule mirũ esse,milites in acie nõ stetisse,cũ primus omniũ Imperator fugeret. Et paulum infrà, Bis(inquit)Fuluius est accusatus,pecuniáq; anquisitũ:tertio testibus datis,cũ iurati permulti dicerent fugæ pauorísq; initiũ à prætore ortum: tanta ira accẽsa est,vt id capite anquirẽdum concio succlamaret. tum Sẽpronius perduellionis se iudicare Gnæo Fuluio dixit:diémq; comitiis à Calphurnio prætore petit. Quo in loco, vt & in aliis,iudicare antiquo more dictũ est ex imitatione Græcorũ,qui κρίνειν dicunt pro diẽ dicere, vt superius diximus. Apud Sudam etiã legimus capitalẽ fuisse noxam imbelliæ & stationis desertæ. παρὰ γὰρ Ῥωμαίοις θάνατος πρόστιμον λιπεῖν τὴν ἐφεδρείαν. Trãquillus de Augusto,Cohortes siquæ cessissent loco,decimatas ordeo pauit:Centuriones statione deserta,itidem vt manipulares,capitali animaduersione puniit. Possumus etiã intelligere quam Græci ἐθελοκακίαν vocãt: cũ milites Imperatori infensi vincere nolunt. Paus. καταγνόντες ἐθελοκακῆσαι σφᾶς ἐν τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς Κάσσανδρον. est enim ἐθελοκακεῖν hoc in loco,consulta & meditata ignauia hosti cedere. Sic Herodotus, οἱ δὲ πλεῦνες ἐθελοκάκεόν τε καὶ ἔφυγον. eã ob causam decimatũ exercitũ ab Appio Claudio cõsule Romano apud Liuium legimus lib.ii.ab Vrbe cõdita circa finẽ. Aut imbellis igitur,aut imbellia legẽdũ est.alioquin nõ in bellis Iuriscõsultus,sed in præliis dixisset. At vero quæ sequũtur in cap. Non cõtrahit,nugatoria videri possent,nisi vestigia principũ crudelitatis in ipsis agnosceremus ex scriptis historicorũ. Tranquillus in Tyberio,Sub idem tẽpus(inquit)cõsulente prætore an iudicia maiestatis cogi iuberet:exercendas esse leges respondit,& atrocissime exercuit. Statuæ quidam Augusti caput dẽpserat,vt alterius imponeret. acta res in Senatu: & quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. damnato reo, paulatim eò calumniæ res processit,vt hæc quoq; capitalia essent: circa Augusti simulachrũ seruum cæcidisse, vestem mutasse, nummo vel annulo effigiem impressam latrinæ aut lupanari intulisse. & reliqua quæ author ille prosequitur. Hoc enim crimen latissime olim patebat sub tyrãnis Imperatoribus. Propterea Plinius in Panegy. ad Traianum, Locupletabant (inquit) & fiscum & ærarium non tam Voconiæ & Iuliæ leges,quàm maiestatis singulare & vnicum crimen eorũ qui crimine vacarent. Huius tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine:

Perduellionis iudicare

Iudicare.

qua nulli magis caruerũt,quàm qui sibi maiestatẽ vindicabant.Plinius auunculus lib.xxxiii. Fuit & alia Claudii principatu differentia insolens iis quibus admissionem liberti eius dedissent:imaginem principis in annulo ex auro gerendi: magna criminum occasione. quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit æqualiter publicãdo principẽ. Hoc idem se fecisse Alexander Imperator Roma.testatur in sanctione sua, quæ primo loco sita est sub eodem titulo,in Codice Iustiniani. Ouidius libro quinto Fastorum, ex Honoris & Reuerentiæ coniugio ortam esse Maiestatem voluit.antea autem nec ætatis nec dignitatis habebatur ratio,summáque imis erant permixta:postea autem ordines rerum diuinarum humanarúmque distincti. Maiestas.

Donec Honor placidóque decens Reuerentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Maiestas,quæ mundum temperat omnem:
Quáque die partu est edita,magna fuit.
Et paulo inferius,
Protinus intrauit mentes suspectus honorum.
Fit precium dignis:nec sibi quisque placet.
Et rursus,
Assidet ipsa Ioui,Iouis est fidissima custos:
Et præstat sine vi sceptra tenere Ioui.
Venit & in terras:coluerunt Romulus illam
Et Numa:mox alii tempore quisque suo.

Maiestas erat in populo, & authoritas in senatu : cuius definitio Ciceronis verbis mox explicabitur. Maiestatis crimen duplex erat:vnũ læsæ,& alterum imminutæ:cuius nulla in iure mẽtio extat. Læsæ exemplum est memorabile apud Tranquillũ in Claudio,Notauit(inquit)& quendã quòd comes regis in prouincia fuisset : referẽs maiorũ tẽporibus,Rabyrio Posthumo Ptolemæum Alexãdriã crediti seruãdi causa secuto, crimen maiestatis apud iudices motũ. Ex quibus verbis apparet maiestatẽ populi Romani læsam maiores ob id existimasse, quòd ciuis Romanus asseclã se regi & comitẽ præbere non dubitasset contra morem maiorũ, vt creditã pecuniã reciperet. Imminutæ maiestatis Cicero libro secundo de oratore meminit: Si res(inquit)tota quæritur:definitione vniuersa vis explicanda est,sic. Si maiestas est amplitudo ac dignitas ciuitatis:is eam minuit qui exercitũ hostibus po. Romani tradidit. Idem alibi,Mihi ipsi cum Sulpitio fuit in Norbani causa contentio.Pleraque enim de iis quæ ab ipso obiiciebãtur cum cõfiterer, tamen ab illo maiestatẽ imminutam negabã:ex quo verbo lege Apuleia tota illa causa pẽdebat. Et in Partitionibus orato.Maiestas(inquit)est in imperii atque po. Romani dignitate, quam minuit is qui per vim multitudinẽ ad seditionẽ vocauit.Hinc existit illa disceptatio,minueritne maiestatẽ, qui volũtate po.Ro. rem gratã & æquã per vim egit.Quod Cicero minuere maiestatẽ vocat,ætas sequens lædere appellauit. Dicebant & soluere maiestatẽ: vt Liuius libro secundo secundi bel. Pu.Horũ opportunus aduentus consules imperii potentes fecit,cum ambitio alterius suam primũ apud eos praua indulgẽtia maiestatẽ soluisset. Cui con-

Maiestas in populo. Maiestas imminuta. Maiestas læsa. Soluere maiestatem.

Retinere maieſtatẽ. trarium eſt retinere maieſtatem: Quod nunc vulgus ſeruare authoritatẽ vocat. Vt idem lib.iiii.bel.Maced. Si in ſua quiſque noſtrum matreſa. Quirites ius & maieſtatem viri retinere inſtituiſſet: minus cum vniuerſis fœminis negotii haberemus. Cicero in Orat.perfecto, Ius omne retinẽdæ maieſtatis Rabyrii cauſa continebat: ergo in omni genere contentionis exarſimus. Dicitur

Cõſtituere maieſtatẽ. & eleganter cõſtituere maieſtatem: quod ſignificat lapſam aut labantem cõfirmare dignitatis venerationem, atque amplitudinis exiſtimationem. vt in illo loco concionis Salluſtianæ, Maiores noſtri parãdi iuris & maieſtatis cõſtituendæ gratia per ſeceſſionẽ armati bis Auentinum montem occupauere. Ab antiqua etiam loquendi conſuetudine dixit Proculeius inferius, in tract. De captiuis, cap. Non dubito, Siue is populus fœderatus eſt: ſiue fœdere comprehenſum eſt, vt is populus alterius populi maieſtatem comiter cõſeruaret. Hoc enim adiicitur vt intelligatur alterum populum ſuperiorem eſſe: nõ vt intelligatur alterũ non eſſe liberum. Hæc verba Cicero in orat. pro Cornel. Balbo interpretatur his verbis, de Gaditanorum fœdere loquens, Adiũctum

Maieſtatẽ popu.Ro. comiter cõſeruent. etiam illud eſt, quod non eſt in omnibus fœderibus: Maieſtatem po.Ro. comiter conſeruent. Id habet hanc vim, vt ſit ille populus in fœdere inferior. Primum verbi genus huius cõſeruent: quo magis in legibus quàm in fœderibus vti ſolemus: imperantis eſt, non precantis. Deinde cum alterius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur: certè ille populus in ſuperiore cõditione cauſáque ponitur, cuius maieſtas fœderis ſanctione defenditur. In quo erat interpretatio accuſatoris indigna reſponſione: qui ita dicebat comiter eſſe communiter. Comes benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicũtur, qui erranti monſtrant viam. communiter quidem certè non conuenit. His verbis Ciceronis apparet nõ cõmuniter legẽdum in eo loco, vt Accurſius ſuſpicatus eſt. Dicebant etiam conſeruare maieſtatẽ: quod Liuius & Valerius poſt Ciceronem retinere dixerunt. vt idem pro Rabyrio perduellionis, Fit ſenatuſconſ. vt conſules adhiberent Trib.pl. & Prætores quos eis videretur: ope-

Vt imperiũ populi Ro. maieſtáſque cõſeruetur. rámque darent vt imperium populi Romani, maieſtáſque conſeruaretur. Id nunc vulgò dicunt, Ita agant vt rex ſit potentior vel fortior: vel ita faciant, vt iuſtitiæ obediatur. Maieſtas τὸ ἀξίωμα dicitur, & τὸ ἀξιωματικὸν. dicitur & τὸ μεγα-

Minuere maieſtatẽ. λεῖον. Minuere autem & imminuere verba vſitatoria antiquis fuerunt, quàm lædere. vt Cicero in Philip.pri. Quid enim turpius, quàm qui maieſtatem populi Romani per vim minuerit: cum damnatũ iudicio ad eam ipſam reuerti propter quam ſit iure damnatus? Per vim minuiſſe maieſtatem publicam di-

Imminuere imperium. cit eum, qui vim publicam commiſerat. Sic imminuere imperium dicebant: vt Liuius libro octauo ab vrbe condita, Religio inceſſit, ab iis quorum imminutum imperium eſſet comitia haberi. Imminutum imperium dicit eorum qui iuſſi erant magiſtratu ſe abdicare. Id ſic Græcè dici poteſt, ἀνῄρουν καὶ ὑπεξίστασθαι τούτους τὰς ἀρχαιρεσίας βουληθέντας ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀπελθόντων. Cæſar libro tertio de bello ciuili, Concurſum ad ſe fieri videt, quòd faſces anteferrentur, in hoc omnis multitudo maieſtatem regiam minui prædicabat. τὸ ἀξίωμα τὸ βασιλικὸν κολούεσθαι ἔφασκεν. de Alexandrinis loquens. Sic imminuere ius imperii. Cicero in Verrẽ actione quinta, Tritici modia lx.M. empta populo Romano dare debebãt &

solebant: abs te solo remissum est: respublica detrimentum fecit, quòd per te imperii ius vna in ciuitate imminutum est. Idem in eadem, In hoc facinore dii immortales violati: existimatio atque auctoritas Romani nominis imminuta. Et pro lege Manilia, Patres nostri libertatem ciuium Ro. imminutam non tulerunt: vos vitam ereptam negligetis? Inde imminuere magistratum dicebant: quod nunc derogare iuribus, & prærogatiuis officii dicunt. Idem in Ver. Cur imminuisti ius legationis? quo in loco Asconius, Qui potestatem (inquit) suam in administrando non defenderit: imminuti magistratus veluti maiestatis læsæ reus est. Liuius libro quarto de AEmylio Mamerco loquēs, qui censuram antea quinquennalē lege dictatoria annuam ac semestrem fecerat: Censores (inquit) ægrè passi, Mamercum quòd magistratum populi Romani minuisset, tribu mouerunt. Plinius in Panegy. Nullius ab eo magistratus ius, nullius potestas imminuta est: aucta etiam: siquidem plæraque ad prætores remittebat. Hic loquendi modus à Græcis tractus videtur. Aristoteles in secundo Politicôn, καὶ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν Ἐφιάλτης ἐκόλουσε καὶ Περικλῆς. Plutarchus itidem sæpe. Adnotauimus autem apud priscos hoc crimen maiestatis esse vocatum, non læsæ maiestatis, vt ex locis à nobis citatis liquet, nullúmque Iurisconsultorum in hoc tractatu, præter Papinianum læsam maiestatem dixisse. Laudatur etiam Paulus auctor huius vocabuli, in lege, Meminisse, Codice sub codē titulo. Prisci perduellionem vocabāt, quam coniurationem historici appellant, & quicquid ita committebatur, vt in euersionem libertatis Romanæ cederet. Valerius libro sexto, Cum Tyberius Gracchus & C. Claudius ob nimis seuerè gestam censuram maiorem partem ciuitatis exasperassent: iis Marcus Popilius trib. pleb: perduellionis ad populū diē dixit. hoc iudiciū obsoleuisse tandem ex Ciceronis verbis coniicio in oratione pro Rabyrio, Nam perduellionis (inquit) iudicio, quod à me sublatū esse criminari soles: meum crimen est non Rabyrii. Quod vtinam Quirites ego, aut id primus, aut solus ex hac republica sustulissem. Quid enim optari potest, quod ego mallem, quàm me in consulatu meo carnificem de foro, crucem de campo sustulisse? Et paulò inferius, Quamobrem vter nostrum tandem Labiene popularis est? túne qui ciuibus Roma. in concione ipsa carnificem, qui vincula adhiberi putas oportere: qui in campo Martio comitiis cēturiatis, auspicato in loco, crucem ad ciuium Ro. supplicium defigi & cōstitui iubes? & reliqua quæ ille porrò dixit: vnde intelligimus vetustissimam illam fuisse legē sæuissima sanctione horrendam. Perduellionis autem crimen Rabyrio intenderat Labienus trib. pl. ob Saturnini mortem, qui senatus auctoritate contra fidem publicā interfectus fuerat: senatuscons. scilicet facto in hæc verba, operam darent consules, vt imperium populi Romani, maiestásque conseruaretur. Propterea in Oratore perfecto Cicero gloriatur se apud populū senatus authoritatē defendisse in causa Rabyrii. Vlpianus hic perduellionis crimen distinxit ab eo quod maiestatis appellatur, & latissimè patet. Hic addam vnū quod ad maiestatis crimen pertinet, ex Plutarcho in Gracchis: Gaium Buturium vltimo supplicio affectum à Romanis, quòd Tribuno plæbis de via non decessisset in foro ambulanti, cum instituto antiquo omnes ei cedere moris

Imminuere magistratū.

Maiestatis crimen.

Perduellio.

Maiestatis crimen, & coniurationis.

esset. Tacitus maiestatis crimen & cõiurationis distinguere mihi videtur his verbis lib. xiiii, Antistius (inquit) qui carmina probrosa in principẽ factitauerat, maiestatis delatus est. Et libro decimosexto, Crispinus nuper crimine cõiurationis in Sardiniam exactus, accepto iussæ mortis nuncio semet interfecit. Quintius Curtius libro quinto author est huius criminis horrendã fuisse legẽ olim apud Macedonas: è qua, vt opinor, oriũda lex fuit illa cantatissima Honorii & Arcadii, quæ sub eodem titulo extat in Codice Iustiniani. Quam Alexander libro septimo eiusdẽ Curtii his verbis gloriatur se sustulisse & antiquasse. ad conuictos enim coniurationis loquẽs, Non oportebat (inquit) vos scire quid de vestris parentibus statuissem, quo tristiores periretis, siqua vobis parentũ memoria & cura est. Sed olim istũ morẽ occidendi, cum scelestis insontes propinquos parentésque solui. Hoc exẽplũ Alexandri secuti iidem ipsi Arcadius & Honorius sanctionẽ illã promulgarunt, quæ est in tract. De pœnis, Cod. cuius initiũ, Sancimus. Qua lege ego legem Quisquis, abrogatã esse aliquando censui in amplissimo consessu: tametsi religione iudicandi magis adductus id fecerim, quàm persuadendi fiducia, apud eos quidẽ qui tẽpora cuiusque legũ authoris animaduertere negligunt, quandoquidẽ interpretes iuris rationẽ tẽporũ non habuerunt, quorũ hodie responsis stat huius doctrinæ æstimatio & authoritas. Mihi vero in eo falli interdũ videntur homines alioquin iuris peritissimi, quòd aut verbis legũ vim afferunt, aut Iurisconsultorũ responsis: cum locos iuris discrepantes interpretationibus inter se dissidentibus ad concentũ reducere se credunt. Id adeò mihi æstimare in mentẽ venit, cum legẽ secundã tituli, De prædiis minorũ, quæ lex est Gordiani lib. quinto Codicis: cũ lege Iustiniani cõponerẽ, quæ est sub titulo, Si maior factus alienationẽ ratã habuerit. cum enim longè prõptius, tum etiã verò propius mihi videtur, antiquiorẽ legẽ posteriore abrogari, quàm scholiis aliis atque aliis dicta dissidentia conari conglutinare. Similis nisi fallor est hallucinatio, cum legẽ Alexandri, quæ quarta est in tractatu, De furtis, cũ lege Græca Iustiniani, quæ tertia est à fine, non dissonã esse contendunt. Quarũ tamen discrepãtiam ciere contentionẽ non modicam vidimus in iudicando reo vno, qui ad furtũ nequicquam famulũ probũ adhortatus fuerat, patrefamiliâs rei cõscio, & cum famulo colludẽte vt hortatorẽ deprehẽderet: cum ego consentaneum magis esse ducerẽ Alexãdreæ sanctionis authoritatẽ posteriore lege antiquatam fuisse, quæ non euentũ attendẽdũ, sed consiliũ voluit. Quid legẽ vltimã, quæ est Cõstantini, sub titulo, Si pend. appel. mors interuenerit: nõnne abrogatam esse, & expeditius & longè congruentius est dicere & defendere, quàm nugas cõminisci ac planè ariolari, ne antinomia esse videatur cum lege Græca cõparata, cuius initium est Cum antiquioribus, sub tract. De iure deliberãdi? Nostræ verò opinioni nõ magnopere reclamare id mihi videtur, quòd lex altera sub titulo, Qui & aduersus quos in integrũ restitutionẽ postulent, quæ lex est Iustiniani, non modò legi, Si superstite, in tractatu, De dolo, quæ longè antiquior est: sed etiam legi eiusdẽ Iustiniani refragatur, sub titulo, De bonis quæ liberis. Facilè enim est obiectum dissoluere, vel Accursio ipso iudice: ne mihi eò confugiendum sit, quod in priore editione de Iustiniano Tribo-

Animaduertendi locus.

nianóque diximus. Horum autem & similium iudicium penes homines erit in iis controuersiis dirimendis, quarum iudicium æquo & bono magis temperandum est: quibus in ipsis vberior est licentia contra receptas auctoritates nonnihil audendi dum sententiæ rogātur. Sed tamen ne id piaculare esse videatur inter eos qui eodem iureiurando adacti sunt, ecquis est eorum qui aureis habent æquas audiendæ veritati, vel longissimo interuallo postliminium postulanti: qui negare audeat legum interdum sensum fugisse homines iuris consultissimos, etiam vt verba intellexerint? Hic locum vnum exempli causa citabo. Extat lex Antonini, sub titulo, De vsuris, in hæc verba, Vsuræ per tempora solutæ non proficiunt reo ad dupli compēsationem. tunc enim vltra sortis summam vsuræ exiguntur, quoties tempore solutionis summa vsurarum excedit eam computationem. Ego hunc sensum horum verborum esse dico: quod de vsuris Romani principes sanxerant, vt earum cumulus vltra sortem geminatam exigi nulla actione posset: ita intelligendum esse, si modò eo tempore quo creditor experitur, ea summa in quam actionem suam concipit, duplum sortis excedit. id enim quod vltra duplum sortis excurrit, efficaciter peti non potest: non etiam si eo tēpore quo agit ex stipulatu, vsuræ antè ab eo perceptæ, cum iis quas sibi deberi contendit cumulatæ, duplū sortis excedunt: tunc enim summoueri creditor exceptione non potest. vt verbi gratia: esto semissis vsura in stipulatum deducta: ducentesimo illa quidem mēse, id est anno sextodecimo & octauo mense sortē æquabit, vt post Hermolaum Barbarum nos copiosè in libro de Asse docuimus. Ita fit vt tertio & tricesimo anno, & quatuor mensibus duplum sorti fœnore accesserit: id est vt sors centenaria ducenarium fœnus pepererit. Age fac vt creditum iam sit adeò vetustum, vt quadruplicato fœnus creuerit, cum interim debitor nō acriter appellatus nihil soluerit vsurarum: vtrum quadruplum peti poterit? Nego lege agi posse vltra duplū: Nam eius quod plus debetur, petitio vi legis perimitur. Sin, cum actio instruitur, non vltra duplum sortis debetur: etiam si id quod multis antè annis perceptum est à creditore, vel duplum vel quātumuis excedit: id tamen debitori nihil prodest ad creditorem summouēdum legis interpretatione, quæ in futurum ipsa calculum non admittit. Ita fit vt vsuræ non modò duplicato aut triplicato crescere legitimè, sed etiam octuplicato, & eo amplius possint, si creditor debitorē semper appellauerit, nomináque exegerit antequam fœnus vltra duplum sortis excurreret: Quod in vsura cētesima demum fit mēse nono supra decimūsextū annū. Accursius autē & qui eū secuti sunt, longè (nisi fallor) absuerunt ab intelligentia huius sensus, quando & ipsi alioquin vsurarum rationem priscam absurdè intellexerant. Nec me fallebar cum hæc scriberē, nō minoris ipsa confidentiæ visum iri, quàm pridem antinomias adnotasse. sed tanti vtrobique fuit conscientiæ indulsisse. Lex de vsuris.

IN cap. In quæstionibus. Coniurationē denique Lucii Catilinæ Iulia mulier detexit: & M. Tullium consulem in iudicium eius instruxit. Legendum Fuluia, ex Sallustio. & indicium nō iudicium. Fuit enim Tullius index, id est delator ad senatum, nō autem iudicium eius rei, quæstionémque exercuit. vel potius in indicium eius M. Tullius ideò instructus dicitur: quia indicium fa-

ciẽdum ipſe curauit, perfecítque quod curauerat opera eius mulieris. quoniã indiciũ propriè eius eſt qui vnà peccauerit, vt inquit Donatus in Eunuchũ: ídque ex verbis Ciceronis in Diuinatione ſatis liquet: Quapropter (inquit) ſi tibi indicium poſtulas dari quod tecum vnà feceris: cõcedo ſi id lege permittitur. vbi tamen corruptè etiam iudicium legebatur. ſed Aſconius adnotauit: & indicium eius eſſe dicit, qui facinoris cuius ipſe conſcius eſt latebras indicat impunitate propoſita. Hoc autem in Catilinæ coniuratione contigiſſe, ex Salluſtio conſtat his verbis, Tarquinius ad ſenatum adductus erat: quem ad Catilinam proficiſcentem ex itinere retractum aiebant. Is cum diceret ſe indicaturũ de coniuratione, ſi fides publica data eſſet: iuſſus à Cõſule quæ ſciret edicere, eadem ferè quæ Volturcius de incendiis, de cæde bonorum, itinere hoſtium, ſenatum docet. Idem alibi, Volturcius primo fingere alia omnia: diſſimulare de cõiuratione. Poſtubi fide publica dicere iuſſus eſt, omnia aperit. Indicare μηνύειν Græcè dicitur. Inde τὰ μηνύτρα non tantùm mercedem indiciis, ſed etiam peculiari ſignificatione impunitatem conſcio propoſitam, apud Græcos oratores ſignificant.

Indicium.

A D legem Iuliam de adulteriis, circa principium. Marito iure mariti accuſanti illa præſcriptio obiicitur, ſi legẽ prodidiſſe dicatur ob hoc, & reliqua. Puto hic deeſſe negationem: vt ſit, ſi non legem prodidiſſe dicatur. Eſt enim hoc verbũ ſolenne in exceptionibus. Vlpianus, De pignoribus, in cap. Si debitor, Dabitur enim poſſidenti hæc exceptio, ſi non conuenit, vt eadem res mihi quoque pignori eſſet. Martianus, Tali enim exceptione prætor creditorem tuebitur, ſi non inter creditorem & eum ad quem vſuſfructus pertinet, conuenerit vt vſuſfructus pignori ſit. Marcel. in cap. Creditor, Qui potiores in pignore habeãtur, Exceptio enim prioris vtilis eſt, ſi non mihi antè hypothecæ pignoríſve nomine ſit res obligata. Idem, Quòd ſi ille excipiat, ſi non conuenit vt ſibi res ſit obligata, hic in modum ſuprà relatum replicabit. Hoc autem in loco fortaſſè non, negatiua particula, ſed extraquam reſtituenda, hoc modo, Extraquam ſi legem prodidiſſe dicatur. Accommodata eſt enim hæc particula in conceptionibus exceptionũ, vt apud Vlpianum, De fluminibus, Labeo ſcribit, nõ eſſe dandam exceptionem ei qui interdicto conuenitur, aut niſi ripæ tuendæ cauſa id factum ſit: ſed ita excipiendũ ait, extraquam ſiquid ita factum ſit, vt lege fieri licuit. Cicero libro ſecundo Rhetoricorum, Agit is cuius manus præciſa eſt, iniuriarum: poſtulat is quicum agitur à Prætore exceptionem, extraquam ſi in reum capitis præiudicium fiat. Hic is qui agit, iudicium purum poſtulat: ille quicum agitur, exceptionẽ ait addi oportere. In his & huiuſcemodi aliis priſcis conceptionibus multa erat ſermonis Latini gratia atque elegantia: ſed à pauciſſimis hodie animaduerſa, cum quilibet ſibi Tullianæ dictionis iudicium arroget, faſtidio iniquiſſimo, & interdum putidiſſimo. Quod autem ſequitur, Lenocinii quidem crimen lege Iulia præſcriptum eſt, cum ſit in eundem maritum pœna ſtatuta, qui de adulterio, & reliqua. Lego, Lenocinii quidem crimini lege Iulia præſcriptum eſt: cum ſit eadem in maritum. Præſcribere pro excipere cum datiuo iungitur. Quintilianus libro ſeptimo, Cũ ex præſcriptione lis pẽdeat, de ipſa re quæri

[illegible] exceptionũ

Extraquam in exceptionibus.

Præſcribere.

non est necesse. ignominioso patri filius præscribit: de eo solo iudicatio est, an liceat. Marcel. lege tertia, De præuaricatoribus, Nā si reus accusatori ideò præscribit, quòd dicat se ab alio accusatum & absolutum. ὁ γὰρ ὁ φεύγων τὴν γραφὴν παραγράφεται, ὁ πρότερον ἀποφυγὼν αὐτὴν ὑπ' ἄλλου κατηγορηθέντα.

I N cap. Inter liberas, sub eodem titulo, legēdum sic cēseo eo loco vbi arcola relicta est, Lex Iulia stuprum & adulterium promiscuè καὶ συμμιγῶς appellat. & paulo pòst, Stuprum verò in virginē viduámve cōmittitur. Quod Græci διαφθορὰν appellant. Sallustius, Erat ei cum Fuluia muliere nobili stupri vetus consuetudo. Cicero in Antoniana secunda, Frequētissimo senatu, Calend. Ianuariis, sedente patruo, hanc tibi esse cum Dolobella odii causam ausus es dicere, quòd ab eo sorori & vxori tuæ stuprum oblatum esse cōperisses. Idem in Ver. act. vlti. Noctu stupri causa lectica in vrbē introferri solitus est ad mulierem nuptam vni, propositam omnibus. In his exemplis Ciceronis stuprū pro adulterio ponitur. quod parū Papinianus animaduertisse videtur. Tranquillus, Ne prouincialibus quidem matrimoniis abstinuisse, vel hoc disticho appatet. Vrbani seruate vxores, mœchū caluum adducimus. Auro in Gallia stuprum emisti: hic sumpsisti mutuū. Plautus in Amphitr. Ita me probri, stupri, dedecoris à viro argutam meo? Idem Tranquillus, stuprare pro adulterare dixit in Nerone. Latinè etiam probrum appellatur. Cicero in eadē Philip. Probri insimulasti pudicissimam fœminam. Liuius, Matronæ probri accusatæ. Vtitur & Trāquillus in Cæs. Græci adulteriū μοιχείαν, διαφθορὰν, φθορὰν, αἰσχύνην dicunt: quod vltimum Latinè probrum esse videtur. Plautus ad verbum dedecus dixit. De virgineo amplius dicunt διακόρευσιν. Nō magnopere autem de huiuscemodi verbis Græcis restituendis laborandum est, duntaxat cum sine iis sensus legum responsorúmve planus est. siue enim hic διαφθορὰν legamus, siue φθορὰν, non magnopere refert. Legi enim in fragmentis Pādectarū Græcarum φθορεῖς pro corruptoribus virginum: qui & vitiatores dicti sunt: & φθορὰ Græcis etiam pro stupro in vsu est. Et ὕβρις, Cicero flagitium appellat. Stuprum. Probrum.

I N cap. Si vxor, Planè siue iusta vxor fuerit, siue iniusta, accusationē instituere vir potest. Nam & Sextus Cæcilius ait, Hæc lex ad omnia matrimonia pertinet: & illud Homericū affert. Accursius velut Mercuriali numine instinctus, vxorē iustā iniustámque tripliciter enarrauit: & in omnibus astipulatorē habet Bartolū: me verò in nulla assensorē. nam iusta mulier sic vt filius iustus dicitur: de quo vocabulo satis multa in priore editione diximus. Vt ergo iustus est filius, qui omneis numeros iuris familiaris filialísque obtinet: ita iusta vxor omni iure coniugii prædita erat. πάντας ἀριθμοὺς τῆς συνοικήσεως πεπληρωκυῖα καὶ κεκτημένη. Aliā autē olim fuisse matrēfamiliâs, & aliā matronā vxorémq; alibi planū fecimus. Hodie iustæ vxoris appellatio aut nulla est, aut eius est vxoris quæ iustis sponsalibus & palàm in viri manum coiit, non occulto consensu. Locus autem Homeri hic citatus ab Vlpiano, Iliados libro nono ita legitur, Iusta vxor.

ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεῖδαι. ἐπεὶ ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων
τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται, ὡς καὶ ἐγὼ τὴν
ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτητήν περ ἐοῦσαν.

Ecquid amare ſuas ſolis fas cenſet Atridis?
Quidni igitur prudens vxorem diligat imo
Pectore quiſquis erit? ſiquidem Briſeida partam
Marte meo dudum, dilexi haud ſecius ipſe.

Verba ſunt Achillis ad legatos ab Agamemnone, & Græcis ad eum miſſos, Quanam igitur (inquit) de cauſa Agamemnon Græcorum populos congregandos curauit, ad Troiámque tranſportandos? Nunquid aliam ob cauſam, quàm propter Helenam illam formoſam? An tãdem Atridæ ſoli hominum vxores ſuas amãt? Briſeis autem erat nobilis fœmina, quam honoris cauſa ex captiuarũ numero delegerat permittentibus Græcis, aut eximiã aliâs acceperat, eámque vxoris iuſtæ loco habere inſtituerat. Iniuſtã ergo vxorẽ Vlpianus vel non iuſtam: pallacam vxoris numero locóque habitam intellexit.

QVOD autem ſequitur, Sed & in ea vxore poteſt maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit: quanuis ſi vidua eſſet, impune in eam ſtuprum committeretur: Accurſius vulgarem pro peruulgata & proſtituta paſſim perperam intellexit, & in antinomia diſſoluenda deſultoria grauitate, & cõſtantia vtitur more ſuo. Ego vulgarem plebeiam intelligo, quæ matriſſamiliâs nomen obtinet. Lex autem, Quæ adulterium, quæ lex eſt Conſtantini, de ea fœmina ſanxit, quæ cum fœditate miniſterii matriſſamiliâs nomen retinerẽ nõ poteſt. Huic ſenſui aſtipulantur Tranquilli hæc verba in Tyberio, Matronas proſtratæ pudicitiæ quibus accuſator publicus deeſſet, vt propinqui maiorum more de communi ſententia coercerent, auctor fuit. Et inferius, Fœminæ (inquit) famoſæ vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exoluerentur, lenociniũ profiteri cœperunt: & ex iuuentute vtriuſque ordinis profligatiſſimus quiſque, quo minus in opera ſcenæ arenæque edẽda ſenatuſcõſ. tenerentur, famoſam iudicii notam ſponte ſubibant, eos eáſque omneis, ne refugium in tali fraude cuiquam eſſet, exilio affecit. Ex cuius verbis intelligimus mulieres, quantumuis proſtitutæ pudicitiæ lege tamen teneri: ſi nõdum ignominia notatæ nomen amiſerant matronarum matrumquefamiliâs.

IN eodẽ tractatu Ad legẽ Iul. de adul. cap. Si maritus, Legis Iuliæ, de adulteriis cap. ſeptimo ita cauetur, Nequis inter reos referat eũ, qui tũc ſine detractione reip. aberit. Et paulò inferius, Neceſſario dicitur ſine detractione. Legẽdũ qui tũc ſine detrectatione reip. cauſa aberit: etiã ſi omnia refragẽtur exẽplaria. Eſt autem detrectare, vitare, fugitare, auerſari, reſtitare. Tacitus libro viceſimo, Nec Sequani detrectare certamen. Fortuna melioribus affuit: fuſi Lingones, ἐφυγομάχων. Quintilianus in ſecũdo, Rhetoricè officia ſua non detrectet, nec occupari gaudeat pertinẽtẽ ad ſe laborẽ: quæ dum operæ cedit, iam penè poſſeſſione depulſa eſt. Arria. infrà, De re militari, Grauius autẽ delictũ eſt, detrectare munus militiæ, quàm appetere. ἐφῶ ἐκδύεσθαι τὴν τῆς στρατείας λειτουργίαν. Sine detrectatione igitur is abeſſe dicitur, qui occaſionem non quæſierit cauſæ dictionis euitandæ. ὁ μὴ ἀποδημῶν ἐκδύσεως ἕνεκα, vel διαδύσεως χάριν.

Detrectare

QVOD autẽ ſequitur, Quòd ſi quis præſens ſit, vice tamen abſentis habeatur: vtputa qui in vigilibus vel vrbanis caſtris militat. de caſtris Prætorianis intelligendũ, in quibus Prætoriani milites ſtatiua ſua habebant, & ſemper

Prætoriani

principibus præsto erant. ii à cohorte prætoria originem habuerunt: de qua nos alibi diximus. Tranquillus in Galba, Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam dissoluit: ac sine commodo remisit in patriam. Hæc & castra prætoria appellantur à Capitolino.

IN lege, Quòd ait lex, Cum filia adulterum deprehenderit, non occisum videtur. Vidi librum antiquum, in quo ociosum scriptum fuerat, sed litura confossum, & pro eo verbo occisum ascriptum, errore lectoris, atque ignorantia. Non est ociosum (inquit Vlpianus) id est, vt Græci dicunt, οὐκ ἀργὸν ἐστί, quod ait, Cum filia adulterum deprehenderit. id est, nō de nihilo adiecta sunt hæc verba, non ab re, non temere. οὐκ εἰκῇ, οὐδὲ τυχόντως. habent enim certam significationem & animaduertendā. non enim aliter interficere patri cōceditur adulterum, nisi in ipsa turpitudine deprehēsum. Labeo quoque (inquit) ita probat, & Pōponius scribit in ipsis rebus Veneris deprehēsum occidi. Et hoc est quod Solon & Draco dicunt, Existimo hæc verba Græca in ea quæ sequitur scribēda: ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα. Iam primū deprehensi dicuntur, qui effugere nequeunt, vel vitare cum maximè cupiant, aut è re incommodè nata se explicare & subducere. Quintilianus in duodecimo, Itaq; reperias quosdā in dispu tādo mirè callidos: cum verò ab illa cauillatione discesserint, non magis sufficere in aliquo grauiore actu, quàm parua quædam animalia quæ in angustiis mobilia, in campo deprehendūtur. ἀπορούμενοι, vel ἐν ἀμηχανίᾳ καταστάντες. hoc est nullum in se aut in alio præsidiū reperiunt: omni consilio, omnique ope defecta sunt. Idem lib. decimo, Scribendū quoties licebit. Si id non dabitur: cogitandum. ab vtroque exclusi debent tamen vincere: vt neque deprehensus orator, neque litigator destitutus esse videatur. Deprehensum dicit oratorem τὸν ἐν ἀμηχανίας ἐσχάτῳ ὄντα καὶ ἀπεσφαλμένως ἐξειλημμένον. qui eò vsque ad infantiam redactus est, vt iam nihil causificari possit, quo minus causa cadat. Sic Curtius de Alexandro in angustiis hærente, Tunc hæsitabat deprehensa felicitas: nec aliud remediū erat, quàm reuerti qua venerat. οὐκ εἶχεν ποῖ τράποιτο ἐμπεσὼν καὶ ἀλούς. Deprehēsus adulter est ὁ ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ ἁλωμένος, qui eò redactus est, vt nec fugere, nec inficiari possit. At is demū eiusmodi est, qui in re ipsa venerea cotreptus est aut inuētus: quem Græci ἁλόντα ἐν τοῖς ἀφροδισίοις dicūt: id est in Venere deprehensum, aut in re venerea. Quare Accursius & qui eius auctoritate adducti sunt, in horū verborū intelligētia falsi, alios etiam fefellerūt. id quod ex verbis legis ostēdam, quæ apud Lucianū in Eunucho legimus, Atqui (inquit) iudices, iste læuibus malis & voce fœminea cæteráque Eunuchi similis, si vestibus suis exuatur, magnopere vobis virilis apparebit: nisi ii mentiuntur, qui cum aiunt deprehensum in adulterio, vt inquit legum tabula, pudenda in pu dendis habentem. quod Lucianus dixit, ὡς ὁ ἄξων φησὶν, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα. Leges autem Solonis ἄξονας & κύρβεις appellatas, nemo ignorat qui Plutarchum in Solone legerit, & Græcos oratores. Quòd autē τὰ ἀφροδίσια, id est res venerea, non significet antecedentia concubitum, colloquia, basia, contrectationes lasciuas, & locum cōstitutum, vt Accursius ex Cicerone censuit: verba Aristotelis ostēdunt, qui libro septimo de Animalibus, de pueris loquēs, qui hircire dicūtur circa pubertatem, & de puellis quum mēses habere incipiunt,

Deprehensus.

ità inquit, Tum enim maxima cuſtodia indigent : cum præcipuè incitentur ad experientiam rerũ veneris. μάλιστα δὲ ὁρμῶσι πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν. Idem, Quæ autem immodicæ ſunt in vſu rerum venerearum : eæ ſi ſæpius pepererint, poſtea ſedantur facilius & caſtigãtur. Cicero in Topicis, Ante rem enim quæruntur quæ talia ſunt : apparatus, colloquia, locus, cõſtitutum, conuiuium : cum re autem, pedum crepitus, ſtrepitus hominum, corporum vmbræ, & ſiquid eiuſmodi : & poſt rem, pallor, titubatio : & ſiqua ſigna conturbationis & conſcientiæ, cæteráque quæ ſuſpicionem facti poſſunt mouere. Ex his verbis apparet aliud eſſe rem veneream, & aliud antecedentia conſequentiáque veneris. Adde quod Vlpianus hic dixit, Ita demum hanc poteſtatem patri cõpetere, ſi in ipſa turpitudine filiã deprehẽdat. & in lege, Capite quinto, dixit in vxore ſua deprehenſum. Turpitudo enim eſt quod tabula legum obſcœna in obſcœnis habere dixit.

IN cap. Si poſtulauerit. Si pòſtulauerit accuſator vt quæſtio habeatur de ſeruo adulterii accuſato: ſiue adeſſe voluerit, ſiue intereſſe noluerit, iubent iudices eũ ſeruũ æſtimari. Accurſius ſic legit: & ablatiuũ abſolutũ eſſe cenſet. ego accuſati legendũ eſſe puto: hoc eſt ſerui qui adulterii perpetrati tẽpore in familia rei fuit, & poſtea in alicuius alius dominium trãſit: cui precii æſtimatio dari iubetur. & deeſſe vna dictio videtur, vt ſit ita locus reſtituendus, Siue adeſſe dominus voluerit. Moris autem fuit apud antiquos: vt qui ſeruũ ad teſtimoniũ ferendũ poſceret, is precii ſerui fideiuſſores daret, in cauſa tum ciuili tum capitali: ídque lege Athenienſium, vt ex Demoſthene liquet in oratione quæ inſcribitur παραγραφὴ πρὸς Πανταίνετον: appellatúrque πρόκλησις: quæ eſt ἐξαίτησις τῶν θεραπόντων εἰς βάσανον ὅτι δικάζοιντο, πρὸς μαρτυρίαν τοῦ πράγματος. Qui autẽ ſeruum ad quæſtionẽ expoſcebat, nõ aliàs æſtimationem dabat, quàm ſi cauſa caderet. Quare fideiuſſor intercedebat inter actorem & reum. quãquam id Demoſthenes poſtulationem aduerſarii depellendo ait iniquum eſſe. ἀναγινώσκει μοι πρόκλησιν μακράν, ἀξιῶν ὅν φησιν οἰκέτην ταῦτα συνειδέναι, βασανίζεσθαι.

Mos priſcus in teſtibus interrogãdis.

QVOD autem infrà dicitur in eodem capite, Interrogandíque facultas datur patronis : id ex more priſco eſt. quod Bartolus perperam intellexit. & accuſatores enim & patroni & ſuos & aduerſarii teſtes palàm interrogabant: id quod tum ex Ciceronis orationibus multis in locis, tum ex Quintiliano facilè eſt intelligere : qui libro quinto ſic ait, Reliquæ interrogandi ſunt partes : qua in re primum eſt noſſe teſtem. nam timidus terreri, ſtultus decipi, iracũdus concitari, ambitioſus inflari poteſt. Prudens verò & cõſtans, vel tanquam inimicus & peruicax dimittendus ſtatim: vel non interrogatione, ſed breui interlocutione patroni refutãdus eſt : aut aliquo ſi continget vrbanè dicto refrigerandus. Idem paulo pòſt, Patronus quoque altius & vnde nihil ſuſpecti ſit, repetita percunctatione priora ſequentibus applicando, eò ſæpe perducit homines, vt inuitis quod proſit extorqueat. Idem de interrogatione accuſatoris, At ſi neſcierit actor quid propoſiti teſtis attulerit: paulatim & (vt dicitur) pedetentim interrogando experietur animum eius : & ad id reſponſum quod eliciendum erit, per gradus ducet. Cicero pro Flacco, Vbi eſt igitur illa laus oratoris, quæ vel in accuſatore antea, vel in patrono

spectari solebat: bene testem interrogauit, callidè accessit, reprehendit, quo voluit adduxit, cōuicit, eum elinguem reddidit. Ex hoc more emanauit id quod dicitur in lege, Si quando, Cod. De testibus. quo in loco Accursius tanquam in luto addubitationis hæsit.

IN cap. Si adulterium. Imperatores, Marcus & Antoninus, & Commodus filius. Accursius ignorātia historiæ nulli hodie nō cognitæ, hoc in loco pueriliter addubitauit. Quare adnotandum duximus Marcum Antoninum, qui ab instituto vitæ Philosophus dictus est, successisse Antonino Pio Augusto. Hadrianus enim princeps Ro. cum idoneum sibi imperii successorem quæreret, ea lege Antoninum, qui postea Pius dictus est, adoptauit, vt ipse Antoninus Marcum Annium amitæ suæ filium adoptaret. qui Marcus adoptionis iure Aurelius vocari cœpit. hic Faustinam duxit vxorem, quæ ab impudicitia infamiam contraxit. ex qua Commodum filium suscepit, vt aliqui opinati sunt adulterio quæsitum. Verum M. Philosophus eius pater vir optimus, post mortem Antonini Pii, qui hoc ipso in loco diuus Pius dicitur, ad imperium iubente senatu assumptus est: id quod ipse minimè affectauerat. Augustúsque factus nouo exemplo fratrem suum consortem imperii sibi esse voluit & iussit: Luciúmq; Verum Commodum eum appellandum censuit, Cæsarémque dixit & Augustum. túmque primum Ro. imperium duos Augustos pati potestate cœpit habere. Ipse etiam Marcus Antoninū se vocare cœpit, quasi diui Pii filium: fratrémque suum Commodum præter nomina supradicta, Seuerum etiam nominandum cēsuit & Antoninum: videlicet eum intelligi filium suum volens: qui tamen longè alienus ab eo moribus & vitæ instituto postea fuit. Hi cum velut gemini aliquandiu imperassent, Lucio Vero Commodo morte sublato Marcus philosophus solus in imperio fuit: filiúmque Commodum imperii successorē reliquit cum omni vitæ fœditate, tum verò gladiatura & crudelitate infamem & probrosum. Gemini igitur Augusti sæpe in libris huius studii, diui fratres, interdum Seuerus & Antoninus, interdum Marcus & Antoninus appellantur: vt hoc in loco. in quo ipso Commodus pro filio Marci intelligitur: alibi pro Lucio Seuero. Diui autem dicuntur, quia inter diuos relati sunt: qui honos apotheosis appellabatur: quæ quo ritu fieret, Herodianus libro quarto historiæ suæ retulit, quam exorsus est à Commodo.

Duo Augusti primum facti.

Diui fratres.

IN tractatu, De vi publica, cap. Qui cœtu cōuerso, turba, seditione incendium fecerit. Tametsi Accursius sic legat, tamē legēdū censeo, Qui cœtu, cōcursu, turba. Sic in cap. Qui dolo malo. Item qui cum telo dolo malo in conuēti fuerit. lego in cōuētu: vt Accursius ipse suspicatus est. Est autē cōuētus conciliū, vbi consiliū à multis agitatur. Sallustius, Primo cōuētu quē ab regibus factū suprà memorauimus. Cicero in Ver. cōuētū maximū de cōuiuio dixit, in Verrē. Alibi pro negociatorū multitudine, qui negociādi causa aliquò cōueniūt, tāquam in cōciliabulū, nō vt illic sint incolæ: vt hodie Lugduni fit nundinādi gratia. Apud Plinium libro tertio, conuentus legimus pro iis quos dies magnos nostri vocant: & verbum conuenire eodem pertinens: Carthaginem, inquit, conueniunt populi lx. id est iura Carthagine petunt. quod nūc

Conuētus.

Conuenire.

resortiri dicimus vernaculo vocabulo non temerè prolato: est enim à cõsuetudine Græcorum,qui λαγχάνειν δίκας dicunt. & Romani sortes iudiciorum dicebãt.vt Virgilius in sexto,& Iuuenalis in Satyra decimatertia,vbi vrnæ Prætoriæ meminit. Illud verò ridiculũ esse dicerem,quòd Accursius in cap. Lege Iulia,oratorũ nomine doctores artium intelligi voluit, qui à Græcis Rhetorici vocantur:nisi hæc ignorantia animaduersione seria potius atque adnotatione,quàm risu digna esset: videlicet vt qui comitem aut assectam præceptoris pulsasse dicetur,is de vi publica continuo teneatur. Sunt igitur oratores hoc in loco iidem qui legati:vt apud Virgiliũ in xi,Iámque oratores aderant ex vrbe Latina Velati ramis oleæ,veniámq; rogantes.Liuius,Theii oratores cum infulis & velamentis ad Romanos miserunt.quo vocabulo eos legatos propriè significari cẽseo,qui deprecabũdi veniunt: tametsi πρέσβεις apud Græcos,vnde hoc Latinum per imitationem ductum mihi videtur,legati dicantur omnis generis,etiam legati in exercitu.

Oratores.

A D legem Corneliam de sicariis, cap. pri. Quíve cum magistratus esset, publicóve iudicio præesset, operam dedisset, quo quis falsum iudicium profiteretur,vt quis innocens cõueniretur. Sic Accursius legit,& omnia habent exemplaria quæ videre mihi contigit.Sed nihilosecius legendũ omnino censeo indicium non iudicium,& circumueniretur. Nam præterquam quòd absurdum est profiteri iudiciũ à Iurisconsulto esse dictum,pro eo quod est sententiam proferre,vt Accursius intellexit:tum verò sequentia verba nõ cohærent,vt quis innocens conueniretur. Est autem profiteri indicinm, vltro sese consortésque criminis deferre,id quod Cicero indicium sibi postulare dixit in Diuinatione,vt nos superius ostendimus. Sic idem Cicero operam profiteri, & potentiam dixit in Verrem, Qui sequestres aut interpretes corrũpendi iudicii solent esse: quíque ad hanc rem potentiam suam, aut impudẽtiam professi sunt. id est vltrò obtulerunt. ἐπηγγείλαντο. Vt autem circũueniretur legendum censeam,auctoritate Ciceronis adducor, præterquam etiam quòd conueniretur hoc loco nõ congruit. Is igitur in oratione pro Cluentio,Hanc ipsam legem(inquit)ne quis iudicio publico circũueniretur,C. Gracchus tulit. Idem,Mulier Romam proficiscitur cum magno comitatu & pecunia:quo facilius circũuenire iudicio capitis, atque opprimere filium posset. & sic identidem. Hæc autẽ lex Cornelia dicitur, quia à Lucio Sylla Cornelio lata est. prius tamen Sẽpronia dicta à Caio Graccho,qui primus eam tulit,vt auctor est idem Cicero. Et rursus in Bruto, Isocratẽ primo artem dicendi esse negauisse:Scribere autem solitum orationes,quibus in iudiciis vterentur.sed cum ex eo,quia quasi committeret contra legem,quo quis iudicio circũueniretur, sæpe ipse in iudicium vocaretur:orationes aliis destitisse scribere.Quibus verbis intelligimus eandem legem Athenis fuisse ante leges Semproniã & Corneliam. Est autem circũuenire,inuidia conflata,& factione opprimere.Cicero in Ver.Quid te à Centuripina ciuitate, cæterísque ciuitatibus Siciliæ circũueniri atque opprimi dicis? tua te Messana circũuenit. hoc est enim quod Græci κατασκευάζειν dicunt: vt Demosthenes πρὸς Λεωχάρην, καὶ μὴ περιιδεῖν πάντας ἀνθρώπους καὶ ἀδίκως κατασκευασθέντας ὑπὸ παρεγγράφοις ἀδίκων.& itidem πρὸς Εὐβουλίδην.

Indicium profiteri.

Indiciũ sibi postulare.

Circũuenire iudicio.

Circũuenire.

IN eodem cap. Quíve magistratus iudéxve quæstionis sub capitalem causam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. His verbis Prætor vrbanus significatur, non is cui iurisdictio forte obtigerat, sed alter: vt ex oratione Ciceronis pro Murena intelligimus, qui ita præerat iudiciis publicis, vt præsides apud nos vnus aut alter in curia cẽtenaria classi præsident capitali, quam criminalem tholum vocãt, tornellam lingua vernacula appellantes. Is etiam quæsitor dicebatur, vt auctor est Asconius in Præturam vrbanam. Quæstio enim status & constitutio causæ dicitur. Fabius libro tertio, Quæstio enim in iudiciali materia dupliciter accipienda est. altero modo, quo dicimus multas quæstiones habere controuersiam: quo etiam minores omnes complectimur. altero quo significamus summam illam in qua causa vertitur. ex qua nascitur status, an factũ sit: an rectè factum sit. Propterea factũ est vt quæstio pro publico iudicio accipiatur: & Quæsitor is dicatur qui quæstionẽ habet, hoc est qui inquirẽdũ curat de crimine, de eóq; iudiciũ exercẽdũ. Hic quæsitor sedebat pro tribunali, Iudices autẽ in subselliis: omniáq; fermè in potestate habebat. Cicero in Bruto, Itaq; intelligẽs dicẽdi existimator videt oscitantẽ iudicem, loquentẽ cum altero, nõnũquã etiã circulantẽ, mittentẽ ad horas, Quæsitorem vt dimittat rogãtẽ. intelligit oratorẽ in ea causa nõ adesse, qui possit animis iudicũ orationẽ admouere, tanquam fidibus manũ. Quæsitorẽ vocat Prætorẽ, in cuius erat potestate soluere concilium cum libuerat, & dare veniã abeundi coactis iudicibus: quod interdũ iudices tædio affecti postulabant, horam nõ expectantes. Idem pro Murena, Cogendi iudices inuiti, retinendi cõtra voluntatem. Et Philippica quinta, Quæro igitur si Lysiades citatus non responderit, excusetur Areopagites esse, nec debere eodem tempore Romæ & Athenis res iudicare? accipiétne excusationem is qui quæstioni præerit? Idem in Vatinium, Quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate post Vrbem conditam Tribunosplebis appellarit, ne causam diceret? num quis reus in tribunal sui Quæsitoris ascenderit, eúmque vi deturbarit, subsellia dissiparit, vrnas deiecerit? Ad hanc autem similitudinem (inquit Asconius) Virgilius Minoem iudicem apud inferos, tanquam Prætor sit rerum capitalium, Quæsitorem appellat. dat ei sortitionem, vbi vrnam nominat: dat ei electionem iudicum, cum dicit, Conciliúmque vocat. dat cognitionem facinorum, cum dicit, Vitásque & crimina discit. Verba Virgilii hæc sunt, Nec verò hæ sine sorte datæ sine iudice sedes: Quæsitor Minos vrnam mouet. ille silentum Conciliúmque vocat, vitásque & crimina discit. Per syncopen etiam quæstor dicitur. Cicero in Catilina, Iam hoc nemini dubium est, qui reo custodiam, quæstori gratulationem, indici præmium decreuit: quid de tota re & causa iudicarit. Quibus verbis quæstorem coniurationis sese vocat ob decretam sibi Consuli à Senatu quæstionem. Quærere enim & quæstionem habere, quod & inquirere dicitur, id est quod informare vulgò à nostris appellatur. Vnde rem requæsitam dicebant, cum ad vindictam criminis aliquid statuebatur de reis, aut vt ad tormenta seruorum iretur pro crimine comperiendo, vt ipse pro Cluentio, Quid? Romæ quæsitum de istis hominibus non erat? itáne tandem mulier iam non morbo, sed scelere fu-

Iudex quæstionis in tholo capitali.

Quæstio.

Quæsitor.

Virgilii locus.

Quærere & Inquirere.

Res requæsita.

rioſa: cum quæſtionem habuiſſet Romæ, cum de honeſtiſſimorum virorum ſententia conſtitutum eſſet, ſatis quæſitum videri: eadem de re triennio pòſt in filii caput quæſtionem habere conata eſt? id eſt non repetẽdos eſſe ſeruos ad quæſtionem. Plinius ad Arrianum libro ſecundo, Reſpondit Fronto Catius, deprecatúſque eſt ne quid vltra repetundarum legem quæreretur: omniáque actionis ſuæ vela vir mouendarum lachrymarum peritiſſimus, quodam velut vento miſerationis impleuit. magna contentio, magni vtrinque clamores: aliis cognitionem Senatus lege concluſam, aliis liberam ſolutámque dicentibus: quantúmque admiſiſſet reus, tantùm eſſe vindicandum. Quærere hoc in loco pro iudicium exercere, Plinius accepit: & quod dicit cõcluſam Senatus cognitionem, hunc habet intellectum, aſtrictam vno iudicio repetundarum: quia ab initio Senatuſconſ. factum fuerat in eam ſentẽtiam, vt de Priſco reo lege repetũdarum quæſtio haberetur: cum tamẽ Priſcus immanitate criminum maiorem pœnam meritus eſſet. non licebat autem hominem delatũ pluribus legibus reum fieri apud Prætorem & iudices: ſed Senatus legibus erat ſolutus, vt auctor eſt Quintilianus. Paulus ſuprà, De accuſationibus, Senatus cenſuit ne quis ob idem crimen pluribus legibus reus fieret. περὶ τοῦ αὐτοῦ παρανομήματος πολλαχῶς κρίνεσθαι.

Ferre quæſtionem.

Ferre quæſtionem, eſt vindicãdum facinus iudicibus præbere & mandare: vel potius ad Senatum referre, vt de vindicando ſcelere extra ordinem Senatuſconſul. fiat, & in iudicium res deducatur. Cicero pro Milone, Non fuit ea cauſa iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quæſtionẽ ferendam. Idem, De hoc igitur latum eſt vt quæreretur. id eſt vt iudicium exerceretur, εἰς κρίσιν τὸ ἀδίκημα καταστῆσαι.

Quæſtio cõſtituta.

Conſtituere quæſtionem, eſt decernere vt vindicetur. Idem in eadem, Hanc verò quæſtionem, etſi non eſt iniqua, nunquam tamen Senatus conſtituendam putauit. erant enim leges, erant quæſtiones, vel de cæde, vel de vi. nec tantùm mœrorem Senatui mors P. Clodii afferebat, vt noua quæſtio cõſtitueretur. Sic Demoſthenes pro Cteſiphonte, εἰσὶ νόμοι περὶ τούτων καὶ τιμωρίαι καὶ ἀγῶνες καὶ κρίσεις, πικρὰ μὲν καὶ μεγάλα ἔχουσαι τὰ ἐπιτίμια. Senatus (inquit Cicero) cẽſuerat vt de cæde Clodii ordinario iudicio quæreretur, non vt extra ordinem quæſtio decerneretur. Tum autem quodlibet publicum iudicium certam & peculiarem formulam habebat iudicii & quæſtionis. qui mos ſublatus eſt, vt auctor eſt idem Paulus in capite, Ordo, ſuprà, De publicis iudiciis.

Duæ tabulæ iudicibus dabantur.

Olim etiam duæ tantùm tabulæ dabantur à Prætore Iudicibus, in quibus ſententiam ſuam ſcriberent: aut enim reum planè abſoluere, aut planè damnare oportebat. Propterea Tranquillus in Auguſto ita inquit, Cum de falſo teſtamento ageretur, omnéſque Senatores lege Cornelia tenerentur: non tantùm duas tabulas damnatoriam & abſolutoriam ſimul cognoſcentibus dedit: ſed tertiam quoque, qua ignoſceretur iis quos fraude ad ſignandum, aut errore inductos conſtitiſſet. Sic Græci, τήν τε σώζουσαν ψῆφον καὶ τὴν ἀναιροῦσαν ἐλάμβανον. Neque verò eadem lege omnes ordines tenebantur: vt Tranquillus hoc loco ſignificat, & ex Cicerone planum fit in oratione pro Cluentio. Nam lege Cornelia, de ſicariis, Senatores tantùm tenebantur, duntaxat quod ad caput illud pertinet, quod ſuperius enarrauimus: Si quis coiſſet, quo quis innocens

iudicio circumueniretur. Verba Ciceronis hæc ſunt, Neque me illa oratio commoueret,quòd ait Accius indignum eſſe facinus, ſi Senator iudicio quẽquam circumueniret, legibus eum teneri : ſi eques Romanus idem fecerit, non teneri. & reliqua quæ ille latè proſequitur in eandem ſententiam: vt illud, Atque vt omittam (inquit) leges alias omnes quibus nos tenemur, cæteri autem ſunt ordines liberati: hanc ipſam legem, ne quis iudicio circumueniretur,C. Gracchus tulit: eam legem pro plebe, non in plebem tulit.

Cur olim & quomodo iudicia publica exercerentur.

Iudicia autem publica & reorum accuſationes inſtitutæ fuerant olim iuuenibus ad eloquentiæ ſtudium exercendis, & ad animorum egregiam contentionem: vt quemadmodum generoſi canes naturæ inſtinctu viſas feras ſtatim adoriuntur: ſic etiam iuuenes nobiles Romæ in ciues improbos impetum egregium conciperent, populóque Romano ſpecimen hac ratione ingeniorum ſuorum præberent. Auctor Plutarchus in Lucullo.

Rem quærere.

Quæſtionem habere à Græcis ἐξετάζειν τὸ πρᾶγμα dicitur: quod ad verbum rem quærere Cicero dixit in Verrem, actione tertia, Non dubitabat (inquit) Minutius, qui Sopatrum defendebat, quin iſte quoniam conſilium dimiſiſſet, illo die rem illam quæſiturus non eſſet: cum repente iubetur dicere. Idem pro Cecinna, Quum ego vehementius contenderem, ciuitatem adimi non potuiſſe, Decemuiri prima actione non iudicauerunt: poſtea re quæſita & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. In vtroque loco rem quærere Cicero pro cognoſcere dixit, & expendere controuerſiam.

Decernere quæſtionẽ.

Decernere quæſtionem eſt ſtatuere, vt quæratur de crimine, vt in reos animaduertatur.

Poſtulare quæſtionẽ.

Poſtulare quæſtionem eius eſt, qui iniuriam ſibi factam quæritur, aut alteri, quam vindicare ad eum pertineat. Cicero pro Milone, Num quæ rogatio lata? num quæ noua quæſtio decreta eſt? Idem, Decernebat Senatus, vt veteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. Liuius libro ſecundo ab Vrbe, Senatus tumultuoſè vocatus, tumultuoſius cõſulitur: quæſtionem poſtulantibus iis qui pulſati fuerant: decernente ferociſſimo quoque non ſententiis magis, quàm clamore & ſtrepitu. tandem cum iræ reſediſſent, ordine conſuli cœpit. Sed quoniam in exercendis quæſtionibus criminum, ſerui ſæpe tormentis ſubiiciebantur, qui teſtes & arbitri rerum domi perpetratarũ erant, ideò quæſtio pro tormentis vſurpatur, vnde tractatus, De quæſtionibus. Cæſar, De morte patriſſamiliâs, ſi res in ſuſpitionem venit, de vxore ſeruilem in modum quæſtionem habent. ἀνδραποδωδῶς τὴν γυναῖκα βασανίζουσι. Hodie à Iuriſperitis hoc verbum aliter vſurpatur, ſicut & alia permulta. quorum loquendi conſuetudo elegantiam priſci ſermonis licentia aliquando caſtiganda fœdauit atque corrupit. cuius indignitatis reputatio nos interdum longius prouehit, quàm ſuſcepti operis ratio expoſcere videatur. tametſi quid magis ad rem pertinet, quàm Iuriſconſultorum verba interpretari, quibus verborum proprietatis cognitionem antiqui tribuerunt?

Iudex quæſtionis.

Iudex quæſtionis igitur à Iuriſconſulto dictus eſt Prætor, qui quæſtionibus præerat, id eſt publicis iudiciis, iudicúmque decurias cogebat. Cicero in Prætura vrbana; Eiuſmodi ſortitionem iudicum homo amentiſſimus fore putauit per ſodalẽ ſuum Quintum Curtium iudicem quæſtionis.

quem locum explanans Asconius ita inquit, Facilè autem pro veris iudicibus improbi ſupponi poterant, volente iudice quæſtionis. Et pro Cluentio idem Cicerò, Condemnatus eſt C. Iunius, qui ei quæſtioni præfuerat. Adde etiam ſi placet, tum condemnatus eſt cum eſſet iudex quæſtionis. Iuuenalis hunc iudicem, Prætorem appellat his verbis in decimatertia Satyra, Improba quanuis Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam: Virgilius Quæſitorem, Quæſitor Minos vrnam mouet. Cicero pro Rabyrio, Iudex ſedebat: Prætor quærebat.

IN eodem cap. Sed & ſi claua percuſſerit. In quibuſdam exemplaribus legimus claui: quod magis probo. Nam claua ferrum non habet, niſi ſi in toris clauorum capita habeat. Sed & ſi claui vel claue percuſſerit, aut cucuma in rixa: quanuis ferro percuſſerit, tamen non occidendi animo: leniendam eius pœnam. Martialis in decimo, Cucumam fecit Otacilius. Eius diminutiuum eſt cucumella, in cap. Si quando, ſuprà, Si ſeruitus vendicetur. vbi locũ mendoſum eſſe cenſeo, vt fortaſſe cineris cucumellas legendum ſit.

Cucuma. Cucumella

IN cap. Inauditum, Inauditum filium pater occidere non poteſt: ſed accuſare eum apud præfectum præſidémve prouinciæ debet. Accurſius vt alibi ſæpe, ſic hoc in loco diuinabundus, futilitate mira iudicii præditum ſe fuiſſe oſtendit: quem ſatis equidem ipſum admirari nequeo Bartolum virum ingenii felicis & ſolidi, enarrationum tam abſurdarum aſſeclam poſt ſe traxiſſe. Vſqueadeò valuit præiudicium auctoritatis Accurſii in librorum iuris interpretatione, vt ab eius opinione digitum vnum abſcedere vererentur eius poſteri: cum tamen nihil ille penſi habuiſſe videatur, quo minus velut fanatico feruore inſtinctus, quicquid in buccam veniſſet, in commentarios ſuos referret. Ego inauditum filium hic intelligo filium ἄκριτον: hoc eſt reum iudicio non conuictum, & indicta cauſa patrem interficere non poſſe: de quo verbo ſuperius ſcripſimus. Scire autem oportet tantam fuiſſe priſcis in liberos poteſtatem, vt pater de liberis ſtatuere citra iudicium poſſet, etiam capitaliter. id quod ex Ciceronis oratione pro domo ſua intelligere poſſumus, qui de Clodio loquens, qui ſe in adoptionem plebeio homini dederat, cum ex genere patriciorum eſſet: videlicet vt ei Tribuno plebis eſſe liceret: ita inquit, Sed cum hoc iuris à maioribus proditum ſit, vt nemo ciuis Roma. aut libertatem aut ciuitatem poſſit amittere, niſi Senatus auctoritate factum ſit: quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa dicere: (credo enim, quanquam in illa adoptione legitimè factum eſt nihil, tamen te eſſe interrogatum, auctórne eſſes, vt in te P. Fonteius vitæ necíſque poteſtatem haberet vt in filio:) quæro, ſi aut negaſſes aut tacuiſſes, ſi tamen id XXX. curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum eſſet ratum? certè non. Quid ita? quia ius à maioribus noſtris ita comparatum eſt, vt ciuis Romanus libertatem nemo poſſet inuitus amittere. Quibus verbis planum fit, qui in adoptionem ſe olim dabant, eos libertatem amittere: quia ius patriæ poteſtatis hoc ferebat, vt vitæ necíſque poteſtas in filium eſſet patri aſcititio. Propterea conceptis verbis ii qui ſe in adoptionem dabant, interrogabantur. (Cuius moris inſtar quoddam obſeruatur in iis hominibus hodie, qui cœnobiis

Accurſius. Inauditus. De patria poteſtate.

consecrantur: ipsi enim quasi in adoptionem transeunt, & in potestatem Cœnobiarchæ quasi patris se mancipant) cui consequens est, vt qui in adoptioné sese dedissent, ii maxima capitis diminutione afficerentur. Quare non de nihilo est quod à Iustiniano in Institutionibus dicitur, in tractatu De patria potestate. Et per hæc facilius sententia legis vltimæ percipitur: in tractatu Patriæ potestatis Cod. Valerius libro quinto, Bruti æmulatus exéplum Cassius, filium, qui Tribunus pleb. agrariam legem primus tulerat: postquam illam potestaté deposuit, adhibito propinquorum & amicorũ consilio, affectati regni crimine domi damnauit, verberibúsque affectũ necari iussit. Huius etiam Spurii Cassii meminit Liuius libro secundo ab Vrbe. Hunc moré postea sublatum, ex verbis Vlpiani hoc loco intelligimus: nec mirum cũ etiam coercita sit dominorũ potestas in mancipia. Quin & idem iuris olim Gallis fuisse, Cæsar in sexto commentario auctor est: Viri (inquit) in vxores, sicuti in liberos, vitæ necísque potestaté habent. & cum paterfamiliâs honesto loco natus decessit, eius propinqui conueniunt: & de morte, si res in suspicionem venit, de vxoribus seruilem in modum quæstioné habent. Eundem etiam moré olim Romæ fuisse in vxores interdum vt mariti animaduerterent, Liuius intelligédum nobis reliquit libro nono de bello Maced. quo in loco de proditis Bacchanalibus loquitur, iudicióq; Senatus damnatis: Plures (inquit) dãnati quàm in vincula coniecti sunt: magna vis in vtraque causa virorũ mulierúmq; fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorũ manu essent, tradebãt, vt ipsi in priuato animaduerterent in eas. Si nemo erat supplicii exactor, in publico animaduertebatur. Adnotauimus alibi nonnulla eiusmodi matrimonia fuisse, vt vxores in manum ac mancipiũ maritorum transirent. Quare Liuiano testimonio mulieres quæ in manum virorum conuenerant, maritis ad suppliciũ sumendum senatus decreto traditæ sunt.

Virilis animaduersio olim in vxores.

In manu esse mariti.

IN cap. sequenti, Aconitum: Pituocarpas. Nemo hodie doctorum ignorat Pityocampas legendum, vel more antiquo Pituocampas, aut buprestim. Plinius libro vigesimotertio, de Sapa loquens, Vsus eius contra cantharidas, buprestim, pinorũ crucas, quas Pityocãpas vocant, Salamandras, & contra mordentia venenata. de quibus Dioscorides lib. secundo, κανθαρίδας πιτυοκάμπας, ἢ σαλαμάνδρας, ἢ βουπρήστεις dixit. Eruca insectum est villosum, quod hirsutam Columella appellat. In hortis passim videtur, arborum folia exedens. Campe hæc Græcis à flexu dicta est: quia in arcum arrependo curuatur. De bupresti Plinius in trigesimo, Buprestis animal est rarum in Italia: simillimum scarabeo lõgipedi. fallit inter herbas bouem maximè, vnde etiam nomen inuenit: deuoratúmque tacto felle ita inflammat vt rumpat. παρὰ τὸ πρῆσαι τοὺς βοῦς. Paulus AEgineta libro quinto, venenatorũ nomina ex Dioscoride (vt opinor) ad verbum recẽsens: Noxia (inquit) ex animalibus hæc sunt: cantharis, buprestis, salamandra, pityocampe, lepus marinus, rubeta, quæ & rana palustris muta dicitur, irudines voratæ. Cicuta vero ab eodé inter semina venenata adnumeratur. Mandragora è genere liquamentorum est vel succorũ, quæ ille ὀπίσματα, vocat. Aconitum in genere radicum ponitur. Hæc etiam omnia à Dioscoride tractantur libro sexto. qui noxia medicamenta in libris suis adiecisse ait, duas

Eruca.

Buprestis.

Venenata medicamenta.

aut treis ob causas. Partim enim eorum naturam vímque maleficam nouisse, conducibile ideo existimabat, vt contra ea venena remedia homini in promptu essent ante exquisita & comparata. partim vt qui venena sumpsissent imprudenter, ex affectione ægrotationum deprehendere indicia cuiusque hausti veneni possent, congruáque subinde sibi remedia adhibere: cũ eo quoq; quòd ii qui his venenis pro morborum remediis vti instituerunt, aliis medicinis cõ temperatis, cautius & salutarius vti poterũt, cum eorum naturã virésque perdidicerint. Id quod eò pertinet, quod lex Cornelia de venenis statuit. quum enim ob causam proxime dictam, pigmentariis & medicamentariis liceat publice hæc habere vænalia ad vsum salutarem: tamen si cui temere dederint & inconsulte, in fraudem ipsi capitalem incidunt. Legis autem verbis non tenebantur qui philtra dabant, id est amatoria pocula, vt hic dicitur: nec qui oxytoca, id est partus adiuuantia: aut arrenogona & thelygona ad mares fœminásque concipiendas. sed tamen extra ordinem puniebantur, si euentu noxia erant, vt hic dicitur. sæpe enim in noxam vertunt quæ ita porrigũtur. Phthoria sunt & ecbolia ad partus abigendos: vt infrà, in cap. Si muliebrem. Atocia ad fœcunditatem inhibendam & supprimendam excogitata fuerunt, dystoca ægros partus faciunt, & partiones incõmodas. Vnde verbum δυστοκεῖν, de mulieribus dictum ægre parientibus. Verùm quod sequitur, Et id quod lustramẽti causa dederit cantharidas, non congruit constructioni: vt vel is qui legendum sit, vel verba esse transposita suspicandum, hócque modo reponendum, Mandragoram, cantharidas, & id quidem lustramenti causa dederit. Plinius libro vigesimonono, Cantharides (inquit) obiectæ sunt Catoni Vticensi, ceu venenũ vendidisset in auctione regia, quoniã eas sester. sexaginta addixerat. de bonis Cyprii regis loquens, cuius Plutarchus meminit in Catone. Cæterũ de cantharidibus Plinius & Dioscorides satis multa vt medicis vtilibus meminerũt: nusquã lustrationis per eas factæ mẽtio est apud eos, quare suspicor locũ esse mendosum. In cantharidibus (inquit Plinius) magna quæstio: quoniã ipsæ venenum sunt potæ cum cruciatu vesicæ maximo. Cicero Papyrio scribens, pro venenata potione posuit, Caius (inquit) Carbo, accusante Lucio Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur. Idem Plinius, Vis carũ adurere corpus: crustas obducere. eadem pityocampis in picea nascẽtibus: eadem buprestí. efficacissimæ omnes ad lepras lichenásque dicuntur. vt fortasse incrustamenti legendũ suspicari quispiã possit. vel fortasse pro voce aliqua Græca hoc vocabulum subiectũ est: vt ex Dioscoride in præfatione sexti. εἴ τις ἑλκῶσαι προαιρούμενος, id est exulcerare volens. Lustrare inter alia hoc quoq; significat, quod lingua vernacula chermare vocat, quasi dicas carminare, hoc est carmine malefico afficere: Græce θέλγειν dicitur. quod verbum si hic recte legitur, intelligendum est de iis qui ad maleficium vendiderunt.

Philtra. Oxytoca. Arrenogona. Thelygona Phthoria. Atocia. Dystoca. δυστοκεῖν. Cãtharides Lustrare.

IN eodem cap. Et qui naufragium suppresserit: quíve falsa iudicia cõfessus fuerit, cõficiendáve curauerit. Lego qui naufragũ suppresserit, quíve falsa indicia professus fuerit, profitendáve curauerit: nec me omnium quæ circunferũtur exemplarium similitudo mouet, quorum fides & auctoritas oratorum scriptis labefactata est, vt suprà planum fecimus. Est autem naufragum sup-

primere, hominē è naufragio errabundum arripere, & in vinculis habere, aut in ergastulo concludere ad opus faciendum. Tranquillus in Augusto, Rapti per agros viatores sine discrimine: liberi seruíque ergastulis possessorum supprimebantur. igitur ergastula recognouit. Id genus hodie sceleris & plagii ab archipiratis perpetratur: qui homines incautos in maritimis locis comprehēsos in triremes rapiunt, ad scalmúmque alligant, vt sub flagellis remigēt. Est autem supprimere, è medio tollere, id est ἀφανίζειν. Diximus suprà quid sit indicium profiteri, & indicium postulare, ex Cicerone. Certa sunt autē crimina in quibus impunitas indici dabatur: vt in causa maiestatis & proditionis, & si quid eiusmodi est. certe etiam personæ sunt, quæ indices fieri poterāt. ita neque repetundarum causa per indicem agi solet: neque Senatoria persona potest indiciū profiteri, saluis legibus. Index est qui eius facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat impunitate proposita. Hactenus Asconius. Cicero, Quapropter si tibi indicium postulas dari, quòd tecum vna fuerit: concedo si id lege permittitur. Quod sequitur inferius, Qui hominē libidinis vel commercii causa castrauerit: Accursius absurde intellexit, ignorās (vt opinor) olim spadones in deliciis habitos ad libidinem. Libidinis igitur causa intelligendū, πρὸς τὰ παιδικά. tales erant Bagoæ apud Persas. Supprimere. Certa crimina.

IN eodem tractatu, cap. Lege, Cum quidam per lasciuiam causam mortis præbuisset: comprobatum est factū Ignatii proconsulis Veticæ. Betycæ legendum est, quæ pars est Hispaniæ. Lasciuia quid sit, Accursius non satis intellexit: ita ne Bartolus quidem & reliqui eiusdem ordinis viri, alioqui doctrina multa nec contemnenda præditi. de quo vocabulo nonnihil in priore volumine annotationū diximus. Lasciuia nec dolus nec culpa lata est, vt isti existimarunt: sed proteruitas quędā ludicra, vt ex Plinio liquere potest lib. xxvi, Grauissimum (inquit) ex iis morbis Lichenas appellauere Græco nomine: Latinè (quoniam à mento ferè oriebatur) ioculari primum lasciuia (vt est procax natura multorum in alienis miseriis) mox & vsurpato vocabulo mentagram, occupantem multis & rictus. Lasciuiam Plinius iocum petulantia & procacitate improbum vocat. hoc à Græcis sumptum esse mihi videtur, qui ἀσέλγειαν etiam pro procacitate & proteruia accipiunt: vt Demosthenes περὶ κορδύλης, & Isocrates ἀσελγῆ, id est lasciuum appellantes τὸν μὴ μετέχοντα μήτε ἀρετῆς μήτε δικαιοσύνης. Sícque Iurisconsl. & hic in tractatu, De re militari, & Locati, lasciuia accipitur pro incontinentia animi, nec virtutem nec probitatem reuerentis, procacitatéque se oblectantis. Lasciuiam autem vt male moratam & noxiam, sic ludibundam intelligimus. Plenior autem & atrocior petulantia ἀσελγείας vocabulo quodammodo significatur, lasciuia orationis à Quintiliano dicitur lib. ii. pro ludibunda & exultanti oratione. Idem in nono, Quo minus ipsi in quos dicimus: aut iudices aut assistentes oderint hanc maledicendi lasciuiam, id est dicacitatis voluptatem. Lasciuire etiam equi & pecora dicuntur, quod Græci σκιρτᾶν dicunt, & ἀπολακτίζειν vt equi obesi ob id quæ lusitabundi & contumaces: & interdum ὑβρίζοντας. Lasciuia.

IN eodem tractatu, in cap. Furem nocturnum. hoc dictū Vlpiani pugnat cum dicto Gaii in cap. Itaq;, suprà, Ad legem Aquiliam, Cui Gaio Ciceronis

auctoritas astipulatur in oratione pro Milone, Quòd si X I I. tab. (inquit ille) nocturnum furem quoquomodo, diurnum autem si se telo defenderit, interfici impune voluerunt: quis est qui quomodo quis interfectus sit, puniendum putet: cum videat aliquando nobis gladium ad occidendum hominẽ ab ipsis legibus porrigi? Antinomiæ tamen mentionẽ apud iuris studiosos criminosam esse non ignoro. quare eorũ pacem exposcẽdam nobis in præteritum quoque intelligo. Gellius lib. x, Nam furem qui in manifesto furto deprehensus esset: tum demũ X I I. tab. occidi permiserunt, si aut cum faceret furtum, nox esset: aut interdiu se telo cum prehẽderetur, defenderet. Itidẽ Augustinus in cap. Si perfodiens, extrà, De homicid. Hunc locum igitur mutilatum esse censeo, atque ita restituẽdum: Furem nocturnũ si quis occiderit, omnino impune erit: si diurnum, ita demum impune feret. & reliqua. Sic fiet vt cum Accursio non confligemur, in salebráque prærupta hereamus addubitando atque ariolando.

A D legem Pompeiam, in cap. Si sciẽte, Quíque quæsierint pecuniã, quíq; eorũ ita crediderint, aut à quo ita cauerint. (Cauere ab aliquo.) Accursius hoc verbũ vt mendosum adnotare videtur: ego verbi elegantiã nequaquã silentio transmittẽdam esse duxi: est enim ex prisca lautáq; nõ ex triuiali sordidáque supellectili huc trãslatũ. Cicero in Verrẽ, acti. iii, Epicratẽ conueniunt, demonstrant, id quod ille sciebat, se sestertia octoginta dedisse: rogant eum vt id quod ab ipsis abesset pecuniæ, curet: ab sese caueat quemadmodum velit, de illa hæreditate cum Epicrate neminem esse acturũ. id est arbitrio suo ab se cautionem exigat. Idẽ in Bruto, At vero (inquam) tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te cauero, (Cauerè obsidibus.) amplius eo nomine neminem cuius petitio sit, petiturum. Inde cauere obsidibus, pro obsides exigere dicebant, atque etiam pro obsides dare: vtrunq; enim significat, sed sub diuersa cõstructione. Cæsar libro septimo de bello Gallico, Et quoniam in præsentia obsidibus cauere inter se non possent, ne res efferretur: vt iureiurando ac fide sanciatur, petunt. (Cauere capite.) Et cauere capite apud Pliniũ lib. xxxiiii. quod est capitis periculo se obstringere, & alium sibi eodem vinculo obligare. Quod ergo hic Vlpianus dixit, Quíque eorum ita crediderint, aut à quo ita cauerint: hũc habet sensum, Et qui credidit, & qui mutuatus est. (Cauere.) οἵ τε οὕτω δανείσαντες, ἢ ἀφ᾽ οὗ ἀξιοπίστως οὕτως ἠσφαλίσαντο: vel ἢ ὅπερ οὕτως κατηγγύησαν. Cauere interdum nec stipulantis est, nec promittentis: sed iurisprudentis hominis, qui consultori suo rationem præscribit, formulámque dictat paciscẽdi aut contrahendi, & monitis consilióque instruit, ne conditionem suam deteriorẽ faciat. vt apud Ciceronem in præfatione Topicorum, qui ad Trebatium scribens Iurisconsultum, Etenim (inquit) cum multis meis multa sæpe cauisses: veritus sum ne si ego grauarer, aut ingratũ id aut superbũ videretur. Quare in (Cautores. Cautio.) tertio de Oratore, cautores formularũ iurisperitos appellat. Sic accipitur Cautio in cap. Quidam decedens, suprà, De adminisṫ. tutorum: Nemo enim (inquit) ius publicum remittere potest huiusmodi cautionibus, id est his formulis testamentorum & conceptionibus verborũ. Accursius acute (vt solet plærunque) cautelas interpretatus est. Græce, ἀσφαλίσεις dicũtur, & προσφωνήματα. Nõ absimilis est acrimonia Accursii in interpretatione Galli Gallinacei. Quin-

tilianus libro septimo, Singula afferunt errorem. cum pluribus rebus aut hominibus eadem est appellatio: homonymia dicitur, vt Gallus. vtrum enim auem, an gentem, an nomen, an fortunam corporis significet, incertum est. Plinius & Columella gallinaceum sine adiectione Galli dicere solēt. De pœna huius legis Cicero pro Roscio Amerino ita inquit, Ita prudentissimæ ciuitatis Atheniensis sapientissimū dicunt Solonem fuisse, eū qui leges quibus hodie quoque vtimur, scripserit. Is cum interrogatus esset, cur nullum supplicium constituisset in eum qui parentem necasset: respondit id se neminē facturum putasse. Dicitur sapienter fecisse, cum de eo nihil sanxerit quod antea commissum non erat: ne non tam prohibere quàm admonere videretur. Quanto maiores nostri sapientius? qui quum intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaretur audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: vt quos natura ipsa in officio retinere non potuisset, magnitudine pœnæ maleficio submouerentur. Insui voluerunt in culeum, atque ita in flumen deiici. In flumen non in mare dixit. O singularē (inquit) sapientiam. nónne videntur hunc hominem ē rerū natura sustulisse & eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terrámque ademerunt: vt qui eum necasset vnde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus ex quibus omnia nata esse dicuntur. Et in Orat. perfecto, Quantis illa clamoribus adolescentuli diximus de supplicio parricidarum? quæ nequaquam satis deferbuisse pòst aliquanto sentire cœpimus. Quid enim tam cōmune, quàm spiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus eiectis? Ita viuūt dum possunt, vt ducere animam de cœlo nō queant. ita moriuntur, vt eorum ossa terra non tangat. ita iactantur fluctibus, vt nunquam alluantur. ita postremo eiiciuntur, vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant. quæ verba hodie leguntur in oratione supradicta, quam Cicero primam egit, quasi in tyrocinio. Adnotandum hic videtur id quod Suetonius his verbis ait in Augusto, Dixit autem ius nō diligēter modo, sed etiam summa lenitate. siquidem manifesti parricidii reū, ne culeo insueretur (quòd non nisi confessi afficiebantur hac pœna) ita fertur interrogasse: Certe patrem tuum non occidisti? Gallinace⁹. Parricidarū supplicia.

AD legem Corneliā de falsis, in principio, Testimoniáve falsa inspiciēda dolo malo coierit. id est curauerit, inquit Accursius. Ego vt nō dubiè lego coierit: ita inspicienda verbum mendosum esse arbitror: sicque locum restituendum, Testimoniáve falsa inuicem dicēda coierit. vt Vlpianus in cap. Lege Cornelia, inferius, Idem qui falsas attestationes faciendas, testimoniáve falsa inuicem dicenda dolo malo coierit. ex cuius loci cum hoc collatione satis apparet fluxam esse fidem exemplarium peruagatorum. Vtrobique tamē hanc particulā in, deesse affirmauerim: vt sit, Item qui in falsas attestationes. vt Plinius in epist. In lites coiri questus est, & gloriæ loco poni ex spoliis ciuium magnos & statutos reditus. Dicebāt enim coire in rem vel de re. vt Cicero pro Roscio, Auaritiam præfers, qui societatem coieris de municipis cognatiq; fortunis cum alienissimo. Coire autē verbū est criminosum interdū: vt ex iis exēplis patet quæ superius citauimus, cum de verbo Circūuenire iudicio diceremus. συγκροτεῖν Græce dicitur, & συνίστασθαι & ἐπισυνίστασθαι, vt diximus. Coire

Eximere pœnæ & eximere noxæ.
Eximere notæ & supplicio.
Ex reis eximere.
In reos referre.
Inter reos recipi.
Reū fieri.
Mos prisc⁹ in rebus capitalibus.

IN cap. Impuberem. §. Item si seruo, Dicimus eum pœna eximendum esse. legendum pœnæ in datiuo. Eximere pœnæ vt eximere noxæ dicebant. Tacitus, Marcellum preces Cæsaris pœnæ magis, quàm infamiæ exemere: τῆς τιμωρίας μᾶλλον ἢ τῆς ἀτιμίας ἐξεῖλον. Liuius libro octauo, Inde noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra Imperatoris imperium pugnauit: sed noxæ damnatus, donatur populo Rom. donatur tribunitiæ potestati precarium nō iustum auxiliū ferenti. illud prius noxæ datiuus est: posterius genitiuus. Sic Liuius libro iiii, Notæ iam destinatæ exemptus est à Censoribus. Eximere supplicio: Curtius, Sic exemptus reus dicitur cap. Si interueniente, infrà, Ad Turpil. Cicero in Verrem, actione tertia, Quo tempore omnis illa mea festinatio fuit cū periculo capitis, ob eam causam, ne tu ex reis eximerere, si ego non affuissem ad diem. id est ne tu necessitate obseruandi iudicii publici absoluereris. ἵνα μὴ τῆς αἰτίας οὐχ ὑπεξαιρεθείης, ἀ ἐμοῦ οὐκ ἀπάντων εἰς τὴν χρείαν. Noxæ eximere precibus, est pœnā reo destinatā deprecari: ἐξαιτεῖσθαι τὸν κινδυνεύοντα, vel τὸν κρινόμενον. In reos referre opponitur ei quod dictum est, ex reis eximere. Cicero, Absentē credo in reos relatum, rem indicta causa iudicatam. Et in Verrem acti. vlt. Sthenii domum per hospitium exhausit: absentem in reos retulit: causa indicta capite damnauit. Ii inter reos recepti dicebantur. Reum autem fieri (inquit Asconius) est apud Prætorem legibus interrogari. Cum enim in ius ventum esset, dicebat apud Prætorē accusator reo, Aio te Siculos (verbi gratia) spoliasse. si tacuisset: lis ei æstimabatur vt victo. si negasset: petebat à magistratu dies accusator inquirendorum criminum, & instruebatur accusatio. ὑπεύθυνοι à Græcis dicūtur, & ὑπευθυνόμενοι, & εἰς τὸ δικαστήριον ἀγχθέντες. Hæc cum sint verba iuris, tamen inter Iurisperitos obsoleta sunt & ignota: pro eísque alia sordidioris notæ substituta increbruerunt, vt in omni ferme parte iuris. vsque adeo facilis est in deteriora delapsus.

Imitatum.

IN cap. Quid sit falsum, Si quis chirographum alienum immutet. Legendum imitetur: id est effingat. Tranquillus in Tito, E pluribus comperi notis quoque excipere velocissime solitum: & cum amanuensibus suis per ludum iocúmque certamen imitari chirographa quæcunque vidisset, ac profiteri se maximum falsarium esse potuisse. Cicero de Natura deorū, Chirographū sex primorum imitatus est. hoc est adulterauit. Vnde imitatum passiue, quod alibi assimulatum dixit in libro de Vniuersitate: videlicet quia Græci dicunt ἀπομεμιμημένον ἀντὶ τοῦ ἀπεικονισμένον.

Diplomata

IN cap. Eos, Qui illicitis insignibus vsus est, vel falso duplomate vias commeauit. Et hic & in cap. Cōtinuus, suprà, De verb. oblig. Nemo, qui literarum bonarum elementa attigerit, ignorat diploma legendum esse, non duploma. Diplomata sunt quas literas patentes nunc appellamus: cuiusmodi sunt edicta & mandata principum regio signo sancta: & quas bullas pontificias vocant. Cicero in epist. Diploma statim nō est datum. de literis Cæsaris loquēs, quibus Balbus restituebatur. Verbum est Græcum, quippiam duplicato compositum significans aut complicatum, vt linteum. quod πτύγμα dicitur. Macrobius, Consulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus consignatis: rescribítque ordine ad ea quæ consultatione abdita continētur. Diplomata ap-

pellat chartulas complicatas,& lino traiectas obſignatáſque. quo in loco codicillos etiam Latinè ea vocat:vt Trãquillus in Claudio, Suppoſitos aut etiã palàm immutatos datorum officiorũ codicillos.quod verbum legitur in Tractatu, De excuſ.tutorum,cap. Adminiſtrãtes. Vnde codicillaris poteſtas Lampridio:id eſt quæ à principe confertur. Traianus ad Pliniũ, Diplomata quorum præteritus eſt dies,non debent eſſe in vſu. ideo inter prima iniungo mihi,vt per omnes prouincias antè mittã noua diplomata,quàm deſiderari poſſint. Sic Cicero in Piſone,Mitto diplomata tota in prouincia paſſim data:mitto numerum nauium ſummámque prædæ.id eſt edicta quibus naues exigendas mandabas,cũ prouinciæ præeſſes. Inde fit vt diplomata vocati ſint codicilli qui dabantur curſoribus,vt liceret eis vti equis & vehiculis publicis. Verùm quoniam in iis exigendis interdum fraus cõmittebatur: ideo lege Cornelia conſtitutum eos teneri, qui adulterinis codicillis vtuntur. Hodie apud nos interdum fieri vidimus,vt non aliter cuiquam liceret equis celeribus vti, qui ob curſores armillatos manſionatim collocati ſunt, quàm ſi chartulã haberet publico chirographo ſubſcriptam. Apud Perſas erat ἀγγαρήϊον δρόμημα curſus perniciſſimus equitum,vt ſcribit Herodotus in octauo. Vnde nomen Angariæ & parangariæ in libris Iuris lectitatum manauit.eſt enim nomen Perſicum.noſtrates poſtas,quaſi poſitos collocatóſq; certis in locis, & ſemper in procinctu excubantes appellant. Antiqui nõ equis ſingulis & expeditis vt hodie,ſed vehiculis vtebantur.vnde curſus vehicularis erat qui publicus dicitur libro xii. Codicis.Id quod planũ fit ex Plutarcho in Galba,his verbis, Nymphidius vero non mediocri indignatione affectus eſt, cũ Conſules ſeruos publicos deſtinaſſent, quibus ferenda ad Imperatorẽ ſenatuſcõſulta præberent: quibus ſcilicet ipſis ea quæ diplomata appellantur, ideo dari ſolent, vt iis ſtatim agnitis,ciuitatum magiſtratus tabellariorum curſum accelerent, in commutatione vehiculorum datis deductoribus. Iulianus Imperator in epiſtolis, ἔξεσι δέ σοι ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον ἑνὶ καὶ παρίππῳ. Idem alibi, χρῆσθαι δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι στρατοπέδου τοῦ ἐμοῦ, καὶ ἑνὶ παρίππῳ. ducet te autem curſus publicus,vno vtẽtem vehiculo & parippo vno. Quid ſit autẽ Parippus,videbis in lege quarta, De curſu publico & angariis & parangariis,libro xii.Cod.vbi Parphiphus pro parhippus legitur ab interpretibus poſt Accurſiũ. Ibidẽ Parauerêdus pro eodem dicitur:hoc eſt qui veredo vno ſuper numerũ vtitur diplomate cõprehẽſum, vel ſuper numerũ ſolitũ: vt in ſuperioribus exẽplis Iuliani principis. Veredi à vehendis redis dicti,vocabulo è Gallico Latinóq; cõpoſito,vt Epiredium: cum reda ſit Gallicum vocabulum,vt inquit Quintilianus, Diplomata igitur erant vel chartulæ ſigno principali obſignatæ, vel teſſeræ, quibus agnitis,qui ἔπαρχοι dicuntur,hoc eſt præſides & alii magiſtratus præfectíq;, vehicula cum equis publici curſus accommodabant. In tract. De curſu publico Cod.euectiones identidem diplomata dicuntur:pro quo vocabulo Græce συνθήματα legimus,id eſt teſſeras.vt in lege tertia tractatus ſæpe dicti. Euectiones(inquit)ab omnibus poſtulentur:& tã iudices quàm cuſtodes.& reliqua. πᾶς ἐκείνοις ἀπαιτείσθω συνθήματα παρὰ τῶν πλεισευόντων τοῦ δημοσίου δρόμου. Tres autẽ eos libros qui poſtremi ſunt Codicis, nec emendari poſſe ſine Græcis exemplari-

Codicilli.
Codicillaris poteſtas.
Angariæ.
Curſus vehicularis.
Parippus vel Parhippus.
Veredus.
Reda.
Euectiones.
De tribus poſtremis libris codicis

bus,ſicubi extant, cognitu facile eſt,nec enarrari.quibus in ipſis permulta vocabula barbara inueniũtur: vt auerta in lege,Quoniã, in eo ipſo tractatu, De curſu publico: Sella(inquit)cũ frenis,ſaxaginta libras,totidem auerta nõ trãſcat. ἡ δὲ ἀβέρτα τιθέσθω τὸ ὑπομάσχαλον ὅπερ ἀναφέρονται ἐπὶ τῷ νώτῳ, ἴσω καὶ αὐτὸ ἑξήκοντα λιτρῶν. καλεῖται δὲ ἀβέρτα ἐκ τοῦ ἀποστρέφεσθαι. Auerta(inquit)vocatur ex eo quòd auerſa ſit. Eſt enim hypomaſchalon,id eſt lora latiora quæ per terga equi iugalis excurrunt ſub alis eius ſuccincta. Ibidem,Hippocomi ſunt homines equorũ curæ præfecti: quales ſcutarii in comitatu regis vocantur: quorum maximus Archippocomus dici poteſt.

Barbara verba in iis libris. — Auerta. — Hippocomi — Archippocomus.

I N lege,Si quis,eodem tractatu,De curſu publico.Mutationes ſunt quæ à Græcis ἀλλαγαὶ dicuntur,& ἀμοιβαί. Siquis(inquit)vel pro vna mutatione veredum ſuperducendum eſſe crediderit,quadruplũ.& reliqua. ἐάν τις μίαν γοῦν ἀλλαγὴν παρελάσῃ,vel παραπεμφθῇ. Si quis vel vnicam mutationem præteruehatur: id eſt manſionem demutandis equis deſtinatam.quod nec Accurſius,nec Bartolus intellexiſſe videntur:nec id mirum eſt.

I N cap.Si quis obrepſerit præſidi prouinciæ. Quoniam hoc verbum apud Iuriſconſultos in vſu eſt:& Accurſius eius vim ſignificationémq; parum percepit,vt hoc in loco luculẽter oſtendit:ideo enarrandũ nobis viſum eſt. Obrepere eſt latenter progredi & fallaciter adire: παρέρπειν: vt ſerpẽtes humi repentes ſolent. Vnde fit vt quicquid ſenſum fallat,id obrepere dicatur:vt Obrepit non intellecta ſenectus. Cicero in Catone,Qui enim citius adoleſcẽtiæ ſenectus quàm pueritiæ adoleſcẽtia obrepit? Et libro ſexto ad Atticũ,Obrepſit dies,vt vides:mihi enim ad tertium Calend. Sextiles decedendum eſt. ἡ ἡμέρα ἐπέστη. Alibi, Mihi dies deceſſionis λανθάνων obrepebar. Et eò fit vt obrepere pro fallere, hoc eſt incautũ aggredi,accipiatur. Plinius lib.xxxvi, Nec poteſt videri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepſiſſe quodam vitæ rudimento:iam enim L.Craſſum oratorem M.Brutus in iurgiis ob id Venerem palatinam appellauerat. καί τοι οὐκ ἂν δόξειεν ὁ σκαῦρος ὑπελθεῖν τὴν πόλιν. Vlpianus de Carbo.edicto,Sed ſi cũ eſſet pubes,quaſi impubes obrepit:dicendũ eſt nihil eũ egiſſe. Accurſius obrepſit exiſtimauit ab obripio eſſe:vt preces obreptitias & ſurreptitias,Nicolaus Perottus ab obripiẽdo & ſurripiẽdo dictas eſſe tradidit. De obrepo iã planũ factũ eſt.de ſurrepo reſtat vt doceamus. Quintil. in iiii, Beneuolentiæ & attentionis poſtulatio, quia eſſe in turpi genere cauſæ non poſſit:inſinuatio ſurrepat animo,maxime vbi frons cauſæ nõ ſatis honeſta eſt. Et itidem de exordio loquẽs,& rurſus de partitione,Ita ſurrepetur animo iudicis. Obrepere igitur magiſtratui quid ſit,ſatis liquet. hoc Græci oratores κλέπτειν dicunt.& κλέμμα obreptionem:licet & alia ſignificet. Obrepere autem ad magiſtratum dicitur, qui falſa ſpecie vel probitatis vel doctrinæ ad magiſtratus aſſumitur:& vt vulgo loquimur,per hypocriſim. Cicero in Piſonem,Obrepſiſti ad honores errore hominũ,commendatione fumoſarũ imaginum: quarum ſimile habes nihil præter colorem. id eſt, feſelliſti populum Rom.commendatione familiæ cognomento frugi. παρεισῆλθες εἰς τὰς ἀρχάς. Et pro Plancio,Quid ſi doceo Gn.Planciũ non obrepſiſſe ad honores: ſed eo veniſſe curſu qui ſemper patuerit omnibus hoc noſtro equeſtri loco? id eſt, vt

Obrepere. — Surrepere. — Obrepere ad honorẽ, vel magiſtratum.

vulgus loquitur, per abusum. Dicitur & irrepo eodem ferme significatu. vt in tertio Offic. Itaque si vir bonus habeat hanc vim, vt si digitis concrepuerit, possit in locupletum testamenta nomen eius irrepere: hac vi non vtatur. Irrepere pro fallaci quodam cõmento, & obtentu iniquo inter hæredes adscribi. Sic pro Archia, Qui etiã post legem Papiam in eorũ municipiorũ tabulas irrepserunt. παρεγγεγράφθαι τοῖς πολίταις. & παρέγγραφος πολίτης huiuscemodi dicitur.

AD legem Iuliam repetund. cap. In comites. In comites quoque iudicum hac lege iudicium datur. Bartolus, vt in Accursii sententiã iuratus, comites duobus modis intelligi posse ait: id est conscios & consortes criminis: vel officii socios, id est collegas. Vsqueadeo recentiores Iurisconsulti à priscorum doctrina Latinéque loquendi consuetudine degenerarunt: non ingeniorum illi quidem tarditate, quæ summa ipsis eximiáq; fuerunt: non rerum incuria, ad quas percipiendas summo studio incubuerunt: sed priscæ historiæ ignoratione, antiquarúmq; rerum inscitia, quas infelicitate temporũ satis nosse non potuerunt: cũ bona pars doctrinæ atque elegans in tenebris esset condita, & situ squaloréque multorum seculorum obruta: tametsi permultis eorum persuasum fuerat, verborum elegantiam studio iuris incõmodiorem quàm vtiliorẽ esse. Quæ sententia rusticitatis plena, ita in rem præiudicatam transiit: vt vel hodie in literarum claritate propemodum instaurata, putidissima eorum voluminum barbaries in consiliis publicis, summo assensu, atque etiam plausu persæpe excipiatur. Scilicet illa vis est naturæ perpetua, vt tẽporis circumactu omnia deteriora fiant: vitiáque in dies erroré sque inualescant. Comites iudicum, id est proconsulum, prætorum, præsulum, aliorúmque magistratuũ prouincias regentium: erant legati, præfecti, quæstores, scribæ: qui cum magistratibus in prouincias mittebantur, vt hodie à Venetis mitti audimus cum prætoribus designatis. Cicero in Verrem act. ter. Nõ nego tibi ipsi nullum nummum esse numeratum: sed quum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur: non erat quærendum cuius manu numerarentur, sed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui dilecti, manus erãt tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: vt quisque te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur. Est alioqui etiã comes non socius, sed qui aliũ comitatur tãquam maiorẽ: vt in cap. Item apud Labeonẽ, suprà, De iniuriis §. Siquis virgines. licet Lucanus pro socio vsus sit illo in loco: Scire senatus auet miles te magne sequatur An comes. Cicero in Tusculanis, Asclepiadẽ ferunt philosophũ, cũ quidã quæreret quid ei cæcitas attulisset: respõdisset, vt puero vno esset comitatior. Cicero pro Cornelio, de Põpeio loquẽs, Cum etiã ipse casus euentúsq; rerũ, non duces sed comites consiliorũ eius fuerint. Id est cũ interim ipse plus spei ac fiduciæ in cõsilio quàm in fortuna poneret: cũ priores partes prudẽtiæ tribueret, & posteriores fortunæ. Duorũ tamẽ generũ comites fuerũt, id est ἀκόλουθοι iudicũ, id est magistratuũ. Prioris generis sũt ii, de quibus Cicero ad Q. Fratrẽ ita scribit, His autẽ in rebus iã te vsus ipse profecto erudiuit, nequaquã satis esse, ipsum has te habere virtutes: sed esse circunspiciendũ diligenter, vt in hac custodia prouinciæ non te vnũ, sed omnes ministros imperii tui sociis

Comites iudicum.

& ciuibus & reipub. præstare videare: quanquam legatos habes eos. & reliqua. Idem inferius, Atq; inter hos, cos quos tibi comites & adiutores negociorum publicorũ dedit ipsa resp. duntaxat finibus his præstabis, quos antè præscripsi. Quos vero aut ex domesticis conuictoribus, aut ex necessariis apparitoribus tecũ esse voluisti: qui quasi ex cohorte prætoria appellari solent: horũ nõ modo facta, sed etiã dicta omnia præstanda nobis sunt. Et inferius, Accensus (inquit) sit eo numero, quo cum maiores nostri esse voluerunt: Sit lictor nõ suæ, sed tuæ lenitatis apparitor. His verbis apparet comites quosdam fuisse adiutores & ministros imperii publici & magistratus: alteros fuisse apparitores & domesticos proconsulis aut præsidis: qui tamen ipsi etiã publice ei dabantur: vt accensus, præco, medicus, lictores, aruspices: qui quasi ex cohorte dicebantur. Quos Marcellus in primo capite intellexit his verbis, Vel cũ ex cohorte cuius eorũ est. vbi legendum censeo, Vel cum qui ex cohorte. Quid autem sit alioqui cohors prætoria, nos in altera editione diximus. vnde prætoriani milites dicti. Idem Cicero iñ Verrẽ, Cohors illa tua quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centũ cohortes fugitiuorũ fuissent: tua manus sine controuersia fuit. De domesticis eius loquens, non de militibus: vt in Frumentaria, cum Verrem recuperatores, id est iudices priuatarũ controuersiarũ de cohorte sua dedisse dicit, furtorũ & rapinarum participes. Hæc lex à Pisone primum lata est cognomento frugi, appellatáq; est lex socialis, vt ipse inquit in tertia Verrina: est enim sociorũ causa constituta: Ciuibus (inquit ipse in Diuinatione) cũ sunt pecuniæ ereptæ, ciuili fere actione & priuato iure repetuntur. Hæc lex socialis est: hoc ius nationũ exterarum est: hanc habent arcem. Quod iudiciũ ipse Verrẽ accusans, his verbis intendit in prima act. Dicimus C. Verrem cũ multa libidinose, multa crudeliter in ciues Ro. atque in socios: multa in deos hominésque nefarie fecerit: tum præterea sestertiũ quadringenties ex Sicilia contra leges abstulisse. Sic enim legi debet. Quod apud nos decies centenis millibus aureorum æstimari debet duntaxat coronatorum.

Comites quasi ex cohorte prætoria.

Lex socialis.

Missio militaris.

IN cap. Eadem lege, Nequis ob militem legendum mittendúmve æs accipiat. Mirum est Accursium non intellexisse quid sit mittere milites, id est à militia dimittere vt causarios aut emeritos: cum Vlpianus in cap. Quod prætor-ʃ. Ignominiæ, suprà, De iis qui notantur infamia, missionum militariũ genera distinxerit. In delectibus autem faciẽdis ciues Romanos cogi solitos nomina in militiã dare, nemo ignorat, qui quidem Liuiũ legerit aliqua in parte, vt libro quinto ad Vrbe, Omniũ primum (inquit) Tribunis militum fuit delectum haberi: nec iuniores modo conscripti, sed seniores etiam coacti nomina dare. Et libro vii, Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, sed etiã lacerationc corporum fuit: partim virgis cæsis, qui ad nomina non respondissent: partim in vincula ductis: inuisa erat. Inde dare nomẽ militiæ, in cap. Qui cum vno, inf. De re militari. Quod autẽ subditur: Vel ob accusandum, vel non accusandum pecuniã accipiat: id per legẽ Cintiam cõtra causidicos quæstuarios constitutum est: de qua Tacitus libro xi. ita inquit, Igitur incipiente Caio Silio consule designato, consurgunt patres, legémq; Cintiam flagitant: qua cauetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donúmve ac-

Dare nomẽ militiæ.

Lex Cintia.

cipiat. Deinde obstrepẽtibus iis quibus ea cõtumelia parabatur, discors Suillio Silius acriter incubuit: veterum oratorum exempla referens, qui famam in posteros præmia eloquentiæ cogitauissent pulcherrima. alioqui & bonarũ artium principem sordidis ministeriis fœdari: ne fidem quidem integram manere, vbi magnitudo quæstuum spectetur. Et paulo pòst, Talia (inquit) dicẽte consule, parabatur sententia, qua lege repetundarum tenerentur: cum Suillius & cæteri circunsistunt Cæsarẽ anteacta deprecantes. Et inferius, Hæc ita haud frustra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum vsque ad dena sestertia: quæ egressi repetundarum tenerentur. Hæc dena sestertia in cap. pri. De variis & extra. cognitionibus, cẽtum aurei vocantur: ea autem nos in lib. de Asse ducentos & quinquaginta aureos francicos valere ostendimus: quæ summa ad nummum cum decem sestertiis conuenit, cum in singula sestertia vicenos quinos aureos taxauerim.

IN capite sequenti, Néve ob litem æstimandam, iudiciúmve capitis pecuniæve faciendum. Hoc verbum Accursiani non intellexerunt. sunt enim antiqui iuris verba. Cicero in Verrem act. iii, Reperietis paucos Syracusanos, qui se nunc publicæ laudationis causa venisse dicunt, & tunc participes prædæ fuisse: & nunc non ad istius laudationem, sed ad communem litium æstimationem venisse. Idem in quarta, Hoc quenquam denique nunc tuorũ aduocatorum æquo animo audire arbitrare: qua in ciuitate Caio Catoni clarissimo viro, consulari homini sestertium xviii. milibus lis æstimata sit: in eadem ciuitate apparitori tuo esse cõcessum, vt sestertium vno nomine tredecies auferret? Litem æstimatam Catoni dicit, id est eũ damnatum xviii. milibus nũmûm iudicio repetundarum. Idem in vltima, Non ex litibus æstimatis tuis pecuniam, domum: sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filii sui solatiũ vult reportare. Lites æstimatas vocat pecuniam mulctatitiam, & nummarias sententias: vt hodie cum iudices certa summa, actorum dispendia & incommoda æstimantes, tantæ pecuniæ reos damnant. id à iuris auctoribus, quanti interest actoris appellatur. Sic in iudicio repetundarum fiebat: nam repetundarum causa (inquit Asconius) ita se habet, vt si reus conuictus sit atque damnatus, pecuniam reddat æstimata lite: hoc est in precium redactis omniũ furtis: quam summam pecuniæ proscriptis eius bonis sectores curabant. Hactenus Asconius. Crimina autem Verris non tantum ad lites æstimandas pertinebant: sed etiam ad pœnam capitalem & exilium propter crudelitatẽ. Itáque ille prima statim actione perterritus in exilium abiit, non expectato iudicii exitu. Cæsar in quinto commẽta. Obsidibus ad diem adductis, vt imperauerat: arbitros inter ciuitates dat, qui litem æstiment, pœnámq; constituãt. Id est qui ob incursiones Pyrustarũ in Illyricum factas, eos tanti damnarent, quantum esset damnum populatione datum. διαιτητὰς ἔδωκεν ἐφ᾽ ᾧ τιμήσασθαι τὴν δίκην. dicitur & à Græcis τίμημα ἀντιγράψαι τῇ δίκῃ, cum actor ipse tanti litem æstimandam sibi poscit. Sed iudicis est τιμᾶσθαι καὶ ἀλῶναι τὴν δίκην. Litis autem æstimatio ita appendix erat damnationis, vt hodie ex formula iudiciali: id est quòd damna & interesse vocant. id enim ex Cicerone pro Cluẽtio intelligere promptum est, his verbis scribente: Hic profertur id, quod iudicium appel-

AEstimare litem.

Lites æstimatæ.

Litis æstimatio.

lare nõ oportet: P. Septimio Scæuolæ litem eo nomine esse æstimatam. cuius rei quæ consuetudo sit, quoniã apud homines peritissimos dico, pluribus verbis docere non debeo. nunquã enim ea diligentia quæ solet adhiberi in cæteris iudiciis, eadẽ reo damnato adhibẽda est. In litibus æstimandis fere iudices, aut quòd sibi eũ quem semel condemnauerunt, inimicũ putant esse: si quæ in eum lis capitis illata est, non admittunt: aut quòd se perfunctos iam esse arbitrantur, cũ de reo iudicarũt, negligentius attẽdunt cætera. Itaq; & maiestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis de pecuniis repetũdis lites essent æstimatæ. & hoc quotidie fieri videmus, vt reo dãnato de pecuniis repetundis: ad quos peruenisse pecunia in litibus æstimãdis statutũ sit: eos illi iudices absoluant. quod cum fit, nõ iudicia rescinduntur: sed hoc statuitur, æstimationẽ litiũ non esse iudiciũ. Hæc Cicero & alia quæ sequuntur, causæ suæ inseruiens dixit: quibus rem aliquantulum obscuram implicare etiã summopere nixus est. Quare Quintilianus de hac oratione loquẽs ita inquit, Itidem orator cũ falso vtitur pro vero, scit esse falsum: eóq; se pro vero vti. Non ergo falsam ipse habet opinionẽ, sed fallit alium: nec Cicero cum se tenebras offudisse iudicibus in causa Cluentii gloriatus est, nihil ipse vidit. AEstimare litem capitis est actione rei persecutoria non vti: sed criminaliter intendere, & vt vulgo loquimur, conclusiones capitales concipere. Cicero in oratione supradicta, Scæuola condemnatus est aliis criminibus, frequentissimis Apuliæ testibus: omni contentione pugnatum est, vt lis hæc capitis æstimaretur: quæ res si rei iudicatæ põdus habuisset, ille postea vel iisdem vel aliis inimicis reus ac lege ipsa factus esset. vbi non pugnatum, sed expugnatũ legendum esse suspicor. id est, obtinuit actor summa contentione, vt sibi liceret litem capite æstimandã postulare. Existimo enim à Græcis hanc locutionem tractam. Plato, ἀπεδείκνυς ἂν εἰ βούλοιτο θανάτου σοι τιμᾶσθαι. id est, si te capitaliter postulare voluisset. Demosthenes κτ] Θεοκρίνου de accusatore dixit vt Plato, ἐφ' οἷς ὁ πατὴρ ἐτιμήσατο δέκα ταλάντων, ἀπηλλάγη, καὶ ἀπώλετο τὴν γραφὴν προδοὺς τὸν ὀρφανόν. Subdit enim postea, ἀφῆκε τῆς γραφῆς ἐφ' ᾗ δέκα τάλαντα ἐπεγέγραπτο τίμημα: exemit eũ noxæ, cuius litem decem talentis æstimauit. Id Liuius ex antiquis annalibus capitis anquirere dixit. Hoc autem ex verbis Ciceronis suprà citatis intelligimus, litis æstimationem non ita iudicii vicem implere, vt ex ea præiudicium in causam capitis fiat alia lege agenti. vt enim alibi diximus, certa ac peculiaris cuiq; iudicio publico formula erat, qua causam dicere accusatis erat necesse.

AEstimare litẽ capitis.

Capitis anquirere.

IN eodem cap. Ne in acceptum feratur opus publicũ faciendum: frumentúmve publice dandum, præbendum, apprehendendum: sarta tecta tuẽda antequã perfecta, probata, præstita legerint. Lego non apprehendendũ, sed approbandũ: & lege erunt, non legerint. Omnino enim sic legendũ est: id quod etiã ipse suspicatus est Accursius. Sunt autẽ verba priscæ formulæ in iis rebus quæ publice locabantur. Lex pactũ significat. Cicero in Prætura vrb. de sartis tectis loquens, Rabonius qui legem nosset qua in lege numerus tantũ colũnarũ traditur, perpendiculi nulla fit mẽtio, negat oportere columnas ad perpendiculum exigi. Id est, qui nosset formulã qua sarta tecta à Prætoribus tuẽda locabantur. de quo verbo nos plenè diximus in superioribus. exempla cre

bra sunt apud Catonem. Vlpianus hanc legem inquit venditionis, Siquid sacri vel religiosi est, eius nihil vænit, superuacaneam nõ esse. Probatum autem & approbatum opus dicitur, quod magistri opificiorũ euocati inspectum, retulerunt esse idoneum & recte factũ. Cicero, Locatur opus id, quod mea pecunia reficiatur: ego me refecturum esse dico. Probatio futura est tua, qui locas: prædibus & prædiis cautum est populo. Id est, tuum est prætoris, qui locasti, exigere vt opus tradam approbatum: & mihi accepto ferre cum probatũ fuerit. quibus verbis ostendit prætoris iniquitatẽ. Tu (inquit Asconius) operis exactor esse debes, non voluntatis meæ dominus: vt me inuito opus alii faciendum loces, cum populo prædes dederim. Est autem accepto ferre, vel in acceptũ, id quod vulgo dicunt habere pro admisso & recepto. Idem, Rabonio inde opus acceptum retulit. τὸ ἐκδεδομένον ἔργον ἐπὶ τούτῳ ἀπολαβεῖν ἀνωμολογήσατο. vel ad verbum, λαβὼν ἔχειν διωμολογήθη ὑπὸ τοῦ ἐργολαβήσαντος. dici etiam potest, ἀποδεξάμενος ἔχειν διωμολογήσατο. Probare vero & approbare, redemptoris est, non locatoris. Est enim approbare (quod Cicero fere probare dicit) efficere vt probũ rectúmque iudicetur, id quod quis facit vel dicit. Cicero in Verrem, Nõ vereor ne hoc meum officium P. Seruilio iudici non probem. id est, scio eum omnino hanc meã accusationẽ Verris nõ improbaturum. Et pro Sylla, Hoc sentio, si mei facti rationẽ vobis constantiámq; huius officii ac defensionis probaro, causam quoque me P. Syllæ probaturum. Hoc existimo sic Græce dici posse, ἐν τούτῳ δ᾽ ἔργῳ μου καὶ τῇ ὑποθέσει τοῦ καθήκοντος τοῦ ἐμοῦ, ὑμᾶς ἀρέσω, καὶ δὴ τῇ ἀπολογίᾳ οἶμαι, τῇ τοῦ Σύλλα αὐτοῦ ἀρεσθήσεσθε. vel magis ad verbum, καὶ τῇ ἀπολογίᾳ δὴ τῇ τοῦ Σύλλα ἀρέσειν ὑμᾶς δοκῶ μοι. Opus autem probare est, vt vulgus loquitur, recte & probe consumatum præbere. Paulus suprà in tractatu, Locati, Si in lege locationis hoc comprehensum est, vt arbitratu domini opus approbetur: perinde habetur acsi viri boni arbitratu comprehensum esset. Vitruuius, Redemptor ad tempus opus manufactum subtiliter regi approbauit: & ad sacoma pondus coronæ visus est præstitisse. Sacoma Vitruuius σήκωμα dixit: id est quod in libra apponitur ad æquilibrium faciendum. Secundum hoc Marcellus, aut qui legem rogauit potius: perfecta, ad opera: probata, ad frumenta: præstita, ad sarta tecta retulisse videtur, vel fortasse hæc tria ad sarta tecta retulit & ad superiora, promiscue. Quòd si appendendum legi debet, vt suspicari non immerito quis possit: locus est mutilatus: vt fortasse hoc verbum oleum desit. Frumẽtum enim admensum: oleum appensum præbetur. Erat enim munus publicum, vt frumentatio, quæ sitonia Græcè dicitur.

Probatũ opus & approbatum.

Accepto ferre.

Probare opus & approbare.

Sacoma.

AD legem Iuliam de annona, Cõstitit inter dominum & seruum iudiciũ. Consistit videtur legẽdum: aut Græco more dixit συνίστηκε. quod tamen significationem habet præsentis, vt πέποιθα, & alia.

IN cap. Qui tabulam, Ad legem Iuliam pecul. Qui tabulam æream, leges, formámve agrorum cõtinentem refixerit. Sic dictum est, vt in sexto AEneidos, Fixit leges precióque refixit. quo modo etiam Cicero in Philippicis vsus est: Leges enim in tabulis æneis incisæ erant. Boethius autẽ auctor est in coloniis assignãdis agros variis limitibus conformari olim solitos. Quidã enim agri in decumanum formabãtur: quidam in cardinem: quidam in scamnum,

aut in ſtrigam.erant & excultellati,normati,ſuccifiui, aliiſque nominibus ap pellati,ab agrimenſoribus inuentis & vſurpatis:qui agrorum metādorum peritiam profitebantur. Erant etiam leges cuique agri generi,ſecundū quas con trouerſiæ finales diſceptabantur. Inde illud Plinianum libro xvii, Vineas limi tari decumano oportet xviii. pedum latitudinis ad contrarios vehiculorum tranſitus:aliiſque conuerſis limitibus denū pedum diſtingui per media iugera: aut ſi maior modus ſit, totidem pedum cardine quot decumano limitari.

Cardo & decumanus. Quid autē ſit Cardo,quid decumanus, ipſe libro duodeuiceſimo docet, Solis ortu(inquit) quocunq; libeat die ſtantibus hora diei ſexta, ſic vt ortū eū à ſiniſtro humero habeant:contra mediam faciem meridies,à vertice ſeptentrio erit.qui ita limes per agrū currit,cardo appellatur. & inferius, Linea(inquit) hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occaſum æquinoctialem: & limes qui ita ſecabit agrū,decumanus vocabitur. Hic limitem non pro termino intelligere oportet,ſed pro forma agri. Sic apud Liuium de bello Macedonico libro ſepti mo, Terminus eſt nunc imperii veſtri mons Taurus: quicquid intra eū cardi nem eſt,nihil longinquum vobis videri debet: quo arma peruenerūt,eodem ius hinc profectum veniat. Verba ſunt legatorum Græciæ, Taurum mōtem à mari Euxino ad mare Cypriū excurrentē. Liuius cardinē à forma vocauit, quaſi limitem imperii Romani à ſeptentrione ad meridiem.

Limes.

I N cap. ſequenti, Qui autem ædiculas incuſtoditas tentauerint: amplius quàm fures,minus quàm ſacrilegi merētur. AEdicula. AEdicula eſt ſacellū,id eſt ædis ſacræ appendix. Liuius, Iiſdem diebus ædiculam Victoriæ virginis prope ædē Concordiæ M.Portius dedicauit. ναΐδιον Græce dicitur. Plinius pro loculamēto ſimulachri poſuit libro xxxvi. de Venere Gnidia, AEdicula eius tota aperitur,vt conſpici poſſit vndique effigies deæ. Sic Iuuenalis, Si quis in ædicula deus vnicus. εἰ ἐν ναΐδιῳ.

A D legem Iuliam de ambitu, Quia hic locus ita intelligi mihi aliquando viſus eſt,quaſi lex ambitus ex eo tempore ſublata fuerit,cum ad vnius arbitrium omnia magiſtratuum munia redigi primum cœperūt,quaſi iam nulla comitia fuerint, quaſique ambitus crimen in prætorio principali committi non poſſit:quò res hæc tota penitus noſcatur, ſciendum eſt olim ita inſtitutum fuiſſe Romæ, vt diebus comitialibus, qui vel à conſule vel alio magi-

De more priſco creādorū magiſtratuum. ſtratu,cui tum comitia habendi ius erat,edicto promulgabantur:populus cōueniret in campum Martium. Qui autem magiſtratū petebant, quos à toga

Candidati. candida,quod geſtamen erat petitorum,candidatos vocabant: cum ad comitia ſe contuliſſent cum amicis,tribus circuirent,ſingulóſque prehenſantes, id eſt ἀξιούμενοι,gratiam & ſuffragia precibus temporariáque obſeruantia emererentur,vnoquoque populariū plæbeiorúmque benigne appellato & nomina-

Nomēculatores. tim.Quam ad rem facilius tranſigendā nomenculatores inuenti ſunt,qui nomina ſingulorum tenebant, candidatiſq; ſuggerebant,vt quiſque obuius erat.

Nomenclatura. quāquam id poſtea lege vetitū eſſe,auctor eſt Plutarchus in Catone minore. Hi ὀνοματολόγοι Græce dicūtur. Vnde nomenclatura vocabulum deductū. ὀνοματολογία.

Curiata cēturiatáque comitia. Comitia autē quædam erant centuriata,quædam curiata. Cēturiatis comitiis populus per centurias ex cenſu & ætate diuiſus,ſuffragia ferebat:

Illæque centuriæ prærogatiuæ dicebantur, quæ sorte primũ eductæ rogaban- **Prærogatiuæ cẽturiæ.**
tur. In curiatis autem populus promiscuè suffragia ferebat, tributim tamen
distinctus. De vtrisque in tertio de leg. Cicero, Descriptus enim (inquit) popu
lus censu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet in suffragium consilii, quàm fuse
in tribus conuocatus. Propterea centuriata comitia, magna comitia ipse voca
re solet. meminit Gellius lib. xiiii, Comitiorũ autem summã lex XII. tab.
statuit esse in populi arbitrio & potestate: sed ea tamen voluit magistratũ ali-
quem moderari. Verba legis hæc sunt, Creatio magistratuum, iudicia populi,
iussa, vetita, cũ sciscentur optimatibus nota, plæbi libera sunto. Cũ populo pa
tribúsque agẽdi ius esto consuli, prætori, magistro populi, equitúmque, eique
quem produnt patres consulum rogandorũ ergô: Tribunisq; quos sibi popu-
lus rogassit, ius esto cũ patribus agendi. Magistrũ populi Dictatorẽ appellans: **Magister populi.**
cui & magistro equitum & interregi ius esse voluit comitiis præesse. Cum po
pulo agere, est rogare quid populum, quod suffragio suo vel iubeat vel vetet: **Agere cum populo.**
vnde rogatio pro lege dicta. auctores Festus, Gellius & Macrobius. Agere cũ **Agere cum patribus.**
patribus, est ad Senatũ referre. Comitiis autẽ centuriatis maiores fiebant ma-
gistratus, quòrum erant maiora auspicia, vt consules, prætores, censores mino
res curiatis. auctor Gellius lib. xii. Huius differentiæ meminit Cicero pro le-
ge Agraria, qui etiam in secunda Philippica, Ecce (inquit) Dolobellæ comitio-
rum dies: sortitio prærogatiuæ quiescit: renunciatur, tacet: prima classis voca-
tur: renunciatur. deinde (vt assolet) suffragia, tum secunda classis vocatur. quæ
omnia citius facta sunt quàm dixi. Classes à Seruio Tullio rege institutas au **Classes.**
ctor est Liuius, pro modo census ciuiũ Romanorum (quare à Græcis τιμήματα
vocantur. Aristoteles, πρῶτον τίμημα δεύτερον τρίτον dicit in Politicis.) ita vt pri-
ma classis primũ octoginta centuriarũ fuerit: ex iis constans qui in censu cen
tum M. æris aut eo amplius habebãt, permixtim ex senioribus & iunioribus:
reliquæ ex minoribus deinceps sensibus vsque ad quintam classem. Idem Li-
uius, Hæc omnia (inquit) à pauperibus in diuites inclinata onera: deinde est
honos additus. Non enim vt ab Romulo traditum cæteri seruauerant reges,
viritim suffragium eadem vi eodémque iure promiscue omnibus datum est:
sed gradus facti, vt neque exclusus quisquam suffragio videretur, & ius omne
penes primores ciuitatis esset. equites enim vocabantur primi: octoginta inde
primæ classis centuriæ peditum vocabantur: ibi si variaret (quod raro incide-
bat) vt secundæ classis vocarentur: nec ferè vnquam infrà descenderent, vt ad
infimas peruenirent. Hac constitutione Centuriæ primæ classis erant præro- **Centuriæ prærogatiuæ.**
gatiuæ, sed sorte non ducebantur. Hæc ratio postea immutata est multiplica-
to populo, vt idem ipse auctor est. Prima classis semper prima rogabatur: sed
prærogatiuæ centuriæ sortito ducebantur, vt ex Cicerone intelligitur loco su
prà citato. Ex eo instituto verba apud Latinos ducta, In sua classe manere, id
est κατὰ χώραν μένειν, ἐμμένειν τῇ τάξει τῇ αὐτοῦ, στέρξαι τῇ τάξει, τῆς ἑαυτοῦ μοίρας οὐκ ἐξίστασθαι,
& quintæ classis homines, id est infimæ notæ. Cicero in Academicis, de De- **Quintæ classis.**
mocrito loquens, Quis hunc philosophũ non anteponat Cleanthi, Chrysip-
po, reliquisque inferioris ætatis? qui mihi cum illo cõparati, quintæ classis vi-
dẽtur. Et in classes numerum aliquem & hominum multitudinem tribuere:

Prærogatiua. id eſt καταλοχίζειν, vt in claſſes diſcipulorum Fabio. Inde prærogatiua vocabulum varie vſitatum. Cicero in Verrē, act. prima, Hic Metellus quàm iſti ſit amicus attendite. dedit enim prærogatiuā ſuæ voluntatis eiuſmodi, vt iſti pro prærogatiua eā reddidiſſe videatur. Iocus eſt Ciceronis à dilogia ductus, id eſt ab ambigua ſignificatione prærogatiuæ. ac ſi diceret, Dedit enim præiudiciū ſuum pro precio à Verre dato ad redimēda prærogatiuarum tribuum ſuffragia, quibus conſul Metellus erat factus. Sequitur enim, An me taciturū tantis de rebus exiſtimauiſtis? Prærogatiua in ſuperiore loco pro præiudicio ſuffragiario ponitur: at in poſteriore eſt nomen adiectiuū: ſubintelligitur enim centuria. Interdum autem prærogatiua pro auctoritate eius ponitur qui prior cēſet. vt apud Liuium in tertio, Ne prærogatiuam militarē vrbana comitia ſequerentur. Alibi, Quin prærogatiuam militarem, qua extemplo iuuenis Annibal intra prætorium delatus erat: fauor plæbis ſequebatur. Vnde tractū, vt prærogatiua eminentiam ſignificet, & πλεονέκτημα: vt in cap. Obſeruate, De offic. proconſ. Cicero in orat. de reditu ſuo ad Senatū, Quo die (inquit) P. Lentulus nos comitiis centuriatis, quæ maxime maiores iuſta dici haberíque voluerunt, accerſiuit in patriam, vt eædem Centuriæ quæ me conſulē fecerant, conſulatum meū comprobarent. qua die quis ciuis fuit, qui non nefas eſſe putaret, quacūque aut ætate aut valetudine eſſet, non de ſalute mea ſententiam ferre? quando vlla dignitate tot rogatores, diribitores, cuſtodéſque vidiſtis? Ex quibus verbis liquet obſeruatores in comitiis adhiberi ſolitos, ne quid fraudis admitteretur & ambitus circunſpectantes. Sæpe enim eueniebat vt tributim pecuniæ diuiderentur à candidatis ad aucupanda ſuffragia egētium: quam ob cauſam redemptores huiuſcemodi operis perficiendi, quíque precio corrumpenda plæbis ſuffragia ſuſcipiebant, diuiſores vocabantur. vt apud Tranquillū in Auguſto, Octauius (inquit) pater à principio ætatis & re & exiſtimatione magna fuit: vt equidem mirer hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuiſores operáſque campeſtres proditū. Inde illud Ciceronis in ſecundo de Orat. Etiam interpretatio nominis habet acumen, cum ad ridiculum conuertas quamobrem ita quis vocetur: vt ego nuper Nūmium diuiſorē, vt Neoptolemum ad Troiam, ſic illum in campo Martio nomen inueniſſe. quibus verbis ſignificat Nummium ob diuiſionum miniſterium, quas in campo factitabat, diuiſorem cognomento dictum. Et ad Atticum, Conſul autem ille deterioris hiſtrionis ſimilis, ſuſcepiſſe negocium comitiorum dicitur, & diuiſores habere. Et paulo pòſt, Noui eſt in lege hoc, vt qui nummos in tribus pronunciauerit, ſi non dederit, impune ſit: ſin dederit, vt quoad viuat ſingulis tribubus ſeſt. cccxxxv. debeat. Pronūciare in tribus nummos ſignificat aperte polliceri in ſingulas tribus certam nummorum ſummā. Hos diuiſores Plautus curiæ magiſtros vocat: quia curiæ etiam tribus appellabantur: vnde comitia curiata dicta & leges curiatæ, à centuriatis differentes, eo quòd ſuffragia curiatim non centuriatim ferebantur, vt in illis. Sunt qui diribitores à Cicerone dictos putent diuiſores, in loco ſuperius citato: quod mihi non videtur. Idem Cicero pro Plancio, de lege ambitus loquens, Decuriatio tribulium, deſcriptio populi, ſuffragia largitione deuincta, ſeueritatem ſe-

Diuiſores. [margin note beside "penda plæbis ſuffragia"]

Pronunciare nūmos. [margin note beside "uat ſingulis tribubus"]

natus, bonorum omnium vim ac dolorem excitauerunt. Hæc doce, hæc profer, huc incūbe Laterensis: decuriasse Plancium, conscripsisse, sequestrem fuisse, pronunciasse, diuisisse. Hactenus Cicero. Huiuscemodi diuisores interdum in creationibus pontificum & cœnobiarcharum interueniunt. Huiúsq; modi sodalium decuriationes fiunt: & per sequestres sacerdotiorum palàm cautiones expediuntur. Mancipes & conductores res transigendas perficiendásque suscipiunt. Cum interim cupiditas humana sacrosancti paracleti auspiciis dinundinationes factitans, inexpiabilibus commerciis cōscelerare sanctissimos ritus nō vereatur ab antiquis institutos. Nec verò aliam ob causam vt credibile est palladium ecclesiæ Frāciæ vt extorqueretur non pridem effectū est. Sic enim appellare placet inclytam illam, Franciǽque peculiarem sāctionē, maiorum nostrorum virtute atque innocentia partam: quam vnus aut alter fortasse hostibus eius proditam, trans alpes deportantes, præsentis calamitatis telam flagitiosissima cupiditate iam inde exorsi sunt. Quis enim non præuidebat, insigni aliqua clade nostra expiatum iri vnius aut alterius fortassè perditissimam ambitionem? tametsi quæ subsecuta sunt in detexenda tela decēnio continuo, eiusmodi sunt, vt insigne illud scelus maioribus deinceps, illiq; consentaneis cumulatum, ad extremum obrutum sit & sepultum grandi malorum Iliade. Cuius qui Paris fuit, si vt in lucē editus est, subinde elatus fuisset, cum nomine vtiq; nunc Francisco præclarius ageretur: nec principis multifaria ac copiosa naturæ munificētia præditi ac beati, conspectum & fructū, respublica nunc orba destitutáq; desideraret. Qui alienæ ipse ambitionis, auaritiæ, crudelitatis, iandiu pœnas pepēdit: pēdétque quādiu Prouidentiæ complacitum fuerit: eam vnam ob causam præcipuè (quantum quidem ego sentio) quòd non sibi, sed paucissimis, sed vni & alteri (& sic quoque nimis dico fortasse) maiestatem suam vt assereret, inuitus quidem ille, vt videbam, sed tamen nescio quo fato (vt sunt humana) fecit: vir ad omnia summa natus, dignúsque qui suæ naturæ magis quàm hiantibus paucissimorum cupiditatibus indulgeret. Verum vt in præteritum beneficentissimi principis casui lachrymas luctúmque viri boni: sic in futurum preces votáque debere mihi videntur. Ius enim vtroque versus integrum est Prouidentiæ, si precationes obsecrantis populi valuerint: qui suopte ingenio caput ac fortunas deuouere solitus est pro salute principis: & quod hactenus malè & incommodè, dira nonnullorum cupiditate importunáque cecidit, diuinæ prouidentiæ benignitate non modò in integrum restituatur, sed etiam ita vertat, vt sic quoque benè & commodè cessisse regia ipsa prædicet, & regnū gratuletur. Vt ad rem redeamus: olim comitia ita in populi potestate fuerunt, vt tamen senatus auctor in futurum exitum campi fieret. Liuius libro primo, Patres (inquit) offerendum vltrò rati quod amissuri erant, ita gratiam ineunt summa potestate populo permissa, vt non plus darent iuris quàm retinerent. decreuerunt enim vt cum populus regem iussisset: id sic ratum esset, si patres auctores fierent. Hodiéque priusquam populus suffragium ineat: in incertum comitiorum euentum patres auctores fiunt. Quod tamen Ciceronis verba desiisse fieri significare videntur, in oratione pro Plancio, Nunc (inquit) tantùm disputo de iure popu-

Palladium Franciæ.

ἀντὶ τοῦ τὴν τοῦ βασιλέως αἰχμαλωσίαν.

li,qui poteſt & ſolet nonnunquam dignos præterire: nec ſi à populo præteritus eſt,quem non oportuit:à iudicibus condemnandus eſt,qui præteritus non eſt.Nam ſi ita eſſet(quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerũt) vt reprehenſores eſſent comitiorum : id haberent iudices quod multo minus eſſet ferendum : tum enim magiſtratum non gerebat is qui ceperat, ſi patres auctores non eſſent facti. Hic comitiorum Romanorum ſtatus fuit vſque ad Cæſarẽ Dictatorẽ : quæ comitia frequentabantur in campo Martio,vt Athenis in eo loco,qui πνὺξ dicebatur,arci proximus: vbi ἀρχαιρεσίαι fiebant creãdis magiſtratibus. Is Cæſar cum rempublicam oppreſſiſſet, comitia cum populo partitus eſt,vt auctor eſt Suetonius,ita vt exceptis cõſulatus competitoribus de cætero numero candidatorum,pro parte dimidia quos populus vellet pronunciarentur:pro parte altera,quos ipſe dediſſet.& edebat per libellos circum tribus miſſos ſcriptura breui:Cæſar Dictator illi tribui: Commendo vobis illum & illum : vt veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant. Cæſari ſucceſſit Auguſtus : qui legem ambitus ab integro ſanxit, vt etiam legem Iuliam de adulteriis. De quo idem auctor,Comitiorum quoque priſtinum morem reduxit:ac multiplici pœna coercito ambitu,Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis,die comitiorum,nequid à quoquam candidato deſiderarent, ſingula milia nummûm à ſe diuidebat. Et in Veſpaſiano,de eius auaritia loquẽs, Ne candidatis quidem honores, reiſve tam innoxiis,quàm nocẽtibus abſolutiones venditare cunctatus eſt. Candidati autem Cæſaris dicebantur,quos princeps populo commendabat. Idem in Auguſto,Quoties magiſtratuum comitiis intereſſet,tribus cum candidatis ſuis circuibat, ſupplicabátque more ſolẽni : ferebat & ipſe ſuffragium in tribus,vt vnus è populo. Quintilianus libro ſexto,de riſu loquens, Iungitur amphibologiæ ſimilitudo: vt à Galba,qui pilam negligenter petenti,Sic(inquit) petis tanquam Cæſaris candidatus. Nam illud petis ambiguum eſt:ſecuritas ſimilis.cuius ioci ſenſus eſt,Tu pilam petis in luſu tam neglectim,quàm ſolent honores petere Cæſaris candidati:quibus non magnopere ſupplicare neceſſe eſt ob principis commendationẽ. Hodie candidati principis in creatione pontificum ii ſunt,quibus princeps literis ſuis & nunciis fauet,interdum vltra modum. Verba igitur Modeſtini hoc in loco ita intelligo,nõ vt ambitus legem Romæ abrogatam eſſe dicat, ſed ambitus iudicium exerceri deſiiſſe : quia populus honores mandare deſierat ſub principibus iam tyrannis , aut ad regum ſimilitudinem omnia arbitratu ſuo adminiſtrantibus,omnibus propemodum veſtigiis antiquæ reipublicæ ſublatis. Sic Iuuenalis de popu.Ro. -nam qui dabat olim Imperium,faſces,legiones,omnia:nunc ſe cõtinet, atque duas tantùm res anxius optat, Pannum & Circenſes.de tempore Domitiani loquens. De quo loquens Fabius libro ſexto,ita inquit in mentione orationis pro Murena, Hoc genus (inquit) noſtris temporibus totum penè ſublatum eſt : cum omnia tutelæ curáque vnius innixa periclitari nullo iudicii exitu poſſint, quibus verbis aſſentabundè hoc ſignificat : id quod Cicero præcipuè perſuadere conabatur, è republica eſſe, vt conſules deſignati conſulatum inirent(erat enim Murena conſul deſignatus) alioqui periculum imminere reipublicæ. Id inquit Quintilianus nũc accide-

Tẽpus Cæſaris Dictatoris.

Candidati Cæſaris.

re non poteſt:vt periculũ ſcilicet reipublicæ imminere dicat patronus,ſi conſul antequam ineat magiſtratum damnetur:cum reſpublica orba eſſe nõ poſſit ſub Domitiano principe , à quo vno commodè regebatur,vt ipſe dicebat, etiam vt conſules nulli eſſent. Modeſtinus circa principatum Alexandri ſcripſit: Qui (vt inquit Lampridius)honorẽ ius gladii habentem nunquam vendi paſſus eſt:hoc dictitans, Neceſſe eſt vt qui emit,etiam vẽdat. Erubeſcerem, inquit,eum punire,qui emit & vendidit. Pontificatus autem quindecimuiratus auguratúſque codicillares fecit, ita vt in ſenatu allegerentur. Codicillares,inquit,fecit: hoc eſt muneris ſui fecit. diplomatibus enim datis ſacerdotia conferebat : quæ Accurſius ſeculares poteſtates fuiſſe dicit,ignorans vtiq; tẽpora Iuriſconſultorum non agnouiſſe veram & rectam pietatis opinionem, aut ſacerdotia etiam Romæ fuiſſe ante peruulgatam Chriſti religionẽ. Ambitus à ſenatu aliquando comprobati, vt bonis moribus conuenientis, exemplum eſt apud Suetoniũ in Cæſare, E duobus(inquit)cõſulatus competitoribus, L. Lucceio, Marcóque Bibulo, Lucceium Cæſar ſibi iũxit: pactus vt is,quoniam inferior gratia eſſet,pecuniáque polleret, nummos de ſuo cõmuni nomine pronunciaret. Qua cognita re optimates,quos metus cœperat,nihil nõ auſurum eum in ſummo magiſtratu concordi & conſentiente collega , auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi : ac plærique pecunias contulerunt , ne Catone quidem abnuente eam largitionem è republica fieri. Igitur cum Bibulo conſul creatus eſt. Ambitio φιλαρχία, σπουδαρχία, φιλοτιμία dicitur. Ambitus verò ὄχλου δεκασμός. Ambire σπουδαρχεῖν, περιαγγέλλειν, μνᾶσθαι , ἀρχαιρεσιάζειν, δεξιοῦσθαι. συναρχαιρεσιάζοντες dicuntur,qui candidatos, id eſt τοὺς περιαγγέλλοντας τὰς ἀρχὰς comitantur αὐτοὶ συνεκπορευόμενοι. *(Marginal note: Exemplum memorabile)*

IN cap. Ab accuſatione, Ad ſenatuſcõſul. Turpilianum: Nunciatores qui per notoria iudicia produnt, notoriis ſuis aſſiſtere iubentur. Accurſius iudicia legit,& accuſationes iudiciales interpretatur : núncque aſſiſtere,nunc abſiſtere legit,aſtipulante Bartolo. Ego indicia, id eſt μηνύματα lego: hoc eſt qui delationes per indicia faciũt. Notoria ſunt quorum fit mentio in lege, Ea quidem, Cod. De accuſationibus, qua in lege ego locum corruptum eſſe cẽſeo : vbi enim legitur, Verum ſi falſis nec notoriis inſimulatus, id eſt accuſatus ſit:perpẽſo iudicio diſpici debet.ego ita legẽdum puto, Verum falſis nécne notoriis inſimulatus ſit, perpenſo. & reliqua.nam illud,id eſt accuſatus,ſpurium eſt,ex margine additum. Sẽſus eſt autem hoc in loco, Nunciatores qui reos deferũt per notoria,licet citra calumniæ metum accuſent, debere tamen aſſiſtere ſuis indiciis,eáque tueri notoria quæ attulerũt, interim dum quæſtio de crimine habetur. Notoria autem teſtificationum genus eſſe intelligo. Indicium autem prodere,eſt rem arcanam in medium afferre: ſed aliunde cõpertam,non autem ex criminis conſcientia:licet propriè indices ſint criminis conſortes,vt ſuperius diximus. Hoc genus μηνυτῶν, id eſt indicum,hic intelligi puto,qui à Græcis ποταγωγίδες dicuntur,& προσαγωγεῖς & ὠτακουσταί: hoc eſt emiſſarii & auſcultatores: tyrãnorum olim inuentum. de quibus Plutarchus in lib. περὶ πολυπραγμοσύνης ita inquit, Atqui tyrannos quibus omnia noſſe neceſſe eſt, id genus hominum odioſiſſimos facit,quos aures & emiſſarios vocant. ὃ τῶν λε- *(Marginal notes: Notoria; Indicium prodere.)*

γυναικῶν ὅσων καὶ ποταγωγίδων ξένος. Auſcultatores,id eſt ὠτακουστὰς primus habuit Darius iunior rebus ſuis diffidens, omniáque ſuſpectans & metuens. At emiſſarios Dionyſii tyranni Syracuſis permixtos habuerunt. Verum Plutarchus tyrannicum miniſterium notauit. Papinianus de legitimo ciuiliſque munere, ac bonis moribus tuendis accõmodato locutus eſt. Quod genus(vt opinor) arcanis ſceleribus inquirendis & efferendis inſtitutum erat, vt crimina publicè innoteſcerent. Nunciare verbũ in huiuſcemodi rebus accõmodatũ eſt antiquorum vſu: vnde nũciatio augurũ erat & obnũciatio, quæ fiebat ad comitia dirimenda inauſpicato coacta.cuius verbi ſtrictim alio loco memini.

Nunciare.

I N tract. De quæſtio. In criminibus ſeruandis quæſtio adhiberi ſolet. Legendum ſcrutandis:licet aliter legat Accurſius. Scrutari crimina,eſt argumẽta ſceleris inquirere & veſtigare. Cicero de iis loquẽs in Partitionibus, Immo verò argumẽta ſcrutabimur,& quæremus ex omnibus locis:ſed adhibebimus iudicium. Aſinius Pollio ad Ciceronem, In ſaltu Caſtulonenſi diſpoſiti ab vtraque parte ſerutantur tabellarios & retinent. id eſt in anacriſi facienda: de qua ſuperius diximus,quæſtio adhiberi ſolet. Et paulò inferius,Cum aliis argumẽtis reus ita probationi amouetur, vt ſola ſeruorũ confeſſio deeſſe videatur. Ita legit Accurſius,& abſurdiſſimè interpretatur. Ipſe verò admouetur legendum nõ dubiè cenſeo. Eſt enim admouere probationi, ita cõpellere reum argumentis,vt penè conuictus videatur. Admouere eſt proximè adiũgere: & admotum dicitur, quod cõtingit id cui applicatur. προσβαλλόμενον. Cicero, Ad neruorum eliciendos ſonos apta manus eſt admotione digitorum.

Scrutari crimina.

I N tract. De pœnis,ca.ii. Quoniam hic fit mẽtio aquæ & ignis interdictionis, adnotanda hic Feſti verba eſſe duximus. Aqua(inquit)dicitur à qua iuuamur. Aqua autem & igni tam interdici ſolet damnatis,quàm accipiunt nouæ nuptæ:videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maximè cõtinent. Itaque funus proſecuti ignem ſupergrediebantur aqua aſperſi: quod purgationis genus appellabant ſuffitionem. Lactantius libro ſecundo Inſti. diui. de aqua & igni loquens,tanquam duobus principiis: Alterum enim(inquit)quaſi maſculinum elementum eſt,alterum quaſi fœmininum: alterum actiuum,alterum patibile. Ideóque à veteribus inſtitutum eſt,vt ſacramento ignis & aquæ nuptiarum fœdera ſanciantur: quòd fœtus animantium calore & humore corporentur,atque animentur ad vitam. Quum enim conſtet omne animal ex anima & corpore:materia corporis in humore eſt,animæ in calore. Quod ex auium fœtibus datur ſciri:quos craſſi humoris plenos,niſi opifex calor fouerit: nec humor poteſt corporari, nec corpus animari. Exulibus quoque aqua & igni interdici ſolebat:adhuc enim videbatur nefas,quãuis malos tamen homines ſupplicio capitis afficere. Interdicto igitur earũ rerum vſu quibus vita conſtat hominum, perinde habebatur, acſi eſſet qui eam ſententiam acceperat morte mulctatus:adeò iſta elementa prima ſunt habita,vt nec ortum hominis, nec ſine his vitam crediderint poſſe conſtare. Horum alterum nobis commune eſt cum cæteris animantibus:alterũ ſoli homini datum.nos enim quoniam cœleſte atque immortale animal ſumus, igne vtimur: qui nobis in argumentum immortalitatis datus eſt: quoniam ignis è cœlo eſt.cuius na-

Aqua & igni interdicere.

tura quoniam mobilis eſt,& ſurſum nititur,vitæ cõtinet rationem. Cicero in oratione pro domo ſuâ ad pontifices, Qui erant rerum capitalium damnati, non prius hanc ciuitatem amittebant,quàm erant in eam recepti, quo vertẽdi, hoc eſt mutãdi ſoli cauſa venerant.id autem vt eſſet faciendum,nõ ademptione ciuitatis, ſed tecti & aquæ & ignis interdictione faciebãt. Id autẽ mihi ſumptũ videtur à Romanis ex lege Athenienſium,cuius Demoſthenes meminit ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην,his verbis: In legibus(inquit)quæ de cædibus latæ ſunt, Draco, quò terribile atque atrox quàm maximè videretur, hominem alterũ alterius interemptorem eſſe, ſtatuit ipſe hominem homicidam aqua ablutoria,libationibus,crateribus,ſacris & foro arceri.χερνίβων εἴργεσθαι τὸν ἀνδροφόνον, σπονδῶν, κρατήρων, ἱερῶν, ἀγορᾶς. Herodotus in octauo,de trecentis loquens,qui cũ Leonida occubuerãt cõtra Perſas pugnãtes, vno excepto Ariſtodemo,qui pugnæ ſe ſubduxerat: Quum autem(inquit ille) Ariſtodemus Lacedæmona rediiſſet: probris eſt affectus atque ignominia huiuſmodi. nullus enim ei Spartanorũ ignem accẽdebat: nullus colloquium communicabat.ὅτι οἱ πῦρ οὐδεὶς ἔναυε σπαρτιητέων, ὅτι διελέγετο. Ad hanc morem autem referri, aut alludere aliquãtum videtur illud vaticinium Threnorũ,cap.quinto: cum voce plebeia lamentabũdus, Aquam (inquit) noſtrã pecunia bibimus : ligna noſtra precio comparauimus. aquam enim & ignem defuiſſe conqueritur tanquam ad vitam maximè neceſſaria.Quod contra ſacerdotes dictum eſſe videtur:quos in æde ſacra nundinas exercere nõ pudet,igneáque ſpiritus ſacramenta venditare:cum egenteis & ſiticuloſos ad aquas nõ admittãt,niſi eas liceãtur. Cæſar in cõmẽ. ſexto bel. Gal.de Druidis loquens,ita ſcribit, Si quis aut priuatus,aut publicus eorum decreto non ſtetit : ſacrificiis interdicunt. hæc pœna apud eos eſt grauiſſima. quibus eſt interdictum,ii numero impiorum ac ſceleratorum habentur: iis omnes decedunt,aditum ſermonémque defugiunt,ne quid ex cõtagione incommodi accipiant:neque iis petentibus ius redditur,neque locus vllus communicatur.His omnes decedunt, Græco more dixit: τούτοις ἐκχωροῦσι πάντες οἱ ἀπαντῶντες. Hi apud Hebræos apoſynagogi dicebantur: quaſi ſynagoga exacti & extorres : quod vt opinor ab ignis interdictione, torríſque communione ductum eſt vocabulum potius, quàm à terra, etiam ſi exul à ſolo eſt. Liuius, Extorrem vrbe, domo, penatibus, foro, congreſſu æqualium. hos nunc excommunicatos vocamus: quibus ſcilicet humanitatis iura viciſſitudinémque officiorum vetamur exhibere. At quos maiore execratione mulctandos eccleſiaſtica auctoritas cenſuit, anathemata appellant, ex eo quòd in cippis expoſita eſt eorum deteſtatio & proſcriptio. Antiqui ſacros homines ſic vocitabant,quaſi execrandos & deteſtandos:vnde ſacra fames Virgilio: & ſacer atque inteſtabilis Horatio, è xii.tabulis ſumptum vocabulum: quod more Gallorum Seruius tranſlatitium eſſe ait. Nam cum Maſſilienſes peſte laborarent, vnus ſe ex egentibus offerre ſolebat annum integrum alẽdum publicis cibis & purioribus.Poſteà verbenis veſtibúſq; ſacris ornatus circũducebatur per vrbem cum execrationibus:precabantur enim vt in eum omnia mala ciuitatis incumberent & inciderent:ſicque proiiciebatur. Plautus in Bacchid. Mén' criminatus eſt? optimè eſt: ego ſum malus : ego ſum ſacer,

Apoſynagogi.
Extorris.
Anathema
Sacer homo.

ſceleſtus. Macrobius libro tertio Saturnalium, Hoc loco (inquit) nõ alienum videtur de conditione eorum hominum referre, quos leges diis ſacros eſſe iubent: quia non ignoro quibuſdam mirum videri, quòd cum cætera ſacra violari nefas ſit, hominem ſacrum ius fuerit occidi. cuius rei cauſa hæc eſt: Veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur, ſed abigebant ad fines deorum quibus ſacrum eſſet: animas verò ſacratorũ hominum diis debitas eſſe exiſtimabant. Feſtus, Sacer homo eſt quẽ populus iudicauit ob maleficium. Neq; fas eſt immolari: ſed qui occidit, parricidii nõ damnatur. nam lege Tribunitia prima cauetur: Si quis eum qui plæbiſcito ſacer ſit, occiderit, parricidáne ſit. ex quo quiuis homo malus atque improbus ſacer appellari ſolet. Inde ſacratæ leges dictæ, vt ipſe alibi auctor eſt: quibus ſanctum iubetur eſſe alicui deorum quicquid aduerſus eas fecerit, ſicut familia pecuniáque. Et ſacroſanctum dicitur quod iureiurando interpoſito eſt inſtitutum: ſiquis id violaſſet, morte pœnas penderet. Inde ſacrare verbum Liuio, pro deuouere & deteſtabile decernere: & ita morti addicere, vt impunè occidi & violari poſſit. Lex de prouocatione (inquit) aduerſus magiſtratus ad populum lata: ſacrãdóque cum bonis capite eius, qui regni occupandi conſilia iniſſet. Huc pertinet quod de ſacroſancto vocabulo in ſuperioribus dictum eſt. Sacros homines, id eſt deteſtandos & execrabiles, Græci multis nominibus appellant: ἐναγεῖς, ἀλιτηρίους, μιαρούς, ἱεροσύλους, φαρμακούς, & καθάρματα. Ariſtophanes in Pluto, γρύζειν δὲ καὶ τολμᾶτον ὦ καθάρματε, ἐπ' αὐτοφώρῳ δεινὰ δρῶντ' ἁλισκομένω. Erant enim Catharmata homines, qui peſte expianda alióve quo morbo immolabantur diis: qui ritus expiationis (inquit interpres) à Romanis vſurpabatur. Hoc verbo Demoſthenes contra Mediam vtitur & contra AEſchinem. Sic Comici ſcelus pro ſceleſto dicunt, atque etiam Cicero. Herodotus in Polymnia catharmon maſculino genere dixit, ſic appellans hominẽ piacularem, hoc eſt τὸν ἀποτεμνόμενον καὶ ἱλαστήριον. quem ſacrum eſſe diximus, & pro patriæ luſtratione expiationéq; deuotum: καθαρμὸν τῆς χώρης ποιευμένων Ἀχαιῶν Ἀθάμαντα τὸν Αἰόλου. Dicebãtur & φαρμακοί, οἱ ἐπὶ καθάρσει τῆς πόλεως ἀποκτεινόμενοι, σφάγια φερόμενοι, καὶ καθαίροντες τὰς πόλεις τῶν ἑαυτῶν. quorum verborum interpretatio eſt ea quam ſuprà ex Seruio ſcripſimus. Auctores Suidas & Euſtathius: qui etiam vrbium expiatores hoc nomine vocatos eſſe tradit. Sacer hac ratione dici poſſet emiſſarius ille caper apud Hebræos, cuius fit mentio Leuitici cap. xvi. Diuus Paulus cap. quarto primæ ad Corinthios, ὥσπερ καθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι. hoc vocabulo vſus eſt eleganter: qui locus non intellectus eſt ab iis interpretibus Græcè neſcientibus, qui ſcholia ſcripſerũt, quæ in vulgatam & receptam editionem leguntur. Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus omnium peripſema vſque adhuc. fortaſſe inculpatius fuiſſet catharmata dicere, vt peripſema dixit. nam vt catharma purgationẽ ſignificat ad verbum & piamentum: ſic peripſema ſcobem & ramentum, & quicquid limãdo deteritur. Quæ ſignificationes in eo loco Apoſtoli non cõueniunt: altior eſt enim quidã ſenſus verborum, niſi me fallit opinio. Ad cuius intelligentiam id iam dictis addemus, quòd antiqui vrbium expiationem anniuerſariam facientes, cum ſacros illos homines alucrant, in victimarum morem redimitos ex loco præci-

Sacratæ leges.

Sacrare caput cũ bonis.

Catharmata.

Peripſema.

piti in mare deiiciebant. Neptuno immolantes, intérque deiiciendum ſolennia verba effari ſolebant, περίψημα ἡμῶν γενοῦ: ſis pro nobis peripſema: ac ſi dixiſſent, Sis pro nobis piaculum: eſto luitio noſtra, & ſeruatrix vrbis victima. id quod Suidas adnotauit. Sententia igitur Pauli eſt hæc, Nos tanquam piacula mũdi facti ſumus, & ſuccidaneæ pro populo victimæ: acſi diceret, nõ minus apud gẽtiũ vulgus deteſtabiles, quàm illi qui diris execrationibus onerati atq; obruti, pro ſalute publica abiici olim ſolebãt. Quæ ſententia congruit iis quæ præcedũt. Peripſema enim etiam ramenta veſtigiorum ſignificat, quæ vt ſordida abiiciuntur. Mallem igitur Græcis verbis vti vtrobique hoc modo: Tanquam catharmata mundi facti ſumus & peripſema ad hunc diem, licet Curtius Latina voce purgamentum dixerit libro ſeptimo, Ages quidam Argiuus peſſimorum carminum poſt Chœrilum conditor, & ex Sicilia Cleo, & cætera vrbium ſuarum purgamenta. Et libro nono, Prohibuere igitur exules finibus, omnia potius toleraturi, quàm purgamẽta quondam vrbis ſuæ, tũc etiam exilii, admitterẽt. Hæc & alia huiuſcemodi ſcribẽs, iis legibus me ſoluo, quas auctoritate fermè dictatoria in nos ſanciunt homines felicius literis initiati: qui cum ipſi verborum Græcorũ vſu quaſi nomiſmatis in latio abrogati atq; illocabilis, ſcribentibus interdixerunt, Romanæ eloquentiæ vindices eſſe ſibi videntur, ſcribendíque diſciplinæ conſtitutores imperitorum licentia contemeratæ. Horum vnus nuper, non quiuis ille quidem, ſed muſarum Græcarũ Latinarúmque alumnus, gratiarũ etiam credo afflatu ſuauiíſque beatus, tum elegantiam redolens germanam atque Ciceronianam: Germanos Gallóſque eam ob noxam obiter ignominia aſperſit, quòd Græca Latinis permiſcerent: nec eò contentus, etiam licentiam nimiam ſcribendi, grauitate cenſoria, quaſíque pro poteſtate caſtigaſſe dicitur: ille verò ad Ciceroniana præſcripta, ſuáq; Ciceronianis non cedentia, docilem ætatẽ naturámque reuocaſſe. Quem etſi virum ipſum magnum aliorũ iudicio eſſe puto, ſuo etiam ipſius atque meo multo omnium noſtræ memoriæ maximum eſſe nõ inuitus fateor, & libenter agnoſco: tamen audebo bona hominis venia (vt ſpero) reſpondere, Ciceronem epiſtolas ſuas permultas, eáſque elaboratas Græcis verbis ſententiíſque diſtinxiſſe: in libris etiam oratoriis atque philoſophicis, in quibus linguã Latinam locupletare præcipuè concupiuit, poſt vocabula Latina Græca quoque ipſa ſubſtituere ſolitum: nimirum ne non ſatis à lectoribus perciperetur, quod intelligi volebat, ſimul vt verè & rectè Græca Latinis ſe reddidiſſe fidẽ faceret. Equidem quod ad me pertinet, nihil nec commodius nec expeditius eſſe cenſeo, iis quidem quibus eius admiſſi conſcientia inceſſit & religio: quam tãto viro monenti æquo animò auſcultare: quem ego Ciceronis ſimilem eſſe in quibuſdam audio: in eo etiam ſimillimũ, quòd nihil libentius facit, quàm vt in laudibus ſuis longè latéque quaſíque ſuo iure expatietur. audire id tantùm à me obſecro, ſi id ad me priuatim attinet, lectores non grauentur: in iis quæ antea ipſe ſcripſi, præſertim in libris quinque de Aſſe, in animum me inducere non potuiſſe cum ſcriberem, eorum quæ à Græcis mutuabar auctoritatem Latinis fidémque me probaturum, niſi verba quoque ipſa vna laudarem cum auctoribus. Multorum enim culpa factum eſſe ſciebam, qui Græca ſermone

Latino confidĕrius ſcriptitant, vt tranſlationum fides magnopere auctoritáſque nunc labefactata ſit. Nuper auctoris Græci priſca in primis auctoritate pollentis libri ſatis multi verſi ſunt. Horum vnum nuper cum aliis eiuſdem (vt opinor) fidei editum admonitus ab homine vtraque lingua erudito, cum legiſſem, admiratus ſum interpretis ignorãtiam ne dicam an potius ſecuritatem nimiam, qui huic ætati, huic iuuenum ſtudio & contentioni fucum verborum fiducia, impoſturámque facere diutius ſe ſperauit: id quod ipſum reprehenſorem noſtrum animaduertere etiam atque etiam operæ erit preciũ, quatenus ad ipſum ad méque pertineat. Quaſi verò id tantùm in huiuſcemodi ſcriptis referat, quàm Latinè loquamur & quàm honeſtè: non etiam quàm verè, quàm conſentaneè, quámque ex auctoris ipſius qui vertitur ſententia. Sed iam nimis multa de re quæ ſilentio refutari non incommodiſſimè poterat: id modò non ignoraretur, prudentes nos ſcientéſque ſilentio tranſmiſiſſe: quod tamen ad futura conteſtatum eſſe haberíque volumus.

IN eodem, De pœnis, cap. Aut damnũ.§. Quicunque. In hoc enim diſtant à cæteris, quòd inſtituuntur venatores aut puricarii aut aliam quàm voluntatem, geſticulandi vel aliter ſe mouendi gratia. Legẽdum puricarii vel pyrhicharii: aut in aliam quàm voluptatem. Venatores autem ſerui inſtituebãtur, id eſt docebantur, non ad feras per ſaltus indagandas, vt Accurſius exiſtimauit: ſed ad voluptatem populi, vt in oculis eius feras in arena conficerent. vt enim ludus erat gladiatorius, id eſt ſchola in qua ad gladiaturam inſtituebantur: ſic venatorius ludus in quo ad venationem beſtiarii exercebantur. Tranquillus in Claud. Circenſes frequenter commiſit in Vaticano, nonnunquam interiecta per quinos miſſus venatione. Idem in Domiti. Spectacula magnifica aſſiduè & ſumptuoſa edidit. nam venationes gladiatoréſque & noctibus ad lychnos: nec virorum modò pugnas, ſed & fœminarum. Cicero in ſecũdo Officiorum, Prodigi ſunt qui epulis & viſcerationibus & gladiatorum muneribus, ludorum venationúmque apparatu pecunias profuudunt. In ludũ igitur venatorium damnare reos, eſt in exercitationem feras in theatro conficiẽdi damnatos addicere. Scholam enim omnem Romani ludum appellauere, vt inquit Pædianus, Quin & ludi appellatione gladiaturam intelligimus. Fabius in octauo, de Noemate loquens, Hoc nomine (inquit) donarunt ea quæ non dicunt, verum intelligi volunt. vt in eum quem ſæpius à ludo redemerat ſoror, agentem cum ea talionis, quòd ei pollicem dormiẽti recidiſſet: Eras dignus vt haberes integram manũ. ſic enim auditur, vt depugnares. A ludo redimere Quintilianus pro à laniſta emere dixit, ne vltrà gladiator eſſet inuitus. Qui autem inuiti ſic inſtituebantur in venatione, ad beſtias damnati dicebantur: quæ pœna longè mitior eſt quàm beſtiis obiectorum: qui protinus laniabantur à feris. Hos beſtiis ſubiectos Iuriſconſulti vocant: vt in cap. Pœna, ſuprà, Ad legem Pompeiam, & in.l. Eiuſdem, in fine, ſuprà Ad legem Cornel. de ſicariis. Hanc differentiam ſi diligenter animaduertamus, in Pandectis ſæpe eſt inuenire: vt in cap. Qui vltimo. & in cap. Ad beſtias, infrà hoc eodem tractatu. Cicero pro Roſcio Amerino, de pœna parricidii loquẽs, Noluerũt maiores corpus feris obiicere: ne beſtiis quoq; quæ tantùm ſcelus attigiſſent, im-

Ludus venatorius.

Ludus.

Ad beſtias damnari, & beſtiis obiici, & beſtiis ſubiici.

manioribus vterentur. Spartianus in Caracal. Si quando feris obiectos vidit, fleuit, aut oculos auertit: quod populo perquam amabile fuit. Tacitus libro decimoseptimo, Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia nō laniabatur, stolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Principes autem violentiores, liberos homines & insontes vi interdum cogebant cum bestiis pugnare: interdum homines nobiles, precio ad id allicientes, aut alio præmio. Trāquillus in Nerone, Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentósque equites Romanos, & quosdā fortunæ atque existimationis integræ ex iisdem ordinibus, cōfectoresque ferarum, & varia arenæ ministeria. indéque illud Satyricum in octa.-quanti sua funera vendant Quid refert? vendunt nullo cogente Nerone. Hi sunt qui notantur infamia in cap. secūdo circa finem, suprà De iis qui notantur infamia. Illam differentiam dānatorum ad bestias & feris obiiciendorum, Accursium non intellexisse, ex glossemate eius liquet, in cap. Qui vltimo, inferius: & in cap. Ad bestias. cuius capitis est hic sensus, Eos qui ad bestias damnati sunt, præsidem pœnæ eximere ad clamorem plebis non debere. si tamen eos videat eo corporis animíque robore præditos, vt inter athletas prodire possint, aut in aliud spectaculum honestius, debere eum ad principem referre, vt eius arbitratu aliud quid de iis statuat. Enimuero pyrrhicharii, siue purricarii antiquo more legere placet, à Græcis πυῤῥιχισταὶ dicebātur: ἀπὸ ὅπλων scilicet ὀρχούμενοι: à pyrrhicha sic dicti: quæ saltatio erat armata, ob id enoplios dicta. Pollux libro quarto ad Commodum Imperatorem, Genera (inquit) saltationum, Emmelia, quæ tragicorum est: Cordax, quæ comicorum: Cicinnis, quæ Satyrorum. Enopliæ autem, id est armatæ saltationes duæ: Pyrrhicha & Telesias, cognomines pyrrhichi & telesii iudicum theatricæ saltationis. Plato in septimo, de legibus, Duo (inquit) saltationum honestarum genera instituit is qui inuentor saltationis fuit. Alterum bellicum, alterū pacatum: illud pyrrhichen, hoc emmeliam nuncupans: vtrunq; nomine decoro atq; accōmodato. Emmelia autē à cōcinna ac decēti motione corporis appellata est. Emmeles enim à Græcis dicitur quod ad melos mouetur, quod (vt inquit Fabius) in pri. ad flexus vocis pertinet & canorem: vt rhythmos ad verborū collocationē spectat, id est ad modulationē. Hæc genera idem Plato σπουδαῖα, id est studiosa seriáq; vocat & cōmēdabilia. Serii autē (inquit) generis ea species quæ corpus bene constitutum, animámque virilem & strenuam violentis laboribus implicat, bellica rectè vocetur. qua verò secundis in rebus voluptatibúsque tēperatis vtitur anima moderatione prædita, eam pacatam si dixeris, consentaneo naturæ nomine appellaueris. Quam autem ea institutio exercitatióque vtilitatē afferret, ex eodem Platone intelligere possumus, quo in loco ita inquit, Pyrrhicha est, quæ motiones corporis imitatur, ictus iactúsque declinātis & vitabūdi, omnifariámque cedētis, in altū etiā subsilientis, & sese succiduo poplite demittētis, rursúsque cōtrarios his motus pyrrhicha imitatur: eos scilicet qui in habitus corporis actuosos ferūtur: quales eius sunt, qui sagittarum missiliúmque iaculationes effingere motu corporis, plagarúmque & petitionū multipliciū imitamēta assequi impleréque cōtendit.

Feris obiecti.

Pyrrhicharii.

Enopliæ saltationes, id est armatæ.

Melos.

Pyrrhicha.

Plinius tamen in ſeptimo videtur pyrrhichen ab enoplia diſtinguere his verbis, Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhichen Pyrrhus. Tranquillus, Pyrrhicham ſaltauerunt Aſiæ Bithyniæque principum liberi. Athenis ſolennem fuiſſe eam ſaltationem, ex Lyſiæ apologia liquet his verbis, καὶ παναθηναίοις τοῖς μικροῖς ἐχορήγουν πυῤῥιχισταῖς ἀγενείοις : καὶ ἀνήλωσα ἑπτὰ μνᾶς. Intelligimus igitur principes Romanos reos dãnatos deligere ad huiuſcemodi theatricum oblectamentum. quibus tanquam mancipiis vtebantur publicé. Vnde Spartianus de Hadriano, Fabulas omnis generis more antiquo dedit in theatro: in circo multas feras & ſæpe centum leones interfecit: militares pyrrhichas populo frequenter exhibuit. Verbis autem hiſce Vlpiani, aut in aliam quam voluptatem geſticulandi, & reliqua. ſignificatur, quòd vt gladiatores in ludo ſub

Orcheſtodidiſcalos. lanista: ſic iſti ſerui ſub orcheſtodidaſcalo, id eſt ſaltatorum magiſtro, vel pyrrhicham, vel comicam, vel ſatyricam ſaltationem, vel chironomiam docebantur. De theatricis autem artificibus nos multa in ſuperiore editione diximus. Cæterum quod hic legitur, In hoc enim tantùm diſtant à cæteris, quod inſtituuntur. legendum cenſeo, Hoc enim tantùm diſtant à cæteris qui inſtituũtur. Hoc ſenſu, vt pyrrhycarii & venatores, quidam ſint liberi, quidam ſerui, & ea demũ ſit inter eos differentia. ſin quod rectè legitur, hic ſenſus erit, Eos qui in venationis exercitationẽ, & ſaltationis pyrrhicariæ damnati ſunt: non ideò minus eſſe ſeruos pœnæ, quàm alios damnatos, etiam ſi liberorum more docentur eas artes, & ad eas inſtituuntur.

IN capite, Moris. §. Solet. Solet autem ita vel viris ſtudioſis interdici, vel aduocatis, vel tabellionibus, ſiue pragmaticis. Lego iuris ſtudioſis, id eſt iuri

Pragmatici ſtudentibus. Pragmatici nõ ſunt, qui pragmaticas ſanctiones ſcribunt, vt Accurſius ſcribit: ſed ſunt iuris interpretes, vt ait Quintilianus libro tertio. qui etiam libro duodecimo probare volens neceſſariam eſſe oratori iuris ciuilis ſcientiam, Quid ſi fortè (inquit) peritus ille iuris non aderit? neque ego ſum noſtri moris ignarus, oblitúſve eorum qui velut ad arculas ſedent, & tela agẽtibus ſubminiſtrant: neque idem quoq; Græcos neſcio factitaſſe, vnde nomẽ iis pragmaticorum datum eſt. Pragmatici igitur erant homines quidam forenſis profeſſionis, qui cauſarum actores interdum iuris ignaros monebant, iuris reſponſa formuláſq; actionum ſumminiſtrantes, quaſi admonitores poſtici dicendorúmq; ſuggeſtores, quum ad iuris diſceptationem ventum erat. Cicero libro primo de Orat. Itaque nõ vt apud Græcos infimi homines mercedula adducti miniſtros ſe præbent in iudiciis oratoribus, ii qui apud illos pragmatici vocantur: ſic in noſtra ciuitate. & reliqua. Inde illud Satyric. in ſeptima, -ſi contigit aureus vnus: Inde cadunt partes in fœdera pragmaticorum. Olim igitur pragmaticis forum Ro. non vtebatur: poſtea vti cœpit, vt ex Satyrici dicto & Vlpiani loco oſtenditur. Pragmaticus ad verbum negocialis dicitur à Quintiliano. Apud Dionyſiũ Alicarnaſſeũ differt à theoretico. Cæ-

Cognitores terum qui cognitores olim appellabãtur, nõ alii propemodũ erant, quàm qui nunc procuratores iudiciales dicuntur. Cicero in Diuinatione, Me defenſorem calamitatum ſuarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſæ ſuæ eſſe voluerunt. Et in tert. in Ver. Cum eſſet Sthenius

ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicitiis, inuenire neminem Siculū potuit, qui pro se cognitor fieret? Et rursus, Cedo cui Siculo cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor vnquam factus sit? Asconius in Diuinationem, Qui defendit (inquit) alterū in iudicio: aut patronus dicitur, si orator est: aut aduocatus, si aut ius suggerit, aut præsentiam suam commodat amico: aut procurator, si negocium suscipit: aut cognitor, si præsentis causam nouit, & sic tuetur vt suam. Ergo cognitorem Cicero appellauit familiarissimum defensorem. Hactenus ille. Ex cuius verbis apparet alium esse patronum, & alium aduocatum. Terentius in Eunucho, Ostium obsera intus dum ego hinc transcurro ad forum: volo ego adesse hic aduocatos in turba hac. Hermolaus Iurisconsul. Falsi pœna coercentur, qui ad litem instruendam aduocatione, testibus, pecuniam acceperunt. Et Martianus, Pœna legis irrogatur ei, qui ob instruendam aduocationem testimoniáve falsa pecuniam accepit. Liuius, Virginius sordidatus filiam secū obsoleta veste, comitantibus aliquot matronis, cum ingenti aduocatione in forum adducit. Cicero pro Sylla, Sed si tuus parens etiam in illa suspicione periculi sui, tamen humanitate adductus aduocationem hominis improbissimi sella curuli atque ornamentis suis & consularibus honestauit: quid est quamobrem consulares qui Catilinæ affuerunt, reprehendantur? In omnibus his exemplis aduocatio non pro cœtu patronorum atque causidicorum, sed amicorum potius coactorum ad opem fauorémque præstāda. Inde aduocare verbū, est ad cōsilium opitulationémq; causæ præstandam amicos accersere. quippe hominum vel cōsultorū, vel auctoritate opibúsque pollentium comitatus & studium, vel reum vel actorem fauorabiliorē facit: interdúmq; reum noxæ eximit: interdum iuri vim affert: propter quod crimini datur in superioribus exemplis. Et apud Ciceronē pro Quintio, De fortunis omnibus Publius deturpandus est: potentes, diserti, nobiles omnes aduocandi sunt, adhibenda vis est veritati, minæ iactentur, pericula intēdantur, formidines opponātur: vt iis rebus aliquādo victus & perterritus ipse cedat. Et aduocatio togatorum apud eūdem pro Cecinna. Quintilianus in xi. de actione loquens, Incumbere aduocato aduersis subselliis sedēti iam cōtumeliosum est. Apertè Quintilianus aduocatum distinxit à patrono. Aliquādo tamen aduocatum pro actore accipit: vt libro quarto, Ideóque agere aduocato quàm litigatori facilius, quia & laudat sine arrogantiæ crimine, & aliquādo vtiliter etiam reprehēdere potest. Idem, Ideò primū intuemur litigatoris an aduocati persona sit vtendum, quoties vtrūque fieri potest. Sic Plinius in præfatione, Et quod miremur, per aduocatū defenditur. Propterea Vlpianus, Aduocatos omnes omnino accipere debemus, qui causis agendis quoquo studio operantur. Aduocatio hodie consilium appellatur, id est causidici & cognitores, omnésque qui quasi tutores causæ dati sunt, cùm vnus sit actor causæ. Inde aduocatio à Cicerone dicitur, quam consultationē homines Basilicani vocant: in Prætura vrbana, de æde Castoris, Quo sæpenumero senatus cōuocetur; quo maximarū rerum quotidie aduocationes fiant. Plautus aduocatum pro teste rogato accipit in Pœnulo, Factum à vobis comiter: bonam dedistis aduocati operam mihi. cras mane, quæsó, in comitio estote

Patronus. Aduocatus Procurator Cognitor. Aduocatiō Aduocare. Aduocatus Aduocatio.

obuiam mihi. Verba sunt Agorastoclis ad testes, quos aduocauerat in lenonem. antea enim dixerat, Mementote. Aduoc. Meminimus. Et aduocare verbum, est aduocatū vel testem rogare. Idem in Casina, Quem hercle ego hodie litem perdidisse gaudeo, ne me nequicquā aduocauerit. Aduocati à Græcis παράκλητοι dicuntur: & aduocatio παράκλησις. Demosthenes περὶ στεφάνου, καὶ ἐμοῦ διαμαρτυρομένου οἱ ἐκ παρακλήσεως συγκαθήμενοι οὐκ εἴασαν με λέγειν. Et ὁ δὲ περὶ παραπρεσβείας, in principio, αἱ δὲ τῶν παρακλήτων δεήσεις καὶ σπουδαὶ τῶν ἰδίων πλεονεξιῶν ἕνεκα γίγνονται.

Aduocare. *Cognitor.*

Quod de cognitore diximus, ex Cicerone planū fit pro Roscio Comœdo, his verbis scribente, Quid interest inter eum qui per se litigat, & qui cognitorem dat? qui per se litem contestatur, sibi soli petit: alteri nemo potest, nisi qui cognitor est factus. Itáne verò cognitor si fuisset tuus: quod vicisset iudicio, ferres tuum? suo nomine petiit: quod abstulit, sibi nō exegit? Idem, Quòd si ad Roscium nihil perueniret, quod tu à Flauio abstulisses, nisi te in suā litē dedisset cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roscius pro sua parte exegit: quia tuus cognitor nō est factus. Cognitor etiam est qui aliquem nouit, & qui homini peregrino adesse potest, quasi commendator aut conciliator. Idem Cicero in Prætura vrbana, Credet populus Romanus his equitibus Romanis, qui ad nos antea producti testes, istis inspectantibus ab isto ciuem Romanum, qui cognitores homines honestos daret, sublatum esse in crucem dixerunt. id est qui homines honestos Prætori daret testificaturos illum esse ciuem Romanum. Idem in vlti. in Ver. Tamen si tibi ita videretur: hoc iuris in omnes constitueres, vt qui neq; tibi notus esset, neq; cognitorē locupletem daret: quāuis ciuis Ro. esset, in crucem tolleretur. id est γνωστὴν ἀξιόπιστον, vel τὸν συνειδότα καὶ γνώριμον ἀξιόχρεων.

Legulei & Formularii

Erant etiam inter operas forenses Legulei & Formularii, vt in superioribus diximus. Hodie omnis huiuscemodi functio duabus appellationibus continetur, causidicorum, & procuratorum, id est cognitorum, vt prisci loquebantur. Quorum sermo quatenus ad res forenses iudicialésque pertinet, parum hodie vsitatus est: & tamē restitui bona ex parte potest ex lectione eorum auctorum qui extant & Latinè & Græcé. Inter pragmaticos fortasse adnumerari hodie possent, quos sollicitatores appellant: institores quidam forenses, causarúmque curatores. Pragmaticarius verò à sanctionibus pragmaticis, dictio est recentioris notæ in lege, Zenonis, De diuersis rescriptis: qualia multa vocabula Græcorum principum tempora pepererunt post imperium trāslatum. Libros verò postremos Codicis præcipuè portenta verborum inuaserūt: quibus hodie in ipsis vocabula barbara planè mixobarbaráque leguntur, & proba quædam corrupta. Paraueredi, vt suprà diximus, & melloproximi vocabula ex Latino Græcóque sermone cōcreta sunt. Balluca & paragaudes planè barbara sunt. quorū balluca apud Pliniū legitur lib. xxxiii. Paragaudes apud Vopiscum. Metœcus Græcum est, sed corruptū, in lege, Certa, De iure fisci. μέτοικοι, metœci sunt qui Latinè dicuntur incolæ, qui in aliena ciuitate lōgæ moræ causa habitant, nec habent ius ciuitatis, nec honores ciuiles capiunt: tributum tamen pendunt, quod metœcion dicitur. In ea autem lege pro iis accipiuntur, quos οἰκιστὰς & μετοικιστὰς Græci vocant. Metrocomia rectè legitur in lege vlti. De exactoribus tributorum: sed perpe-

Pragmaticarius. *Barbara verba in tribus libris Codicis.* *Incolæ metœci.*

ram intelligitur. Sic enim est Metrocomia inter vicos, vt metropolis inter vrbes: à suísque coloniis vt matrix agnoscitur, vt alibi adnotauimus. At Comopoleis sunt vici maiores, quasi æmuli oppidorũ. quo Marcus euãgelista vsus est cap. pri. Eamus in proximos vicos & ciuitates. εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις. Burga lingua vernacula vocat. In lege, Quidã ignauiæ: sub titulo, De decurionibus, monazonion legitur pro monazontôn, id est qui solitudines captant: μοναζόντων, id est soliuagorũ. μονάζειν γὰρ & ἐρημάζειν dicuntur, qui vitam solitariam ducũt. In lege, Si quos, legẽdũ Hypomnematographi. magistratus erat Alexandriæ, vt auctor est Strabo lib. xvii. cõmentariorum scriptor, vt nomen indicat, cõmẽtãs & mẽte agitans ea quæ è rep. esse videtur. In tract. De excus. munerum, idraule pro hydraulæ legitur. Rectus est enim casus pluralis, cuius singularis est hydraules. Plinius hydraulũ pro organo posuit lib. ix, Delphini capiuntur hydrauli sono. vnde hydraulica organa Vitruuio lib. decimo, & Tranquillo in Nerone. Sed hydraules pro homine sic dicitur, vt choraules apud Tranquillũ in Nerone. Hydraulus autẽ ὕδραυλος organũ est. Sub titulo, De põderatoribus, igostatẽ pro zygostaten legitur. Zygostatæ sunt libripẽdes per vrbes constituti, qui regiis ponderibus præfecti appellantur: qualis est vnus Parisiis. Gynæciarius, γυναικιαρχος, à gynæcio barbare deductũ est, sub titulo, De murilegulis: vbi bastagarii & alia multa barbara sũt aut vernacula.

Metrocomia. Comopolis

Hypomnematographi.

Hydraulus. Zygostatæ.

IN titulo sequẽti, Vestes oloberæ dicũtur, vel holoseræ, vel holobryzæ: vel vox est barbara. Lampridius in Alexãdro, Vestes holosericas nũquam induit: subsericã nũquam donauit. Idem in Heliog. Vsus est aurea omni tunica: vsus & purpurea, & de gẽmis persica. Sic obryzati nũmi, auro obryzo percussi. quod verbũ corruptum est in tract. De veter. nomismatis potestate: vbi solidi ideo dicũtur, quia iusto & integro põdere erãt percussi, nõ dimidiati aut triẽtales: quæ ratio est vt solidus pro aureo accipiatur. Idem Lãpridius in Alexãdro, Vectigalia publica in id contraxit, vt qui decem aureos sub Heliogabalo præstiterãt, tertiam partẽ aurei præstarẽt. túncq; primũ semisses aureorũ formati sunt: tum etiam cum ad tertiã partẽ aurei vectigal decidisset, tremisses: dicente Alexãdro etiam quartarios futuros. sed cum nõ potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit, & tremisses tãtùm solidósq; formari. In titulo, De collegiatis, chartopratis legi debet pro chartopolis. Chartopratæ οἱ τὰς χάρτας πιπράσκοντες: Papyropolæ nũc vocãtur. Perissochoregia quid sit sub titulo, De frumẽto Alexãdrino, alibi diximus. In lege, Litibus, De agricolis & cens. chimiliarcho ciuitatis legitur pro cimeliarcho. Et Codice, lege vltima, De bonis auctoritate iud. possid. cimeliarchos legi debet: & cimeliarchion, id est κειμηλιάρχης. Est enim vt ab episcopus episcopion pro loco, sic cimeliarchiõ locus, in quo res preciosæ & in deliciis habitæ recõduntur. κειμήλια, inquit Eustathius, τὰ παρ' ἡμῖν ἀκίνητα. Lingua vernacula gabinetũ appellat, cui loco qui præfectus est, cimeliarchus Græcè dicitur. In lege, Quicunq;, De omni agro deserto, ad diacatochiæ vicem legitur, pro diacatoches vel pro diacatochi. Est enim diacatoche bonorum possessio: & diacatochus bonorum possessor: vt sit sensus, Qui fundum patrimonialem excolendo fœcundum reddiderit, canonémque agnouerit: ipsum διακατοχῆς iure iam possidere, vel διακατόχου loco ha-

Solidus.

Chartopratæ.

Cimeliarchus. Cimeliarchion.

Diacatoche.

Melloproximi. μελλοπρόξιμοι. μελλονύμφιος. μελλοθάνατος.

beri. Melloproximi in lege, Peculiari, De proximis sacrorũ scriniorum, sunt ii qui nondum proximatus honorem inierunt: sed iam designati sunt proximi. μελλοπρόξιμοι. Ea enim forma dicitur melloproximus qua mellonymphius, id est qui spõsus designatus est: & mellothanatus, id est capularis, quem mors proxima manet. Aristoteles in Politicis, καὶ γὰρ ἐξεληλυθότες ἀρχῶν καὶ μέλλοντες. Et perfuncti, inquit, magistratu & designati imperium habent. In eadem le-

Consessus.

ge, consensum pro cõsessu legitur: vt in lege secunda. Est enim consessus συνέδριον. Cuiusmodi permulta sunt in iis libris, quæ conniuentia magis hoc tempore quàm adnotatione digna sunt: quanquam & nonnulla animaduertenda præterimus prudentes. Obiter enim atque digressione ista scribimus: quorum specimen vnũ dabimus in tract. De fabricensibus. l. Iure prouisum. Vbi enim legitur, Vniuersi itaque veluti in corpore vnius formæ, vnius decoctionis, si ita res tulerit, respondere cogentur. ego ita legendum censeo, Vnius decoctio-

Decoquere & decoctiones.

nes, si ita res tulerit, rependere cogentur. Est enim decoquere, creditum non reddere, ære credito fraudare: χρεωκοπεῖν. & decoctio, χρεωκοπία. vnde nouæ tabulæ χρεῶν ἀποκοπαὶ dicuntur. Cicero in Antonium, Illud tamen audaciæ tuæ

Decoctores

quòd sedisti X I I I I. ordinibus, cum esset lege Roscia certus locus decoctoribus constitutus. Plinius lib. xxi, Crocum syluestre optimum: serere in Italia minimè expedit, ad scrupula vsque singula areis decoquẽtibus . id est depositum non reddentibus. Est enim decoquere, diminuere: vnde ducta significatio. Quintilianus, Multũ inde decoquent anni: multum ratio limabit: aliquid

Decoquere spei.

velut vsu deteretur. Inde Seneca pro fallere & destituere dixit, decoquere spei bonæ: id est non respondere spei. Miror quid pẽsi habuerit Accursius in lege vnica, suprà, De auri publici persecutoribus, cum persecutores decoctores es-

Persecutor.

se dixit. Sunt enim persecutores, qui Græcè ἐκβιβασταὶ dicuntur, & ἔκδικοι: quorum munus est iudicio experiri contra eos, qui aurum vel argentum, vel pe-

Susceptor.

cuniam reip. debent. Susceptores verò sunt ἐκλῆπται, qui & ἐκληπτῆρες dicũtur,

Defensores ciuitatum.

& ταμίαι. ab antiquis tamẽ coactores appellabantur ἀργυρολόγοι. ἔκδικοι etiam defensores ciuitatũ vocantur in. l. Vt perfectius, De annali exceptione. Est etiã ecdicos vindex & assertor. Horum librorũ obscuritati insuper caliginẽ multã offudit Accursianorum stupor, quòd quidem ad linguæ vtriusque intelligentiam pertinet. Multa enim vocabula corruperunt, multa perperam interpretati, legum sensus inuerterunt: cum ibi non pauca legantur, quæ priscæ elegantiæ vestigia retinent. Vnius & alterius loci satis erit admonere hac ætate.

Adærare.

Adærare verbũ multis in locis extat, & nullibi rectè intellectum. In lege vnica, De collatione donatorum, lib. x, Accursius adærationem ait esse æris præstationẽ. In lege, Annonas, De erog. milita. annonæ, lib. xii, ipse adærare annonas ad ætariũ pertinere interpretatur, vel de ærario soluere. Et in lege, Se-

Adæratæ species.

ptem, eodem sub titulo, & ipse & posteri eius quasi hæresim inscitiæ è vestigio sequẽtes in vocum interpretatione, adæratas species intelligũt ad ærariũ delatas. Ego autem adærare id esse censeo quod Græcè ἐξαργυρῶσαι dicitur, id est ære æstimare: vt sit sensus, Species quæ militibus stellaturæ causa penduntur à prouincialibus, si pecunia permutentur, æstimari tanti debere, quantum est fori precium. Adærare autem ab ære deductũ est: quare sine aspiratione legi

debet: licet in omnibus exemplaribus quæ mihi videre contigit, ferè aspiratū legatur. Sic autē eam legē scriptā fuisse primū cēseo, Septem diebus per quos tribuni præto. emol. gratia solen. stellaturæ nomine species cōsequuntur: species resistentes non aliter adhærentur, nisi vt in foro rerum vænalium distrahuntur. Species autē resistentes intelligo restantes: quæ reliquamenti causa debētur, id est quæ ex præterito debentur. Sic in lege, Speciebus, in tracta. De cohortalibus, Speciebus primipilaribus adærādis eadem preciorū taxatio seruetur, quæ in vænalibus publicis poterit reperiri. Quæ interpretatio omnibus locis conuenit. nam adærata prædia ab eo dicta sunt, quòd à frumentaria aut vinaria, speciariáque præstatione ad ærariam redacta sunt. Lingua patria addenarata dicit ferè pro eodē. A Eris enim vocabulo pecunia significatur. vnde obærati dicti. Stellatura nomen erat annonæ militaris. Lāpridius in Alexandro, Annonas (inquit) militum diligenter inspexit: Tribunos qui per stellaturas militibus aliquid abstulissent, capitali pœna affecit. Sparti. in Pescennino, Nam & Imperator tribunos duos quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus iussit. In lege huic proxima, in eodem tractatu, De cohortalibus: illa verba, Prius quàm primipili pastum digesta ratione cōpleuerint: sic interpretanda puto, prius quàm primipilarem distributionem redditis rationibus peregerint. Est enim pastus dictum pro eo quod Græci νομὴν dicunt. quod verbum & pastionem & distributionem & stipendium militare & annonam & congiarium donatiuúmque significat, quod inter milites diuidebatur. Herodianus, νομάς τε αὐτοῖς δοὺς καὶ ἐφόδια, τῆς ὁδοιπορίας εἴχετο. Idē, νομὰς ἐνδιδοὺς τῷ δήμῳ, τοῖς τε στρατιώταις πολλὰ δωρησάμενος. Mirum id est magis, cum tractatum, De coartalibus esse inscriptum, & vbique ab Accursianis sic legi sub eo titulo, & libro tertio, vbi de curiali vel cohortali condit. ex eóque dici quòd coartati sint curiæ: cum ex locis duobus eiusdem tractatus liqueat cohortales à cohorte dici, quasi cohorti obnoxios, τῇ τάξει ὑποτεγράφους: vt in lege Officia, & in lege Si cohortalis, videre lector poterit. Cohors enim non modò de numero militari: sed etiam de aliis dicitur. vt apud Tranquillū in Nerone, de patre Neronis loquētem, Comes ad orientem C. Cæsaris iuuenis, occiso liberto suo, quòd quantum potare iubebatur recusaret, dimissus è cohorte amicorum nihilo modestius vixit. Idem in Gal. Per hæc gratissimus Claudio, receptúsque in cohortem amicorum, magnæ dignationis est habitus. Et Horatius in pri. epist. Quid studiosa cohors operū struit? Sic autem cohortales à cohorte dicuntur in cohortem cooptati, aut cohorti ascripti: vt curiales à curia, tribules à tribu. Vidimus librum in quo enumerati sunt magistratus Ro. imperii. in eo hæc verba legimus, Clarissimum virum correctorem Apuliæ & Calabriæ in officio iurisdictionis suæ habuisse principē, cornicularium, tabellarios duos, commētariensem, adiutorem, ab actis, subadiuuam, exceptores, & cæteros cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione clementiæ principalis. Cohortalinorúmque appellationem itidem legimus in officio cōsularis Campaniæ, & consularis Palestinæ, & præsidis Thebaidos. Qui autem hic cohortales, & in lege Si cohortalis, cohortalini dicuntur, iidem sunt, vt opinor, cum iis qui apparitores in multis superiori-

Stellatura.

Pastus.

Cohortales

bus titulis appellantur. In eodẽ enim libro magistratuũ Ro. virum illustrem magistrum militum præsentalem habuisse in officio magisterii sui dignitates infrà scriptas (sic enim appellãtur ibidem huiusmodi militiæ) principes duos, numerarios duos, commentariensem, primiscrinios, qui numerarii sunt: scriniarios, exceptores, & cæteros apparitores. quibus verbis apparet apparitores esse ministros appariturã magistratibus factitãtes multiplici ac distincta functione: οἱ παραμένοντες τοῖς ἐπ' ἀξιώμασι. hoc est qui præsto sunt magistratibus ad imperia accipienda & exequenda. Est in lege vltima, tituli, De prædiis decurionũ sine decr. li. x. ita scriptũ, Nec ex tabella decretũ recitari, sed curialiũ vel maioris partis curiæ relatione. Accursius per tabellã intellexit delegati iudicis functionem: nescio quo modo ariolatus, vt solet. Ego autẽ cẽseo hunc esse verborum sensum: In faciẽdo decreto alienationis, cuius ea lex meminit, nõ tabellis curialibus datis disquisitionem oportere fieri, sed vocali suffragio singulos curiales in sententiã ire. Fuit enim olim modus geminus ferendi suffragii in

Tabellaris sententia. cõciliis, & sentẽtiæ dicendæ in iudiciis. Interdũ enim voce, interdũ tabella eo munere fungebãtur. Cicero lib. iii. de Leg. Dicam Attice, & versabor in re dif-

Suffragia vocalia & tabellaria. ficili, ac multũ & sæpe quæsita: suffragia in magistratu mandando, aut de reo iudicãdo qui lege aut rogatione dãnatur, palàm ferre melius esset. deinde legũ tabellariũ meminit: id est quæ de suffragio tabellari latæ sunt. Quoniam verò magnificentius erat atque innocentius voce quàm tabella quippiam decerni: ideo in oratione contra Rullũ ita inquit, Sed tamen magnificentius atq; ornatius esse illo nihil potest, quòd meis comitiis non tabellã indicem tantæ liberalitatis, sed vocem viuam præ vobis indicem vestrarum erga me voluntatum ac studiorũ tulistis. Et pro Plãco, Etenim si populo grata est tabella quæ frõtes operit hominũ, mẽtes tegit, dãtque libertatẽ vt quod velint faciãt, promittant autẽ quod rogẽtur: cur tu in iudicio exprimis quod nõ fit in campo?

In transcursu fortasse non erit adnotatione indignũ, quòd Accursius in. l. vlti. De honoribus & muneribus non continuandis, lib. x. missos pro vocatis intellexit, cum significet transmissos & præteritos. Nec in lege Ciues, tractatu De incolis, percepit quid allectio significet: id est προσγραφή, προσκρίσεις: cũ Vlpianus in tracta. De decurionibus, scripserit spurios posse in ordinem allegi.

Allecti, & Sublecti. Allecti enim sunt ascripti & conscripti: hoc est numero addiri. προσκαταλεγόμενοι. Sublecti, demortuorum loco lecti. ἀντικαθιστάμενοι.

SEQVITVR in eodẽ cap. tract. De pœnis. Archiuo fortè vel grãma-

Grammatophylacium. tofilario. Puto legẽdũ fortasse, vel grãmatophylacio. Est autẽ grãmatophylacium, vbi tabulæ & instrumenta publica monumẽtáque rerũ gestarũ acta-

Tablinum. rúmque asseruãtur: quod tablinũ Latinẽ appellatur. Plinius lib. xxxv, Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum. Sed de priuato tabulario vel tablino Plinius intellexit: sicut Vitruuius in sexto, Tabulinũ si latitudo atrii erit pedum viginti, dempta tertia eius spatio reliquum tribuatur. Cicero de Natura deorũ, tabulariũ dixit, Sessum ite precor,

Tabulariũ. vt iudicetur qui tabulariũ incendit. Tabularum significatio multiplex. sunt

Archiuum. enim tabulæ pictæ, vt tabulæ scriptæ. Archiuum ex Græco factum est, ἀρχεῖον. Archium autem etiam magistratuum ædes significat, & regiam & palatium

& iudiciale forum. Ex quo factum, vt archiũ & interposita u archiuum, si tamen recte legitur, significet chartophylaciũ: quia ἀρχεῖα vicina sunt chartophylaciis, quæ eadem sunt cũ grammatophylaciis: vel chartophylacia potius eorum mẽbra, in quibus hodie actuarii & scribæ exceptorésque acta publica cõdunt. Quod autẽ in vicina periodo sequitur, sic censeo reponẽdum, Vt solent quibus sententia præcipitur. ἀπὸ τῶν δημοσίων ἀπέχου. *Chartophylacium.*

IN cap. Aut facta, in principio, Quósque alios suadendo innuisse sceleris est instar. Iuuisse omnino legendũ videtur. Sed si ita legatur, quosdámque alios suadendo iuuisse: sensus erit contextúsque congruentior.

IN eodem cap. in § Qualitate rixæ à grassaturis. Quoniã Accursiani parum intellexerunt hoc vocabulum, nobis explanandum visum est. Grassatores igitur sunt viarum in vrbe vicorúmque obsessores, qui obuios iniuriæ opportunos spoliant, aut pulsantes aut intentata morte territãtes. λωποδύτας Græci appellant. Plinius lib. xiii. de Tapsia loquens, Nero Cæsar claritatem ei dedit, initio imperii nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thure cæráque, & sequenti die contra famam cutem synceram circũferens. Tranquillus in Augusto, Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebant succincti ferro, quasi tuẽdi sui causa. Et inferius, Igitur grassatores dispositis per opportuna loca stationibus inhibuit. Sic Iuuenalis Satyra tertia, Interdum & ferro subitus grassator agit rem. quo in loco grassaturã describit dilucide. Neronis grassaturas etiam clare Tranquillus cõmemorat in eius vita. Et Iuuenalis tamen & ipse rixam appellauerunt grassaturam minus noxiã, & quasi ludibundam: Miseræ cognosce procemia rixæ: Si rixa est vbi tu pulsas, ego vapulo tãtum. Sic grassari & hic & in cap. Capitalium, intelligendũ: cum alioqui grassari sæuire significet, & in perniciem noxámque progredi. Idem Tranquil. Nec minore liuore ac malignitate, quàm superbia sæuitiáq; penè aduersus omne genus hominũ grassatus est. Id est improbum ac maleficum se exhibuit, in diésque nocentiorẽ. Inde fit vt pestem grassari dicamus, pro eo quod est, cũ ingenti clade hominũ inualescere. κατασκήπτειν & ἐγκατασκήπτειν. Quo modo vsus est Claudius Iurisconsul. in fine huius capitis, Quoties multis personis grassantibus exemplo opus sit. Sallustius pro ingredi & tendere posuit, in bonam partem accipiens, his verbis: Vbi ad gloriã virtutis via grassatur. ἵεται. Horatius metaphorice, Dauus sis comicus, atq; Stes capite obstipo multum similis metuenti, Grassare obsequio. de captatore loquens. Locus autem Demosthenis hic à Iurisconsulto citatus, restituendus est ex oratione κατὰ Μειδίου. Demosthenes enim pugno cæsus in theatro à Media Atheniensi prædiuite, cum ad populum accusauit. Tunc enim ab illo pulsatus est Demosthenes, cum Dionysia agerentur, qui ludi erant in honorẽ Liberi patris instituti: curatórque ludorum erat cũ aliis delectus Demosthenes, quos choragos appellabant. eam iniuriam atque id crimen cum magnopere exaggerare vellet orator, aliquot hominum exẽpla recensens, qui ob huiuscemodi facinora in fraudem capitalem inciderant, & ab iniuriam passis cæsi erant, ita inquit, οὐ γὰρ ἡ πληγὴ παρέστησε τὴν ὀργὴν, ἀλλ' ἡ ἀτιμία. οὐδὲ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινὸν, καίπερ ὂν δεινὸν, ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλὰ γὰρ ἂν ποιήσειεν ὁ τύπτων, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν ὁ *Grassatores* *Grassari.*

πεπονθὼς ἕνια οὐδ' ἂν ἀπαγγεῖλαι δύναιτ' ἑτέρῳ. τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ. ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάρχων, ὅταν κονδύλοις, ὅταν ἐπὶ κόρρης. ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους αὑτῶν, ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι. οὐδεὶς ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταῦτα ἀπαγγέλλων δύναιτο τὸ δεινὸν παραστῆσαι τοῖς ἀνθρώποις οὕτως. ὡς ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ πράγματος τῷ πάσχοντι καὶ τοῖς ὁρῶσιν ἐναργὴς ἡ ὕβρις φαίνεται. Vt autẽ res melius intelligatur, vno aut altero verſu locum altius repetitum traducam hoc modo, ac ſeſquiuerſu producam, Nouerunt hoc multi, Euæona Laodamantis fratrem inter epulas in conuentúque publico obtruncatum à Bœoto, vnicum ob colaphum inflictum. neque vero vnica plaga iræ impetum illi, ſed ignominia eiuit. neque cædi ingenuis graue eſt: tametſi eſt ipſum graue. id enimuero demũ graue eſt, ad contumeliam cædi. Siquidem multa facere, ô viri Athenienſes, exiſtimari poteſt is qui aliũ cædit: quorum partẽ ne is quidem qui verberibus afficitur, indicare ſatis ſermone atque effari poſſit: ipſa perpetrãdæ rei ſpecie, obtutu truculento, vocis atrocitate: adde quum ſugillandi animo, quũ inimicum ſe profitendo, deniq; quũ pugnis, & quum in malam cædit. Atqui hæc permouent: hæc inquam emouent de mentis ſuæ ſtatu homines contumeliæ, atque ſugillationis inſolentes. His commemorandis, ô viri Athenienſes, nemo eſt qui rei atrocitatẽ animis audientium oculíſque repræſentare queat: præut quidem eſt iniuria re ipſa conſpicua omnibus numeris euidentiæ, iis qui rei ſpectatores fuerũt, ipſique adeo iniuriam perpeſſo. Quorum verborum oratoris hæc ſentẽtia eſt: ea quæ rei adiuncta dicuntur (à Quintiliano etiam complexus cauſarum & circunſtantiæ nomine appellantur, vt Græce appellant περίστασιν) eſſe huiuſcemodi, vt magna ex parte animo magis concipi, quàm verbo enunciari poſſint. Verum cum ea amplificationis argumenta quæ à circunſtantia ducuntur, Iuriſconſultus in hoc capite in ſeptem modos digeſſerit: qualitatis exemplum à Demoſthene potiſſimũ ducendum eſſe cenſuit: qui in qualitate & æſtimatione iniuriæ, facinoris perpetrati ſpeciem (quod ſchema ipſe vocat) animaduertendam eſſe duxit: hoc eſt habitum & affectũ corporis animíque tam pulſantis quàm vapulantis, & quandam veluti actionem atque repræſentationẽ improbitatis eius qui cædebat atque impotentis animi, contráque fœdi ac pudendi aſpectus eius qui vapulabat exhibitionẽ, animo obuerſari iudicũ oportere, vt pœnam pro dignitate rei ſtatuãt. In qualitate etiam ponit truces minacéſque oculos pulſantis, in eum qui pulſatur: tum vociferationem deſæuiẽtis territantíſque eũ qui violentiæ cedit. Quæ omnia accidere veriſimile eſt, cum ſugillandi animo id fit, id eſt notam ignominiámque inurendi homini integræ famæ intemeratíque pudoris: quum inimicum ſe profitetur qui pulſat, cum iniuriam ita accipi vult, tanquam ab inimico offendendíque cupido illatam: cum plaga infligitur non expanſa manu, ſed in pugnum contracta, quo ictus ſit nocentior & grauior: poſtremo cum in eam partem corporis de induſtria plaga incumbit, quo atrociſſima noxa corpus mulctari poteſt, ſugillatáq; ea pars eſſe ac diu manere conſpicua, indéq; facies dehoneſtari. Hoc

Κόρρη. enim ſignificat ἐπὶ κόρρης, id eſt κατὰ τῆς σιαγόνος πατάξαι, Atticorũ lingua loquẽtibus: quod interpres ignarus pupillam tranſtulit, quaſi κόρης Demoſthenes ſcripſiſſet. Hæc ſunt (inquit Demoſthenes) quæ homines iniuriis nõ aſſuetos animi

impotentes faciunt: id eſt quæ patientiam quantumuis prudenti excutiunt. Quintilianus in ſexto, de concitandis affectibus loquens, Atrocitas (inquit) creſcit ex his: quid factum ſit, à quo, in quem, quo animo, quo tempore, quo loco, quo modo: quæ omnia infinitos anfractus habẽt. Et paulùm infrà, Plurimum tamen (inquit) affert atrocitatis modus, ſi grauiter, ſi contumelioſe, vt Demoſthenes ex parte percuſſi corporis, ex vultu ferientis, ex habitu inuidiã Midiæ quærit. Idem alibi, Nanque in hoc eloquentiæ vis eſt, vt iudicem non ad id tantum cõpellat in quod ipſe à rei natura ducetur: ſed aut qui non eſt, aut maiorẽ quàm eſt, faciat affectum. Hæc eſt illa quæ Dinoſis vocatur: rebus indignis, aſperis, inuidioſis addens vim oratio: qua virtute præter alios plurimum Demoſthenes valuit. Huc pertinet illud Ciceronis in Diuinatione, Putáſne poſſe (id quod in eiuſmodi reo neceſſarium eſt) facere, vt quæ ille libidinoſe, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna videantur eſſe iis qui audient, atque illis viſa ſunt qui ſenſerũt? magna ſunt ea quæ dico, mihi crede: noli hæc contemnere. dicenda, demõſtranda, explicanda ſunt omnia, cauſáque nõ ſolum exponenda, ſed etiam grauiter copioſéque agẽda eſt. Hunc locũ ideo enarrandũ copioſius eſſe cenſui, quòd ab homine iuris in primis perito, cauſarũ actore nobiliſſimo, aliquando rogatus ſum vt eũ explanarem. Aiebat enim ſe nunquã mentẽ Iuriſconſulti capere plane potuiſſe, cũ tamen in cauſa inſigni vſu ſibi veniſſet, vt auctoritate hac vtendum ſibi foret. Δείνωσις.

IN eodem cap. §. Euentus, Et ideo apud Græcos exilio voluntario fortuiti caſus luebantur. Accurſius voluntariũ exiliũ intelligit arbitratu iudicis ſtatuendum: cũ voluntariũ pro ſpontaneo Iuriſconſultus intellexerit, quod ſibi quiſque conſciſcit: vt ex iis quæ dicemus apparebit. Voluntarium etiã exiliũ intelligi poteſt quod liberum dicitur, hoc eſt non certo loco circunſcriptum: quod genus deportationis eſt aut relegationis: ſed quo genere mulctãtur, qui patria extorres eſſe iubẽtur: cuiuſmodi fere hodie vtimur. Capitolinus in Marco Philoſopho, Deportatus eſt Heliodorus filius Caſſii. alii liberum exiliũ acceperunt cum bonorum parte: mulieres ornamentis adiutæ, ita vt filia Caſſii & Druncianus gener liberam vagandi poteſtatem haberent. Ex quibus verbis intelligimus aliud eſſe liberum exilium quod vnuſquiſque ſibi eligit, & aliud liberam vagandi poteſtatẽ, quaſi exilium vagum: quo qui damnati ſunt, locũ ſubinde mutare poſſunt, modo ne eo reuertãtur vnde exulare iuſſi ſunt. Hoc latam fugam Marcellus vocat cap. Exiliũ. infrà, De interdictis & releg. Quia fuga Græce exilium ſignificat, & fugere exulare. quare locum illũ corruptum eſſe cenſeo, vel mutilatum potius in medio membro: ſenſus enim, meo iudicio, elici ex illa diſtinctione triplicis exilii non poteſt. Eſt autẽ φυγή, id eſt fuga, exilium eorum qui pœnam legum vitare volunt. Cicero pro Cecinna, Nam cũ ex noſtro iure duarum ciuitatum nemo ciuis eſſe poſſit: tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is qui profugerit receptus eſt in exilium: id eſt in aliam ciuitatẽ. Idem, Nam exilium (inquit) non ſupplicium: ſed profugium portúſque ſupplicii. nam qui volunt pœnam aliquam ſubterfugere aut calamitatem, eò ſolum vertunt: hoc eſt ſedem aut locum mutant. Itaq; nulla in lege noſtra reperietur, nec apud cæteras ciuitates, maleficium vllum exilio

Voluntariũ exilium.

Exiliũ olim pœna legũ non erat.

eſſe mulctatum: ſed cum homines vincula, neces, ignominiáſque vitant quæ ſunt legibus conſtitutæ, confugiunt quaſi ad arma in exiliū. Vbi tamen aram non arma legēdum puto cōtra fidem exēplarium. Licebat igitur reis poſt primam actionē exiliū ſibi conſciſcere ante iudiciū peractum: ídque appellabāt exilii cauſa ſolum vertere: μεταναστεύειν, μετοικίζεσθαι. Liuius de decemuiris loquens, Bona Claudii Oppiíque, qui ante diē iudicii vitā in vinculis finierant, tribuni publicauere. Collegæ eorū exilii cauſa ſolum verterunt: bona publicata ſunt.

Exilii cauſa ſolū vertere

Hoc vt cætera ex Græcorū legibus tranſlatum eſſe, ex oratione Demoſthenis κατ' Ἀριστοκράτου apparet his verbis, ἔξεστι δὲ φεύγοντι, τὸν πρότερον ἔξεστιν εἰπόντα λόγον μεταστῆναι, καὶ οὔθ' ὁ διώκων, οὔθ' οἱ δικάζοντες, οὔτ' ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς, κύριος κωλῦσαι. Reo autē (inquit) licet cum primam orationem habuerit, ſolum vertere. id quod vetare, nec accuſatoris nec iudicum poteſtatis eſt.

Solum vertere.

Solum vertere etiam de decoctoribus dicebatur: qui & foro cedere dicebantur: vt apud Iuuenalem, Cedere nanq; foro iam non eſt deterius, quàm Eſquilias à feruenti migrare ſuburra. Idem alibi, Qui vertere ſolum Baias, & ad oſtia currunt. Id eſt οἱ ἀνασκευασμένοι τῶν τραπεζιτῶν apud Demoſthenē, hoc eſt οἱ τὰς τραπέζας ἀνασκευασάμενοι. Locus autē Pandectarū inanis replendus eſt ex libro Iliados vltimo, niſi fallor. Homerus enim commemorans aduentum Priami ad Achillem, deductore Mercurio, ſupplicémque eum deſcribens, & ad genua Achilli aduolutum, vt corpus exanime Hectoris ab ſe redimi pateretur, hos verſus ſcripſit hic reponendos, dictóque Claudii conſentaneos.

ὡς δ' ὅταν ἄνδρ' ἄτη πυκινὴ λάβῃ, ὅστ' ἐνὶ πάτρῃ
φῶτα κατακτείνας, ἄλλων ἐξίκετο δῆμον
ἀνδρὸς ἐς ἀφνειοῦ, θάμβος δ' ἔχει εἰσορόωντας:
ὣς Ἀχιλεὺς θάμβησεν ἰδὼν Πρίαμον θεοειδέα
θάμβησαν δὲ καὶ ἄλλοι, ἐς ἀλλήλους δὲ ἴδοντο. Ac ſi Latine diceres,

Ac velut is crebris quem ſors incommoda noxis
Implicat, externas ſe contulit exul in vrbes,
Vtque piet facinus patratæ cædis, ad ædes
Diuitis accedens, mirantia contrahit ad ſe
Ora hominum hac ſpecie: Priamo ſic ſupplice, Achillis
Circunfuſa cohors comitum ſtupet, vt ſtupet ipſe.

Ad quorum verſuum intelligentiam interpretes Homeri tradunt, morem fuiſſe apud vetuſtiſſimos, vt qui non voluntariam cædem admiſiſſet, is exularet patria: ad ædéſque locupletis hominis ſe conferens, ibi opertus ſederet in limine, orarétque & poſtularet admiſſæ cædis expiamentū. Huiuſmodi vero exilium ἀπενιαυτισμὸς appellabatur: τουτέστι φυγὴ ἐπ' ἐνιαυτὸν διὰ φόνον ἀκούσιον. verbum è verbo ductum Abannatio dici poteſt, quaſi annuum exilium. Cauſa autem exilii voluntarii, in eóque expiationis quærendæ, inſtitutum erat priſcorum, qui viros homicidas vt impuros & deteſtandos exiſtimabāt, ideóque vitandos & auerſandos. Arcebantur enim ſacris & foro ii qui in reatu cædis erant, quoad iudicium peractum eſſet. Auctor Pollux in octauo. Quare Antiphon in oratione περὶ χορευτοῦ ad iudices loquens, Cauſas (inquit) cædis (vt opinor) vos magnopere contenditis exacte iudicare. Quippe hominem reum ſententiis ve-

Homicidæ ſcelerati & abominādi olim exiſtimabantur.

ſtris cædis damnatum, in eam fraudem incidere neceſſe eſt, vt nec cædis perpetrator, nec perpetratæ cædis re vera obnoxius, pœnas tamen pendat & legis ſanctionem ſubeat: vt vrbe, ſacris, ſacrificiis, certaminibus arceatur, quæ hominibus maxima antiquiſſimáque cenſentur. Et Lyſias contra Agoratũ, οὐδεὶς δὲ αὐτῷ διελέγετο ὡς ἀνδροφόνῳ ὄντι. Nemo (inquit) eum vt homicidii reum colloquio dignabatur. Verba legis pœnã homicidii ſancientis ſunt apud Demoſthenẽ ὁ ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους, ἀπέχεσθαι ἀγορᾶς, ἐφορίας, καὶ ἄθλων, καὶ ἱερῶν ἀμφικτυονικῶν. quæ verba ipſe ibidem interpretatur. Verũenimuero huiuſcemodi expiationis necis humanæ ab imprudentibus admiſſæ, exẽplum videre licet apud Herodotum libro primo. quo in loco Crœſi meminit nuptias filii ſui celebrantis, Quum aute (inquit) filii nuptias Crœſus in manibus haberet: aduenit Sardeis quidã calamitate præditus, manibúſq; impuris, natione Phryx. Hic cũ ad Crœſi ædes acceſſiſſet, gentilique inſtituto ritúque patrio poſtulaſſet, ſibi vt liceret expiamenti optati compotẽ eſſe: Crœſus eum expiauit. Eſt autẽ Lydis Græciſque ritus expiandi ſimilis. Poſtquam autẽ Crœſus legitima iuſtáque luſtrationis peregit: vndenam ille & quis eſſet percunctari inſtitit. Et paulùm infrà, Gordii (inquit ille) filius ſum, cui Midas parens fuit: Adraſto mihi nomen eſt: qui quia imprudens germanum meum interemi, ad te acceſſi. ſum enim & à parente eiectus, & omnibus fortunis exutus. Pauſan. in primo Eliacon. συνεπιτυχεῖν δὲ τῷ ὀξύλῳ φυγάδι ἐξ αἰτωλίας ὄντι. ἀποκτείναντα γάρ φασιν ἁμαρτεῖν αὐτὸν, καὶ ἐξεργάσασθαι φόνον ἀκούσιον. τὸν δὲ ἀποθανόντα οἱ μὲν τοῦ θέρμιος τὸν ἀδελφὸν ὄντα τοῦ ὀξύλου. Ex iis quæ dicta ſunt ſatis apparet quid per voluntarium exiliũ Claudius in hoc capite intelligi voluerit, qui fortuitum caſum ἀκούσιον φόνον vocauit: id eſt imprudens homicidium, vt Valerius dicit. Inde apud Herodotũ καθάρσιος Ζεὺς, id eſt Iupiter expiator: qui præſes erat neceſſitudinis ab expiatione contractæ, & veluti diſceptator iuris inter expiatorem & expiatum: vt hodie deus expiator vindex eſt, ſiquid inter myſticum parentem & luſtratũ hominem, vel initiali ſacramẽto vel arcano & auriculario ſacramento expiatum, perperàm admiſſum eſt. Euſtathius Homeri interpres, Quòd autẽ (inquit) ſanguine luſtratio fieret, teſtis eſt hiſtoria: cuiuſmodi eſt homicidarum luſtratio, qui ſanguine abluti, luſtramenti loco id eſſe ipſi ducebãt. Cuius artis profeſſores Pharmaceos Attici vocant, vt vrbium quoque expiatores. Hiſtoriæ Adraſti meminit Valerius libro pri. cap. De ſomniis, ſed ſtrictim & ſuppreſſo nomine, de filio Crœſi loquens ac eodem Adraſto, qui Crœſi filium lancea in venatione traiecit imprudens. Et quidem (inquit ille) eam potiſſimũ dexteram caſus nefariæ cædis crimine voluit aſpergi, cui tutela filũ à patre mandata erat, quámque Crœſus imprudentis homicidii ſanguine violatam, hoſpitales veritus deos, ſupplicem ſacrificio expiauerat. Liuius de Horatio loquens, qui Horatiam ſororem interfecerat, Itaque vt cædes manifeſta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatũ patri vt filiũ expiaret pecunia publica. Inde vocabula apud Græcos, καθαρὸς τὰς χεῖρας, de eo qui homicidio manus non contaminauit: quem etiã ὅσιον καὶ ἁγνὸν appellant. & cõtrà μὴ καθαροὺς dicunt τοὺς ἐναγεῖς, καὶ τοὺς μιάσματί τινι ἐνόχους, καὶ μὴ καθαρεύοντας φόνου. Exemplo huiuſcemodi inſtituti antiquiſſimi planum fit, non de nihilo inſtitutũ illud Franciæ inualuiſſe, quod multis tamen minime cõſentaneũ

Expiamentũ homicidii.

Iupiter expiator.

φαρμακοί.

æquo & bono eſſe videtur, de homicidio ab imprudentibus admiſſo: etiamſi culpa vacet facinus, tamen vt ii veniam impetrandam habeant, aut à Principe, aut ab illa æquitatis officina quam Cancellariã dicimus: qua in parte potiſſimũ reip. operam ipſi nunc pro poteſtate nauamus, magiſtratu functitantes, quod magiſteriũ libellorum in Prætorio dicitur. Sic enim à regibus expiari vel facinus inconſultũ vel caſum temerariũm, moribus comparatũ eſt, vt olim à ditiſſimo quoq; piaculum huiuſmodi admiſſorũ poſtulabatur. Cæterum eò nunc congruentius luculentioréq; cũ ratione: quo reges non ſine ſacris ritualibus inaugurati, vi quadam diuina præditi merito exiſtimantur: noſtríque eò amplius fortaſſe quod inſtar ipſi quoddam numinis, neq; id quodlibet, circunferre eos videmus, cũ medicam manũ ſalubrémque admouẽt iis quos ſtrumæ male habent. Ob quod ipſum ſpecimen potẽtatus auſpicato olim fundati, comitatus regius ægrotantium gregibus plærunque frequẽtatur, dies feſtos expectantium, qui ſacræ huiuſcemodi functioni piæque ſolennes ſunt. Dediſſet vero vna quoque id inſigne diadematicum Prouidentia, conſilia vt publica plærũque auſpicato inirentur ſalutaríque cũ numine atq; præſentiore: haud dubiè numeris omnibus maieſtatis inter homines beatiſſimæ (abſit inuidia verbo) principatus Franciæ præditus eſſe merito, aureáque fortu na viſendus diceretur. Summa autẽ fuit cura antiquis vindicandarũ cædium.

Areopagus Sicariorum vindex.

In curia enim Areopagitarum ſacrum fiebat Eumenidibus, quas etiam σεμνὰς θεὰς Græci vocant bene ominandi gratia: eas enim exiſtimari volebãt eius eſſe curiæ præſides in qua ſicarii iudicabantur, vt alibi diximus: tanquã vindices vltricéſque hominũ necatorũ. Quibus ſacrificuli ob id tres erant inſtituti, id eſt ἱεροποιοί. Quare Demoſthenes κατὰ Μειδίου purgare ſe volens ſuſpicione conſciẽtiæ cædis, quam ei inimicus obiecerat: ita inquit, ὅσ ἐπαιτιασάμενός με φόνον, περιεῖδε ταῖς σεμναῖς θεαῖς ἱεροποιὸν αἱρεθέντα ὑπὸ ἀθηναίων ἁπάντων τρίτον αὐτὸν, καὶ καταρξάμενον τῶν ἱερῶν. Hic (inquit) qui me cædis crimine reum facere inſtituit: cum ego à curia ſacrificulus tertius deſignatus ſum è numero omni ciuium, vt ſacrũ pro populo deabus venerandis facerem (ſic enim Eumenidas appellabant) nulla interceſſione obſtitit quo minus ſacrificiũ auſpicarer. In Areopago autẽ cædes conſultæ iudicabantur, id eſt φόνοι ἐκ προνοίας: non autẽ ἀκούσιοι. Sed quod in hoc eodem ambitu orationis dictum, Vt à dementiſſimo quoque facta, etſi ſcrupulo mendæ non caret, quia non ſatis hærere cum euentu videtur: vnum tamen poſcere videtur, vt adnotemus quod Suidas retulit de ſtatua Niconis Thaſii, pugilis celebrati: cuius iam defuncti ſtatuam cũ æmulorũ vnus odio indulgens fuſtibus cæderet, tanquam Niconem ipſum viuum cõtumelia afficiẽs: ſtatua manium eius vltrix, in cædentẽ ipſa collapſa oppreſſit eum & extinxit. Propter cuius necem eius hæredes ſtatuam ipſam necis ream egerunt apud Thaſios, lege Draconis: tandémque ſtatuã necis damnata, ſententia iudicum in mare demerſa eſt. Euſeb. lib. v. de præparation. euangel. Diomedis athletæ ſtatuam fuiſſe dicit.

Lex Draconis memorabilis.

Legem enim Draconis legiſlatoris Athenienſis ſecuti ſunt: qui cædis perpetratores, extorres patria & finibus fieri ſanxit, non homines modo, ſed etiam animantes alias atque etiã inanimata. quæ lex con gruit cum eo quod ſcriptum eſt Geneſeos cap. ix. Huiuſmodi cædes ab inani-

matis factæ in Prytaneo iudicabãtur, vt inquit Demosthenes in oratione supradicta κατ' Ἀριστοκράτους. Moris etiam antiquissimi fuit, vt qui cædem perpetrassent, si quum in externam vrbem profugissent, ad pœnam exposciti non dederentur iis ad quos facinus admissum pertinebat: ipsis vt permitteretur iniuriam passis pignerãdi potestas, quam androlepsiam & neutro genere androlepsium Græci vocant. Verba legis à Demosthene transcripta sunt in orationem κατ' Ἀριστοκράτους, in hanc ferme sententiam, Si quis violenta morte obierit: pro hoc gentilibus & cognatis androlepsiæ sunto, quoad iudicium cædis pœnásque subierint, vel necis auctores dediderint. Androlepsia verò ad tres vsq;, nec eò amplius, esto. Pollux, ἔστι δὲ ἀνδρολήψιον ὅταν τις τοὺς ἀνδροφόνους καταφυγόντας ὥς τινας, ἀπαιτῶν μὴ λαμβάνῃ. ἔξεστι δὲ ἐκ τῶν οὐκ ἐκδιδόντων ἄχρι τριῶν ἀπαγαγεῖν. Harpocration cum Polluce consentiens ἐνεχύραζον (inquit) τὴν ἔχουσαν πόλιν τὸν ἀνδροφόνον, καὶ περιῖμένην αὐτὸν εἰς τιμωρίαν. Demosthenes autem fortasse causæ inseruiẽs dixit, androlepsiam lege esse permissam non contra profugum suscipientes: sed cõtra eos demum apud quos cædes facta fuisset. Mulcta autẽ erat androlepsiam nõ iure postulanti, vel potius ea vtenti. Licebat enim priuato consilio androlepsiã exercere, vt ipse Pollux inquit. Hæ cum libro sexto Decretaliũ epistolarum, pignerationes vocẽtur, sub titu. De iniu. tamen iuris interpretes malunt repressalias dicere: vsque adeo barbaries ad stomachum rusticitatis facit. Pignerari Latinè dici debet Græcorũ exemplo, qui etiam ἐνεχυράζειν dicunt & κατηνεχυράζειν ἀνθρώπους, & ἀνδροληψίας λέγειν ἀπαιτεῖν τῶν ἀνθρώπων. Hermolaus Barbarus vir doctissimus clarigationem appellari posse censuit: quasi aliud verbum non esset Græcum aut Latinum, quo res omni tempore vsurpata significari posset. Est etiam apud Homerum aliud exemplum exilii ob cædem inconsulto admissam, Iliados libro tertio & vicesimo, eo in loco vbi vmbra Patrocli ad Achillem ita inquit,

De iure pignerandorũ hominum.

Androlepsia.

Pigneratio.

Clarigatio.

Μὴ ἐμὰ σῶν ἀπάνευθε τιθήμεναι ὀστέ' Ἀχιλλεῦ,
Ἀλλ' ὁμοῦ, ὡς ἐτράφημεν ἐν ὑμετέροισι δόμοισιν,
Εὖτέ με τυτθὸν ἐόντα Μενοίτιος ἐξ Ὀπόεντος
Ἤγαγεν ὑμέτερόνδ' ἀνδροκτασίης ὕπο λυγρῆς,
Ἤματι τῷ, ὅτε παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντος
Νήπιος οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Historia tradit Patroclum ludo talario ludentem, cũ puer esset subito excanduisse, iráque impetu puerum collusorẽ nomine Clisonymũ interemisse. Ob quod facinus pater eius Menœtius ex Opunte patria eum exulatum ad Pelei domũ deduxit: à quo benigne & liberaliter educatus, Pelei iussu comes Achillis esse cœpit & amicus. Hæc autẽ carmina quanquã non perinde conueniũt supplendo verborũ contextui: tamen eatenus pertinere possunt, quòd delictũ puerile tamen exilio mulctatũ est, etiam si inconsulto impetu cõmissum. Vltra hos duos Homeri locos, vt poema vtrunq; perlegatur, nihil (vt opinor) inuenietur, ex quo duci auctoritas conuenienter Iurisconsulti dicto possit.

IN cap. Si pœna, eodem sub titulo De pœnis. Si pœna alicui irrogatur: receptum est cõmentitio iure, ne pœna ad hæredem transeat. Ius cõmentitium Accursius à cõmentis iurisprudentũ dictum esse dixit: ignorans significatio-

Commentitium. nem eius vocis. Commētitium idem est quod fictitium: quod Græci πλασματικῶς appellant. Significat etiam nouum & recens excogitatum: hoc est non translatitiū, non aliunde sumptum. Tranquillus in Claudio, Spectacula complura magnificáque edidit: non vsitata modo ac solitis locis, sed etiā cōmentitia & ex antiquitate repetita. Commentitia, pro nouiter repertis nullóq; exemplo institutis: ἐπινοητά, τότε πρῶτον ἐνθυμηθέντα. Arist. in xii. Metaphysicôn, cōmentitiam rationem opinionémve appellat, figmento non veritate subnixā: vt cum mathematicam lineam ponimus vel punctum mathematicū. In sensilibus enim huiusmodi esse forma non potest, nisi opinione rationéque commentitia. ipse πλασματίας λόγον appellat. Hac ratione ius commentitium dicitur δίκαιον ἐπίπλαστον: quod figmento non re ipsa subsistit.

IN cap. Si diutino. Si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius subleuanda erit. Accursius & Bartolus Latini vocabuli ignorantia sensum huius responsi peruerterunt. Existimauit enim Bartolus post Accursiū, reatum significare spatium maleficii perpetrandi, quasi Iurisconsultus iis verbis statuerit mitius cū eo agendum qui longo interuallo inter reos defertur, hoc est diu post crimen admissum. In dissoluendísque antinomiis Accursius vt assolet vacillabunde conflictatur. Bartolus autē in errore sibi constans (ipse quidem alioquin epithetum soluti auctoris & expliciti: nec in addubitationibus hærentis, inter iuris studiosos meritus) ad diuisionē criminum discrimináque confugit (quæ ferme farrago est cōmentariorum iuris, syluáque maior Hercinia, nec minus ab omni cultu nitoréque abhorrēs) referre aiens maleficiáne continuæ noxæ, an semel finitæ sint. Nos vero reatum esse dicimus Reatus. statum & conditionem reorum, hoc est habitum demissum, pannosum, squallidum & misericordiæ aucupatorem. Vnde reorum sordes sordidatíque rei dicebantur, vt nos alibi copiose iam diximus. Sensus igitur huius capitis hic est: in eum mitius animaduertendum qui diu sordidatus fuerit: id quod euenire solet, aut iudicum consilio in diem longiorem iudicium reiiciētium: aut pro re nata, si quia de causa plane non liquebat, reus sæpius ampliatus est. Pars enim pœnæ esse visa est, longa temporis intercapedo in conspicua calamitate & miseranda. Errore autem miro hæc opinio inter Iurisperitos alióśque inualuit, vt reatus pro crimine exaudiatur: cum clara sit huius vocabuli significatio in cap. vlti. infrà, De bonis damnatorum. vbi Paulus, Fraudis autem causa (inquit) adoptio facta videtur, etiam si non in reatu, sed in desperatione rerum per conscientiam, metu imminentis accusatoris quis adoptet. Et itidem in tractatu, De bonis eorū qui ante sen. mor. sibi consc. cap. vlt. Ita demum bona eius qui in reatu mortem sibi consciuerit, fisco vendicanda sunt, si eius criminis reus fuerit, vt si damnaretur, morte aut deportatione afficiendus esset. ὃς μεταξὺ χειρόμενος ἑαυτὸν διεχρήσατο. Hodie in reatu sunt, qui vel carcere detenti squallore & illuuie conficiuntur, aut qui honoris causa custodiæ suæ aut apparitorum commissi, aut vadimonio aut vadibus obstricti sunt aut expromissoribus. Iustinus libro quarto histo. Reuocato igitur ad reatum Alcibiade, duo prælia secunda Niceas & Lamachus faciunt. ad reatum inquit, id est ad causam dicendam.

I N lege Capitalium §. In exulibus, hunc locum Græce legimus ex Pandectis. οἱ μὴ πειθαρχοῦντες τῇ ὑπερορίᾳ, ἀντὶ μὲν ὑπερορίας προσκαίρου, διηνεκῆ ὑφίστανται. ἀντὶ δὲ διηνεκοῦς ὑπερορίας, περιορισμόν. ἀντὶ δὲ περιορισμοῦ, κεφαλικὴν τιμωρίαν. Ex quibus verbis apparet relegationem esse exterminationem, cum quis exire fines patriæ Relegatio.
iubetur: quod Cicero sedibus expellere interpretatur. Deportationem verò Deportatio
quasi circunfinitionem, cum ei qui damnatus est certo spatio circunscribitur pœnæ pendendæ locus. nunc confinitos lingua vulgi appellat. Areopagita ad Ioannem euangelistam epistolam sic inscribit, Ioanni theologo apostolo & euangelistæ deportato ad Pathmum. deinde significationem huius verbi expressit, τοὺς ἀδικοῦντας ὑμᾶς, καὶ περιορίζειν οἰομένους τοῦ εὐαγγελίου τὸν ἥλιον, ἐνδίκως αἰτιώμενος. Merito istos incusans, qui vos iniuria hac afficientes, arbitrantur se solē euangelii circunscribere. Hoc est qui te deportatione circunseptum arbitrātur reliquo orbe disclusum iri.

I N cap. Cicero. Cicero in oratione pro Cluentio Auito. Legendū Habito ex Cicerone. Locus autem à Triphonio integer transcribi debuit: vt fortasse mutilatus vno membro sit locus. Hæc enim verba deesse videntur post verbum damnatam: neque iniuria, quæ spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ, & designatum reipub. ciuem sustulisset. Sic enim in ea oratione extat.

I N cap. Diuus, De bonis damnatorū, duo verba deprauata esse tantummodo admonebo: quoniā emēdare nequeo. Nūmuli enim inueterales quid sint, nemo intelligit. Satis est autē quòd intelligimus nūmos locularios aut viaticales significari. fortasse Græcū erat vocabulum, pro quo illud spuriū sensim surrepsit. Alterū verbum est illud, aut carciaticū quibusdam officialibus. Pro quo nihil cōminisci potui quod ad rem satis pertinere videatur δικαστικὸν iudi- τὸ δικαστι-
cibus dabatur, hoc est δι' ὀβόλω & interdum τριώβολον. Sportularia pecuniola κόν.
pro opera iudicandis controuersiis impensa: ad quam suppeditandam fortasse ea quæ πρυτανεῖα dicuntur, exigebantur. Quanquā parum constat quid illa voce significetur. Ipse enim censeo πρυτανεῖα tantùm depositari solita esse in sponsionis iudicio, quæ παρακαταβολὴ dicitur, vt apud Romanos in sacramento: de quo nos in prioribus disseruimus. Verùm δικαστικὸν non conuenit in hoc loco, quia de officialibus loquitur. In fragmentis Pandectarum inueni τὰς σπορτέλας apparitoribus dari solere, τοῖς ἐκβιβασταῖς. quāquam τὸ ἐκβιβαστικὸν vocetur eorum τὸ ἐκβιβα-
merces. Melius autē ac modestius esse censeo, mendam ipsam tantùm adno- στικόν.
tare asterisco, nec pro ea ariolando sufficere aliquid commentitium.

I N fine autem huius cap. Officium pro cœtu eorū ponitur, qui magistra- Officium.
tui apparent: id est qui sunt ex cohorte, vt in superioribus diximus: Græcè τάξις dicitur: vnde ταξεῶται vocabulum in Pādectis. Inde apud officium deponere, est apud acta vel actuarios deponere, qui etiam ab actis appellati sunt. & officia tradere, Modestinus in tract. De furtis. Ibi enim officiū pro cœtu ponitur: sicut Græcè τάξις τὸ πλῆθος significat τὸ περὶ τὸ ἀρχεῖον. Sardonycha etiam accusatiuo Græco non Sardonicam legendum. Plinius libro vlti. Primus autem Romanorum Sardonyche vsus est prior Africanus, vt tradit Demostratus: Sardonyx.
& inde Romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. quæ vnde dicta sit, ipse

his verbis docet. Sardonyces olim, vt ex nomine ipſo apparet, intelligebātur candore in Sarda: hoc eſt velut carnibus vngue hominis impoſito, & vtroque trāſlucido: taléſque eſſe Indicas tradūt. Idem, Scalpturæ Sarda vtiliſſima: quæ nomen cum Sardonyche cōmunicauit: ipſa gemma vulgaris & primum Sardibus reperta. Inde Sardonychatæ manus Martiali. Quòd autē hic legitur, Nec ſi zonam circa ſe habuerit: de zona militari intelligo. Inde illud Lampridii in Alexandro, Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, armatus, & habens aliquid in zona. Pannicularia autē cauſa vel ratio, à panniculis dicta eſt, quos Græci ῥάκη vocant. Celſus, At ſi maiore vi opus eſt, extincti titiones panniculis inuoluti & circundati pro fomento erunt.

IN tract. De appellationibus, cap. Si qui ſeparatim, circa principiū. Si quis cū vna actione ageretur, quæ plures ſpecies in ſe habeat, pluribus ſummis ſit condemnatus, quarum ſingulæ notionē principis non faciunt, omnes autem coniūctæ faciunt: quid faciat iudex videndum eſt: & poterit ad principem appellare. Verbum iudex vt ſpurium auferendum eſt.

Proludere. IN cap. Si perluſorio. Lego proluſorio. Proludere eſt futurū certamen meditari, & exercendarum virium cauſa confirmandíque animi ſimulachrū certaminis inire. Virgilius libro tertio Georgic. Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit Arboris obnixus trunco, ventóſque laceſſit Ictibus, & ſparſa ad pugnā proludit arena. Iuuenalis, Iurgia proludūt. Auguſtinus lib. ii. De ciui. Scenicos ipſos domi hæc ſuæ proludendi cauſa coram matribus ſuis puderet. Inde fit vt proludere ſit aliquid agere quod ad iuſtū certamen pertineat: quaſique exordium legitimi pleníque certaminis auſpicari. Certamen autē pro iudicio ponitur apud Græcos, vt periculum: quod etiam Latini imitantur. ita fit vt proluſionis vocabulum ad cauſas tranſlatum ſit. Sic Cicero diuinationem ſuam proluſionē Verrinæ accuſationis vocat: in ea enim de conſtituendo accuſatore Verris agebatur. Apud Græcos προαγῶνες præludia pugnæ vocātur, vt excurſiones ad præliū laceſſendum. προαγῶνες etiam dicebātur orationes vel altercationes quæ habebantur apud Theſmothetas: quæ erant præiudicia ad cauſas. Theſmothetarū enim erat, iudicia conſtituere & actionē dare: id eſt τὸ εἰσάγειν τὰς δίκας, vt tradit interpres Demoſthenis ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην. vnde orator ipſe ἐν τῷ κατ' Ἀνδροτίωνος, οὕτω δ' οὐδὲν αἰσχύνης, ὥστ' ἐν δήμῳ προαγῶνας ἀεὶ κατασκευάζων ἑαυτῷ τῆσδε τῆς γραφῆς, ἐτόλμα λέγειν, ὡς ὑπὲρ ὑμῶν καὶ δι' ὑμᾶς ἐχθροὺς ἐφ' ἑαυτὸν εἵλκυσε. id eſt, Huius certaminis proluſiones ſibi præſtruēs ad populum. Plutarchus in Pōpeio, ἐγίνοντο δὲ αὐτῷ τῆς δίκης προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατήγορον. Plato lib. vii. de leg. προαγῶνας appellat certaminum quædam præludia. Proluſoriū igitur iudicium nō à colluſione dictum eſt, quaſi συγκακουργικὸν, ſed προαγωνιστικὸν: eſt enim præiudicialis cauſa quæ hoc verbo ſignificatur.

Proluſio. Proluſoriū iudicium.

IN tract. De iure fiſci, cap. Sed & ſi. Sed ſi accepto vſu togæ Romanæ, vt ciues Rom. ſemper egerint. Accurſius ignoraſſe ſe hic oſtēdit quid ſit toga: id enim ex eius ſcholiis apparet, in cap. ſuperiore. quare huius vocabuli vſum priſcum enarrare latius inſtituimus. Toga geſtamen erat proprium inſignéque Romanorū ciuium, vt pallium erat Græcorū: vnde togatæ & palliatæ fabulæ dictæ ab Horatio, Diomede, & Donato. Tranquillus in Auguſto, Viſa

Toga.

quondam pro concione palliatorũ turba, indignabundus & clamitans, En Romanos rerũ dominos gentémq; togatam. negociũ AEdilibus dedit, ne quem posthac paterentur in foro circóve, nisi positis lacernis togatũ consistere. Sed togæ varius erat vsus. nam togatus à sagato & paludato distinguebatur, vt inermis ab armato: & rursus à prætextato, vt vir à puero, & vt priuatus à magistratu. Togatus. Sagatus. Inde illud Ciceronis, Cedant arma togæ. & Lucani de Pompeio, Prætulit arma togæ, sed pacem armatus amauit. Cicero Philip. xiiii, Nam hoc quidem cum turpe est, tum ne diis quidem immortalibus gratum: ab eorundem aris ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. Idem, Ne memoriæ posteritatíque prodatur, propter vnius ciuis periculum, populũ Romanũ ad saga iuisse: propter eius salutem rediisse ad togas. Huc pertinet quod alibi de tumultu diximus ex octaua Philippica, Tumultus enim tempore iustitiũ indicebatur, saga à ciuibus sumebantur, & togæ ponebantur: nisi quòd Consularibus solis togatis esse licebat, cum cæteri essent in sagis: vt idem auctor his verbis docet. Equidem Patres conscripti, quanquam hoc honore vsi togati esse solent, cum est in sagis ciuitas: statui tamen à vobis cæterísque ciuibus in tanta atrocitate temporis tantáque perturbatione populi Romani, non differre vestitu. hoc honore vsi (inquit) id est Consulatu perfuncti. De paludamento nos alibi diximus. De discrimine autem togati & prætextati, vt viri & pueri vel adolescentuli: crebra sunt apud auctores exempla, vt apud eundem Ciceronẽ in Lælio, Ego autem à patre ita eram deductus ad Sceuolam sumpta virili toga, vt quoad possem & liceret, à senis latere nunquam discederem. Toga virilis à puerili distincta erat, quæ prætexta appellabatur. de qua loquens Macrobius in primo Saturnaliũ ita inquit, Hinc deductus mos, vt prætexta & bulla in vsum nobilium puerorum vsurparentur ad omen & vota cõciliandæ virtutis. Prætexta. Idem inferius, Libertinis verò nullo iure vti prætextis licebat, ac multo minus peregrinis, quibus nulla esset cum Romanis necessitudo: sed postea libertinorum quoque filiis prætexta concessa est. Toga virilis etiam pura dicebatur: hoc est, nullo purpuræ prætextu distincta. Toga virilis, & toga pura. Catullus ad Mallium, Tempore quo primum vestis mihi tradita pura est: Iucundum cũ ætas florida ver ageret. Lucanus in principio septimi libri, -pura venerabilis æque Quàm currus ornante toga. Id est nec picta, nec triumphali, nec prætexta. Plinius libro octauo, Cæcilia prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæque nuptæ. ἀπόρφυρον, ἱμάτιον καὶ τήβεννον. Cicero ad Atticum libro septimo, Habebamus autem in manibus Antonii concionem habitam x. Cal. Ianu. in qua erat accusatio Pompeii vsque à toga pura, id est ab eius tyrocinio. Toga autem prætexta ideo dicebatur, Toga prætexta. quia togæ puerili purpura prætexta erat. vnde prætextatus sermo & mores prætextati. de quibus in superioribus diximus. Hac veste posita toga virilis sumebatur: ἱμάτιον ἀνδρεῖον. id quod anno decimoseptimo fiebat, vt ex Tranquillo patet in Augusto, Quadrimus (inquit) patrẽ amisit: duodecimum annum agens auiam Iuliam defunctam pro cõcione laudauit: quadriennio pòst virili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est. Idẽ, Liberis Senatorum quo celerius reip. assuescerent, protinus virilem togam,

latum clauum induere, & curiæ interesse permisit. Hic autem dies quo toga virilis sumebatur, tyrocinium appellatur: vnde tyrones fori dicti. eo enim die in forum deducti solenni comitatu, causis actitandis initiari solebant. Cuius instar quoddam est apud nos in Curia, cum adolescentes & iuniores curriculum studii iuris emensi, studiíque decus, docturæ insignia vel subdocturæ meriti, ἤτοι διδάσκαλοι γινόμενοι, ἢ μελλοδιδάσκαλοι, iureiurando adiguntur in sanctiones regias, in æquum & bonum, in officia atque instituta patronis conuenientia, in curiæ cultum atque obseruantiam: túmque demum admissi in numerum togatorum censentur, quibus causas suscipere agendas in eo consessu licet. Inde illud Vlpiani, in tractatu De postul. Minorem decem & septē annis Prætor prohibet postulare: quia moderatam hanc ætatem Prætor ratus est ad procedendum in publicum. Sed de tyrocinio nos alibi diximus. Græcè δοκιμασία dicitur. Et quo modo Romani à toga viri censebantur: sic Athenis ἐδοκιμάζοντο, id est εἰς ἄνδρας ἐνεγράφοντο, καὶ ἐτάττοντο εἰς ἄνδρας: quod & τελεῖν εἰς ἄνδρας dicitur. Erat etiam vsus togæ in foro: vnde togati causarum patroni & actores dicti. indéque toga pro oratoria facultate ponitur: vt Lucanus de Marco Tullio, -cuius sub iure togáque Pacificas sæuus timuit Catilina secures. Sícque illud ipsius Tullii auditur: Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. Et illud Taciti, Cogitaret plebem quæ toga enitesceret: id est patrocinii

Toga. aduocationúmque officiis inclaresceret & ornaretur. Toga etiam alia ratione à prætexta distinguitur. Prætexta magistratuum erat, honorésque gerentium: quæ supra tunicam assumebatur, vt auctor est Nonius. Vnde est illud Satyrographi, -veniet de plebe togata Qui iuris nodos & legum ænigmata soluat. id est de genere plebeio. Comites etiam anteambulonésque togati erant, quod significatur illo eiusdem Satyrici loco in septimo, Respicit hoc primum qui litigat: an tibi serui Octo, decem comites post te: an sit sella, togati Ante pedes. Et itidem in primo, -nunc sportula primo Limine parua sedet turbæ rapienda togatæ. Et apud Martialem in secundo, grex togatus. toga enim purpuræ seruiebat. Vt apud eundem in decimo, Quid faciet pauper cui non licet esse clienti? Dimisit nostras purpura vestra togas. Id est, nunc non licet nobis officium vobis præstare, cum iam purpurati officiis præstandis successerint. Et toga pro officio ponitur ab eodem in eodem, Lis nunquam, toga rara, mens quieta. Plinius ad Apollinarem, Altius tibi ocium & pinguius, eóque securius: nulla necessitas togæ: nemo accersitor ex proximo. Id quod ideo inualuit, quòd ad officia præstanda togati conueniebant. id est ad deducendos comitandósque amicos honoris gratia. Toga τήβεννος & τήβεννα dicitur, vtrũque genere fœminino: & ἱμάτιον. Athenæus de Antiocho, καὶ τὴν βασιλείαν ἀποθέμενος ἐσθῆτα τήβενναν ἀναλαβὼν, περιῄει τὴν ἀγορὰν ἀρχαιρεσιάζων. ciuilem togam assumens. Alibi, χρυσοϋφῆ τήβενναν φορῶν dixit. Alii τήβεν-

Toga virilis. νον & ἱμάτιον dicunt pro toga, quæ sic erat ipsa virorum, vt stola mulierum. Inde illud scommaticum in nobili Philip. Sumpsisti virilem togam, quam statim muliebrem stolam reddidisti. Hæc in tēplo Iouis Capitolini sumebatur: quod ex Valerio libro quinto intelligimus: Hanc pietatem (inquit) æmulatus M. Cotta: eo ipso die quo togam sumpsit virilem, protinus vt è Capito-

lio descendit, Gn. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit, peractúmque reum iudicio afflixit. sic enim legere malim quàm pertractum. Valerii locus.

Adnotandum id quod Acron & Porphyrio dicunt, togas Romanas vel laxas vel arctas pro modo cẽsus fuisse. quod Horatius in prima epistola innuit his versibus, mecum contendere noli. Stultitiam patiũtur opes: tibi paruula res est. Arcta decet sanum comitem toga: desine mecum Certare. Quod autem de toga diximus, virorum tantum fuisse, alii verum esse negant: argumẽtóque sunt ipsis Horatii illi versus in pri. Sermonum, Rem patris oblimare malum est vbicunque. quid interEst in matrona, ancilla peccésve togata? Sed vt Horatii enarratores tradunt, matronæ quæ à maritis ob adulterium repudiabantur, togam accipiebant, sublata stola propter ignominiam. At toga meretrici apta, scortáque prostare cum toga pulla solita erant, vt à matronis discernerentur. quare adulterii damnatæ, ea veste vtebantur. indéque illud Martialis in secundo de mœcha, Vis dare quæ meruit munera? mitte togam. Ibidem de spadone togato, Togatæ fœminæ.

Thelyn viderat in toga spadona:
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Alii togatas pro libertinis exaudire malunt: quia olim libertinæ toga vtebantur. Suetonius auctor est Caligulam Cæsarem Liuiam Augustam, cuius ipse pronepos erat, Vlyxem stolatũ appellare solitum. quibus verbis significatur stolam notã & indicem olim fuisse fœminæ Romanæ. significabat enim Caligula Liuiã astutia & calliditate parem Vlyxi viro Græco fuisse. Rursus toga multiplex fuit. Erat enim toga cãdida, quam petitores magistratuum inducebant: vnde candidati dicebantur ipsi. Plinius in septi. naturalis hist. de Nasica, In toga candida bis repulsa notatus à populo. Liuius in septi. belli Maced. Varia testimonia legatorum Tribunorúmq; militũ erant. M. Cato ante alios testes conspiciebatur: cuius auctoritatẽ perpetuo tenore vitæ partam toga candida eleuabat. Cicero in candida orationem habuit in Catilinam & Antoniũ cõpetitores. De toga pura diximus, quam tyrunculi forenses assumebant tyrocinii die. de qua Cicero ad Atticũ lib. ix, Ego meo Ciceroni, quoniã Romæ caremus, Arpini potissimum togam puram dedi: ídque municipibus nostris fuit gratum. Toga palmata vestis erat triumphalis, à palma in ea intexta. Martialis in septimo, Vlyxes stolatus. Toga candida. Toga palmata.

I comes, & magnos illæsa merere triumphos,
Palmatǽque ducem sed cito redde togæ.

Toga picta vestis publica fuit summíque magistratus. Capitolinus de Gordi. Palmatam tunicam & togam pictam primus Romanorum priuatus, suam & propriam habuit: cum antè Imperatores & de Capitolio acciperent, vel de palatio. Lampridius de Alexandro, Prætextam & togam pictam nunquam nisi Consul accepit: & eam quidem quam de Iouis templo sumptã alii quoque accipiebant aut Prætores aut Consules. At toga pulla ab alba distinguebatur: pulla enim in funeribus vtebantur, vt nunc atra veste vtimur: alba autem in epulo, vel publico, vel parentali: à quibus atrati albatíque dicebantur. Cicero in Vatinium, Quæro quis vnquam cœnauit atratus? ita enim Toga picta

illud epulum eſt funebre, vt illud munus ſit funeris, epulæ quidē ipſæ dignitatis. Sed omitto epulum populi Romani, feſtum diem argento, veſte, omni apparatu ornatúque viſendo: quis vnquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te toga pulla data eſt? cum tot hominum millia accumberent: cum ipſe epuli etiam dominus Quintus Arius albatus eſſet: tu in templum Caſtoris te cum Tito Fibulo atrato cæteríſque tuis furiis funeſtum intuliſti. Quis tū non ingemuit? quis non doluit reipub. caſum? Hunc tu morem ignorabas? nunquam epulū videras? Albatum λευχειμονοῦντα, atratum μελανειμονοῦντα dixit. Trāquillus in Domitiano, Generum fratris indignè ferens, albatos & ipſum miniſtros habere proclamauit, οὐκ ἀγαθὴν πανήγυριν. Horatius in ſecundo Sermonum, -licebit Ille repotia, natales alióſve dierum Feſtos albatus celebret. quibus verbis ſigni-
Prætexta toga. ficatur albam togam hilaritatis indicem fuiſſe. Pædianus in Præturam vrbanā auctor eſt prætextam nobilium fuiſſe tam mulierum quàm virorum. Cicero in eadem Præt. Eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non ſolum fortunæ ſed etiam ingenuitatis? Prætextam Cicero pupillæ tribuit: quam nubētes deponebāt, inquit Feſtus. à qua prætextati & prætextatæ dicebantur pueri & puellæ ingenui & ingenuæ. qua dictione vſus eſt auctor Inſtitutionum iuris, in tract. De iniuriis. Cicero rurſus de pupillo quodam, Neque te tam commouebat quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd ſine bulla venerat. veſtitus enim neminem cōmouebat, quem illi mos & ius ingenuitatis dabat: quod ornamētum pueritiæ pater dederat, indicium atque inſigne fortunæ, hoc ab iſto prædone ereptum eſſe grauiter homines ferebant. de bulla prætextatorum loquens. Prætextatos pro ingenuis intelligimus apud Tranquillum in Auguſto, Maritis è plebe proprios ordines aſſignauit: prætextatis cuneum ſuum, & proximum pædagogis. τοῖς περιπορφύροις. vt Plutarchus in Publicola. Vnde prætextatus ſermo, vt ſuperius dictum eſt. Erat ſua magiſtratuum prætexra. Liuius libro ſeptimo ab Vrbe condita, Non patientibus Tacitum Tribunis, pro Conſule vno plebeio tres patricios magiſtratus curulibus ſellis prætextatos tanquam Conſules ſedentes nobilitatem ſibi ſumpſiſſe. Tacitus libro vndeuiceſimo, Sed vbi Cecinna prætexta & lictoribus inſignis dimota turba conſul inceſſit, exarſere victores. Sic apud Ciceronē pro domo ſua, Videte prætextatos inimicos. id eſt in magiſtratu poſitos. Et apud Pliniū lib. xxiii. de Petreio, Prætextatum immolaſſe ad tibicinē. Prætexta dicta eſt ob id quòd purpura circūtexta erat: ob quod à Græcis περιπόρφυρος dicitur. cuius erat ſimile apud eos geſtamen, παραλουργὴς. & vt apud Latinos prætextatorū appellatione honoribus præditi, ſic apud eos τῶν εὐπατριδῶν nomine intelliguntur. Ad ea quæ dicta ſunt pertinet illud Plínianū in nono, de purpura tyria loquentis, Hinc faſces ſecuréſque Romanæ viam faciunt: idémque pro maieſtate in pueritia eſt: diſtinguit ab equite curiam: diis aduocatur placandis: omnémque veſtem illuminat: triumphali miſcetur auro. Al-
Purpura. luſit enim his verbis Plinius ad purpuram magiſtratuum: & ad eam qua pudor ingenuitatis ſignificatur, vt inquit Macrobius: & ad ſacerdotalem prætextam, qua ſacris operantes vtebantur: & ad triumphalem, & ad latumclauum,

quod insigne est senatoriæ dignitatis, discriminans senatum ab equestri ordine: eratque non toga, sed tunica. De triũphali Tranquillus in Tyberio, Triũphum (inquit) ipse distulit mœsta ciuitate clade Variana: nihilominus Vrbem prætextatus & laurea coronatus intrauit. Lucius Valerius apud Liuium libro quarto de bello Macedonico in oratione quam habuit pro fœminis ius auri ac purpuræ postulantibus à Senatu, Marco Catone reclamante: Purpura (inquit) viri vtemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: liberi nostri prætextis, purpura, togis vtentur: magistratibus in coloniis municipiísque togæ prætextæ habendæ ius est: nec id vt viui solum habeant tantum insigne, sed etiam vt cum eo crementur mortui. fœminis duntaxat vsum purpuræ interdicemus? Quibus verbis omnem prætextæ vsum Liuius complexus, eo etiam amplius docuit eos qui in magistratu moriebãtur, prætextatos in rogum ferri, cum prætextáque cremari, solitos esse Romæ. Ex Valerio autem intelligere datur hunc morem fuisse, vt prætor qui iudex quæstionis & quæsitor rerum capitalium dicebatur, vt suprà ostendimus, nõ antè sententiam in reum noxæ capitalis pronunciaret, quàm prætexta exuta. Sic enim inquit libro nono, Consimili impetu mortis Caius Licinius Macer, vir prætorius, repetundarum reus: dum sententiæ dicerentur, in Menianum conscendit. Siquidem cum Marcũ Ciceronem, qui id iudicium cogebat, prætextam ponentem vidisset: misit ad eum qui diceret se nõ damnatum sed reum periisse, nec sua bona hastæ posse subiici. ac protinus sudario quod fortè in manu tenebat, ore & faucibus suis coarctatis, incluso spiritu morte pœnam præcurrit. Prætexta autem pulla nulli licebat vti auctore Festo, nisi qui funus faciebat. quæ haud scio an alia fuerit à toga pulla, de qua satis dictum est. Postremo hic addendum quòd prætextati ludos spectabant, ex Cicerone: qui in illa Philippica, admiranda simul & capitali, Quæro (inquit) deinceps num hodiernus dies qui sit ignores? nescis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse? te autem ipsum ad populum tulisse, vt quintus præterea dies Cæsari tribueretur? Cur non sumus prætextati? cur honorem Cæsaris tua lege datum deseri patimur? De quo tamen addubitare me facit locus Plutarchi in Catone Minore: quo in loco Plutarchus ait Catoni è Cypro redeunti præturam extra ordinem à senatu esse concessam, & ius ludos spectandi prætextato. Sic enim inquit, ἥ τε βουλὴ ἐψηφίσατο τῷ Κάτωνι στρατηγίαν ἐξαίρετον δεδόσθαι, καὶ τὰς θέας αὐτὸν ἐν ἐσθῆτι περιπορφύρῳ θεάσασθαι. vbi interpres purpuream vestem transtulit περιπόρφυρον. vt fortasse apud Cicéronem legendum sit, Cur nunc sumus prætextati? Accedit quòd apud Græcos non licebat ludos spectare in veste colorata, vt Lucianus ostendit in dialogo qui Nigrinus inscriptus est, ἀφόρητα μὲν γάρ εἶναι τῶν πολιτῶν ἄγεσθαι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην τὴν πανήγυριν, ὅτι βαπτὸν ἔχων ἐσθῆτα. Lazarus Baifius vir eximia eruditione in vtraq; lingua præditus, nobis iandudum in aula agentibus, librum abs se cõpositum ostendit de vestibus Romanis. cuius cum vnam atque alteram chartam in præsentia legissem: coniecturam ex illis eiusmodi in totum opus feci, expectationem vt excitare potuerit non mediocrem iis qui rerum antiquarum studio oblectantur. Is liber si aliquando exierit, ea (vt opinor) quæ de toga diximus, clariora explif.iiii.

Prætexta à prætore ponebatur, cũ sententiam capitalem pronunciaturus erat.

Prætexta pulla.

Prætextati ludos spectabant.

catioráque faciet. eſt enim Lazarus Latinæ Græcæque cõpoſitioni aptus: nomẽnq;, vt ſpero, Franciců ea facultate illuſtraturus. Verum ad rẽ tandem vt redeamus, atque ad Iuriſconſulti reſponſum: quibus hominibus vti toga Romana licebat, ii vt ciues habebantur. nam qui ciuitatem Romanã amittebãt, vſum quoque togæ amittebant. Plinius libro quarto epiſtolarũ, de Liciniano loquens viro prætorio, qui poſt damnationem profiteri Rhetoricam cœperat in exilio, Is (inquit) cum Græco pallio amictus intraſſet (carent enim vſu togæ, quibus aqua & igni interdictũ eſt) poſtquã ſe compoſuit, circunſpexítq; habitũ ſuũ: Latinè (inquit) declamaturus ſum. Suetonius in Claudio, Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contẽtione, togatúmne an palliatum dicere cauſam oporteret: quaſi æquitatem integram oſtentans, mutare habitũ ſæpius & prout accuſaretur defenderetúrque iuſſit.

IN tract. De capti. & poſtl. reuerſ. in cap. Poſtliminii, Nam ſi cum gẽte aliqua neque amicitiam, neque hoſpitium, neque fœdus amicitiæ cauſa factum habemus: hi hoſtes quidem non ſunt. Quia hoſpitiũ quid ſit, hoc in loco Accurſius non intellexit: ſciẽdum antiqui inſtituti fuiſſe, vt hoſpitii neceſſitudo non modo inter priuatos, ſed etiam inter populos cõtraheretur: neque id quidem modo, ſed etiam inter ſingulos priuatóſque homines & ciuitates. quod genus amicitiæ Græci προξενίαν, Latini hoſpitium publicum vocauerunt. Nam quod hoſpitium inter priuatos contrahebatur, Græcè ἰδιοξενία, Latine priuatum hoſpitium dicebatur. cuius erat nota pignúſque teſſera hoſpitalis: vt ille apud Plautum ait in Pœnulo, Deum hoſpitalem & teſſeram mecum fero. Et in Ciſtel. Abi quærere vbi tuo iuriiurando ſatis ſiet ſubſidii: hic apud nos iam fidei confregiſti teſſeram. Lucianus, ὄντι Ἀκραγαντίνων πρόξενος ὤν, ὅτι ἰδιόξενος αὐτῷ Φαλάρειδος. Demoſthenes in illa nobili oratione pro Cteſiphonte, obiicit AEſchini quòd legatos quoſdam Philippi hoſpitio ſuſceperit, & quòd hoſpitii ius cum eis contraxerit. καὶ οὐ προὐξένεις αὐτῶν. Liuius libro quinto ab Vrbe condita, de Timaſitheo Liparenſi loquens: qui legatos Romanos hoſpitio exceptos, ac Delphos vſque deductos, retro in vrbem hoſpites reduxerat: Hoſpitium (inquit) cum eo ſenatuſconſulto factum eſt, donáque publice data. Idem libro ſeptimo, de bello Macedonico, Princeps legationis expoſitis initiis amicitiæ cum populo Romano meritiſq; Rhodiorum, Nihil, inquit, nobis tota noſtra actione Patres cõſcripti, neque difficilius neque moleſtius eſt, quàm quod cũ Eumene nobis diſceptatio eſt: cum quo vno maximè regum & priuatum ſingulis, & (quod magis nos mouet) publicum ciuitati noſtræ hoſpitium eſt. Cicero in Verrem acti. vltima, de Senatu Syracuſano loquens, Decernunt ſtatim vt fratri meo hoſpitium publice fieret: quòd is eandẽ voluntatẽ erga Syracuſanos habuiſſet, quam ego ſemper habuiſſem. id non modo tũ ſcripſerũt, verùm etiã in ære inciſum nobis tradiderunt. Cæſar de Heduis loquens, Quibus præliis calamitatibúſque fractos, qui & ſua virtute & populi Romani hoſpitio atque amicitia plurimũ antè in Gallia potuiſſent, coactos eſſe Sequanis obſides dare. Arctum autẽ neceſſitudinis huius fuit olim vinculum, atque etiã diuini numinis reuerẽtia ſanctũ, quod iuris huius diſceptationi præfecit antiquitas, Iouem hoſpitalem appellans & inuocãs, quaſi hoſpitii præſidẽ.

Hoſpitium publicum.

Teſſera hoſpitalis.

Ius hoſpitii

Iupiter hoſpitalis.

& vindicem. Græci ξένον & ἐφέστιον dicunt, quasi contubernalem aut lararium. Cicero in Ver. proximè citata, Pater aderat Dexio Tindaritanus, homo nobilissimus hospes tuus: cuius tu domi fueras, quem hospitē appellaueras. cum cum illa auctoritate & miseria videres præditum, non te eius lachrymæ, non senectus, nō hospitii ius atque nomen à scelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit? Sed quid ego hospitii iura in hac tam immani bellua cōmemoro: qui Sthenium absentem hospitem suum in reos retulerit? Idem in Ver. tertia, hospitiū necessitudinem arctissimam appellat. In cuius locū hodie successit populorum quorundam instituto affinitas mystica, quæ lauacro initiali contrahitur natali innocentiæ hominum beatricis. Cuius necessitudinis iura intercedūt non modò expiantibus cum expiatis: sed etiam expiationis arbitris atque nuncupatoribus inter se, & inter nuncupatos eorúmque parentes. nullam enim perfidiā sceleratiorem illi merito esse censent, quàm quæ in eum vel ab eo concipitur & admittitur, quem quis ob id delegit & accersiuit, vt filium suum aut filiam tolleret, nascendi conditione æternæ neci miserandǽque expositum. Præclarum verò erat & dignitatis plenum, quod Cicero de Senatoribus Ro. inquit in quinta in Verrē acti. his verbis, Ecqua ciuitas est non modò in prouinciis nostris, verū in vltimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiā tam immanis ac barbara: rex denique ecquis est, qui senatorē populi Romani tecto ac domo non inuitet? qui honos non homini solū habetur: sed primū po. Rom. cuius beneficio nos in hunc ordinē venimus: deinde ordinis auctoritati, qui nisi grauis erit apud socios in exterásq; nationes, vbi erit imperii nomē & dignitas? Mamertini me publicè nō inuitauerunt. Me cum dico, leue est. senatorē po. Ro. si non inuitauerunt, honorē debitū detraxerunt. Hospitii autē publici, cuiusmodi in hoc cap. fit mētio, memorabile est exemplū apud Herodotū in sexto, qui Ἐρατὼ ab eo inscriptus est. de Milesiorum enim euersione loquens ita inquit, Milesiis autem in hunc modum à Persis affectis, Sybaritæ qui vrbe sua exacti Laum & Scidron incolebant, gratiam parem non rependerunt. Siquidem Sybari olim capta à Crotoniatis, Milesii omnes puberes capita rasitare instituerunt, ingentémque luctū præferre ob calamitātē Sybaritarū. duæ enim illæ ciuitates omniū quas nouimus, maximè inter se hospitio coniunctæ fuerunt. Non sic autē Athenienses vt Sybaritæ: qui cum manifesta alioquin indicia condolescentiæ multifariam eam ob causam dedissent, insuper Phrynico tragœdiam, de Mileto capta scribente, per Scenicósque edente, cum theatrum ipsum in lachrymas versum esset, ipsi Athenienses poematis auctorē mille drachmis mulctarunt, tanquam proprias eorum calamitates commemorasset.

De Senatoribus Romanis.

Hospitium inter Milesios & Sybaritas.

QVOD sequitur in eodem cap. De Menandro interprete, latius narratur à Marco Tul. in oratione pro Cornelio Balbo his verbis, Ius omne mutandæ ciuitatis non solum in legibus publicis positū est, sed etiā in priuatorū voluntate. Iure enim nostro neque mutare ciuitatē quisquam inuitus potest: nec si velit mutare, non potest: modò asciscatur ab ea ciuitate cuius esse se ciuitatis velit. vt si Gaditani sciuerint nominatim de aliquo ciue Romano, vt sit is ciuis Gaditanus, magna potestas sit nostro ciui mutandæ ciuitatis: nec

fœdere impediatur quominus ex ciue Ro. ciuis Gaditanus possit esse. Duarum ciuitatum ciuis noster esse iure ciuili nemo potest: non esse huius ciuitatis ciuis qui se alii ciuitati dicarit, potest. Neq; solum dicatione (quod in calamitate clarissimis viris Q.Maximo, Q.Philippo Nuceriæ, C.Catoni Tarracone, vidimus accidisse: vt earum ciuitatum fierent ciues: hanc antè amittere non potuissent, quàm huius solū ciuitatis mutatione vertissent) sed etiā postliminio potest fieri ciuitatis mutatio. Neq; enim sine causa de Gn. Publ. Menandro libertino homine, quem apud maiores legati in Græciam proficiscentes interpretem secum habere voluerunt: ad populum latum vt is Publicius si domum reuertisset, & inde Romam rediisset, ne minus ciuis esset. Ex verbis tam Ciceronis quàm Pomponii intelligendum datur Menandrum genere Græcum, seruum hominem fuisse: qui cum libertatē publicè priuatímve meruisset, factus est ciuis Romanus, cum liberti patronorum originem sequantur. deinde vt interpretis munere fungeretur, cum legatis Romanis linguæ tum Græcæ ignaris profectum esse. Verum in hoc Menandro rogationem necessariam fuisse Cicero censet & affirmat: ne postliminio in ciuitatem suam rediisse videretur, sicque ciuis Romanus esse desineret. Pomponius cōtrà superuacaneam fuisse dicit: nimirum vt Iuriscōsultus de iure respondens: Cicero vt causæ patronus & causæ inseruiens. Intelligo autem Menandrum origine liberum, captiuitate seruum fuisse. aliàs vt seruus ciuitatem non habuisset in Græcia, nec in eo postliminium valuisset. quanquam Cicero libertinum eum vocat, quasi liberti filiū. si quidem verum est id quod Tranquillus in Claudio de antiqua huius vocis significatione scripsit. Quoniam verò hic de iure ciuitatis agitur, addam id quod idem Tullius superioribus verbis subdidit: Atqui cæteræ (inquit) ciuitates omnes non dubitarent nostros omnes recipere in suas ciuitates, si idem nos iuris haberemus quod cæteri. Sed nos non possumus & huius esse ciuitatis, & cuiusuis præterea: cæteris concessum est. Itaque in Græcis ciuitatibus videmus Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros vndique ascribi, multarúmque esse eosdem homines ciuitatum. quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos homines, nostros ciues, Athenis in numero iudicum atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero: cū ignorarent, si illā ciuitatē essent adepti, hanc se perdidisse, nisi postliminio recuperassent. peritus verò nostri moris ac iuris nemo vnquā, qui hanc ciuitatem retinere vellet, in aliam se ciuitatem dicauit.

IN eodē tracta. cap. Non dubito. Non dubito quin fœderati & liberi nobis extranei sint. Lego extranei vel externi non sint, contra fidem exemplariū: vt sensus cōsentaneus sit. hoc est, vt liberi & fœderati exterarū gētium nomine non cēseantur, inter quas & populo Romano erat ius postliminii. Fœderati sunt, nō (vt Accursius cēsuit) quibuscū induciæ factæ sunt: sed ii cum quibus populus Romanus amicitiā coierat, sociósq; appellabat. Liberi dicebātur populi, qui in prouinciæ formā non erant redacti, quique nihil Romanis pēsitabant. Qui autē certis cōditionibus pactísq; pēsionibus in amicitiam venerant, ii stipendiarii vocabantur. Plinius lib. iii. de Hispania citeriore loquens, Prouincia (inquit) ipsa cccxiii. continet oppida. In his colonias xii. oppida

Fœderati. Liberi. Stipendiarii.

ciuium Romanorũ xiii. Latinorũ veterũ xviii. fœderatorũ vnũ. stipendiaria cxxx. Et de Betyca, Oppida (inquit) habet Latio antiquitus donata xxix. libertate sex: fœdere tria. stipendiaria cxxx. Idem auctor Aruernos in Gallia, Sanctones & Bituriges liberos fuisse tradidit. Suetonius Trãquil. in August. Romæ legatos sociarũ liberarúmq; gẽtiũ vetuit in Orchestra cõsidere: cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Et in Calig. de Germa. Cæsare, Domi forísque ciuilis, libera ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Quibus verbis significat modestiores po. Ro. magistratus non esse solitos cũ fascibus insignibúsque magistratuũ, quasi imperiosè versari inter socios & fœderatos. quod Proculeius hoc in loco significat, cum inquit: Liber autem populus est is qui nullius alterius populi potestati subiectus est: siue is fœderatus est, siue non fœderatus est. hoc enim mẽbrũ deesse hic mihi videtur, atque restituendũ. Quidã enim liberi & fœderati erant: quidã liberi tantùm: vt ex dictis citatísque locis liquet. Quoniã verò non semper æquis conditionibus externæ gentes in populi Ro. amicitiam admittebantur: ideò illa verba adiiciebantur, quorum hic meminit Proculeius, Vt is populus populi Ro. maiestatẽ comiter conseruaret. hoc est obsequium obseruantiámque liberis non indignam, nec indecoram imperio Romano populóque benignè exhiberet: & vt comiter obsequiosum se ille populus populo Romano præberet, curarétque vt imperiũ semper penes Romanos esset. Hoc enim ferè significant illa verba, vt in superioribus ex Ciceronis loco explicuimus, in illa oratione pro Cornelio, cum hoc verbum Maiestas enarraremus. Hic autem non conseruaret, sed conseruet legendum. quod verbum in fœderibus imperandi modo concipiebatur, si Ciceroni credimus, vt significaretur imperium retineri ab eo populo qui obseruandus erat. Imperandi enim modo lex vti solet: vt sunt illa in XII. tabu. Magistratus nec obœdiẽtem & nocuum ciuem mulcta, vinculis, verberibúsve coerceto. Militiæ ab eo qui imperabit prouocatio ne esto. Comiter etiam non communiter, vt Accursius adnotauit, legendum esse ex Cicerone patet. De imperandi modo quod diximus, ex Liuio etiam probatur libro octauo de bel. Maced. Diu iactati (inquit) AEtoli tandem vt ad cõditiones pacis conuenirent, effecerunt. Fuerunt autem hæ: Imperium maiestatémque populi Romani gens AEtolorum conseruato sine dolo malo. Nequem exercitum qui aduersus socios amicósq; eorum ducetur, per fines suos transire finito. Eosdẽ hostes habeto quos populus Romanus: armáq; in eos ferto.

Po. Romani maiestatem comiter conseruare.

Imperandi modi vsus.

Sequitur inferius, Et quemadmodum clientes nostros intelligimus liberos esse: etiã si neque auctoritate neque dignitate neque viri boni nobis præsunt. quod corruptum esse facile est intelligere, & Accursius videtur intellexisse: sed quomodo sit emendandum, non perinde est in promptu. Ego sola coniectura adducor, vt ita locum legam: Etiam si neque auctoritate, neque dignitate, neque iure omni nobis pares sunt. Clientes autem intelligo prouinciales vel Italicos populos, qui se in clientelam dabãt proceribus Romanis. de quibus Cicero in Diuinatione, Clarissimi viri nostræ ciuitatis temporibus optimis hoc sibi amplissimum pulcherrimúmque ducebant, ab hospitibus clientibúsque suis, ab exteris nationibus, quæ in amicitia populi Romani ditio-

Clientes.

néque essent, iniurias propulsare, eorúmq; fortunas defendere. & reliqua. quæ Cicero longius prosequitur. Ferebat autem eiusmodi necessitudo, vt clientes patronorum auxiliis & suffragatione, Romæ, caput ad fortunas suas bonáque omnia sua tuerentur & vindicarent: rursúsque vt patroni à clientibus suis omni obsequio liberali obseruantiáq; colerentur. Quod ius non personale modo, sed etiam hæreditarium erat atque gentilitium, vt auctor est Cicero ibidē, & lib. xiii. epistol. Silio scribens, Quare si te (inquit) fautore vsus erit, amplissimas clientelas acceptas à maioribus confirmare poterit, & beneficiis suis obligare. Idem ad eundem, Præterea cum sociis scripturæ mihi summa necessitudo est: non solum ob eam causam quòd ea societas vniuersa in mea fide est: sed etiam quòd plerísque sociis familiarissimè vtor. In mea fide est: id est in meo patrocinio. Legimus apud Cæsarem in secundo de bello ciuili, magnas fuisse Pompeii clientelas in Hispania. Fuerunt & clientelæ priuatæ πατρωνίαι, à Romulo institutæ, quarum meminit Plutarchus in eius hist. Sed de cliētelis satis in superioribus diximus. Clientes à Græcis πελάται & θητῆρες. Patroni προστάται dicuntur, & πάτρωνες. Quod autem dicitur in fine huius capitis, At si fuerint apud nos rei ex ciuitatibus fœderatis, & in eos dānatos animaduertimus: ideo adiectum est, quòd Romanis magistratibus in liberos populos ius dicere non licebat. Quare Cicero de L. Pisone loquēs in oratione de prouinciis consularibus, Omitto (inquit) iurisdictionem in libera ciuitate contra leges senatúsque consultum. Et paulò inferius, Emisti grādi pecunia à fœdissimo tribuno pl. vt tibi de pecuniis creditis dicere liceret ius in liberos populos contra senatusconsulta, & contra legem generi tui.

IN eodē tract. De captiuis, cap. Quòd si filius. Ex quo pater hostium potitus est. Lego hostiū potestati subditus est. Cui lectioni Accursius astipulatur. Et in cap. sequēti. Item in pace qui peruenerunt ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum serui efficiuntur, apud quos iam hostes suo facto deprehenduntur. Sic legit Accursius, sed absurdé. Legendum igitur suo fato.

IN cap. Postliminiū. § Filius: Quia disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis quàm charitas liberorum. Accursius hic deceptus est homonymia: ideóque perperam intellexit liberorum charitatem posteriorem tempore fuisse disciplina militari. quod perinde absurdum est, elementísque iuris absonum, atque si ius naturale posterius esse & recentius iure gentium dixerit. Antiquius enim non modò vetustius, sed etiam potius ac venerabilius significat. Fabius in quarto, Vt in armorum ratione antiquior cauendi, quàm ictum inferēdi cura est. Antiquiorem curam dixit, quæ prius animum occupat, id est potiorem. Sic Plinius ad Caluisium, Saturninus qui nos reliquit hæredes, quadrantē reipublicæ nostræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum milium dedit. hoc si ius aspicias, irritum: si defuncti voluntatem, ratum & firmū est. mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem Iurisconsulti quod dicturus sum, accipiant) antiquior iure est: vtique in eo quod ad cōmunem patriam voluit peruenire. id est, indulgere ego potius testatoris iudicio constitui, quàm iuris vti exceptione: videlicet quod respublica hæres institui iure nequeat. Cicero ad Atticū libro decimo, Itaque

Antiquius.

qui nunquam egit vt Hispaniæ per se tenerentur, naualis apparatus ei semper antiquissima cura fuit. id est, potissima & cordi in primis fuit. Hoc à Græcis sumptum est, apud quos ad verbum dicitur, τούτου τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πασῶν μάλιστα ἐπρέσβευε. vt Synesius, εἰ φιλοσοφίαν πρεσβεύειν οὐκ ἀπάθειαν αὐτὴν, αἱ μέσαι δὲ ἕξεις εἰς μετριοπάθειαν ἵσανται, τὴν ἀπαρωπάθειαν τοῦ χώρας τάξομεν. Id est primo loco ponere & antiquissimum ducere. Trãquillus in Vespasiano, Per totum imperii tempus nihil antiquius habuit, quàm nutantem rempublicam stabilire. οὐδὲν πραγματικώτερον ἡγήσατο: vel οὐδὲν προτιμότερον: vel ad verbum, οὐδὲν πρεσβύτερον ἦγεν. Herodotus in quinto, τὰ γὰρ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιοῦντο ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν. res diuinas antiquiores humanis habuerunt: id est præuertẽdas & potiore cura prosequẽdas. Inde apud Homerum in Odyss. Νέστορος Εὐρυδίκη πρέσβα Κλυμένοιο θυγατρῶν. ἡ πρέσβειρα καὶ ἐντιμοτάτη. Sic in libro de diuinis nominibus Dionysius, summos angelorum ordines πρεσβυτάτας δυνάμεις vocat. Et presbyteri non tam seniores quàm prudentia & grauitate venerabiliores significantur Græco vocabulo ab ipsis parum intellecto, qui ea appellatione cẽsentur. Et eorum (si diuis placet) quosdã nõ pudet pro cõcione dicere atq; vociferari, linguæ Græcæ ignoratione quasi sanctissimæ atque innocẽtissimæ doctrinæ rudimentum & exordiũ, summopere amplectẽdam ac profitendam: vsqueadeò stomachũ rusticitatis semper offendit, non nitor modo atque elegãtia, sed etiam germana rerum incorruptáque natura. Antiquior igitur fuit Romanis parentibus cura Castrensis disciplinæ, quàm liberorum indulgentiæ: vt Manlio illi Torquato.

Antiquissimum.

Presbyteri.

IN cap. Desertorem, sub titulo, De re militari, duæ sunt mendæ minutulæ, nec tamen conniuẽtia prætermittẽdæ. Prior est in §. Is qui exploratione emanet hostibus insistẽtibus: aut qui à fossato recedit, capite puniendus est. Addẽda particula in: vt sit, in exploratione: & fossa legendũ, nõ fossato: vt sit, qui à fossa tum recedit. Capitalem (inquit) animaduersionẽ meretur qui explorandi prætextu, cũm hostes castris instarent, aut exercitum vrgerent, à re gerenda & prælio abfuit: aut cuius culpa cum exploratum missus esset, hostes exercitum improuiso oppresserunt. Quod Accursius malè intellexit de eo qui ab hostibus exoratus emansit: item qui pro vallo aut fossa collocatus, stationem & locum non tenuit. Altera menda est vnius literæ, sed responsi sententiam immutans. IN §. In bello. In bello qui rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non seruauit, capite punitur, etiã si res bene gesserit. Sic Bartolus post Accursium legit. Ego verò nõ gesserit, sed cesserit lego. κἂν εὐτυχῇ. Id est etiam si exitum rei fœlicem sors dederit. κἂν εὐτυχήσῃ τὸ πρᾶγμα. alioquin Iurisconsultus dixisset, Etiam si rem bene gesserit, id est egregiè pugnauerit. Aliud est enim rem gerere, id est pugnare: & aliud res gerere. vt Plinius libro secundo, In Arabico sinu res gerẽte Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragiis sunt agnita. id est belligerante. Idem in quinto, Scipione AEmyliano res in Africa gerente, Polybius annalium conditor ab eo accepta classe, scrutandi orbis illius gratia circunuectus est.

Rem gerere, & res gerere.

IN §. Proximo. Et cum multi milites in aliquod flagitium conspirent, vel si legio deficiat, auocari militia solent. Accursius hunc locum inscitè interpretatus est, ignorans interdum integras legiones exauctorari solere. Cuius

Legiones exauctoratæ. instituti exemplum est apud Lampridium in Alexandro, qui de exauctorata vna legione loquens, ita inquit, Cum nihilominus post ista fremerent, exclamauit: Quirites discedite, atque arma deponite. mirando exemplo depositis armis, depositis etiam sagulis militaribus, non ad castra, sed ad diuersoria varia discesserũt. Et paulo post, Eam tamen legionem quam exauctorauerat, rogatus post dies triginta: priusquam ad expeditionem Persicam proficisceretur, loco suo restituit. Cui simile est illud Cæsaris apud Lucanum in quinto Pharsf. Tradite nostra viris ignaui signa Quirites. Et quod sequitur, Iam certè mihi bella geram: discedite castris: Tradite nostra viris ignaui signa quirites.

Quirites. Quirites enim eos appellantes, significabant non esse milites, sed ciues tãtùm Romanos & paganos iam esse. Olim autem cum exercitus vniuersus peccauerat capitaliter, legiones decimabantur.

IN cap. Qui cum vno. eodem sub titu. Non omnis. Nõ omnis qui litem habuit, & ideò militauerit, exauctorari iubetur: sed qui eo animo militiæ se dedit, vt sub obtentu militiæ preciosiorem se aduersario faceret. Lego præcisiorem, id est duriorem & intractabiliorem. Et imitatione Græcorum id tractum est, vt pleraque Latinorum. ἀπότομον enim dicunt τὸ τραχὺ καὶ σκληρὸν καὶ

Præcisum, præfractũ, abruptum. ἀπόκρημνον. quod Latini, & præfractum, & præcisum, & abruptum dicunt, atque etiam abscissum. Quintilianus in decimo, Qui præcisis cõclusionibus obscuri, Sallustiũ atq; Thucydidem superant. Et in septimo, Præcisam verborũ comprehensionem, appellant diffinitionem dialecticam, quæ difficilior est tractatu oratoria finitione. Gellius, Obscurè hoc & præcisè dictum. Metaphora inde (vt opinor) tracta, quòd quæ præcisa sunt, ea sunt iusto cõcisiora & breuiora, indéque obscuriora: vel à saxis præruptis, quæ ἀπόκρημνα dicuntur, vnde descensus durior est. Valerius libro secundo, Aspero enim & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget. Idem libro sexto, Sed aliquanto Charondæ Tyrii præfractior & abscissior iustitia ad vim & cruorem vsq;. Liuius libro xxv, Nec fermè quicquam satis arduum aut abscissum erat, quod hosti

Abscissum. aditum ascensúmve difficilem præberet. Abscissum pro abrupto & prærupto

Molle. dicit. cui contrarium est molle: vt Sola viri molles aditus & tempora noras. apud Vergilium. Et mollis cliuus, & mollire cliuum, & molle fastigium: qui-

Refractarium. bus Cæsar vtitur. Non absimile est refractarium: quod nonnulli quibus iusto maior incessit (mea quidem sententia) purè & inculpatè loquendi religio, eximere Latinæ linguæ, vt multa alia, volũt. Est enim & ipsum à Græcorũ imitatione tractum. nam quo modo illi ἀντίτυπον, vel vt alii ἀντιτυπής, ὡς σκληρὸν καὶ ἀνένδοτον dicunt: sic Latini refractarium, quasi repercutiens ad tactum & reluctans. Cicero ad Atticum libro secundo, Fuit enim mihi commodum, quòd in eis orationibus quæ Philippicæ nominãtur, enituerit ille tuus ciuis Demosthenes: & quòd se ab hoc refractatiolo dicendi iudiciali genere abiunxerat, vt σεμνότερος καὶ πολιτικώτερος videretur: curare vt meæ quoque essent orationes quæ consulares nominarentur. Non pauca & alia sunt quibus ille auctor in epistolis vsus est & libris philosophicis: vt Pendeo animi expectatione Corfiniensi, ad Atticum. & alibi, vt decussare, rotundare, & sesquitertium, sesquialterum, sesquiquartum, & vlteriota: quæ Latina esse negantur à viris alioqui

de lingua Latina egregiè meritis:fortaſſe quia vno in opere Ciceronis leguntur.Quòd ſi vna & altera eius auctoris charta intercidiſſet,vt multa opera interciderunt : tantum iacturæ Romana lingua fortunæ iniuria feciſſet. Nam quòd illud eiuſdem de Oratore laudant in ſententiæ ſuæ teſtimonium : Pes enim qui adhibetur ad numeros, partitur in tria:vt neceſſe ſit partem pedis, aut æqualem eſſe alteri parti,aut altero tāto,aut ſeſquimaiorem : quaſi ſeſqui ſemiſſem ſignificet ſiue dimidium.Ego eos falli puto mendoſa lectione, itáq; eſſe legēdum: Aut altero tanto maiorem aut ſeſqui. id quod indicant ea verba quæ ſequūtur: Ita fit(inquit)æqualis dactylus, duplus iambus,ſeſqui pæan. Seſqui,vt opinor, ἡμιόλιον dixit hoc ſenſu:vt pes duplus ſit qui altero tāto maior eſt in ſecunda ſui parte: qui autem non altero tanto, ſed dimidio maior eſt, ſit ſeſqui. Nam ſeſquimaiorem , vt dixerit Cicero, mihi perſuadere non poſſum. Abſciſſum igitur Calliſtratus Iuriſconſultus pro fixo & certo poſuit, in quo euariare non licet.Demonſtratur(inquit)variè nec abſciſſe,numerum liberorum ad excuſationem munerum municipalium prodeſſe.id eſt,qui numerus munerum immunitatem præbet,nec ſtatus nec fixus eſt.Hoc vſitatius præciſè dicitur:& præcidere verbum in ea re commodius eſt.Cicero in Acad. Stoicis placet peccata eſſe paria : at Antiocho hoc vehementiſſimè diſplicet. Liceat tandem conſiderare vtram ſententiam ſequar. Præcide,inquit : ſtatue quidlibet:& deſume vtrum magis probes.ἀφόρισον,προσδιόρισαι. Eſt enim,vt opinor , tranſlatio à fabrili more ducta. nam fabri quod deſecare ſerra volunt: prius linea ducta ſignant & præcidunt. vel à more veſtem lineam ſericámve venditantium. quod enim emptori addixerunt & admenſi ſunt , prius leuiter incidunt quatenus menſura procedit,deinde abrumpunt : quando ita fert natura veſtis,vt ſecundum præciſuram rectis lineis dirumpatur. Præciſè pro durè, & præcidere pro durè negare. Idem ad Atticū libro octauo, Quibus literis ita reſpondit Dionyſius tuus, vt ego memini cuius cauſam non reciperem,nunquam reo cuiquam tam humili,tam ſordido,tam nocenti,tam alieno, tam præciſè negaui, quàm hic mihi. planè ſine vlla exceptione præcidit: nihil cognoui ingratius. Et lib.x.de eodem loquēs, Quod quia planè cum in Formianum veniſſet præciderat, aſperius ad te de eo ſcribere ſolebam. ἀποτόμως οὐκ ἔφη πωλήσειν· ἴσασιν καὶ πάντες ἀποτόμως ἰσχυρά. Vernaculo prouerbio dicimus,poſtulati vel expectationis epiſtomiū abſcindere,metaphora à vaſis vinariis tracta:hoc eſt ſpem rei præcidere: vt Præcidere defenſionem,præcidere reditum, & alia quibus Cicero ipſe vtitur.vt in Piſonem,Sed de reditu Gabinii omittamus,quem ipſe ſibi præcidit. ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ ὑποτέμνων.

Seſqui.

Præciſè.
Præcidere.

IN eodem cap.§.Grauius. Grauius autem delictum eſt detrectare munus militiæ quàm appetere. Nā qui ad edictum olim non reſpondebant, vt proditores libertatis in ſeruitutem redigebantur. Sed mutato ſtatu militiæ receſſum à capitis pœna eſt: qua plerunque voluntario militi numeri ſupplentur. Legendum milite in ablatiuo.Sed quoniā huius dicti ſenſum Accurſius non intellexit:ſilentio prætereundam tam minutam mendam non cenſuimus.In ſuperiore reſpōſo dictum eſt,in eos vindicandum, qui ad deſertionis pœnam vitandam in aliam centuriam legionémve allegi ſe paſſi ſunt. Hic autem di-

cit maiori olim crimini datum esse militiã detrectare, hoc est fugitare, vt superius explanauimus: quàm militiam contra ius affectare. nam qui vel in tumultu, vel in alio genere belli suscipiẽdi nominatim in tribu sua citati ab eo qui delectus potestatem habebat, non respondissent: ii libertate mulctabãtur, vt libertatis proditores, id est status popularis, qualis erat Romæ ante Cæsarem dictatorem. Postea auctis militiæ commodis, ratio delectus habendi immutata. Plerunque enim non nisi voluntarii milites centuriatim allegebãtur, id est οἱ ἐθελοντηδὸν στρατευόμενοι. Est autem respondere ad edictum, ἀπαντᾶν πρὸς τὸν κατάλογον, πρὸς τὸ παράγγελμα ἀπαντᾶν. quod respondere ad nomen dicitur. Liuius libro septimo, Acerbitas in delectu, non damno modò ciuium, sed etiam laceratione corporum lata, (partim virgis cæsis qui ad nomina non respondissent, partim in vincula ductis) inuisa erat. Inde dare nomen militiæ, est ad delectum sese exhibere. Cicero in Philip. Re & veritate nobis milites sine vlla recusatione summo etiam cum studio nomina dant. ἑαυτοὺς ἐκδιδόασιν ἀπογράφεσθαι. Numeri militares vocari cœperunt, quæ cohortes legionésque prius vocabantur, propterea quòd Græci καταλόγους vocabant τὰ τάγματα: & qui supra numeros aut extra numeros essent, ἔκτακτοι appellantur, quasi extra vel supra numerũ accenturiati: vel vt Polybius vocat, ἐπίλεκτοι. Tranquillus in Claud. Equestris militias ita ordinauit, vt post cohortẽ, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipendiáque instituit & imaginariæ militiæ genus, quod vocatur super numerũ: quo absentes & titulo tenus fungerentur. Maior est Latinitatis ignorãtia illa Accursii in cap. sequenti § Qui captus: in his verbis interpretandis: Item qui in præsidio captus est, in eadem conditione esse certũ est. Ignorauit enim præsidium significare numerum & stationẽ militum ad vrbis vel arcis custodiam destinatorum: licet etiam in vniuersum ὀχύρωμα & ἀσφάλισμα significet, & φυλακτήριον, atque πρόβλημα: in plurali verò partes & castra. vt Cicero pro Ligario, Dic te Cæsar de facto Ligarii iudicem esse: quibus in præsidiis fuerit quære. Idem, Languidiore, credo, studio in causa fuistis: tantummodò in præsidiis eratis: animi verò à causa abhorrebant. μόνον ἐν τῷ μέρει ἐτυγχάνετε ὄντες: οὐ μέντοι τὰ τῆς μερίδος ἐφρονεῖτε. Verum hæc & huiusecmodi alia animaduertere, vel cuiusuis est hodie, qui modò literas meliores aliquantum attigerit: vt illud in capite Officium, infrà hoc eodem sub titulo, Officium Tribunorum est milites in castris continere, principiis frequenter interesse, querelas cõmilitonũ audire. quod Accursius pro cætera sua Latinitatis peritia interpretatus est: ignorans militaria principia Latinè, vt Græcè ἀρχὰς, esse dicta à principibus, qui in secunda acie erant. Nam cum in acie prima essent hastati, in secunda erant principes, in tertia triarii, vt auctor est Liuius libro octauo. Hi principes etiam Antepilani dicebantur & robur exercitus. Inde illud Terẽrianum, Inde ego post principia omnibus signum dabo. Tranquillus in Othone, Ibi omissa mora succollatus, & à præsente comitatu Imperator consalutatus, inter faustas acclamationes strictósque gladios ad principia deuenit. Liuius, Vbi triarii consurrexerunt integri refulgentibus armis, noua ex improuiso orta acies, receptis in interualla ordinũ antepilanis, clamore sublato principia Latinorũ perturbant. Principia pro ordinibus principum posuit:

Respõdere ad edictũ, & ad nomen.

Dare nomẽ militiæ.

Imaginaria militia.

Præsidiũ & Præsidia.

Principia militaria & castrensia.

vt Salluſtius in Iugurtha, Aciem ſicut inſtruxerat,trāſuerſis principiis in planum deducit. Principia etiam erant in caſtris, vbi ius reddebatur. Cicero ad Brutum,Spes libertatis nuſquam niſi in noſtrorum caſtrorum principiis eſt. Liuius libro octauo ſecūdi belli Pun. Forma tamen caſtrorum Ro. conſtabat vna ea ſpe, quòd milites tribunos ex contagione furoris haud expertes ſeditionis defectioniſque rati forent, & iura reddere in principiis ſinebant, & ſignum ab eis petebant,& in ſtationes ac vigilias ordine ibant. Iuſtinus, Ordines quoque nemo in exercitu Alexandri niſi ſexagenarius duxit: vt ſi principia caſtrorum cerneres, ſenatum te alicuius reipublicæ cernere diceres. Plutarchus in Galba,de Ouidio loquens, τὴν γυναῖκα τοῦ ἡγεμόνος παρεισάγων νύκτωρ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐν ἐσθῆτι στρατιωτικῇ, καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχείοις, ἃ πριγκίπια καλοῦσι ῥωμαῖοι. De ratione & modo inſtitutíſque caſtrorum Romanorum, Polybius ἐν ϛ' περὶ πολιτείας τῆς ῥωμαίων luculenter ſcripſit. Sic autē accipienda ſunt principia in cap. Iubemus, De erogatione militaris annonæ,lib.xii.Codicis Auguſtialis. quod Accurſius identidem repetitum nuſquam intellexit.Inter alia autē hoc quoque Caſtrenſis erat moris iuríſque militaris, vt milites à Centurionibus vite cæderentur:id quod adnotatum ad id pertinet,quod in cap.Miles,dicitur inferius:Miles ſi vitem tenuit,militiā mutat. Plinius libro decimoquarto,Centurionū in manu vitis opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas:atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. Iuuenalis de Mario, Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigra muniret caſtra dolabra. Plutarchus in Gal. κλῆμα ἑκατοντάρχου vocat,id eſt vitem centurialē.vt Macrobius.Inde factum,vt Spartianus vitem pro centurionatu acceperit in Hadriani vita.Inde ſub vitem præliari dicuntur milites,auctore Feſto.

Vitis Centurionum.

IN cap.penultimo eiuſdē tract. De re milit. Ex cauſa deſertionis notatus ac reſtitutus,tēporis quo in deſertionis cauſa fuerit,impēdiis expūgitur. Stipendiis legēdum eſt omnino:etiamſi nullam huius lectionis fidem,nec indicium vllum in exemplaribus inueni. In cap.Qui excubias,ſuprà eodē hoc titu. Sed ex cauſa deſertionis reſtitutus in militiā:non aliter medii tēporis ſtipendia & donaria accipit,niſi ei hoc ſpecialiter liberalitas principalis indulſerit. hic cum in omnibus exemplaribus donaria legatur : ſimili tamen temeritate vel caſus vel emendatoris hāc mendam irrepſiſſe in libros qui extant,atque illam ſuperiorē,facilè eſt iudicare:non enim donaria,ſed donatiua. Plautus in Gurg. Miles pulchrè cēturiatus eſt expunctus in manipulo. Cicero ære dirui vocat,vt alibi diximus. Donatiuū autē largitio eſt Imperatoris in milites:id eſt λαμπρὰ ἐπίδοσις. quæ eadem in populū facta,congiarium dicitur. Donarium autē eſt ἀνάθημα, qualia videntur in fanis. Tranquillus in Calig. Pronunciatóque militi centenis viritim denariis, quaſi omne liberalitatis exemplum ſupergreſſus: Abite(inquit)læti,abite locupletes. Primus autem Claud. Auguſtus inſtituiſſe ab eodem dicitur,vt Imperatores Ro. in auſpicatu imperandi donatiuum militibus pronūciarent. Quod autē ſequitur,Quòd ſi ratio conſtiterit,neque deſertorem fuiſſe apparuerit, omnia ſtipendia circa temporis finem reddūtur:hunc habet ſenſum, Quòd ſi ille qui deſertionis ſuſpectus eſt,rationē aliquam cauſámque iuſtam fuiſſe docuerit, quamobrem abeſſe ſi-

Donatiuū, & Congiarium.

bi contigerit. hoc enim significat rationem constare. Plinius iunior ad Minutium, Mirum est quàm singulis diebus in vrbe ratio aut constet aut constare videatur. id est, mirum est, quàm officio quisque in vrbe præclarè fungi videmur, beneque operas collocare, singulisq; horis ciuiliter seruire: id est nihil têporis hominibus deperire: eo modo quo dicitur, rationē alicui constare, quādo acceptorum ratio non superat impensorum rationem & reliquorum.

Ratio constat.

IN cap. Hæreditate, De castrensi peculio, circa principium, commilitonū pro commilitium legitur. quod Accursius suspicatus est. Est autem commilitium societas militaris, & contubernalis amicitia.

Cōmilitiū.

EST caput Municeps, sub titulo, Ad municipalē, vt subintelligas legem, vt Politianus pridem dixit. In eo capite ita legitur, Miles ibi domicilium habere videtur vbi inhæret: etsi nihil in patria possideat. Merere verbū est ad milites pertinens. quare in promptu est iudicare, nec inhæret nec haberet, vt Accursius: sed meret legendum esse. Merere militare est, quod Græci στρατείας στρατεύειν dicunt. Lucanus, AEre merent paruo. Vnde equo merere Ciceroni in Philip. pri. cum alioqui merere, quæstum facere significet, id est ἐργάζεσθαι, μισθαρνεῖν. & milites merentes πεταγμένοι dicuntur, & μισθοφοροῦντες: & qui nō merent ἀστράτευτοι, ἄτακτοι: & extraordinarii ἔκτακτοι. Inde emerere verbum vt elugere: & emeriti milites. & stipēdia emerita Ciceroni. Liuius libro nono belli Maced. Consules cum tribunis egerunt, vti ad plebem primo quoque tēpore ferrent, vti Ebutio emerita stipendia essent: ne inuitus militaret. Modestinus suprà, De re militari, emerita pro commodis veteranorum accepit. Et vt veteranus (inquit) accipietur, & emerita accipiet. Tranquillus, Eorum duces quadragena M. sester. merebant, ἐμισθοφόρουν. Cicero pro Roscio, Nam illa membra merere per se nō amplius poterant xii. æris. ἀξιοῦσθαι. Emeriti milites. Lucanus, -quæ rura dabuntur Emeritis? τοῖς πεπαγμένας στρατείας πεπληρωκόσι: vel τοῖς τὰς νενομισμένας στρατείας ἐστρατευμένοις: τοῖς στρατεύειν πεπαυμένοις καὶ μισθοφορεῖν.

Merere.

Emerere.

Emerita.

IN cap. sequenti, Humanū est reliquorum vsuras neque ab ipso qui ex administratione honoris relinquitur. Sic habent omnia exemplaria, & Accursius probat: verum sensu exposcēte, ego reliquatur lego. Est autem reliquari, æs alienum ex reliquis rationum cōtrahere. quo verbo vsus est Paulus, suprà, De administratione tutorum, in cap. Lucius. Paulus respōdit, Non ex eo quòd adultus eum qui prædia eius coluit, procuratorem habere voluit: debitū quod ex conductione reliquatus est, agnouisse eum videri. Obiter autem emendandus locus corruptissimus in cap. Licitatio, suprà, De vectigalibus, vbi idem Paulus in exemplaribus peruagatis ita loquitur, Et ideò impleto tempore conductionis licitatores alloquendi sunt. Licitatores vectigalium ad iterandam conductionē antequam superiori satisfaciant, admittendi non sunt. Nos ex vetustorum obseruatione legimus, Et ideò impleto tempore conductionis ea locanda sunt: Reliquatores vectigalium, &c. Sicque legebat Petrus Crinitus. In quodam tamen vetusto libro relinquantes legimus. Cicero ad Atticū, Maximè verò me angit ratio reliquorum meorum: quæ quanquam explicata sunt, tamen quòd & Dolobellæ nomen in iis est, & attributione mihi nomina ignota, cōturbor. Plinius in epist. Priore lustro quāquam post magnas re-

Reliquari.

missiones reliqua creuerunt. λειπάνδρες & λειπανδρεῖν verbũ apud Græcos legũtur.

I N cap. Eius, eodem sub titulo, Ad municipalem. Si quis negocia sua non in colonia, sed in municipio semper agit. Colonia hic non villam significat, vt Accursius existimauit: sed pro oppido quod coloniæ iure vtitur. Colonia interdum agricolationis locum, aratorísque officinam & domicilium significãt. Paulus in tract. Locati, Seruus quo coloniæ ascriptus est, ad periculum coloni pertinebit. Sic Cicero in Frumentaria, Siculos colonos & aratores pop. Romani vocauit γεωργοὺς. Inde leges colonicæ Varroni lib. pri. de re rustica, Atque etiã leges colonicas tollis, in quibus scribimus, Colonus in agro surculario ne capras compascat. Columella lib. pri. Comiter agat dominus cum colonis, faciléque se præbeat: auarius opus exigat quàm pensiones. Colonia etiam ciuitas est à matrice ciuitate deducta, id est metropoli. quo modo Athenis Ionicæ ciuitates deductæ erãt & propagatæ: vt ex Herodoto nouimus libro septimo. Colonia in hoc significatu Græcè ἀποικία dicitur: & coloni ἄποικοι. Thucydides, ἀποικία δὲ μὴ πάσχουσα, τιμᾷ τὴν μητρόπολιν· ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριοῦται. Terra sancta colonia vocatur cap. duodecimo libri Sapientiæ. Sed cum totus ille liber inscitè & absurdè è Græco versus est ab homine quodam linguæ Græcæ Latinæque imperito: tum verò caput illud absurdissimè. Nam vbi nunc legitur, Vt dignã perciperent peregrinationẽ puerorũ dei, quæ tibi omnium charior est terra: ita Græcè legitur, Vt dignã dei filiorũ coloniam susciperet terra omnium apud te honoratissima. ἵνα ἀξίαν ἀποικίαν δέξηται θεοῦ παίδων ἡ παρὰ σοὶ πασῶν τιμιωτάτη γῆ. Colonia igitur interdum ab incolentibus terram inhabitantibúsque dicitur, interdum a cultoribus terræ. id quod ostendit diuus Augustinus libro decimo de Ciuitate dei, his verbis, Nam ex hoc verbo colo agricolæ & coloni vocãtur: & ipsos deos nõ ob alind appellant cœlicolas, nisi quòd cœlum colant, non vtique venerando, sed inhabitando, tanquam cœli quosdam colonos: non sicut appellantur coloni, qui conditionem debent genitali solo propter agriculturam sub dominio possessorum: sed, vt ait quidam Latini eloquii magnus auctor, Vrbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni. ab incolendo enim colonos vocauit, non ab agricultura. Hinc & ciuitates à maioribus ciuitatibus velut populorum examinibus conditæ, coloniæ nuncupantur. His verbis Augustini vtraque significatio enarratur. Cicero de lege agr. cõtra Rullum, Hoc in genere (inquit) sicut in cæteris reipub. partibus, est operæprecium diligentiam maiorum recordari, qui colonias sic idoneis in locis contra suspicionem periculi collocarunt, vt non oppida Italiæ, sed propugnacula imperii esse viderentur. Et pro Fonteio de Gallia prouincia loquens, Est in eadem prouincia Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium, specula populi Romani, ac propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum & obiectum. Cæsar libro sexto belli Gallici, Fuit antea tempus cum Germanos Galli superarent virtute, vt vltrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agríque inopiam, trans Rhenum colonias mitterent. ὡς καὶ πέραν τοῦ ῥήνου κληρουχίας ἀποικίσαι. Tranquillus in Augusto, Ad hunc modum vrbe vrbanísque rebus administratis, Italiam duodetriginta coloniarũ numero deductarum ab se frequentauit. ἰταλίαν τῇ τελέσει τῶν ἀποικιῶν ἀριθμῷ δυοῖν δεουσῶν κατακεκληρούχηκε. De

Locus libri Sapientiæ.

municipii & coloniæ diſcrimine Gellius libro quinto ſcripſit. Coloniæ in titulo, De cenſibus,& alibi in iuris libris fit mentio : ſed nuſquam(vt opinor) ab Accurſio hoc vocabulũ intellectum eſt. Adde hic corollarii nomine, quòd qui vrbes euerſas & reſtitutas incolere incipiũt: ii non ἄποικοι, id eſt coloni, ſed ἔποικοι dicuntur, quaſi incolæ immigrantes. quanquam & hoc verbum interdũ pro colonis accipitur,& pro iis qui indigenis ſuperinducuntur. Ariſtoteles, οἱ δὲ Ἀπολλωνιᾶται ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι ἐστασίαζον.

Ἔποικοι.

IN cap. Generaliter, De decurionibus: Vt qui clementiorem ſententiam paſſus eſt, ob id quòd ad tempus relegatur, bonis conſulere debeat humanitatis ſententiæ, nec decurionatum accipiat. Legendum boni conſulere: quod quid ſit docet Quintilianus libro primo his verbis, Sítne Conſul à conſulendo, an à iudicãdo: nam & hoc conſulere veteres vocauerunt. Vnde adhuc remanet illud: Rogat boni cõſulas, id eſt bonum iudices. Idem in præfatione ſexti libri, Boni autem conſulere noſtrum laborem, vel propter hoc cæcum eſt, quòd in nullum iam proprium laborem perſeueramus. id eſt bonã ſpem de labore ſuo concipere, hilaritérque operam in eo nauare. εὐθύμως ἔχειν φιλοπονοῦντα. Plinius lib. xxxiii, Quærebat argentum auaritia: boni cõſuluit interim inueniſſe nimium. id eſt bene ſecum actum eſſe iudicauit, & interim acquieuit inuento. ἡ δ' ἀγαπητῶς ἐν τῷ μεταξὺ τὴν μίλτον εὗρε. vtitur & Plinius Iunior. Hoc ferè Cicero, Terentius & Liuius Æqui boni facio dicunt. Cicero ad Atticũ, Tranquilliſſimus autem animus meus, qui totum iſtud æqui boni facit. id eſt bonam in partem interpretatur, ὁ τούτῳ δὴ ὅλως εὐγνωμονῶν, ὁ πρὸς τοῦτο εὐλογιστῶν. Sic Vlpianus boni conſulere humanitatis ſententiæ, per genitiuum quaſi Græco more dixit: id eſt exiſtimare clementer ſecum à iudicibus actum eſſe in animaduerſione criminis. στέρξαι ἐπὶ τῇ ἐπιεικείᾳ τῆς γνώμης. τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιεικείας ἀποδέξασθαι. ἑαυτῷ συνειδέναι, τῇ γνώμῃ χρησαμένῳ ἐπιεικεῖ καὶ φιλανθρώπῳ.

Boni conſulere.

Æqui boni facere.

IN capite, Honores, eodem ſub titulo, Honores & munera non ordinationibus, ſed potioribus quibuſque iniungẽda ſunt. In vetuſtioribus ordinationis legitur, ídque Accurſius teſtatur: ſed vtrũq; mendoſum eſt, vt opinor. quare vel ordinatioribus vel ordinatis omnibus legendum eſſe cenſeo. Eſt autem ordinare, aliquem ad honorem & magiſtratum promouere: hoc eſt(vt Cicero loquitur) ornare, honoribúſq; augere: κοσμεῖν, εἰς τιμὴν ἀναβιβάζειν, εἰς ἀξίωμα παράγειν. Tranquillus in Veſpaſiano, Quendam è caris miniſtris diſpẽſationẽ cuidam quaſi fratri petentem cum diſtuliſſet, ipſum candidatum ad ſe vocauit: exactáque pecunia quantam is cum ſuffragatore ſuo pepigerat, ſine mora ordinauit. Eſt enim ordinare, quaſi in ordines adoptare, vel in ordinem municipalem prouehere. Cicero in Prætura vrba. M. Octauium hominẽ ornatiſſimũ loco, nomine, ordine, virtute. Alibi, Inferiores loco, ordine, auctoritate. Secũdum hoc honores deferendi ſunt optimo cuique, non in orbem honores municipales conferendi: nec vt quiſque in ordinem allectus eſt, ita ei munera iniungẽda. Ordinatũ etiam dicitur τεταγμένον, id eſt rectè atq; ordine conſtitutũ. vt idem Tranquillus in Aug. Partitis poſt victoriam officiis, cum Antonius orientem ordinandum, ipſe veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepiſſet: neque veteranorum, neque poſſeſſorum gra-

Ordinare.

tiam tenuit. Curtius, Forſitan dii ita fata ordinauerũt. Sic Cicero in Orat. ordinare litem dixit, συντάττειν, διατάττειν, ἐπανορθοῦσθαι, βραβεύειν, διακοσμεῖν.

IN cap. Herennius. Modeſtinus reſpondit, ſola ſalarii præſcriptione minimè decurionem factũ, qui ſecundũ legem decurio creatus non ſit. Vel perceptione vel perſcriptione legẽdum: præſertim cum Accurſius teſtetur in aliquibus legi albi præſcriptione. Eſt autem perſcribere, in tabulas publicas in Perſcribere actáque referre: quod in regiſtro ſcribere vulgò dicunt, vocabulo à regeſtis corrupto. Sunt enim regeſta quæ à Græcis ὑπομνήματα & ὑπομνηματισμοὶ dicũtur. Regeſta. Quintilianus in ſecũdo, Vnde fit vt diſſoluta & ex diuerſis congeſta oratio cohærere non poſſit: ſimiliſq; ſit commentariis puerorum, in quos ea quæ aliis declamantibus laudata ſunt, regerunt. Et in tertio, Sunt enim velut res Regerere. regeſtæ in hos commentarios, quos adoleſcens deduxerat ſchola: οἱονεὶ ἀποσημειώματά τινα. Regiſtrum ergo quaſi regeſtarium lingua vulgaris vocat. Hæ à Cicerone perſcriptiones dicũtur. vt in Verrem, act. quinta, Primum mihi literas publicas quas in ærario ſanctiore conditas habebant, proferũt: in quibus oſtendũt omnia quæ dixi ablata eſſe perſcripta. Idem, Vt quiſque eis rebus tuendis conſeruandíſque præfuerat: ita perſcriptum erat cum rationem ex lege redderet, vt quæ acceperat, deberet reddere. Et Philip. quinta, Illa verò diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt: per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibúſque auertit. Perſcriptionibus, id eſt ἀναγραφαῖς. Et ad Plancium, Id ex ipſo ſenatuſconſulto poteris cognoſcere: ita eſt enim perſcriptum, vt à me deſcripto dicta ſententia eſt. ἀναγεγραμμένον. Idem pro L. Flacco, perſcriptiones pro ſyngraphis accepit: Perſcriptiones Perſcriptiones. cum mulierculis aperta circunſcriptione feciſti: tutor his rebus Græcorum legibus aſcribendus fuit. Et in Verrem, perſcriptorem pro cautore poſuit, Perſcriptor qui formulas concipit. Dicuntur & διαγράμματα ea quæ in acta referuntur, vt fit in delectibus militum. Eſt igitur Modeſtini reſponſum huiuſmodi: albi ſola perſcriptione decurionem non fieri. hoc eſt, Nõ ſatis eſt in album eſſe relatum, niſi recta allectio præceſſerit perſcriptionem.

IN capite, Imperatores, eodem ſub titulo, De decur. Niſi eius ætatis fuerit vt decuriones creari poſſent, & dignitas certam ſpem eius honoris id faceret, vt princeps indulgere poſſit. Hic locus ita mihi legẽdus videtur, Et dignitas certam ſpem eius honoris iis fecerit. Dignitas autem hic mea ſententia non Dignitas. pro decurionatu accipienda eſt, vt Accurſius exiſtimauit: ſed pro oris probitate, morúmque præſtantia in facie eminente. Pulchritudinis genera duo (inquit Cicero libro primo Officiorũ) Vnum virile, quam dignitatem dicimus: alterum muliebre, quam venuſtatem appellamus. In Oratore autem perfecto Venuſtas. vtrũque coniunxit, Vultus verò (inquit) qui ſecundum vocem plurimum poteſt, quantam affert, tum dignitatem, tum venuſtatem? In quo cum effeceris, ne quid ineptũ aut voluptuoſum ſit: tum oculorũ eſt magna moderatio. Plinius in Panegy. Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, nónne longè latéq; principẽ oſtentant? ἡ σεμνοπρέπεια καὶ τὸ ἀξιωματικὸν, τὸ ἀξιάγαστον τῆς ὄψεως. Senſus igitur huius dicti hic eſt meo quidẽ iudicio, Ita demum relegatũ poſt relegationis tempus exactũ in ordinem eligi poſſe,

ſi damnationis tẽpore necdum ætatis decurionalis fuiſſet, & indoles morum in ore conſpicua polliceri ei videatur indulgentiã principis. id eſt principem cum allectum cum reſciuerit, gratum id ratũmque habiturum: hoc eſt diploma indulgentiæ reſtitutioniſque haud grauatè daturum.

I N cap. Reſcripto. De muneribus & honoribus, circa principium, non alligatus, ſed allectus legendum eſt, vt Accurſius ſuſpicatus eſt, etiam ſi nõ probauit. Allegere. Allegere eſt in cœtum adiungere & adoptare: vt ſublegere in locũ demortui legendo ſubſtituere. Sublegere. quibus verbis Iuriſconſulti vſi ſunt. vt Vlpianus ſuprà, De decurionibus. Tranquillus in Tyb. Inſtanti ſæpius vt ciuitate donatum in decurias allegeret: negauit ſe allecturum. εἰς ἴσον προσκαταλέξαι, vel προσεγκρῖναι, ἀντικαταστῆσαι. Varro de lingua Latina, Collegæ qui vnà lecti ſunt: & qui in eorum locum ſuppoſiti, ſublecti. Allecti. ἀντικαταστάντες. Alioquin allecti dicti ſunt peculiariter qui propter inopiam Senatorum, in ſenatum ex equeſtri ordine aſſumebãtur, vt eſſet differentia inter patres cõſcriptos & allectos: vt auctor eſt Feſtus. Huiuſmodi viginti allectos aut conſcriptos nuper curia ampliſſima hic accepit. προσγεγραμμένοι dicuntur.

I N cap. tertio huius tractatus § Quòd pater, deeſt negatio omnino: quod ſuſpicatus eſt Accurſius, qui tamen ſenſum non percepit. Quòd pater nõ cõſenſit honoribus ſiue muneribus filiĩ, ne illius patrimoniũ oneri ſubiiciatur, præſtat defenſionem: nam ciuem patriæ vtilitatibus quatenus poteſt, aufert. Legendum non præſtat defenſionem. Latinitas autem purior exigit, vt illius non ad patrem, vt Accurſius cenſuit, referatur, ſed ad filium. Alioquin Vlpianus non illius, ſed ſuum dixiſſet, ſi patrem intelligi voluiſſet. Senſus eſt igitur, Pater, qui filium ſuum quantum poteſt patriæ commodis aufert & auertit, facere nequit, quominus filii patrimonium aduẽtitium, aut caſtrenſe honorum adminiſtrationi, munerũmque functioni obſtringatur.

I N cap. Ad remp. eodem tract. Minores denique nec decuriones creantur: vel creati ſuffragium in curia ferunt. Minutula menda ſenſum huius dicti conuertit. Illa autem particula nec in priore membro poſita, iterationem ſui in poſteriore poſcit. Igitur ita legendum, Nec creati ſuffragium in curia ferũt. Echemythi & auſcultatores. hoc eſt, ex eorum genere ſunt, quos Græci ἀκουστικοὺς & ἐχεμύθους vocant, quaſi auſcultatores & cenſendi immunitatem habentes.

I N cap. vlti. eodem ſub titulo, De muneribus: Nam harum ſpecierum curatores, quos Græci appellãt, creari moris eſt. Lego, quos σιτώνας καὶ ἐλαιωνά-ρους Græci appellãt. Sitonæ. Sitonæ apud Athenienſes curatores erant coemendo frumento condendóque præfecti: qui Latinè frumentatores dicuntur. Frumentatores. οἱ τὸν σῖτον ἀγοράζοντες καὶ ἀποθησαυρίζοντες. erant etiam qui σιτοφύλακας dicebantur, quaſi frumẽti aſſeruandi curam gerentes: vt Demoſthenes ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, de Leucone rege Boſphori loquens: Ab eo (inquit) quotannis frumenti ad milia quadringenta medimnum: id quod ex tabulis & ſcriptura ſitophylacum videre quiuis poteſt. Sitophylaces. καὶ τοῦτ' ἐκ τῶν παρὰ τοῖς σιτοφύλαξιν ἀπογραφῶν ἔστιν ἰδεῖν. Idem munus ab aliis σιτολογία dicitur: & curatores ipſi σιτολόγοι: Latinè frumenti coactores. Diſpenſatores autem ipſi annonæ publicæ σιτομέτραι vocantur. Sitometræ. Hæc munera inſtituta erant in iis ciuitatibus, quæ frumento importato vtebantur, vt Athenis.

Vnde Demosthenes ibidem, πλάσῳ τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων ἡμᾶς ἐπισιτίζεσθαι χρώμεθα. Sic autem σιτῶναι dicuntur, vt ὀψωνῶναι, πλῶναι. Inde σιτωνία in cap. secundo, infrà tract. proximè sequenti, Sextumdecimum ætatis annum agentem ad munus sitoniæ vocari non oportet. id est frumentationis publicæ. In cap. vltimo, infrà, De administratione rerum ad ciuitatem perti. Item rescripserunt Sitonas indemnes esse oportere. Sic enim legendum est, non sicomas. Hæc autem sunt munera, ex quibus publicè debitores fiunt ii quorũ fit mentio in cap. tertio, Cod. De compensationibus. Verum quod paulò superius in hoc capite dicitur, Tyrorum siue equorum productio, id est, vt opinor, quod Græci ἐξέτασιν καὶ σύνταξιν appellant, quasi recensionem & concenturiationem. de quo munere Aristoteles in sexto Politicôn ita inquit, Opus & bello & pace portarum & mœnium curatores esse, & recensionis ciuium descriptionisque in classes. δεῖ γὰρ ἐν εἰρήνῃ καὶ πολέμῳ πυλῶν τε καὶ τειχῶν φυλακῆς ὁμοίως ἐπιμελητὰς εἶναι, καὶ ἐξετάσεως καὶ συντάξεως τῶν πολιτῶν. Hæc autem munera Aristoteles ἀναγκαίας ἀρχὰς appellat συντεταγμένας πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας: ob id scilicet quòd necessariam functionẽ habeant ad res bellicas expediendas cum vsus venit. Equorum productio est hipparchia. Sitonia. Equorum productio.

Sequitur, Item episcopi qui præsunt pani & cæteris venalibus rebus, quæ ciuitatum populis quotidianũ victum vsui iungunt, personalibus muneribus fungũtur. Pro vsui iungũt, suggerũt legendũ puto. Episcopus est qui suũ arbitratũ rerũ habet. Cicero ad Atticũ lib. vii, Ego negocio præsum nõ turbulento. vult enim me Põpeius esse, quem tota hæc Cãpana & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quẽ delectus & negocii summa referatur. Est autẽ ἐπισκοπεῖν idem quod ἐφορᾶν. Xenoph. de copiis regis Persarum, & earũ recẽsione loquẽs, καὶ τοὺς μὲν ἀμφὶ τὴν αὐτοῦ οἴκησιν αὐτὸς ἐφορᾷ, τοὺς δὲ πόῤῥω ἀπῳκηκότας, πιστοὺς πέμπει ἐπισκοπεῖν. Episcopi autẽ & ephori sunt, quibus nõ solum oculis lustrãdi potestas, sed etiã prouidẽtia & cognitio mãdata est: à qua significatione episcopi antistites dicuntur. quod vocabulũ si Latinè trãsferre quis velit, nõ verius speculatorẽ, vt censeo, quàm inspectorẽ vocarit. est enim id verbũ ei rei significãdæ accõmodatum. Cicero, Nos enim augures obnunciationẽ solum habemus: cõsules & reliqui magistratus etiam inspectionẽ. ἐπισκοπήν. Liuius, Placuit mitti legatos in Hispaniã ad res sociorũ inspiciendas: quibus si videretur digna causa, Annibali denũciarent, vt à Saguntinis sociis populi Romani abstineret. Inspicere etiam est rem penitus considerare. Vnde inspicere hominẽ penitus Plinio in epistolis, id est pernoscere: Et inspicere agrũ quem velis mercari, & inspectio. libro primo Cicero ad Varronẽ, Illud enim adhuc prædiũ suũ nõ inspexit. Sic hoc verbo vsus est Gaius Iuriscõs. in cap. Si post inspectũ, De periculo & commodo rei venditæ. & inspector quasi ἐπιγνώμων, nomẽ est artificii, vt sunt ii quibus res inspiciẽdæ mandãtur, & æstimãdæ antequam emantur. Hic autem episcopos significare eos inspectores puto, qui de panificiis & reliquis vænalibus pro potestate cognoscunt. quales sunt apud nos, quos magistros opificiorum vocant, quibus opifices opificia sua vt approbent necesse est instituto municipali, aut in mulctam incidant, nisi (quod plerunque fit) prolato ære se tueantur, vt vtar verbo prisco. His autem verbis quæ sequuntur, Episcopus. Inspectio. Inspicere. Inspectores

Qui annonam ſuſcipit vel exigit vel erogat: ii magiſtratus ſignificãtur, quos ἀπολέκτας & ταμίας σιτολόγους & σιτομέτρας vocant.

Sequitur: Ii quoque qui cuſtodes ædium vel archeotæ. Cuſtodes ædium ſacrarum intelligo, quos Ariſtoteles ναοφύλακας vocat, qui iidem non ſunt cum æditu is, quos νεωκόρους Græci vocant. Archeotæ ἀρχειῶται παρὰ τὸ ἀρχεῖον, ab archiuo, vel archio potius dicti ſunt, de quo antè diximus.

Logographi. Logographi à rationibus publicis conficiendis perſcribendíſque dicti ſunt: quanquam apud oratores hæc dictio aliter accipiatur. Iidem fermè qui tabularii: qui in tabulas publicas referunt, quæ ad rempublicam pertinent.

Xenoparochi. Xenoparochi (vt opinor) iidem ſunt qui parochi: qui peregrinis ſalem & ligna præbebant, inquit Acron. de quibus Horatius in primo Sermonum, Et parochi quæ debẽt ligna ſalémq;. quos Porphyrio copiarios à Latinis vocatos eſſe tradit: qui ſalem & ligna iis præſtabant, qui reipublicæ cauſa peregrè ibant. Sub nomine autem harum ſpecierum omnia hoſpitibus neceſſaria intelligimus, vt idem

Parochus. Acron alibi ſentire videtur libro ſecũdo Sermo. vbi Horatius parochum pro conuiuatore poſuit. -vertere pallor Tum parochi faciem nil ſic metuentis, vt acres Potores. Cicero in priore ſignificatione vſus eſt ad Atticum libro xiii, Ariobarzanis filius Romã venit: vult opinor regnum aliquod à Cæſare emere, omnino cum Seſtius noſter parochis publicis occupauit, quod quidem facilè patior: verũtamẽ inuito eum per literas, vt apud me diuerſetur. Sunt qui parochias inde appellatas cenſeant, quibus ſingulis ſacerdotes ſui deſtinati ſunt: ab exhibitione ſcilicet ſanctifici cruſtuli, id eſt ſacroſancti panificii. Ego verò non parochias primùm, ſed parœcias appellatas eſſe cẽſeo. πάροικοι ſunt accolæ: quare qui fanum aliquod accolunt, parœci dicti ſunt, eiuſdem ſcilicet

Parœcia. fani conſortes: & parœcia accolarum conuẽtus & accolatus, ſacráque vicinia. Nam πάροικοι etiam οἱ πρόσοικοι dicuntur, id eſt vicini: legíque ipſe hoc verbum apud Græcos in ea ſignificatione, niſi falſus ſum opinione. Quòd ſi Latinè loqui magis placet Latinè ſcientibus, curiæ dici poſſunt: vnde curiones olim

Curiales. dicti: & πάροικοι ipſi curiales. Liuius, Inter maiorum rerum curas comitia maximi curionis vetus excitauerunt certamen, Patriciis negantibus, M. Manilii, qui vnus fuit è plebe potens, rationem eſſe habendam: quia nemo ante eum

Curiones. niſi è patribus id ſacerdotium habuiſſet. Curio autem maximus eſt, cuius au-

Curionatus ctoritate curia omnéſque curiones regebantur, inquit Feſtus. Inde curionatus dici debet, quæ vulgò cura dicitur. & ædes ipſæ ſacræ, curiatæ: quæ ſodalitia non habent, ſed quæ curialibus deſtinatæ ſunt, & accolas ſuos vendicant. Iſocrates, Ἀπὸ δὲ Κνίδου μέχρι Σινώπης Ἕλληνες τὴν Ἀσίαν παροικοῦσι. Interdum πάροικοι ἀντὶ τῶν μετοίκων accipiuntur: vt illud ad Hebræos vndecimo, πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν. Fide incola aduenit in terram pollicitationis vt alienam.

Limenarchæ. ſic enim ad verbum verti potuiſſet. Quod ſequitur liminarchæ: limenarchæ legi debet, id eſt portuum præfecti. & limenarchia ipſum munus, quæ e-

Limenophylacia. tiam limenophylacia ab Ariſtotele dicitur. Cæterum quod hic de manſionum curatoribus dicitur, de iis manſionibus intelligẽdum, quæ à Græcis σταθμοὶ dicuntur, & στρατιωτικαὶ καταλύσεις, & καταγώγια τῶν ἀγγελιαφόρων. Erant enim or-

Manſiones. dinata per manſiones, demenſáque militum itinera, eorum qui diploma-

tibus vtebantur & curſu vehiculari,qui curſus publicus appellatur libro duodecimo Codicis. Apud nos hodie celeres curſores curſum publicum non vehiculis, ſed equis conficiunt: qui prout locorum ratio diuerſoriorúmque tulit,ſua habent curricula maiora vel minora: eáque ratione manſiones diſtinguntur:quos poſtas vocamus,vt in Italia curſores appellantur.Nunc cò euaſit licentia & luxus, vt paſſim commeanteis videas multos equis celerum, etiam quibus nullum eſt negocium,niſi animi cauſa:cum interim plærique tẽporis compendium nullum aut certè aſpernandum faciant.Sed tanti dudum eſſe cœpit, nihil more maiorum facere: & pulchrum eſſe cenſetur & ſericatis dignum, viatorium comitatũ vno aut altero die anteuertere. Hic quid agas? Sic viuitur. Hoc in mores receptum eſt.adeo qui eo more vtũtur,cupiunt & in acta referri,vt inquit Satyrographus.Sed ſolenne fatis & Prouidentiæ ſemper fuiſſe hiſtoria teſtatur,hominúmque memoria:pro luxu improbiore Sybariticíſque deliciis,expiamenta poſcere paria atq; conſentanea, aut vltro ſibi ſumere. Immodicam enim fœlicitatem mortalibus ſuperi nunquam nõ fœnerato indulgent. Verùm Plinius libro ſexto, de itinere Indiæ ab Alexandria loquens, A Copto(inquit) camelis itur aquationum ratione manſionibus diſpoſitis.Herodotus in quinto,centum & vndecim manſiones eſſe tradit Sardibus ad regiam Perſarum,quæ Suſa vocabãtur. καταγωγαὶ μὲν νῦν σταθμῶν τοσαῦται εἰσὶν ἐκ Σαρδίων ἐς Σοῦσα ἀναβαίνοντι.Manſionis autem,id eſt ſtathmi ſpatiũ centum & quinquaginta ſtadia facit. Qui autem huiuſcemodi mãſionibus præfecti erant,ἐπίσταθμοι vocabantur:vt apud Iſocratem in Panegyrico,Ἑκατόμνως ὁ τῆς Καρίας ἐπίσταθμος πολὺν ἤδη χρόνον ἀφέστηκε. Sed eo loco Satrapam intelligo. Aliquãdo ἐπίσταθμοι appellantur ii qui ſuper hoſpitia ſunt in comitatu principis, aut legati ducíſve exercitus:& Epiſtathmia hoc munus appellatur. Hodie Mareſchalli hoſpitiorum lingua noſtra vocitantur: qui eorum miniſterio vtuntur quos deſignatores manſionarios Latinè appellare poſſumus, & cretarios deſignatores à creta qua vtuntur.Cicero ad Atticum in grandi illa epiſtola libri decimitertii in fine,Hoſpitium ſiue ἐπισταθμείαν odioſam,mihi duxi non moleſtam.ἐπισταθμείαν cum diphthongo in penultima dixit,quod verbum neceſſitatem hoſpitis recipiendi ſignificat,à verbo ἐπισταθμεύειν,quod diuerſari Latinè dicitur.Plutarchus in Sertorio,τῶν ἐπισταθμειῶν ἀπαλλάξας: cuius rei qui immunitatem beneficio principali conſecuti ſunt, ii ἀστάθμευτοι dicuntur. Hoc autem in loco ſignificari puto inferioris muneris officium , operum reficiendorum curatoris, qui ἐργεπιστάτης dicitur, καὶ τῶν ἔργων ἐπιμελητής. De manſionibus militaribus exemplum eſt apud Lampridium in Alexandro his verbis, Tacebantur ſecreta bellorum: itinerum dies publice proponebantur , ita vt edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet: illa die, illa hora ab Vrbe ſum exiturus : & ſi dii voluerint, in prima manſione manſurus. deinde per ordinem manſiones, deinde ſtatiua, deinde vbi annona eſſet accipienda: & id quidem quouſque ad fines Barbaricos deueniretur. Idem alibi, Milites expeditionis tempore ſic diſpoſuit, vt in manſionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & ſeptem (vt ſolent) dierum, niſi in Barbarico.

Curſus publicus.

Epiſtathmi

Mãſionarii deſignatores.

Camelelates.

IN §. sequenti, Camelasia quoque similiter personale munus est. Lego camelelasia, id est camelorum productio. Est enim καμηλελάτης camelorum agitator & ductor: vt ὁπλελάτης, ἱππελάτης, στρατηλάτης, id est dux exercitus. Huiusmodi munus institutum erat impedimentis exercitus agendis & comportandis in expeditionibus publicis. Camelarii etiam à Græcis καμηλῖται dicuntur, quos Herodotus insidere camelis in acie facit. Camelis enim Armenii inter equites vtebantur, vt legimus apud Herodianum in quarto. Nicostrategi vocabulum corruptum est.

Syndici.

IN §. Defensores, Defensores quoque ciuitatum quos Græci syndicos appellant, & qui ad certam causam agendam vel defendendam eliguntur. & reliqua. Syndici dicuntur aduocati, qui vt patroni ad cõmunẽ causam defendendam mittuntur. Sunt autẽ causidici plures vel oratores ad cõmunis causæ patrocinium missi, vt apud Demosthenẽ in oratione pro Ctesiph. Aristides dicitur esse creatus syndicus ab Atheniensibus, vt cõmuni causæ Græciæ Atheniensium nomine patrocinaretur. & συνδικεῖν verbũ, idem quod συνηγορεῖν: ac si syndicari verbum fingas pro defendere & patrociniũ præstare. Sunt etiã syndici ciuitatum aduocati & defensores iuris publici: quasi in causam publicam communiter incumbentes. Idem Demosthenes πρὸς Λεπτίνην refert lege sancitum Athenis, ne cui iterum syndicũ fieri liceret crearíque à populo: idq; ideo ne syndicia, id est syndici munus ob publicam vtilitatem inuentum, verteretur in quæstum compẽdiúmque priuatum. Hoc nomine vocari possunt, quos hodie Deputatos nostri vocant.

Syndicia.

Sequitur §. Iudicãdi quoque necessitas: qui locus ita à Iurisperitis intelligitur, quasi iudex iudicare cogatur: ex quo ducunt argumentum in tabularios atque syngrapharios, vt id quod suæ functionis est, conficere ipsi cogantur: cũ reuera Arcadius Iurisconsultus hoc significare voluerit, hominẽ politicum ac ciuili more viuentem, vt cætera munera ciuilia: ita iudicandi quoque munus agnoscere obiréque debere, ad ídque cogi posse. id autẽ vt planum faciamus, latius rem hanc totã de iudiciis Romanis explicare conabimur: id quod maiorem vtilitatem latiúsque patentem allaturum est, quàm quantũ est id vnũ quod spectat ad huius loci sententiã percipiendam. Iam primum igitur hoc dictum Iurisconsulti sub titulo De muneribus positum, satis hoc quod dico indicare videtur: deinde Tranquilli locus in Augusto id ipsum plane ostendit, Ad tres (inquit) iudicum decurias quartam addidit ex inferiore censu, quæ ducenariorum vocaretur, iudicarétque de leuioribus summis. Iudices à trigesimo ætatis anno allegit: id est quinquennio maturius quàm solebant. Ac plerisque iudicandi munus detrectantibus vix concessit, vt singulis decuriis per vices vacatio esset. Idem, Splendidum (inquit) virũ Græciæq; prouinciæ principem, verùm Latini sermonis ignarũ, non solum albo iudicum erasit, sed etiã in peregrinitatem redegit. Album iudicum appellat in quo eorum nomina descripta erant, qui earũ erant decuriarũ quæ vno quoque tẽpore iudicabant. ληξιαρχικὸν γραμματεῖον dicitur, & λεύκωμα à Græcis. Vnde illud Plinianũ in præfatione per metaphoram dictũ, Cũ hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Allusit enim ad morem eorũ qui causas acturi in foro aut declamaturi,

Album iudicum.

auditores corrogabant, quasi futuros iudices eloquentiæ aut facundiæ. Graue autẽ detractandúmque fuisse iudicandi munus, ex verbis Ciceronis intelligere licet in Prætura vrbana: Vos (inquit) quod ad vestram famam, existimationem, salutémque cõmunem pertinet, iudices prospicite atque consulite. Splẽdor vester facit vt peccare sine summo reipub. detrimento ac periculo nõ possitis. Non enim potest sperare populus Ro. esse alios in senatu, qui rectè possint iudicare. Vos si non potueritis, necesse est cum de toto ordine desperarit, aliud genus hominũ, atque aliam rationẽ iudiciorum requirat. Hoc si vobis adeò leuius videtur, quòd putatis onus esse graue & incõmodum iudicare: intelligere debetis primũ interesse, vtrũ id onus vosmetipsi reieceritis: an quod probare populo Ro. fidem vestram & religionẽ non potueritis, ideo vobis iudicandi potestas erepta sit. Deinde etiam illud cogitate, quanto periculo venturi simus ad eos iudices, quos propter odium vestri populus Rom. de vobis voluerit iudicare. Homines scitote esse quosdã, quos tantũ odium vestri ordinis teneat, vt hoc palàm iã dictitent, se istum, quẽ sciant esse hominẽ improbissimũ, hoc vno nomine absolui velle, vt ab senatu iudicia per ignominiam turpitudinémq; auferantur. Pro quorũ verborũ intelligentia sciendũ id quod Plutarchus de Gaio Graccho inquit, Leges scilicet eũ tulisse populares aduersus senatus potentiã: inter quas vnã tulit de iudicibus. Nam cũ soli antea senatores iudicarent, ob eámq; causam à plebe timerentur: trecẽtos ex equestri ordine adiecit, quos totidẽ senatoribus miscuit, vt vnà iudicarent. Hæc lex potentiã senatus magna ex parte infregit. Sylla autẽ ex equestri ordine iterum transtulit ad senatũ, cum etiã tribunitiã potestatẽ sustulisset, quæ robur erat & columen populi. At Pompeius postea iudicia ad equestrẽ ordinẽ lege translata in populi gratiã senatui non restituit, cũ tribunitiã potestatẽ populo reddidisset, vt inquit idem Plutarchus in Põpeio, etiamsi in Plutarcho Latinè conuerso aliter locus ille legitur. Cicero in Diuinatione, Populus Ro. tãetsi multis incõmodis difficultatibúsq; affectus est: tamen nihil æque in rep. atque illã veterẽ iudiciorũ vim grauitatémq; requirit. Iudiciorũ desiderio tribunitia potestas efflagitata est: iudiciorũ leuitate ordo alius ad res iudicandas postulatur. Iudicum culpa atq; dedecore etiã censorũ nomen, quod asperius antea videri solebat, id nũc poscitur, ídq; populare ac plausibile factũ est. Quo in loco Asconius eius interpres, quasi ex persona Ciceronis ita inquit, Gracchus legem tulerat, vt equites Romani iudicarent: iudicauerunt per annos xxx. sine infamia: pòst victor Sylla legem tulerat, vt senatorius ordo iudicaret: & iudicauit per annos decem turpiter. nunc Aurel. Cotta legem fert, vt senatores & equites Ro. ac tribuni ærarii simul iudicent. Et hoc est (inquit) quod Cicero dicit aliũ quoq; ordinẽ ad iudicandũ postulari. Cicero pro Milone orationem habuit sequenti tẽpore. nam Diuinationẽ aliásq; in Verrẽ actiones scripsit, cũ ædilitatẽ peteret. Milonẽ autẽ post consulatũ defendit. In ea oratione pro Milone Asconius de M. Saufeio loquens: qui post iudiciũ Milonianũ eadẽ lege Põpeiana accusatus est: Eũ (inquit) cõdemnauerunt senatores decẽ: absoluerũt septẽ. condẽnauerunt equites Ro. nouẽ: absoluerunt septẽ. sed ex Trib. ærariis vndecim absoluerũt, sex condemnauerunt. Idẽ Asconius in enarratione ora-

Iudicandi munus graue & incõmodum.

De legibus iudiciariis.

tionis in Pisonē, Legem(inquit)iudiciariā ante aliquot annos, quibus temporibus Verres accusatus est à Cicerone, tulit Aurelius Cotta prætor: qua communicata sunt iudicia senatui & equitibus Ro. & tribunis ærariis. Rursus deinde Pompeius in consulatu secundo, quo tempore oratio in Pisonem dicta est, promulgauit, vt amplissimo ex censu ex centuriis aliter quàm antea lecti iudices, æque tamen ex illis tribus ordinibus res iudicarent. De hac lege Pōpeia loquens Cicero in Pisonem ita inquit, Ecquid vides? ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? nō æque legetur quisquis voluerit: nec quisquis noluerit non legetur. Idem ad Quintū fratrem de Sexto Cælio, Senatorum cum vrna copiose absoluit, equitum adæquauit, tribuni ærarii condemnauerunt. Ex quo loco patet trium ordinum singulas ac discretas vrnas fuisse, in quas suffragia coniicerentur tabellaria. Vrna est κάλπη & ὑδρία, id est sitella Latinè. In eam autem non tantùm suffragia iudicum, sed & nomina coniiciebātur, cum Prætor iudices sortiretur. Rursus Plinius libro xxxiii. de iudicibus ita inquit, Sed annuli planè medium ordinē tertiúmque plebi & patribus inseruere: ac quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. nec pridem id factum. Diuo Augusto decurias ordinante maior pars iudicum in ferreo annulo fuit: iique non equites, sed iudices vocabantur. equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Equitum quoque nonnisi quatuor decuriæ fuere primò, víxque milia singula in decuriis inuēta sunt, nondū prouinciis ad hoc munus admissis: seruatúmque est ad hodiernū diē, ne quis ex nouis iudicibus in iis iudicaret. Decuriæ quoque ipsæ discretæ pluribus nominibus fuere tribunorum æris & selectorū & iudicum. Præter hæc etiamnū nongenti vocabantur ex omnibus selecti ad custodienda suffragiorū scita in comitiis. Et diuisus hic quoque ordo erat superba vsurpatione nominū, cum alius se nongentum, alius selectū, alius tribunum appellaret. Tyberii demū principatus anno nono in ciuitatē venit equester ordo, annulorúmque auctoritati fama cōstituta est. Plinius his verbis pecunias iudices appellat propter quadringenta sester. qui census erat equestris. Propter quod ipse in præfatione libri xiiii. queribunde ita inquit, Posteris laxitas mundi & rerū amplitudo damno fuit, postquā senator censu legi cœptus, iudex fieri cēsu: magistratū ducémque nil magis exornare quàm census. Postquā cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse, captatio in quæstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidēdo: pessum iere vitæ precia, omnésque à maximo bono liberales dictæ artes in contrariū cecidere, ac seruitute sola profici cœptū. Hactenus ille. Iudicum igitur appellatione equites intelligebantur: licet scrupulosa quadam differentia equites & iudices & selecti discernerentur post illā Augusti condecuriationē: equitésque propriè dicerentur, qui equo publico merebāt. Postea equites omnes dici cœpti sunt, quibus vti annulo aureo liceret: vt senatores dicebantur qui latoclauo vterētur. De selectis iudicibus Seneca lib. iii. de beneficiis, Vbi vero id de quo sola sapientia decernit, in controuersiā incidit: non potest ad hoc sumi iudex ex turba selectorū, quē census in albū & equestris hæreditas misit. Cicero pro Aulo Cluentio, Deinde prætores tantū vrbani, qui iurati debent optimū quēque in

Vrna iudicialis.

Equites & iudices.

Selecti iudices.

Nongenti.

Equites.

Selecti iudices.

selectos iudices referre: nunquã sibi ad eam rem censoriã ignominiã impedimẽto esse oportere duxerũt. Horatius in primo Sermonũ,-&siue iubebat Vt facerẽ quid: habes auctorẽ quo facias hoc, Vnum ex iudicibus selectis obiiciebat. Id est ex equestri ordine. Cicero in Verrẽ, act. iiii, Cæterarum rerũ selecti iudices ex ciuium Ro. conuẽtu proponi solent. Id est equitibus qui illuc conueniunt. Idem alibi, Hic tu recuperatorẽ dabis illum ipsum, quem tu in cohorte tua Cassianum iudicẽ habebas, si qua res maior esset, Papyrium Potumonem hominem seuerũ ex veteri illa equestri disciplina: quæ verba per ironiam dicta sunt. Selecti iudices sunt præcipui, ἐκλεκτοί, vel ad verbum ἀπόλεκτοι. Vnde selectæ sententiæ Ciceroni de Natura deorum κύριαι δόξαι. Inde dii selecti & præcipui diuo Augustino ex Varrone, libro sexto & septimo De ciuitate. De iudiciorum translatione Plinius rursus libro eodem xxxiii, Iudicum autem (inquit) appellatione separari eum ordinem primi omnium instituere Gracchi, discordi popularitate in contumeliam senatus. Mox ea debellata auctoritas nominis vario seditionũ euentu circa publicanos substitit, & aliquandiu tertiæ vires publicani fuere. M. Cicero demum stabiliuit equestre nomen in consulatu suo, ei senatum concilians, ex eo se ordine prouectum esse celebrans, & ei vires peculiari popularitate quærens. Ab eo tẽpore plane hoc tertium corpus in repub. factũ est, cœpítque adiici senatui populóque Romano equester ordo. Qua de causa etiam nunc post populum scribitur, quia nouissime cœptus est adiici. Quod de publicanis dicit Plinius, hoc Cicero pro Plancio declarat his verbis, Adiungam, si vis, id quod huic obesse putas: patrem publicanum. Qui ordo quanto adiumẽto sit in honorem quis nescit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentũ ciuitatis, firmamentum reipub. publicanorum ordine continetur. Ex iis verò quæ diximus de Senatu, non est id intelligendum & sentiendum, quasi senatus in curiam coactus vel controuersias vel crimina iudicaret: sed quòd viri Senatores in decurias distinctas distributi, iudicare cogerentur: vel viri equites in decurias etiam ipsi distributi eo tempore quo iudicia ad eum ordinem translata sunt, iudicandi munere necessario fungerentur, ad ídque Prætoris imperio cogerentur: ita vt singulæ decuriæ iudicum vacationem iudicandi in orbem haberent Augusti instituto. De cognitione autẽ senatus, & an reos iudicauerit, nos in superiore editione copiose diximus. Neque verò vniuersæ decuriæ sigillatim ad iudicandum sedebant: sed ex ea decuria, cuius vices tum erant iudicandi, certus ac constitutus numerus assumebatur sortibus ex vrna ductis, cum res aliqua nata iudicium poscebat: eáque erat Prætoris potestas, qui ob id iudex quæstionis in criminalibus iudiciis vocabatur, vt in superioribus explicatum est. Inde illud Satyrici,-improba quamuis Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam. Prætor enim summam potestatem iudiciorum habebat, præerátque iudicum sortitioni reiectioníque, & rursus subsortitioni in locum reiectorum: ipse pro tribunali sedens, cum interim iudices in subselliis essent: ex quo factum est, vt subsellia pro foro Ro. accipiantur, in quo publica iudicia exercebantur, vt in superiore editione dictum est. Martialis etiam pro iudicibus lib. pri. Sextiliane bibis quantũ subsellia quinque. Ab ea autem consuetudine antiqua sortiendi iudi-

Selectæ sententiæ.

Decuriæ iudicum.

Prætor iudiciis præerat & iudicibus.

ces remanſit apud noſtros vocabulum iudiciale. Iuriſdictionē enim reſortitū vocant,& reſortiri apud curiam dicunt,vel apud aliud forum, eos quibus conſtituta eſt diſceptatio in curia vel alibi: hoc eſt qui huic aut illi iuriſdictioni attributi ſunt antiquitus.

Numerus iudicantiū.

Numerus verò plenus ac legitimus in iudiciis publicis quæſtionibúſque rerum capitalium exercendis & iudicandis, quinque erant & ſeptuaginta viri,vt ex Cicerone in Piſonem intelligendum datur, cū ita inquit, An ergo expectem,dum de te quinquē & ſeptuaginta tabellæ diripiantur? de quo iam omnes mortales omniū generum,ætatum,ordinum, iudicauerunt. In cauſa tamen Miloniana,vt tradit Aſconius, Gn. Domitius,qui quæſtor,id eſt quæſtionis iudex,ſuffragio populi creatus erat: legem quādam iudiciariā exercuit,qua lege cauebatur,vt priuſquám cauſa ageretur,teſtes per triduū audirentur:dicta autē eorum iudices confirmarent quarta die,& vt adeſſe omnes in diē poſterum iuberētur,corámq; accuſatore ac reo,pilæ, in quibus nomina iudicum inſcripta erant,æquarētur. Dein rurſus poſtera die ſortitio iudicū fieret vnius & ſeptuaginta:qui numerus cū ſorte obtigiſſet,ii protinus ſeſſum irent: tum ad dicendum accuſator duas horas,reus tres haberet, eodémq; illo die reus iudicaretur.prius autē quàm ſententiæ ferrētur,quinos ex ſingulis ordinibus accuſator,totidem reus reiiceret: ita vt numerus iudicū relinqueretur qui ſententias ferrent,vnus & quinquaginta. Apud Græcos longe maior erat numerus,& interdū ſupra mille. Reiicere iudices eſt recuſare, vt nunc loquuntur.dicitur à Græcis ἀπολέγειν δικαστὴν. Cicero in Ver.act.pri. Vt primū è prouincia rediit,redēptio eſt huius iudicii facta. ea māſit in cōditione atq; pacto vſq; ad eum finē,dum iudices reiecti ſunt. Poſteaquā reiectio iudicū facta eſt:quòd in ſortitione,iſtius ſpem fortuna populi Ro. & in reiiciendis iudicibus mea diligentia iſtorū impudentiam vicerat: renunciata eſt tota conductio. Idem Aſconius in Diuinationē,moris fuiſſe ſcribit,celebrata iudicū reiectione haberi in officio Prætoris, & in area reponi nomina iudicū ſelectorū:reiectionémq; ideo dictā,

Selecti iudices.

De reiectione & ſubſortitione iudicum.

quia cum multi iudices à Prætore ad conſilium aduocandi eſſent,qui quæſtor erat in publica aliqua cauſa, vt ambitus, repetundarum,maieſtatis: neceſſe erat primū de curia conſcribi ſenatoria: eo ſcilicet tēpore cum ſenatus iudicaret. Deinde in vrnā ſortitò mitti,vt de pluribus neceſſarius numerus confici poſſet. Tertio permitti accuſatori ac reo,vt ex illo numero reiicerent quos putarent ſibi iniquos aut aliqua ratione incōmodos fore. Reiectione autē facta, in eorū locum qui reiecti fuerant,Prætor alios ſubſortiebatur,quoad numerus legitimus impleretur: quæ ſubſortitio dicebatur.Nam prima delectio ſortitio erat:hæc autem ſubſortitio.His peractis iudices in leges iurabant,vt obſtricti religione iudicarent.cum iuraſſent omnes præter Prætorem,nomina eorum libellis(vt ſuprà dictum eſt) cōtinebantur,& vbique habebantur,ne pro ſelectis iudicibus (vt fit in multitudine) aliqui ſuppoſiti corruptíque iudicarent. Hactenus ille. Propterea in ſuperiore loco non pilæ,ſed libelli legendum puto apud eundem. Ipſe in Præturam vrbanam,de Oppianico iudicio loquens,.cuius multa mentio apud Ciceronē pro Cluētio,Putauit(inquit) Verres eodē loco ſupponi potuiſſe iudices qui ſe corrupti abſoluerent, quēadmodum ſuppoſiti erant qui Oppianicū condemna-

rant. Nanque Cursius sodalis eius, iudex quæstionis, subsortiebatur in locum non reiectorũ, quos iste redemerat improbos iudices, quibus ad venales sententias proferendas vltimo die subiectis vteretur. Facile autem pro veris iudicibus improbi supponi poterant, volente hoc iudice quæstionis, & illis patientibus qui iudices erant, quia nisi citati non considebant, & graue onus erat & incõmodum iudicare. Ex antè dictis intelligi clarius verba Ciceronis illa possunt ad Atticum libro primo de iudicio Claudiano, Nam vt reiectio facta est clamoribus maximis, cũ accusator tanquam censor bonus homines nequissimos reiiceret, reus tanquã clemens lanista frugalissimũ quenque secerneret: vt primũ iudices consederunt, valde diffidere boni cœperunt. Non enim vnquam turpior in ludo talario consessus fuit. Maculosi senatores, nudi equites, tribuni non tam ærarii quàm vt appellantur, ærati: pauci tamen boni inerãt, quos reiectione fugare ille non potuerat. AEratos appellat vel obæratos vel nũmatos, & corruptione locupletatos. Et inferius, Ita summo discessu bonorum, pleno foro seruorũ XXV. iudices ita fortes tum fuerũt, vt summo proposito periculo vel perire maluerint, quàm perdere omnia. XXXI. fuerunt quos fames magis quàm fama cõmouerit. Secundũ hæc verba, iudices sex & quinquaginta fuerũt. Ipse ad Q. fratrẽ, de iudicio Gabiniano loquẽs, septuaginta iudices fuisse dicit: à duobus & viginti damnatum Gabinium, ab aliis in gratiam Pompeii absolutũ. Plinius Iunior ad Vrsum scribens, quẽ ipse in senatu defendit repetundarum reum: Actionem (inquit) meam, vt prælia solet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia: supererat sesquihora. Nam cum ex lege accusator sex horas, nouem reus accepisset: ita diuiserat tempora reus inter me & eũ qui dicturus pòst erat, vt ego quinque horis, ille reliquis vteretur. Idem inferius, Successit mihi Lucerius Albinus tam apte, vt orationes nostræ varietatem duarum, contextum vnius habuisse credantur. Respõdit Herennius Pollio instanter & grauiter: deinde Theophanes rursus dixit in noctem, atque etiam illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Titius Homulus & Fronto mirificè. quartum diem probationes occupauerũt. Ex quibus verbis facile est colligere, pluribus actionibus & accusatores & reos vti solitos esse, quas replicationes hodie duplicationésque vocant: nec pluribus modo actionibus, sed pluribus quoque aduocatis & oratoribus. Idem Plinius, Cẽsuit Bebius Macer consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri: Cœpio salua dignitate iudices dandos. vterque recte. Quî fieri potest inquis, cum tam diuersa censuerint? quia scilicet & Macro legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat, & Cœpio eum putaret licere senatui, sicut licet, & mitigare leges & intendere: non sine ratione veniam dedit facto vetito quidem non tamen inusitato. Præualuit sentẽtia Cœpionis. His verbis intelligo senatum noluisse damnare reum lege repetundarum (nondum enim iudicia publica extra ordinem exercebantur) sed iudices dedisse, qui reum non ex formula legis repet. iudicarent, sed extra ordinem pro arbitrio in eum animaduerterent. Asconius in eandem Præturam enarrãs illa verba, Vt cum horis nostris nos essemus vsi, tu binis ludis interpositis quadragesimo pòst die responderes, Suas horas ait XX. dies Cicero-

Legitimi dies.

nem intellexiſſe,qui accuſatori legitimi erant ad accuſandum,& totidem defenſori ad reſpondendum. Græci etiam non libera ſpatia ad agendum oratoribus, ſed ad aquæ ſtillicidium dabant, clepſydras appellantes: vt nunc horarum ſpatia non horoſcopis tantum,ſed etiam vaſculis arenariis diſtinguimus in medio ſtrigoſis ac pertuſis: in quibus arena ad pollinariam exilitatem ſuccreta,vaſculi conuerſionibus vltro citróque commeando, horas metitur. Cicero libro tertio de Oratore, de Pericle loquens, At hunc non clamator aliquis ad clepſydrā latrare docuerat: ſed vt accepimus,Clazomenius ille Anaxagoras,vir ſummus in maximarum rerum ſcientia.Idem Plinius de accuſatione Priſci & Martiani in ſenatu loquens, Dixi horis pene quinq;:nam clepſydris,quas ſpatioſiſſimas acceperam,ſunt additæ quatuor. Reſpondit mihi pro Martio Cl. Marcellinus. Miſſus deinde ſenatus & reuocatus in poſterū. neque enim inchoari poterat actio niſi vt noctis interuentu ſcinderetur. Et inferius, Itáque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipſum pulchrum & antiquum: ſenatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. deinde ſubdit decretum ſenatus. Ex quo loco liquet reum peractum damnatúmque Priſcum: de quo antè dixerat, exceſſiſſe eum immanitate & ſæuitia, crimina quibus dari iudices poſſent, cum ipſe ob homines innocentes damnandos interficiendóſque pecunias accepiſſet: eámque cauſam fuiſſe quamobrem ſenatus vltra repetundarum legem quæſtionem de eo habuiſſet, qui ſenatus vt legum pœnas remittere,ſic etiam poterat intendere. Atque ita Romani Græcorum more ad clepſydrā orabāt.Qui mos(vt opinor)inualuit Ciceronis ætate:quanquam in cauſa Rabyrii in ſemihoræ circulum ab Labieno accuſatore coactum ſe eſſe Cicero ipſe conqueritur. Neque verò ſemper ad clepſydram dicere iubebantur, ſed ſæpe liberæ actiones erant: vt ex Plinio oſtenditur libro ſexto epiſtol. Iam illa periucunda vnà dicentibus,quòd Regulus libera tempora petebat, quòd audituros corrogabat: quid denique iucundius,quàm ſub alterius inuidia,quandiu velis,& in alieno auditorio,quaſi deprehenſum commode dicere? His enim verbis ſignificat eum qui libera dicēdi ſpatia petebat,itidem aduerſario concedere:ita vt is qui reſpondebat,poſſet vel longiorem vel breuiorem orationem habere citra inuidiæ aut pudoris periculum,cum ex tempore reſpondere videretur,palámque ea corona quam ipſe Regulus inuitauerat. Et rurſus,Nam poſtquam obiit Regulus,illa increbruit & inualuit conſuetudo,binas vel ſingulas clepſydras interdum & dimidias dandi & petendi. nam qui dicunt, egiſſe malunt quàm agere: & qui audiunt,finiri quàm iudicare.Et rurſus, An nos ſapientiores maioribus noſtris? nos legibus ipſis iuſtiores? quæ tot horas,tot dies,tot comperendinationes largiuntur? nos paucioribus clepſydris præcipitamus cauſas,quæ diebus explicari ſolebant. Quāta autē clepſydræ menſura fuerit,mihi non conſtat. Et illud ipſius Plinii de xii.clepſydris,varie in exemplaribus legitur:nec horæ illæ (vt opinor) æquinoctiales fuerunt,quales nunc obſeruamus,ſed temporales erāt atque vulgares.hoc Græci πρὸς ὕδωρ μεμετρημένον λέγειν dicunt. vnde illud Demoſthenicū: ἀναστὰς ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι εἰπάτω,dicat(inquit)vel ad clepſydram meam. Apparitor autem,qui aquam infundebat & huic miniſterio præfectus erat, ἐφύδωρ

Iudiciū in ſenatu factū

Ad clepſydram orare

Interdum libera dicendi tempora dabantur.

Plures clepſydræ dabantur actoribus cauſarum.

appellabatur. & prouerbium inde natum, ὑπὲρ τὸ ὕδωρ ἐκχεόμενον ἀπιών. Supra cle psydram dicere, & præter aquam, & aquam perdere apud Quintilianũ in xi. aliáq; non pauca. Ad iudiciorũ etiam Romanorũ morem intelligendum, vnde copia magna latinarũ locutionum exiſtit, ea quoq; pertinent, quæ nos pridem de ampliatione & comperendinatione diximus, aliíſque forenſibus vocabulis: quæ hic repetenda nequaquã aut perſtringenda duximus. De centumuiralibus etiã cauſis conſeſſúque centumuirali ſatis explicatum eſt, quẽ idem Prætor in quatuor haſtas cogebat. Dictum verò Iuriſconſulti hoc in loco de decuriis iudicũ intelligendum cenſeo: hoc ſenſu, vt equites Ro. vel ſenatores aliíque in decurias diſtributi, quorum ſcilicet nomina in albo decuriarũ ſcripta, ad ærariúmque delata erant: parere Prætori conſilium cogenti ad iudiciũ publicum exercendum aſtringeretur. Inde illud Plinianũ libro quarto epiſt. Eia tu(inquit) cũ proximè res agentur, quoquo modo ad iudicãdum veni. nihil eſt quòd in dextram aurẽ fiducia mei dormias: non impune ceſſatur. Ecce Licinius Nepos Prætor acer & fortis, mulctam etiã dixit ſenatori. egit ille in ſenatu cauſam ſuam: egit autem ſic vt deprecaretur. remiſſa eſt mulcta: ſed timuit, ſed rogauit, ſed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam ſeueri. Falleris: nam vel inſtituere vel reducere huiuſmodi exemplum nõ niſi ſeueri poſſunt: inſtitutũ reductúmve exercere vel leuiſſimi poſſunt. Idem ad Traianum, Cũ citarem iudices domine conuentum inchoaturus, Flauius Archippus vacationẽ petere cœpit vt philoſophus. Fuerunt qui dicerent non liberandum eum iudicandi neceſſitate, ſed omnino tollendum de iudicum numero. Hæc Plinius ad Traianũ ſcripſit cum eſſet in Aſia. Cicero in quinta Philip. legem iudiciariam ab Antonio latam irridens, tertiámq; iudicum decuriam ex aleatoribus & Græcis exulibus conſcriptã: Sunt item(inquit) lecti iudices, qui fortaſſe excuſabũtur. habent enim legitimam excuſationẽ: exilii cauſa ſolum vertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. Qui autẽ iudex de controuerſia aliqua cognouiſſet, is ſententiã ferre cogebatur, niſi iuraret de cauſa ſibi non liquere. cuius rei exemplum eſt apud Gelliũ lib. xiii. quod nos alibi adnotauimus, cũ de die diffundendo ſcriberemus. Eodem etiam pertinet id, quod Cicero in oratione pro Rabyrio dixit, equeſtrem ordinẽ illo capite legis repetundarũ non teneri, ſi quis ob rem iudicandam pecuniã accepiſſet: ſed ſenatores tãtum teneri. eámque eius differentiæ cauſam eſſe affirmat, quòd poſt iudicia ab Senatu ad equites tranſlata, ſenatores iudicandi neceſſitate non obſtringerentur, equites aſtringerentur. cuius orationis locũ tranſcribere quoniã longum eſſet: duos tantum verſus citabimus: Tu tamen es iudex, vt ego ſenator, ita eſt: ſed tu iſtud petiſti: ego hoc cogor. quare aut iudici mihi eſſe nõ liceat. aut legem lege ſenatoria non timere. Apud Athenienſes etiã hoc munus iudicandi neceſſariũ fuiſſe vt militandi, ex Demoſthene intelligimus in tertio Olynthiacôn, ὅλως δ' οὔτ' ἀφελὼν οὔτε προσθεὶς πλὴν μικρῶν, τὴν ἀταξίαν ἀνελὼν, εἰς τάξιν ἤγαγον τὴν πόλιν τὴν αὐτὴν, τοῦ λαβεῖν, τοῦ στρατεύεσθαι, τοῦ δικάζειν, τοῦ ποιεῖν τοῦθ' ὅ, τι καθ' ἡλικίαν ἕκαστος ἔχει. Ad ſummã nec addens nec demens præter pauca, immunitatis tantũ licentia ſublata, in eundem ordinem ciuitatẽ redegi: æqua vt conditione capiant, militẽt, iudicẽt: id denique faciãt quod quiſque per ætatẽ facere poteſt. Iudicantes autẽ iu

Aquam perdere.

Iudicãdi neceſſitas inter munera perſonalia habebatur.

Sportulæ iudiciales. dicandi mercedem τὸ δικαστικὸν accipiebāt,hoc est sportulas iudiciales,quod Aristophanes τριώβολον appellat. Sicque in prouinciis factitabatur,quæ Romano imperio regebantur,vt ex ea epistola Plinii ad Traianū ostenditur:omniáque ad iudicia publica priuatáque pertinētia,in prouinciis ad Romanæ vrbis exēplum ordinata sunt tandem,vt ex Cornelio Tacito nouimus: qui lib. xii.ita scribit,de Claudio principe loquens, Eodem anno sæpius audita vox Principis:parem vim rerū habendā à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset,ac ne fortuito prolapsus videretur, senatus quoq; consulto cautum plenius quàm antea & vberius.Nam diuus Augustus apud equestres,qui AEgypto præsiderent,lege agi,decretáque eorū perinde haberi iusserat,acsi Romani magistratus cōstituissent.Mox alias per prouincias & in Vrbe plæraque cōcessa sunt,quæ olim à Prætoribus noscebantur.Claudius omne ius tradidit,de quo toties seditione aut armis certatum, cū Semproniis rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur,aut rursum Seruiliæ leges senatui iudicia redderent, Mariúsque & Sylla olim de eo vel præcipue bellarent. Per Sempronias rogationes leges Gracchi significat:de quibus antè diximus. Non est autem intelligendum quòd omnes qui equites erant Roma. iudicarent:sed ii demū qui ex equestri ordine condecuriabantur.nam quatuor decuriis iudicum quintam Caius princeps addidit. Quum vero etiam tum grauate equites iudicarent,sextámque adiici decuriā à Galba precarentur:non modo Galba negauit,sed etiam concessum à Claudio beneficium,ne hyeme initióque anni ad iudicandum euocarentur,eripuit.Propterea sub Augusto,cum decuriæ vix essent millenariæ,per paucitatem equitum Ro.equester ordo sub Tyberio ius annulorum aureorū obtinuit constituto censu quadringētorum milium:de quo in libro de Asse diximus. Vnde factū est vt in eum ordinem certatim transiretur:&(vt Plinii verbis vtamur)gregatim id insigne appeti cœptum.Propter quod Caius princeps quintam decuriam adiecit:tantúmq; natum est fastus,vt quæ sub diuo Augusto impleri non potuerant decuriæ,non caperent postea eum ordinem. Cæterū animaduertēdi in facinorosos ea erat ratio,vt primū ad triumuiros capitales crimina deferrentur:hi vt ad Prætorē delata referrent: Prætor iudicium confessúmque cogeret,iudicésque in consilium mitteret:Triumuiri capitales rursus decretū consilii exequerentur. Valerius libro v, Tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso custode ad triumuirum,à triumuiro ad Prætorem,à Prætore ad consiliū iudicum perlata. Idē alibi,Sanguinis ingenui mulierem Prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam,triumuiro in carcere necādam tradidit. Alibi, Vt suspectus(inquit)in parricidio,& ob id latens per triumuirum cōquireretur. Liuius, Triūuiris capitalibus mandatū vt vigilias disponerent per vrbē. Cicero pro Cluentio,Liberti Asinii in Auilium inuadunt, & hominem ante pedes Quinti Manilii,qui tum erat triumuir,constituunt. Atque ille continuo nullo teste,nullo iudice,trecentis maleficii conscientia perterritus, omnia vt paulo antè dicta sunt,exponit:Asiniúmque à se interfectum fatetur. Pomponius in cap.altero, De origine iuris,ait eos fuisse constitutos, vt cum animaduerti in aliquē oporteret, interuentu eorum fieret. His similes erant Athenis vndecim nu-

Quinque iudicum decuriæ.

Ratio animaduertēdi olim in flagitiosos homines.

Triumuiri capitales.

Vndecimuiri Athenis.

mero viri, quos νομοφύλακας vocabant: alii ipſi νομοφύλακες ab iis de quibus in priore editione diſſeruimus. quorum vndecimuirorum Ariſtoteles in ſexto Politicôn meminit, vt cuſtodiis præfectorũ: ſimiléque erat Romæ triumuiris permitti, vt Athenis vndecimuiris. Xenophon in pri. τῶν ἑλληνικῶν, οἳ δὲ δόξαιεν ἀδικεῖν, θανάτῳ ζημιῶσαι, καὶ τοῖς ἕνδεκα παραδοῦναι. Et apud Demoſthenem κατὰ τιμοκράτους. Eò autem tẽporis lapſu vſus proceſſit, vt prouinciarũ præſides, quos ἐπάρχους Græci vocant, iudices appellati ſint. Lampridius in Alexandro, Iudices cũ promoueret, exemplo veterũ, vt & Cicero docet, argento & neceſſariis inſtruebat: ita vt præſides prouinciarum acciperent argenti pondo vicena, phialas ſenas, mulos equóſque binos, veſtes forenſes binas, domeſticas ſingulas, aureos centenos, coquos ſingulos. Sic accipitur iudex in.l. Quiſquis, Si certũ petatur, Cod. & in titulo, De curſu publico, & aliis quibuſdam in locis. Erant etiã dies certi iudiciales, id eſt χρήσιμοι: quorum meminit Capitolinus in M. Philoſopho his verbis, Faſtis dies iudiciarios addidit, ita vt ducentos triginta dies annuos rebus agendis litibúſque diſceptandis conſtitueret. Deos autem iudiciorũ præſides Caſtorem & Pollucem antiqui in foro conſtituebant. Quare Cicero in fine Verrinarum deos inuocans, Vóſque (inquit) omnium rerum forenſium, cõſiliorum maximorum, legum iudiciorúmque arbitri & teſtes, celeberrimo in loco prætorii locati Pollux & Caſtor: cæteros item deos deáſque omnes imploro atque obteſtor. & reliqua. Ex ipſo autem in oratione pro Cluentio, cõiicimus ſententias interdum à iudicibus palàm ferri ſolitas eſſe, vt hodie fit, duntaxat ſi vel actor vel reus hoc poſtulaſſet. quorum iudicum vt nomen primum cuiuſque ex vrna exierat, ita is primus ſententiam rogabatur. Conſurgunt (inquit ille) iudices in conſilium: cum ſentẽtias Oppianicus (quæ tum erat poteſtas) palàm ferri velle dixiſſet, vt Stalenus ſcire poſſet, quid cuiq; deberetur. varia iudicũ genera: nummarii pauci, ſed omnes irati: vt qui accipere in campo cõſueuerunt, iis candidatis quorum nũmos ſuppreſſos eſſe putant, inimiciſſimi eſſe ſolent. Sic eiuſmodi iudices infeſti tum reo venerant: cæteri nocentiſſimum eſſe arbitrabantur: ſed expectabant ſententias eorũ quos corruptos putabant, vt ex iis conſtituerẽt, à quo iudicium corruptum videretur. Ecce tibi eiuſmodi ſortitio, vt in primis Bulbo & Staleno & Guttæ eſſet iudicandum. Summa omniũ expectatio, quidnam ſententiæ ferrent leues ac nũmarii iudices: atque illi omnes ſine vlla dubitatione condemnant. Hactenus Cicero. Cuius verba vt intelligantur, ſcire oportet Oppianicum fuiſſe reum: Stalenum autem vnum ex iudicibus fuiſſe, qui iudices ipſe aut magnam eorum partem corrũpendos redemerat. Sequitur in eodem loco Ciceronis, Hic tum iniectus eſt hominibus ſcrupulus & quædam dubitatio, quidnam eſſet actum. deinde homines ſapientes ex vetere illa iudiciorum diſciplina, qui neque abſoluere hominem nocentiſſimum poſſent, neque eũ de quo eſſet orta ſuſpicio pecunia oppugnatum, re illa incognita primo condemnare vellent, non liquere dixerunt. Ex quo loco id oſtenditur quod alibi diximus, eos qui condemnare nollent, hoc modo defungi poſſe iudicandi neceſſitate. Quòd vero plærunq; tabellæ clàm coniicerentur, ex eadem oratione patet: Itum eſt (inquit) in conſilium: omnibus ſententiis præter vnam quam ſuã Stalenus eſ-

Iudices.

Dies iudiciales.

Dii iudiciorũ præſides.

Sẽtẽtiæ interdũ palã ferebantur.

Non liquere de cauſa interdũ dicebant.

ſe dicebat, Scamander prima actione condemnatus eſt. Illud verò memorabile, quod in ſententiis ferendis non reum crimen admiſiſſe pronunciabant, ſed admiſiſſe videri. Id quod à Cicerone ſignificatur in Verrem actione ſexta: quo in loco Verri obiicit, quòd fugitiuos bellum molientes in Italia comprehenſos, de conſiliíq; ſentẽtia damnatos, ipſe pòſt pœnæ exemerit: O præclarum (inquit) Imperatorem. comprehendi iuſſit: quis non pertimeſcat? cauſam dicere dominos: quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe videri pronũciauit: ortam videtur flammam paucorum dolore ac morte reſtinxiſſe. quid deinde ſequitur? verbera atque ignes: & ad metum cæterorum, cruciatus & crux. hiſce omnibus ſunt liberati. Sic Plinius libro xiiii, Gn. Domitius iudex pronunciauit mulierem videri plus vini bibiſſe quàm valetudinis cauſa, viro inſciente: ac dote mulctauit. Cuius rei exẽplum eſt in cap. pri. ſuprà, Ad Turpil. Quæri (inquit Marcellus) poſſit: ſi ita fuerit interlocutus, Lucius Titius temere videtur accuſaſſe: an calumniatorẽ pronunciaſſe videatur. Idque non in iudicando modo priſci, ſed teſtificãdo etiam obſeruabant. Cuius inſtituti originem ex Academicorum opinione emanaſſe, Cicero docere videtur circa finem Academicarum quæſtionum, de Academicis enim loquens, qui ſcientiam ex catalepſi ortam è rebus humanis tollebant, ita inquit, Quam rationem maiorum etiam comprobat diligentia: qui primum iurare ex ſui animi ſententia quenque voluerunt: deinde teneri ſi ſciens falleret, quòd inſcientia multa verſaretur in vita. Tum qui teſtimonium diceret, vt arbitrari ſe diceret etiam quod ipſe vidiſſet: quǽque iurati iudices cognouiſſent, ea non vt eſſe facta, ſed vt videri, pronunciarent. Ex eo more eſt illud Vlpiani tract. De iure fiſci, Cum quidam capitis reus emancipaſſet filium, vt hæreditatem adiret: reſcriptum eſt non videri in fraudem fiſci factum, quod acquiſitum non eſt. Poſtremo quod de decuriis iudicum, déque iudicandi neceſſitate dictum eſt, ita intelligẽdum arbitror, vt tam rerum priuatarum iudices in decuriis quàm publicarum eſſent. Etenim Tranquillus in loco ſuperius citato, Ad tres iudicum decurias (inquit) quartam addidit, quæ ducenariorum vocaretur, iudicarétque de leuioribus ſummis. quam appellationem non à cauſarum æſtimatione, ſed à cenſu potius ortam eſſe opinor: vt fuerint ducenarii iudices, qui dimidium cenſus equeſtris poſſidebant: licet procurator ducenarius apud Cyprianum de Martiale aliter accipi videatur. Gellius etiam cauſarum priuatarum meminit his verbis libro decimotertio, Quo primum tempore à Prætoribus lectus in iudices ſum, vt iudicia quæ appellantur priuata ſuſciperem: libros vtriuſq; linguæ de officio iudicis ſcriptos conquiſiui. Et rurſus Tranquillus in Claudio, Iis qui apud priuatos iudices plus petẽdo formula excidiſſent, reſtituit actiones. His addendũ exiſtimaui, quod haud ſcio an perpaucis animaduerſum ſit: nos autẽ antea ſtrictim adnotauimus, quòd cũ in iure dicunt oratores, apud Prætorẽ intelligere debemus. vt apud Ciceronẽ lib. pri. de Oratore, Nam volitare in foro, hærere in iure ac Prætorũ tribunalibus, iudicia priuata magnarũ rerũ obire, in quibus ſæpe non de facto, ſed de iure certetur: iactare ſe in cauſis centumuiralibus, inſignis eſt impudentiæ. Vnde locus ille Ciceronis in ſecundo Rhetoricorum clarioris erit intellectus: de tranſlatio-

Videri crimen admiſſum pronũciabãt, quaſi cõiectura vtentes.

Ducenarii iudices.

In iure.

nibus enim loquens, quas Iurisconsulti exceptiones & præscriptiones vocant, ita inquit, Atque in nostra quidem cōsuetudine multis de causis fit, vt rarius incidant translationes. nam & Prætoriis exceptionibus multæ excludūtur actiones, & ita ius ciuile habemus constitutum, vt causa cadat is, qui non quēadmodum oportet, egerit. Quare in iure plerunque versantur. ibi enim & exceptiones postulantur, & certo quodam modo agendi potestas datur: & omnis conceptio priuatorum iudiciorum constituitur. Quæ autem in ipsis iudiciis rarius incidunt, eiusmodi sunt, vt per se minus firmitudinis habeāt. Quibus verbis significat constitutionem causæ translatiuam (quam finem tū declinatorium, tum non procedendi hodie pragmatici iudicésque vocitant) raro in iudiciis Romanis incidere & agitari solitam: propterea quòd & petitiones & exceptiones à Prætore ante iudicia ipsa constituebantur, & quodam velut præscripto formulam suam accipiebant: vnde fiebat, vt sicut agendi formulam actor, ita præscribendi & excipiendi defensor apud tribunal impetrandam haberet: si quidem eiusmodi esset causa nata quæ exceptionem admitteret. Iudiciorum autem appellatione recuperatoriam iurisdictionem Cicero intelligi voluit. Prætor enim post constitutum iudiciū recuperatores dabat: quibus iurisdictionem mandabat priuatarum causarum, qui delegati iudices postea appellati cœpti sunt à recētioribus. delegatæ enim iurisdictionis vocabulo Papinianus vsus est in tractatu, De officio eius, cui mandata est iurisdictio. Recuperatorii iudicii exēplum est apud Ciceronē in oratione pro Cecinna, quam orationem ipse apud recuperatores perorauit: sponsione facta interdicto Vndeui. SI autem & NI particulis Prætores vtebantur in conceptionibus iudicii recuperatorii, vt apud Ciceronem in Frumenta. Iudicium erat, Si pateret iugera eiusmodi fundi esse plura, quàm colonus esset professus, tum Xenon dānaretur. Xenon recuperatores de cohorte latronum sibi parari videbat: tamē iudicium accepturum se esse dicebat. Et in Diuinatione, Vocari ad se Agonidem iubet: iudiciū dat statim si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse: iudicaut recuperatores id quod necesse erat: neque enim erat dubiū cuiquā quin illa dixisset, Iste in possessionem bonorū mulieris mittit: ipsam Veneris in seruitutē adiudicat. Ex quibus verbis satis liquet, quo modo Prætores & quatenus iurisdictionē mandare soliti sint. Et pro Cecinna, At hoc quidam iā vetus est, & maiorū exemplo vsitatū, vt cū ad vim faciendam veniretur, si quos armatos, quāuis procul cōspexissent vt statim testificati discederēt: optimè spōsionē facere possent, ni aduersus edictū Prætoris vis facta esset. Constitutionis verò Prætoriæ quod quidē ad formulas actionū & interdictorū pertinet, multa sunt in libris Pandectarū vestigia: vt in tractatu, Vti possidetis, De cloacis hoc interdictum non dabo: neq; pluris quàm quanti ea res erit, intra annum quo primū experiundi potestas fuerit, agere permittā. De exceptionibus cō stituendis est locus in secundo Rhetoric. Agit is cui manus præcisa est iniuriarum: postulat is qui cū agitur à Prætore exceptionē: extra quam si in reum capitis præiudiciū fiat: hic is qui agit, iudiciū purū postulat: is qui cum agitur, exceptionē addi ait oportere. Quæstio est, excipiendū sit an nō. ratio: nō enim oportet in recuperatorio iudicio eius maleficii, de quo inter sicarios quæritur,

In iudiciō. *Recuperatoria iudicia.* *De exceptionibus.*

præiudicium fieri. Hactenus ille. Recuperatoribus similes erant apud Græcos qui δικασταὶ vocabantur: non αἱρετοί, sed κληρωτοί. hodie huiuscemodi iudiciorū constitutiones principalibus rescriptis fiunt, à nostróque collegio postulantur, duntaxat nisi cancellarius adsit, cuius earum rerū summa est cognitio. Iudicia igitur Cicero in loco superius prolato priuata & recuperatoria intelligi voluit. vt in primo de Oratore, Alterum est quod remoto foro, concione, iudiciis, senatu, statuisti oratorem in omni genere sermonis & humanitatis esse perfectū. hoc loco iudicia publica intelligimus. pro quo paulò superius subsellia dixerat: Ne semper forum, subsellia, rostra, curiámque meditere. Forum hic priuata iudicia intelligo: acsi dixisset, iudicia priuata publicáque, conciones & sententias in senatu dicendas. Plinius in epistolis, Vt mihi Attilius noster expresse dixisse videatur: sic in foro pueros à centumuiralibus causis auspicari, vt ab Homero in scholis. Fori tamen appellatione, interdum subsellia intelliguntur: hoc est iudicia publica quæ in foro Romano exercebantur sub diuo, vt videtur ex Fabio lib. x. his verbis, Quod accidisse Portio Latroni traditur, vt cum ei summam in scholis opinionem obtinenti, causa in foro esset oranda: impēse petierit, vti subsellia in Basilicam transferrētur: ita illi cœlum nouum fuit, vt omnis eius eloquentia contineri ac parietibus videretur. Sic apud Athenienses ἡλιαία vocabatur μέγιστον δικαστήριον, ex eo quòd subdialis esset cōsessus, διὰ τὸ ἐν ὑπαίθρῳ τῷ ἡλίῳ καθίζεσθαι τοὺς δικαστάς. Iudicum autem merces erat, τριώβολον siue ἡμιδράχμιον duo sestertii Romani, quæ pecunia è publico dabatur. Aristophanes ἱππεῦσιν, ὦ γέροντες ἡλιασταὶ φράτορες τριωβόλου, οὓς ἐγὼ βόσκω κεκραγώς. & plenius ἐν σφηξίν: summa enim vectigalium & tributorum collecta ad duo milia talentorum, ita subdit, ἀπὸ τούτων νῦν μισθὸν κατάθες τοῖσι δικασταῖς ἓξ χιλιάσιν. & sex milibus centum & quinquaginta talenta attribuit. Vt autem τὸ δικαστικὸν dabatur τοῖς ἡλιασταῖς, & iudicātibus τὸ τριώβολον: sic τὸ συνηγορικὸν patronis, & causidicis ἡ δραχμὴ stipendium diurnum, qui decem erant sorte lecti, & erat annuus magistratus. Aristophanes ἐν σφηξὶν de iudicibus loquens, ὡς ὅστις ἂν ὑμῶν ὕστερος ἔλθῃ τοῦ σημείου, τὸ τριώβολον οὐ κομιεῖται, αὐτὸς δὲ φέρει τὸ συνηγορικὸν δραχμήν, κἂν ὕστερος ἔλθῃ. His addam, quòd vt Romæ Prætor iudiciis centumuiralibus & publicis præerat: sic Athenis Thesmothetæ τῆς ἡλιαίας, quod magnū erat δικαστήριον, & iudices è sua quisque tribu sortiebantur, & ita in eos imperiū habebant, vt etiā eiicere è cōsessu possent si ad horā nō affuissent. Aristophanes, καὶ ἔγρῃ μεσημβρινὸς, οὐδείς σ' ἀποκλείσει θεσμοθέτης τῇ κιγκλίδι. Idē alibi, ὦ ἐς θύρασιν ἡλιαστὴς ἀΐττω. ὡς οὐκ ἂν λείπωσιν ἐκ ἀφρεύσεμεν. Morem autem Atheniensium in exercendis iudiciis publicis Cicero in primo de Orat. refert, de damnatione Socratis loquens, quod quidem ad sententiam ferendam in reos iam conuictos pertinet. Moris enim fuisse vt reus ipse rogaretur, quam pœnæ æstimationem meruisse se cōfiteretur, nisi res plane capitalis esset, cuius quæstio exerceretur.

Forum. Subsellia. Thesmothetæ.

Agonothetes. Sequitur in eodem cap. Mastigophori quoque, qui anothetas in certaminibus comitātur. Legēdum Agonotheras. Sunt autē ἀγωνοθέται οἱ τοὺς ἀγῶνας διατιθέμενοι, vt inquit Eustarhius, certaminū præsides atque moderatores. Spartianus in Hadri. Multa in Atheniēses contulit, & pro agonotheta resedit: & verbū ἀγωνοθετῶ, Demosthenes in Philip. iii. Et Thucydides αἴτιοι δ' ὑμεῖς κακῶς ἀγω-

νοθέτης. & munus ipſum agonotheſia dicitur. Dicũtur & athlothetæ: vt alibi diximus. Decemuiri erant ſacrorum certaminum præſides, ſinguli ſingulis è tribubus. Horum ergo lictores erant maſtigophori, id eſt flagriferi, ad ſummouendam turbam & cohibendas ſeditiones. Athlothetes. Maſtigophoros.

IN § ſequẽti, Elemphoria & oſpitatura apud Alexandrinos. Lego elæemporia, id eſt olei publicè coemendi cura, vt ſuprà dictũ eſt: & oſprionia. ὀσπριῶναι enim ſic dicuntur, vt ὀπωρῶναι, σιτῶναι. Oſprionæ ſunt qui comparandis leguminibus creati ſunt, & oſprionia munus ipſum: nihil enim aliud congruentius huic loco in mentem mihi venit. Quod autẽ inferius ſequitur, Veluti agminales equi: ego παγμαλικοὺς intelligo, qui agmen exercitus ſequũtur ad cõuehenda impedimenta. nam agminales τοὺς ἀγελαίους intelligere hic non congruit. Quod ſequitur inferius, Mixta munera decaproticos decaprotiæ: ex antiquorum obſeruatione ita eſſe legendum tãdem animaduerti, Decaprotiæ, icoſaprotiæ, vel Græcè δεκαπρωτείας, εἰκοσαπρωτείας. Et inferius, Nam decaproticos à protis tributa exigentes, legendum, Nam decaproti & icoſaproti, id eſt decemprimi & vigintiprimi. Hi decemprimi vocantur in titulo De domeſt. & protect. vt pentaproti quinqueprimi in cap. ii. De priuilegiis eorum, qui in ſacro pal. mili. Decaprotia igitur eſt decemprimatus. Sunt autem verba municipalia. Cicero pro Roſcio, Itáque decurionum decretum ſtatim fit, vt decẽprimi proficiſcantur ad L. Syllam: doceántque eum, qui vir Sex. Roſcius fuerit. Idem, Venit in decemprimis legatus in caſtra Capito. Et in Ver. Magiſtratus & quinqueprimi accitu iſtius euocantur. Eodem modo icoſaprotia vigintiuiratus dicitur. Fortaſſe autem qui à nobis xii. Pares Franciæ nunc dicũtur: Duodecimprimi ab initio vocati ſunt. vtcũque ſit, duodecimprimatus vt decemuiratus & alia, non abſurde diceretur, etiãſi Patriciatus appellatio ad verbum patrium alludere videtur, vt alibi diximus. Enimuero quando munerũ publicorum diuiſio, quaſi per ſyluam ab Arcadio tractata mihi eſſe videtur, ſi quis poſt eum ab Ariſtotele huius tractatus rationem mutuari nõ grauetur, atque in ſummam redigere: expeditior erit explicatio, & doctrinæ propior. Is igitur τῶν ἀρχῶν, id eſt magiſtratuum officiorúmve municipalium duo genera ſumma facit: vnum neceſſarium, ſine quo ciuitas conſiſtere non poteſt, oppidúmque habitari: alterum ſine quo decore habitari. quod genus ipſe πρὸς εὐταξίαν καὶ κόσμον appellat, quaſi ad ordines cõmode diſtinguendos moréſq; cõponendos inuentum. Prius illud genus circa res diuinas bellicáſq; verſatur: circa vectigalia impendiáq; publica: circa forum & vrbẽ, portus & regionẽ vniuerſam: circa iudicia, commercia, profeſſiones, exactiones, cuſtodias, ratiocinationes, receſſiones: deniq; circa rationes referendas ab iis qui procurationes & magiſtratus geſſerũt: & poſtremo circa id quod in cõmune cõſulit, quæ Curia vocatur. At inter ea munera quæ maximè neceſſaria ſunt, prima eſt Aſtynomia, quaſi quædam lex vrbica, quæ de rebus ſtatuit, quo ſub genere multæ formæ cõtinẽtur, pluſculáq; in iis ciuitatibus quæ populoſiores ſunt: in quibus ſingula munera peculiarẽ procurationẽ poſcunt. τειχοποιία murorũ extruendorũ curã profitetur: κρηνοφυλακία fontiũ cuſtodiã atq; tutelã: λιμενοφυλακία portuũ, quam Arcadius λιμεναρχίαν vocauit. Huius aliud eſt non abſimile, nec minus neceſſa-

Elæemporus. Oſprionæ. Agminales equi. Decemprimi, vigintiprimi. Quinqueprimi. Vigintiuiratus. Duodecimprimi Franciæ. Munerũ publicorum ſummaria diuiſio. Aſtynomia

rium, quod regionem ſuburbanam moderatur agrúmque vrbi vicinũ, ἀγρονομία ideo dicta, ipſique magiſtratus Agronomi dicuntur, vt illi vrbici aſtynomi. ἀποδέκται pecunias publicas cogunt: quales ſunt qui à Latinis quæſtores & coactores vocati ſunt, quos hic Arcadius verbum è verbo ductum, ſuſceptores appellat. μνήμονες, quaſi tabularii, vel à cõmentariis atque actuarii, munere funguntur in tabulas publicas referendi quæ opus eſt memoriæ mandari. σιτομέτραι in quarto Politicôn vocantur, qui erogandæ annonæ publicæ munus habent: qui menſores frumenti appellantur in cap. His honoribus, infrà, De vacatione & excu. mu. Sunt & alia non minus neceſſaria, ſed notæ maioris, quæ τὰς ἐν μείζονι σχήματι τεταγμένας ἀρχὰς Ariſtoteles appellat, quaſi maioris faſtigii ſpeciem præferentes: maioris enim experientiæ fideíque probationem poſcunt. Cuiuſmodi ſunt quæ ad cuſtodiam ciuitatis ſpectant, aut quæ inter ea munia cenſentur, quæ ad res bellicas conſtituendas inuenta ſunt. Conueniens enim eſt & belli & pacis tẽpore, portarũ murorúmq; cuſtodes eſſe & curatores. Eſſe item alios neceſſe eſt, qui ciuium recenſionẽ agant, in claſſéſque concẽturient: τοὺς ἐπιμελουμένους τῆς ἐξετάσεως τῶν πολιτῶν καὶ συντάξεως. πολέμαρχοι ſunt ad quos ſumma rei militaris refertur, & Polemarchia munus ipſum & magiſtratus vocatur. hodie Mareſchallos appellamus (quaſi maiores, hoc eſt iudices in caballo ſedentes) vno tantum magiſtro equitum inferiores. hi verò Tribuni militum Latinè poſſunt vocari, ſi quis Latinè loqui malit. Sic etiam vocantur in cap. Officium, De re militari. Hipparchia præfectura eſt & quaſi magiſterium equitum, vt Nauarchia nauiũ. λογισταὶ & ἐξετασταὶ ratiociniis præerant, iíſque magiſtratibus ius reddunt, qui rationes ad ærarium referre debẽt. ab iis enim rationem adminiſtratæ procurationis exigũt. ναοφύλακες ſunt quibus tutela & ſartatecta ædium ſacrarũ commiſſa ſunt. Alterum verò illud genus munerũ quod ad decus & elegantiã ciuilis vitæ pertinet, ad morúmque formationẽ maiorem in modũ humanitatis, inſtitui ferè in iis ciuitatibus ſolet, quæ maiore ocio fruuntur, cõmodioréque viuendi ratione ſunt præditæ. Huius generis munia ſunt γυναικονομία, νομοφυλακία, παιδονομία, γυμνασιαρχία, ἀγωνοθεσία. Hæc eſt ferè ſumma munerum ab Ariſtotele poſitorum, quibus quidem vocabula ſint indita. Reliqua, quæ permulta ſunt, vno procurationis nomine ſignificantur: id eſt τῆς ἐπιμελείας. γυναικόνομοι matronarũ decẽtiæ & modeſtiæ arbitri ſunt: de iis pro poteſtate ſtatuentes, vt ne muliebris mundus aut cultus matronalis in luxum euadat, aut in habitum ab eo ſexu diſſentientem. παιδόνομοι educandis pueris inſtituẽdíſque curã impendunt, vt pueri ex more ritúque à maioribus inſtituto artes & ciuiles & bellicas edoceantur: ne cui ſit liberũ contra morẽ patrium liberos inſtituere. γυμνασίαρχαι gymnaſiorum præſides ſunt, quæ primũ ipſa exercendis inuẽta corporibus: deinde ad ſcholas philoſophorum tranſlata ſunt, & ad exercendos animos. περὶ δὲ τῶν νομοφυλάκων ſatis alibi diximus. Ariſtoteles autẽ in quarto Politicôn differentiã ſignare volens inter magiſtratus, id eſt ἀρχὰς, & curationes munerũ, ita inquit, Maxime autem (vt ſummatim loquar) magiſtratus appellare eos debemus, quibus de quibuſdam conſultare datum eſt & iudicare, ac pro poteſtate iubere: præcipue vero hoc vltimum. Iubere enim pleniorem notam magiſtratus obtinet.

Agronomi.

Polemarchi.

Gynæconomia.

Pædonomia.

Gymnaſiarchia.

Magiſtrat⁹ & curatores præpoſitique.

Quibus autem hoc non licet, hos ἀδημιλήπτοις καὶ ἀδησάκτοις vocat: quaſi dicat curatores & præpoſitos.

IN cap. Semper.§.Conductores, De iure immunitatis: Quod propriuseſt defendere, niſi paria fiſco feciſſe dicantur. Lego quod propius: & paria cum fiſco. Propius verò aliquid eſſe dicimus, pro veriſimilius eſſe. Liuius libro ſecundo ab vrbe, Id propius fidei eſt: id eſt magis credendum. Paria autem facere non eſt verbum Hiſpanicum, vt Accurſius dixit, ſed vſitatum Latinis auctoribus. Columella libro primo, Pecuniam domini villicus neque in pecore, neque in rebus promercalibus occupet. Hæc enim res auocat eius curam, & eum negociatorem potius facit quàm agricolam, nec ſinit vnquã eum cum rationibus domini paria facere: ſed vbi numeratio exigitur, res pro nummis oſtenditur. Plinius in epiſtolis, Habuerunt officia mea in ſecundis, habuerunt in aduerſis: non feci tamen paria: atque eò magis hanc cupio ſeruari, vt mihi ſoluendi tempora ſuperſint. id eſt nec tamen ſatiſfeci, ac planè perſolui acceptum ab eis beneficium: nondum plenas vices rependi. Et in Panegyrico, Parens tibi imperium dedit: tu illi reddidiſti. Solus ergo adhuc es, qui pro munere tanto paria accipiendo feciſti: immo vltrò dantem obligaſti. communicato enim imperio ſollicitior tu, ille ſecurior factus eſt. Idem alio in loco, Quòd ſi quãdo cum influentibus negociis paria feciſti: inſtar refectionis exiſtimas mutationem laboris. id eſt cum tu fungendo officio principis negociis explicandis, & peragendis parem te præſtitiſti non cedendo labori. Laurentius Vallenſis aliter hoc verbum interpretatus eſt in quinto Elegãtiarum: ſed exemplum ab eo citatum cum iis quæ dixi non pugnabit, ſi quis animaduertat. Paria facere, vt Plinius Iunior vſus eſt, Græci dicunt τοῖς ὁμοίοις ἀμείϐεσθαι. vt Demoſthenes ἐν ἴσῳ πρὸς αὐτὸν. Ariſtoteles, τοῖς ἴσοις ἀμύνασθαι, in bonam partem. quanquam hoc verbum apud eos in vtranque partem valet, vt apud Latinos quoque. Columella in loco ſuperius citato, & Calliſtratus hoc in loco, pro eo quod eſt accepti & expenſi parem rationem facere, & reliquari nihil. Columella etiam parem rationem facere dixit.

Propius eſt.

Paria facere.

Parem rationem facere.

IN cap. vlti. eo. tract. De iure immunitatis: Menſores, optio, valetudinarii. Qui ſint optiones hoc in loco, haud ſcio an facilè quis dixerit. Varro in pri. de lingua Latina, Primi (inquit) ſingularũ decuriarũ decuriones dicti: quos ii primos adminiſtros ſibi adoptabant, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitiones tribuni faciunt. Feſtus, Optio (inquit) eſt optatio: ſed in re militari is appellatur, quem decurio aut cẽturio optat ſibi rerũ priuatarũ miniſtrum, quo facilius obeat officia publica. Idem, Optio (inquit) qui nũc appellatur, antea appellabatur accẽſus. Is adiutor dabatur Cẽturioni à Tribuno militum: qui quia cooptare quem velint Centurionibus permiſſum eſt, ex facto nomẽ ſortitus eſt. Nonius, Optiones (inquit) in cohortibus dicũtur, qui ſunt honeſti gradus. vt optatos hoc eſt electos: & adoptatos, hoc eſt aſcitos, Varro de vita patrum lib. ii. exiſtimat appellatos: qui referentibus Cẽturionibus adoptati in cohortes ſubibant, vt ſemper plenæ eſſent legiones. à quo optiones Decurionum in turmis & in cohortibus centurionũ appellati. Ego potius hoc in loco optionem pro eo qui adiutor eſt Centurionis aut Decurionis acceperim:

Optiones.

vt Plautus vſus eſt, licet metaphoricè, in Aſinaria, Optionem tibi ſumito Leo-
nidam. Fabricare quiduis, quiduis comminiſcere: perficito argẽtum vt habeat
filius, amicæ quod det. Optionẽ pro adiutore & vicario, quaſique collega ado-
ptato poſuit: quo modo hoc eo cap. Optio fabricæ vocatur. Vegetius de re mi
litari, Optiones (inquit) ab optando appellati ſunt: quòd antecedentibus ægri-
tudine præpeditis, ii tãquam adoptati eorum atque vicarii ſolent vniuerſa cu-
rare. Idem libro ſecundo, Habet legio fabros tignarios, lignarios, ſtructores,
carpẽtarios, ferrarios, pictores, reliquarúmque rerum artifices, ad hybernorum
ædificia fabricanda, ad machinas turréſque ligneas, cæteráque quibus oppu-
gnantur aduerſariorum ciuitates vel defenduntur propriæ, præparatos. Ha-
bent fabricas ſcutatias, loricarias, arcuarias. & omnibus enumeratis demũ ſub-
Præfectus fabrorum. dit, Horum iudex proprius erat præfectus fabrorum. Præfecti fabrorum mul-
ta eſt mentio apud auctores. optiones autẽ in cap. Diuus, ſuprà, De bonis dã-
natorum, eos eſſe cenſeo quos Cõmẽtarienſis qui dicitur, adiutores ſibi ſum-
Menſores. pſit ad cuſtodias obſeruãdas regendáſque. Menſores (inquit idem Vegetius)
ſunt qui ad podiſmum demetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant:
Podiſmos. vel qui hoſpitia in ciuitatibus præſtant. Podiſmos eſt dimenſio pedibus facta.
Metatores. Hi etiam metatores dicuntur. & metari verbum, & metata in titulo, De me-
tatis, Cod. σταθμᾶσθαι Græcè dicitur. Cuius rei maximus erat vſus Romanis in
Valetudinarii. caſtris, vt docet Polybius. Valetudinarii medici ſunt, qui valetudine affectos
curant: vel potius οἱ νοσοκόμοι, qui in valetudinario miniſterio funguntur; quod
Græcè νοσοκομεῖον dicitur. Columella libro duodecimo, Siue quis ſauciatus no-
xam ceperit, adhibeat fomenta: ſiue languidior eſt, in valetudinarium dedu-
Veterinarii. cat. Veterinarii ſunt κτηνίατροι, hoc eſt iumentorum veterinorúmque curato-
Naupegi. res & medici: qui idem ipſi ſoleas equis affigũt. Naupegi fabricatores ſunt na-
AErarii ſeu excuſores. uium. AErarios vocat, quos Græci χαλκεῖς dicunt, quos Quintilianus excuſo-
res appellat. Structores ſunt fabri cæmentarii. Cicero ad Quintum fratrem,
Structores. In aream tuam veni: res agebatur multis ſtructoribus. Longilium redempto-
rem cohortatus ſum: domus erit egregia. Et ars ſtructoria eſt οἰκοδομικὴ & τε-
κτονική. Structoriæ miniſtri ſũt λιθολκοί, λιθουργοὶ & λατόμοι: vectiarii, lapicidæ, & ſcal
Scãdularii. ptores. Scandularii ſunt qui ſcandulis hyberna cõtegebãt. tabellæ ſunt præ-
tenues quæ tegularum vicem præſtant, è robore aptiſſimæ & glandiferis aliis,
inquit Plinius libro decimoſexto. Cæterum cum in hac nomẽclatura verba
Aquilex. ſatis multa ſunt corrupta, tum aquilices mendoſè pro aquileges legitur, niſi
Calliſtratus errore ductus, aquilices ab aquis eliciendis dictos eſſe putauerit.
Aquæliciũ. vt aquælicium, quod antiquum verbum eſt, quaſi aquæ elicium, tum à priſcis
vſurpatum, cum aqua pluuialis remediis quibuſdam eliciebatur, quod fiebat
in magnis ſiccitatibus. Quale Pariſiis ſolenne eſt fieri, cũ fruges ſquallore ene-
cantur ferculis à colle Genoueſæ ad diuæ Mariæ in ſupplicationum pompa,
obſecrationúmque tranſportandis. Aquileges autem ab aquis legendis dicti
ſunt, vt auctor eſt Marcellus, artifices inueniendorum fontium, aquarúmque
colligendarum ad aquæductus: iidem ferè cum iis qui liberatores vocantur in
tractatu, De excuſa. artificum, lib. x. Cod. ab aquis librandis dicti. Plinius ad
Traianum, de aquæductu Nicomedentium loquens, In primis neceſſarium

eſt mitti ad te vel aquilegem vel architectum,ne rurſus eueniat quod accidit. Plinius auunculus libro vigeſimoſexto de Bechio, Eius duo genera.ſylueſtris vbi naſcitur,ſubeſſe aquas credunt:& hoc habent ſignum aquileges.Idem libro trigeſimoprimo, qualis ſit ars aquilegii docet:quo loco de ſcrutādis aquis loquitur. Gladiatores hic,ſi verbum mendoſum non eſt , non μονομάχοι ſunt, qui ab laniſta inſtituebantur: ſed μαχαιροποιοί,hoc eſt gladiarii & telorum artifices. Victimarii in comitatu caſtrenſi erant ob hoſtias, quæ in ſacrificiis cædebantur. Victimarii. Librarii depoſitorum ii erant,qui perſcribebant quid quiſque apud ſigna depoſuiſſet. Librarii depoſitorum. Antiquitus enim(inquit Vegetius)inſtitutum eſt,vt ex donatiuo quod milites conſequuntur , dimidia pars ſequeſtraretur apud ſigna, ibidémque militibus ſeruaretur, ne à cōtubernalibus per luxum abſumi poſſet,inaniúmque rerum comparationem.Sepoſitio autem iſta pecuniæ primū ipſis contubernalibus docetur accommodata. nam cum publica ſubſtententur annona,ex omnibus donatiuis augetur eorum pro media caſtrenſe peculium. Miles deinde qui ſumptus ſuos ſcit apud ſigna ſua depoſitos , de deſerendo nihil cogitat:magis diligit ſigna: pro illis in acie fortius dimicat,more humani ingenii,vt pro illis habeat maximam curam in quibus ſuam videt eſſe poſitam ſubſtantiam. Denique decem folles per cohortes ſingulas exponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam ſaccus vndecimus,in quo tota legio particulam aliquam conferebat,ſepulturæ ſcilicet cauſa. Et ideo ſigniferi , non ſolùm fideles, ſed etiam literati homines eligebantur, qui & ſeruarent depoſita, & ſcirent ſingulis reddere rationem. Hactenus ille.Fuit cum ego primipilum hūc vocatum eſſe exiſtimarem in lege, Satis, Cod.Quibus modis pignus vel hypotheca tacitè contrahatur.Et in lege vlti. De primipilo,libro duodecimo.nūc id dicere nō auſim. Tranquillus in Domitiano,Geminari legionū caſtra prohibuit : nec plus quàm mille nummos à quoquam ad ſigna deponi paſſus eſt: quòd Lucius Antonius apud duarum legionum hyberna res nouas moliens , fiduciam cœpiſſe etiam ex depoſitorum ſumma videbatur.Pelliones à pellibus conficiendis dicti,ſub quibus milites hyemabāt. Pelliones. Cicero in Acad.In quo magna rei militaris eſſe occupatio ſolet,vt nō multū Imperatori ſub ipſis pellibus ocii relinquatur,id eſt in ſtatiuis.

IN cap. Qui liber à legatione abeſt: in tractatu, De legationibus, ſic legit Accurſius:& in omnibus ſic legitur exēplaribus, vt opinor, poſt Accurſium: ſed tamen corruptè. Libera enim ablatiuus eſt, errore & ignorantia librariorum in duas voces ſolutus. Legationes liberæ olim ornamenti tantùm cauſa ab ſenatu impetrabantur : Legationes liberæ. quemadmodum honorarii magiſtratus à principibus honeſtamenti cauſa conceduntur,titulóque tenus obeuntur & geruntur. Hæ autem ab iis Senatoribus impetrabantur,quibus negocia futura erant in prouinciis: vt qui hæreditates perſequi aut legata,aut qui nomina exigere volebant in prouinciis, legatorum perſonis acceptis commendabiliores controuerſias haberent atque fauorabiliores . quamobrem lege duodecim tabul. id vetitum erat his verbis, Rei ſuæ ergo ne quis legatus eſto. Quæ verba Cicero enarrās libro de Legibus, ita inquit, Omitto quemadmodum iſti ſe gerant atq; geſſerint, qui legatione hæreditates aut ſyngraphas ſuas perſequun-

tur:quod eſt fortaſſe vitiũ. Sed quæro,quid poſſit eſſe turpius,quàm ſine procuratione ſenator,legatus ſine mandatis,ſine vllo reipublicæ munere? Quod quidem genus legationis ego cõſul, quanquam ad commodum ſenatus pertinere videatur:tamen approbãte ſenatu frequẽtiſſimo,niſi mihi Liuius Trib. pl.interceſſiſſet,ſuſtuliſſem.minui tẽpus:& quod erat infinitum,annuum feci. ita turpitudo manet diuturnitate ſublata. Idẽ de lege Agraria, Hæreditatũ obeundarum cauſa quibus vos legationes dediſtis, qui & priuati & priuatum ad negocium exierunt,non maximis opibus, neque ſumma auctoritate præditi: tamen auditis profectò quàm graues eorum aduentus ſociis noſtris eſſe ſoleant. Et contra Rullum, Legatos veſtros auctoritate tenui:qui rerum priuatarum cauſa legationes obeunt: tamen exteræ nationes ferre vix poſſunt. graue eſt enim nomẽ imperii:idq; etiã in leui perſona pertimeſcitur:propterea quòd veſtro non ſuo nomine abutuntur. Idem ad Atti.lib.xv, Habent(vt opinor)liberæ legationes diffinitum tempus lege Iulia, nec facilè addi poteſt. Bella eſt autem huius iuris quinquennii licentia. Quibus verbis coniicio interdum quinquẽnales dari ſolere legationes.Huiuſcemodi dãtur hodie à Põt. Ro.Huiuſcemodi etiam commẽtis nonnulli in Francia principum literis in aulam ex vrbibus euocantur,vt ſpecioſas cauſas abſentiæ habeant,& viceuerſa à comitatu interdum in hanc vrbem legatorum perſonæ impetrantur,neſciis regibus quid iis literis impetratis agatur. Libera etiam mãdata legatis dari ſolebant:vt eſt illud apud Liuium libro ſeptimo de bello Maced. Auditæ & aliæ legationes ex Aſia ſunt:quibus omnibus datum eſt reſpõſum, decem legatos ſenatũ more maiorum miſſurum ad res Aſiæ diſceptandas componendáſq;. Summã tamen hanc fore,vt cis Taurũ montem,quæ intra regni fines Antiochi fuiſſent, Eumeni attribuerentur præter Liciam Cariámque,vſq; ad Mæandrum amnem:eæ ciuitates Rhodiorum eſſent. Deinde enumeratis decem legatis quos ſenatus decreuit: His(inquit)legatis quæ præſentis diſceptationis eſſent libera mãdata de ſumma rerum ſenatus conſtituit.Hactenus Liuius. Huiuſmodi igitur legatis libera mandata dabantur de iis rebus quæ aliter decerni ac conſtitui,quàm in re præſenti non poterant. Alii autem legati qui cum ea poteſtate non mittebantur, omnia regum,prouinciarum, exterarúmve gentium poſtulata,integra ad ſenatum vel referebant,vel poſtulantes ad eũdem reiiciebant,vt Cicero docet in xii. Antoniana. De libero exilio nos iam diximus. Libera iuriſdictio dicitur,cum is qui eam habet,non impeditur maiore aliqua poteſtate, quominus agat pro imperio,& lege agi iubeat. Trãquillus in Calig. Magiſtratibus liberam iuriſdictionẽ & ſine ſui appellatione conceſſit. Sic libera diſceptatio rerum cauſarúmque: de qua alibi dictum eſt.

Libera mãdata. Legati duorum generum. Liberũ exilium. Libera iuriſdictio. Libera diſceptatio.

IN cap. Eũdem, eodem tract. Eũdem plures legationes ſuſcipere prohibitũ nõ eſt:præterea ſi & ſumptus,& etiã itineris cõpediũ ſubeat. Sic legit Accurſius,licet aliàs ſuadeat legi adnotauerit. Ego verò omnino ſuadeat reſtituẽdũ cẽſeo,atq; eadẽ fiducia nõ præterea,ſed præſertim legendũ:hoc ſenſu(quẽ Accurſius ideò non percepit,quia compendii ſignificationẽ vbique ignorauit)vt Iuriſcõſultus cẽſuerit: tum demum aut tum maximè eũdẽ hominẽ plures ſimul legationes obire cõceſſum eſſe, cum viatici ratio & itineris cõpẽdiũ hoc

fieri suaserit: hoc est cũ minore dispendio plures simul obiri legationes, quàm separatim & sigillatim possunt. Præsertim igitur legẽdũ est, καὶ πάντα, vel præterea pro eodẽ intelligẽdũ more Græcorũ, ἄλλως, quod vtrũq; significat. Cõpẽdium lucrũ est tẽporis pecuniæ & operæ. Plin. lib. xvii, Subtilitas parsimoniæ cõpendia inuenit, cũ vinea in pastinato seratur, obiter seminariũ faciẽdi. Idem, Arbusta pampinari nõ est moris, & hoc cõpẽdiũ operæ. Papinianus in cap. Meuius. §. Diuorũ, De legatis secũdo, Hominis enim legatũ orationis cõpẽdio singulos homines cõtinet. ἐν συντόμῳ τοῦ λόγου. Inde cõpẽdiosa substitutio dicta. Pro breuitate & cõtractione viæ, μεῖον Græci dicũt, & Latini cõpendiũ: vt hoc in loco accipi debet. Augustinus libro ix. de Ciuitate elegãter vsus est sentẽtia memorabili. De seruatore enim loquẽs, vt inter diuinã humanámq; naturã interprete atq; interuẽtore, summíq; & beatifici cõmercii proxeneta, ita inquit, Beatus enim & beatificus deus, factus particeps humanitatis nostræ, cõpẽdium præbuit participãdæ diuinitatis suæ. ἐπιτομὴν δέδωκε παρέχειν κοινωνίαν τῆς θεότητος αὐτοῦ. Id est breui via, & vno tãtùm gradu vt scanderemus ad immortalitatis participiũ, nobis facultatẽ dedit: nõ enim per naturã angelicã, sed per seipsum hũc gradũ nobis fecit. Dispẽdium viæ cõpendio opponitur. quibus verbis Innocẽtius tertius appositẽ vsus est in cap. Qualiter, tract. De accusa. quæ verba Bernardus nõ intellecta trãsmisit. Quoniam verò in cap. sequẽti fit mentio Hostilii Mancinii, & quæstionẽ nõ satis explicauit Iurisconsultus: sicui vacet hoc inquirere, adeat Ciceronẽ lib. ii. de Orat. quo in loco Crassus probare instituit sciẽtiam iuris oratoribus esse necessariam. Et in oratione pro Cecinna, Quid quẽ pater patratus dedidit, aut suus pater populúsve vendidit: quo is iure amittit ciuitatem? vt religione ciuitas soluatur, ciuis Romanus detruditur. qui cum est acceptus, est eorum quibus est deditus. si non accipiunt mancipio Numantini: retinet integram causam & ius ciuitatis. Cõpẽdium. Dispendiũ.

IN cap. altero, tract. De nundinis, non modo verba Græca desunt, sed etiã in Latinis verbis, quæ ex Platonicis ducta sunt, sententia mutilata est. Quare vt digna aliqua sententia ex hoc loco elici possit, rem paulò altius repetẽdam duximus, ne locus frustra restitutus sit studiosis. Plato igitur libro secũdo ciuilis vel vitæ vel administrationis, vel, vt Callistratus vertit, conuersationis, id est πολιτείας, vel etiam reip. ostendere volens ciuitates humanæ conuersationis gratia cõmunionísque institutas, communionémque ipsam cõmodioris vitæ causa necessario cõstitutã, inducit Socratẽ cum Adimãto disserentẽ de republica, dicẽtémque cogendarũ in vnũ ciuitatũ ex sparsa quondã vagáque hominũ vita necessitatẽ auxilii inuicẽ præstãdi initiũ attulisse: quippe quòd nemo vnus secũ ipse agẽs viuénsque, superesse sibi posset, sed multiplici egeret ope. Proinde cũ vita humana & ciuilis vicissitudines adminiculationũ exposcat: necesse est, vt homines ferre opẽ, & postulare mutuo assuescant. Id quod poeta Satyrographus his versibus expressit, de brutis animantibus loquens,

Principio indulsit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoque: mutuus vt nos
Affectus petere auxilium & præstare iuberet:
Dispersos trahere in populum, & migrare vetusto

De nemore,& proauis habitatas linquere ſyluas:
Communi dare ſigna tuba,defendier iiſdem
Turribus,atque vna portarum claue teneri. & reliqua.

Huius cõmunitatis ſocietatiſq; ciuilis coeũdæ cauſas Cicero lib.i. de Legibus copioſè explicuit. Plato verò ad cõſociationẽ hanc cõſtituẽdã ciuitatẽſq; ordinãdas atque tuendas,artifices varios aſcitos eſſe neceſſario multis verbis diſſeruit lib.antedicto. Apud quem Socrates cũ cõfeſſionẽ(vt ſolet)diſputando ab Adimãto expreſſiſſet,artifices ad ciuitatẽ cõficiũdã tuẽdámq; eſſe neceſſarios: ad negociatores deinde hũc prope in modũ trãſitum facit. Multis igitur nobis agricolis aliíſq; opificibus opus eſt in ciuitate. Adim. Vtique multis. Soc. Nimirũ aliis quoq; miniſtris qui importẽt exportẽntque ſingula : & hi ſunt negociatores. nónne? Adim. Etiam. Socr. Et negociatoribus igitur egebimus? Ad. Prorſus iis quidem. Socr. Quòd ſi mari negociandũ ſit,permultis inſuper aliis ciuitas indigebit,vtique qui norint operã nauare maritimã. Adim. Sanè quidẽ permultis. Socr. Age verò,in ipſa vrbe quonam tãdẽ pacto impertient vnus quiuis alteri ſuæ artis opificia? ſiquidẽ harũ rerum gratia cõmunitatẽ ineuntes,ciuitatẽ habitandã inſtituimus. Adim. Videlicet venditãdis & emptitãdis rebus. Socr. Et forum igitur & munus in notã cõmercii eam ob rem inſtituentur. Adim. Admodũ id quidẽ. Socr. Nẽpe igitur agricolæ aut cuiuis aliorum opificũ, cũ aliquid vænale in forũ attulerit,interim ceſſandũ inerter erit, inibíq; deſidẽdũ : niſi fortè fortuna incurrerit in eorũ ipſe aduentũ queis eius artificio opus eſt. Adim. Minimè verò. Sunt enim qui cũ hoc viderint,in hoc ſeſe miniſteriũ protinus daturi ſint: ſiquidẽ id in rectè cõſtitutis ciuitatibus debiliſſimo quiq; corpore factitãt,nullíque alii operi accõmodati : quibus in ipſis homines illic immorãtes partim emptitare ab iis oportet qui res vænales habent: partim rurſus iis,quibus emptis rebus opus eſt,eaſdẽ res pecunia indicare & addicere. Socr. Nimirũ hæc vtilitas cauponũ nationẽ nobis in ciuitate peperit: niſi nõ caupones vocamus id genus hominum quod foro operã nauans,coemundis vendẽdíſque rebus occupatũ eſt. Illud verò genus erraticum quod per vrbes peruagatur,negociatores vtique appellamus. Adim. Prorſus id quidem. Hactenus Plato. Hũc verò tractatum,Pandectarum conditores vel coagmentatores potius,vt alios fortaſſè tractatus nonnullos,perfunctoriè atque oſcitanter tranſmiſiſſe mihi videntur. Primum ecquod ieiunum eſt adeò argumentum,quod non latius tractari potuerit? Deinde quid minus cohæret, quàm caput hoc cum ſuperiore,aut etiam cũ titulo ipſo: vt ad iuris quidẽ ſtudioſos pertinere videatur,aut precium aliquod operæ iis allaturũ? Mitto quòd verba à Calliſtrato citata , duntaxat vt ex eorũ interpretatione tum abſurda tum mendoſa coniiciẽdum nobis relinquitur, ita conciſè tranſcripta ſunt ex Platone,vt ſenſus integer & cõgruus eſſe nequeat. Ipſe verò verba Græca ita vt mihi reſtituenda viſa ſunt,ſubiiciam: nec totum loci cõtextũ tranſcribam.

Σο. Πλειόνων δὴ γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν δεῖ ἡμῖν τῇ πόλει. Αδ. πλειόνων γάρ. Σο. καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακόνων που, τῶν τε εἰσαξόντων καὶ ἐξαξόντων ἕκαστα. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ἔμποροι. ἦ γάρ; Α. ναί. Σο. τί δαὶ δὴ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, πῶς ἀλλήλοις μεταδώσουσιν ὧν ἂν ἕκαστοι ἐργάζωνται, ὧν δὴ ἕνεκα καὶ κοινωνίαν ποιησάμενοι πόλιν ᾠκίσαμεν; Α. δῆλον δὴ ὅτι πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι. Σο. ἆρ' οὖν κομίσας ὁ γεωργὸς εἰς τὴν

ἀγορὰν τι ὧν ποιεῖ, ἤ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν, μὴ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἥκων τοῖς δεομένοις τὰ παρ' αὐτοῦ ἀλλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὐτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ; Α. οὐδαμῶς. ἀλλ' εἰσὶν οἱ τοῦτο ὁρῶντες, ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσι ταύτην. αὐτοῦ δὲ δεῖ μένοντας αὐτοὺς περὶ τὴν ἀγορὰν, τὰ μὲν ἀντ' ἀργυρίου ἀλλάξασθαι, τοῖς τι δεομένοις ἀποδόσθαι, τοῖς δὲ ἀντὶ αὖ ἀργυρίου διαλλάττειν ὅσοι τι δέονται πρίασθαι.

S O. Multis igitur nobis agricolis aliisq; opificibus opus est in ciuitate. Ad. multis vtique. Soc. Nimirum aliis quoque ministris importaturis exportaturisque singula. & hi sunt negociatores, nonne? Ad. Etiã. Soc. Age iam: ipsa in vrbe quonam tandẽ pacto inter se communicabũt sua quisque opificia: quarum rerum gratia communionem ineuntes ciuitatem collocãdam duximus? Ad. Rebus vænũdandis (vt clarum est) emendísque. Soc. Agricolæ igitur, cum in forum res sui artificii attulerit, aut si quis est alius opificũ, suo ipsi ab opificio cessandũ erit, in foróq; sedendum? Ad. Minimè verò. sunt enim qui hoc videntes sese ad hoc statim munus conferant. Quos illic manenteis circáque forum agenteis, partim nummis liceri ab iis oportet, quibus rebus iis venditis opus est: partim rursus nummis addicere, si quibus emptis opus est. Ad hoc autem dictum Platonis illud Plinii dictum pertinet libro duodeuicesimo, Rusticæ tribus laudatissimæ eorum qui rura haberẽt: vrbanæ verò, in quas transferri ignominiæ esset & desidiæ, probro. Itáque quatuor solæ erant à partibus vrbis, in queis habitabant, Suburrana, Palatina, Collina, Esquilina. Nundinis vrbem reuisitabant: & ideò comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs rustica auocaretur. Nundinis (inquit Festus) rustici cõueniebant mercãdi & vendendi causa: túmque nefas erat cum populo agi, ne interpellarentur nundinatores. Hermolaus Barbarus animaduertit in antiquis exemplaribus Plinii legi, Et ideò comitia nisi nundinis haberi non licebat. quæ lectio huic dicto Callistrati conuenire videtur: etiam si Festus refragatur. Et quanquam Hermolaus de ea lectione statuere nihil ausus sit: nos tamen eam confirmare ex Macrobio non magnopere verebimur, qui lib. pri. Saturn. sic inquit, Rutilius scribit Romanos instituisse nundinas: vt octo diebus in agris rustici opus facerent, nono autem die intermisso rure ad mercatum, legésque accipiendas Romam venirent: & vt scita atque consulta frequentiore populo referrentur, quæ trinundino die proposita, à singulis atque vniuersis facilè noscebãtur. Ea re etiã candidatis vsus fuit in comitium nundinis venire, & in colle consistere, vnde coràm possent ab vniuersis videri. sed hæc omnia negligentius haberi cœpta & abolita. Hactenus ille. Rem dubiã facit, quòd comitium longè aliud fuit, quàm comitia. Columella in præfatione operis, Nundinarum etiam cõuẽtus manifestũ est propterea vsurpatos, vt nonis tantummodo diebus vrbanæ res agerentur, reliquis administrarentur rusticæ: illis enim tẽporibus proceres ciuitatis in agris morabãtur, & cum cõsilium publicũ desiderabatur, à villis accersebantur in senatum: ex quo qui eos vocabant, Viatores nominati sunt.

Cæterum quoniã hic dicitur, Si quis ipsos cultores agrorũ vel piscatores deferre vtensilia in ciuitatẽ iusserit: videndũ quid vtensiliũ appellatione intelligi debeat. Idem Callistratus, De decurionibus, suprà, Eos qui vtẽsilia negociãtur & vẽdunt, licet ab ædilibus cædantur, nõ oportet quasi viles personas negligi. Ego vtẽsilia χρηστήρια, σκεύη καὶ οἰκητήρια intelligo. ad officium enim ædilium Vtensilia.

ſpectat iniqua vaſa frangere. Iuuenalis, Et de menſura vis dicere: vaſa minora Frangere pannoſus vacuis ædilis vlubris. Hic verò vtenſilia edulia annonáq; intelligũtur. nam & ædiles inſpectores erant annonæ. Inde iocus ille Plautinus, Neptunus ita ſolet, quãuis faſtidioſus ædilis eſt: ſi quæ improbæ ſũt merces, iactat omnes. quare à Græcis ἀγορανόμοι dicuntur. Intrabant etiã balnea loćaque publicè recipientia, munditiámque exigebant, vt ex Seneca nouimus.

IN cap. Si quis, De pollici. Si decimam quis bonorum vouit: decima non prius eſſe in bonis deſiit, quàm fuerit ſeparata. Ad intelligentiam huius loci ſciendum eſt, moris fuiſſe apud antiquos, vt multi decimã ſuarũ facultatũ Herculi vouerent. propter quod Plautus decimam partem appellat Herculaneam in Trinũ. Iam de hoc obſonio deminui modò quinq; nũmos partem Herculaneam. Idque pollucere dicebatur, vt alibi in enarratione eius verbi diximus. Idem Plautus in Sticho, Hæc veniſſe iam opus eſt quantum poteſt, vt decimã partem Herculi polluceam. ἵνα τὴν δεκάτην ἀφοσιώσω τῷ ἡρακλῆ ἰσῶν ἐν λήμνῳ. Hoc apud Rom. Syllã & Craſſum feciſſe auctor eſt Plutarchus: qui in Probl. δεκατεύειν τὰς οὐσίας appellat. aítque hac potiſſimũ cauſa locupletes olim id facere inſtituiſſe, quòd lõgè excedẽtes opes ciuibúſque prægraues, homines locupletiſſimi imminuere volẽtes, quaſique immodicè exuberantẽ extenuare plenioris corporis habitudinẽ, honorẽ ſe quàm maximũ Herculi habere hoc modo exiſtimarũt, illúmque deũ huiuſcemodi redundãtiũ opũ cõſumptione atque cõtractione magnopere lætari, vt qui victu nec lauto nec copioſo nec immodico vitã egiſſet. Id à Græcis ad Delphicũ tẽplũ eſſe factũ apud Xenophõtẽ legitur. Accurſius & Bartolus hic decimã ĩtellexerũt, qualis à nobis hodie agnoſcitur. quã Vlpianus religionis veræ expers nũquã nouit: ſicut nec ſacerdotiũ orthodoxæ religionis Modeſtinus in cap. Si quis, infrà eodem hoc tract.

Decimã bonorũ Herculi dicabant.

Pars Herculanea.

Pollucere.

IN cap. Charidemus, eodẽ tract. Charidemus reſpõdit ex epiſtola quã muneris edẽdi gratia abſens quis emiſit: cõpelli eũ ad editionẽ non poſſe. Accurſius & Bartolus huius dicti abſonum ſenſum commẽti ſunt Latinæ dictionis ignorãtia. Munus præter notas ſignificationes ſpectaculum etiam ſignificat: cuiuſmodi olim à magiſtratibus Ro. populo edebãtur, quaſi remunerationes publicè offerentibus honorum ſibi collatorũ à populo. Cicero lib. ii. de Offi. Itáque & P. Craſſus tum cognomine diues, tũ copiis, functus eſt ædilitio maximo munere: magnificentiſſima verò noſtri Pompeii munera ſecundo conſulatu. nam Mamerco homini ditiſſimo prætermiſſio ædilitatis, cõſulatus repulſam attulit. Lactantius lib. ſexto, Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ ſunt: ludi autem ſcenici Libero, circenſes verò Neptuno. De venationibus nos in anterioribus diximus. Frequentius tamen apud auctores muneris appellatione gladiatores ſignificantur: vt apud Tranquillum in Cæſ. Edidit ſpectacula varii generis, munus gladiatoriũ: ludos etiam regionatim vrbe tota. Idem paulo pòſt, Munere in foro depugnauit Furius Leptinus ſtirpe prætoria. Et in Aug. Quodam autem muneris die Parthorum obſides, tunc primum miſſos per arenam mediam, ad ſpectaculũ induxit. Plinius Iunior, Rectè feciſti qui gladiatorum munus Veronenſibus veſtris promiſiſti: à quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Sic Plinius vſus eſt,

Munus.

vt Vlpianus hoc in loco. Inde Munerarius dictus muneris gladiatorii exhibitor. Tranquillus in Domiti. Patremfa.quòd Thracem Mirmiloni parem,munerario imparē dixerat, detractū è spectaculis in arena canibus obiecit. Quibus verbis munerarius Domitianus dicitur vt ludorū exhibitor:à quo Thrax coactus fuerat depugnare. hoc enim significat imparem ei fuisse. quæ figura sermonis exitialis homini intēpestiuè faceto fuit. Plinius lib.xxxiiii.sine adiectione dixit vt Trāquillus, sed pro ferarū spectaculo: Cæsar(inquit)qui postea dictator fuit,primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ argenteo vsus est:ferásque argenteis vasis incessiuere tum primum. Munerarius.

IN cap. Ex pollicitatione: Si bona liberalitati soluēdo non fuerint. Lego soluendæ. Sic enim Liuius locutus est non semel nec iterum. vt illud, Talia quærentes æqua orare, séque ea relaturos ad Scipionem tribuni responderūt: & P.Scipionē deum benignitate,& rempublicam esse gratiæ referendæ. Idem, Ea modò quæ restinguendo igni forent portantes.quo in loco subaudiri puto,accommodata vel idonea. Cicero, In coniectura igitur cum est inficiando reus: accusatori hæc duo prima sūt.vbi subaudio,crimini par vel opportunus, vel quid simile. Apud Liuium, Si respublica soluendo ære alieno esset.legitur pro æri in datiuo,vt quidem ego censeo. Soluendo ære alieno esse.

IN cap. Septitia: quanquam parum eleganter Latina hoc loco facta sunt verba à Iurisconsulto Græcè scripta: tamen quoquo modo restituenda puto. Sic autem ea lego, Agonem tetraetericum ex triginta millibus sortis (ἀπὸ τῶν δέκα μυριάδων ἀρχαίων)ipsa pecuniam retinens,& satisdans idonee apud decemprimos soluturam me vsuras legitimas triginta millium: agonotheta existēte & præsidente viro meo(ἀγωνοθετοῦντος τε καὶ προεδρεύοντος)liberísq; insuper qui ex me nasciturì sunt. procedent autem vsuræ ad præmia Thymelicorū. & reliqua. τετραετηρικὸν dicitur, quod quarto quoque anno instauratur. & agon tetraetericus sic dicitur, vt trietericus à Virgilio in quarto, pro triennali.& πενταετηρικὸς,lustralis. Tribus autē decem millibus absurdè pro tribus myriadibus dicitur. Est autem myrias numerus decem millium. Decemprimi sunt decaproti:de quibus paulo antè dictū est,qui sacris certaminibus erant præpositi. Qui etiā agonothetæ quasi & munerarii & munerū moderatores dicūtur καὶ βραβευταί.Huiuscemodi verò agones in honorē manium instituebātur,quasi magnifica parentalia: quorū Decemprimi exactionē habebāt. Quòd si quis velit locum Græcū ad verbū restituere, in promptu est ex verbis Latinis id facere. verū id curiosius quàm fructuosius esse cēseo. Verba sunt enim cuiusuis formularii Græci:quorū satis est sententiā assequi. Cuiusmodi pleraque fuerunt Græcè scriptorū in Pādectis,quæ nūc desiderātur.tametsi tractatus De excusationibus tutorū,aliáque pauca loca sparsim in iisdem libris non minus posci mihi,quàm desiderari videtur. Quæ si ad hūc diem extant integra in Florentinis exēplaribus,vt Politianus testatus est, mirum est adhuc nō esse restituta,cum aliqui penes se habuisse dicantur,non pauci etiam ad ea aditū penè liberum habuisse. mihi vnum & alterum locum in ipsis inspicere momento tēporis indultum est:ita vt honorificè mecū actum esse dicerem & censerem. Tetraetericus.

IN cap. sequēti, Si quis ob honorem vel sacerdotium pecuniam promise-

rit: & antequam honorem vel magiſtratum ineat, decedat, non oportere hæredes eius conueniri in pecuniam. Quoniam hic Accurſius nos reiicit ad ea quæ ab ſe dicta ſunt in enarratione cap. Barbarius, ſuprà, De off. Prætoris: primum ridiculum eſt quòd Accurſius ignorauit Gentiles, quos vocant ἱερικὰς, etiam ſua habuiſſe ſacerdotia & pontificatus: de quibus hic Modeſtinus locutus eſt. Deinde ne hic locus cum cap. vnico collidi videatur, ſuprà, Ad legem Iuliam de ambitu, vt Accurſius cenſuit & Bartolus: quo in loco ſic idem Modeſtinus hæc verba ſcripſiſſe dicitur, Quòd ſi in municipio contra hanc legem, Magiſtratum aut ſacerdotium quis petierit: per ſenatuſconſul. in centum aureos cum infamia punitur. Ne igitur pugnantia hæc duo loca viderẽtur: ita hic Iuriſcõſulti verba exaudire Accurſius debuit, Si quis cum ei à municipibus honor vltrò aut ſacerdotium eſſent delata, pecuniam & ipſe vltrò pollicitus eſſet.

Deſignati magiſtratus.

Prius enim deſignabantur magiſtratus, & poſt aliquot menſes magiſtratus inibant. Deſignantur enim magiſtratus tum cum creati renunciantur: túncque ἀποδεικνύμενοι & μέλλοντες dicuntur. Ineunt autem magiſtratus demum cum inſignia magiſtratus cum imperio aſſumũt: & εἰς τὰς ἀρχὰς εἰσιέναι dicuntur. Liuius, Cõſules quo creati ſunt die (ſic enim placuerat patribus) magiſtratum inierunt.

Inire magiſtratum.

Romæ autem Calendæ Ianuariæ ſolennes erant ineundis magiſtratibus. Herodianus in pri. de iis loquens, Cum hunc (inquit) diem feſtum ciuitas ageret, in quo Romani inuicem ſe ſalutant, & nomiſmata alter alteri cæteráque munera multiplicia miſſitant, ſummíque magiſtratus cõſpicuam purpuram ſibi ſolennémq; aſſumunt. & reliqua. Tranquillus in Cæſare, Pridie autem Calend. Ianu. repentina conſulis morte ceſſantem honorẽ, in paucas horas petẽti dedit. Plinius libro vndecimo, Defuit iecur Caio principi Calend. Ianuariis, cum iniret conſulatum: quo anno interfectus eſt. Comitia autem quibus deſignabantur magiſtratus, non ſemper eodem tempore ſtatutóque habebantur. Cicero ad Furnium, Comitia tamen, quando ex iis pendes, quantum facere poſſumus (quod multis de cauſis reipublicæ arbitrantur conducere) in Ianuarium menſem protendimus. Nihil tamen fuiſſe perpetuum & ſemper obſeruatum, ex Liuio liquet: qui librum ſecundum belli Maced. ſic exorditur: Conſules Prætoréſque cum Idibus Martiis magiſtratum iniſſent, prouincias ſortiti ſunt. Idem lib. ſuperiore, Omnium primum eam rem Idibus Martiis (quo die tum conſulatus inibatur) P. Sulpitius conſul retulit.

Petere magiſtratus nõ erat vetitum legibus de ambitu latis.

Petere autem honorem vel ſacerdotium nunquam lege Ro. prohibitum fuit: ſed contra leges de ambitu latas petere, id demum erat vetitum: hoc eſt pecunia tributim centuriatímve pronunciata. Moris enim fuit apud Ro. vt candidati & magiſtratuum petitores, non modò publicè palámque, ſed etiam ſigillatim vnumquenque orãdo, obſecrando, prehenſandóque peterent. Vnde Craſſus apud Ciceronem in ſecũdo de Oratore, Equidem (inquit) cum peterem magiſtratum, ſolebam in prehẽſando dimittere à me Scæuolam, cum ita dicerem me velle eſſe ineptum. id erat petere blãdius: quod niſi ineptè fieret, bene nõ poſſet fieri. Hoc autẽ Græcè δεξιοῦσθαι dicitur, à dextræ prehẽdendæ more: qui habitus eſt orantis, ſuffragiíque promiſſionem expoſcentis & penè exprimẽtis. Idem Cicero ad Atticũ, Petitionis noſtræ, quam tibi ſummæ curæ

esse scio, huiusmodi ratio est, quòd adhuc coniectura prouideri possit. prehensat vnus P. Galba sine fuco ac fallaciis more maiorum. Plinius in epistolis ad Metium scribens, Supersunt senes, ex quibus audire soleo hūc fuisse comitiorum ordinem. Citato nomine candidati silentium summum dicebat ipse pro se: explicabat vitam suam: testes & laudatores dabat, vel eum sub quo legatus, vel eum cui quæstor fuerat, vel vtrunq; si poterat: addebat quosdā ex suffragatoribus: illi grauiter & paucè loquebātur. plus hæc quàm preces proderant. nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. audiebat Senatus grauitate censoria. ita sæpius digni quàm gratiosi præualebāt. quæ nūc immodico fauore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedia decurrerūt. Quòd autē Plinius hæc dixerit eo tēpore quo principes Romani honores conferebant, vel senatui permittebant (quo tēpore lex de ambitu lata est, quæ ab Accursio pro obice citatur in cap. Barbarius, supradicto) verba Plinii in fine eius epistolæ docent, Sunt quidem cuncta sub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi solus omnium curas laborésque suscepit. Quòd autem Senatus decreto magistratus tūc conferrentur, ex epistola alia ad eundem intelligimus: in qua rursus de tabellaribus suffragiis loquitur, de quibus in superioribus nonnihil dictū est. Scripseram (inquit) tibi, verendū esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret. Factum est proximis comitiis, in quibusdam tabellis multa iocularia atque etiam fœda dictu, in vna verò pro candidatorum nominibus suffragatorum nomina inuenta sunt. Excanduit senatus: magnóque clamore in eum qui scripsisset, iratum principem comprecatus est. Ille tamen fefellit & latuit: fortasse etiam inter indignanteis fuit. Quid putamus eum domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore ludat: qui denique omnino in senatu dicax & vrbanus & bellus est? Congruit hoc cum eo quod scriptū est in lege, Tres, De episcopali audien. Cod. Quòd autem designatio magistratuum comitiali mense fieret, & alio mense consulatum inirēt, cum ex plurimis Liuii locis & Ciceronis liquet, tum ex eo quòd ipse Cicero cum cōsulatū gereret Murenā cōsulem designatū ambitus reum defendit, vt ex eius verbis apparet circa principium defensionis. Sunt autem hæc verba, Quòd si in iis rebus repetendis quæ mancipi sunt, is periculum iudicii præstare debet, qui se nexu obligauit: profectò etiam rectius in iudicio consulis designati is potissimum consul qui consulem declarauit, auctor beneficii populi Romani defensórque periculi esse debebit. id est, Quemadmodum vēditor qui mācipio dedit rem quæ est in humano cōmercio: quiq; nexu se obstrinxit, vt emptori rem habere liceret: præstare debet rei vendicationis periculū, ne ab emptore res auferatur iudicio: ita consul, quo comitia habente consul alius designatus est in annū futurū, debet beneficiū populi suúmque tueri. Magistratus designatus in iudicium vocari poterat: inito autem magistratu nō poterat ex edicto De in ius vocādo, nec accusari, vt est auctor Venuleius in tracta. De accu. Proinde pecunia promissa ob honorem vel sacerdotium, hic liberalitatem significat spōtaneam, ad spectaculum edendum ob magistratum vltrò delatum: id quod ambitus crimine vacabat. Quam ad sententiam astruendam nullo alio vtar auctore potius quàm Marcello in cap.

De more candidatorum in senatu.

i.ii.

Publius,suprà,De conditionibus & demonstr. Publius Meuius testamẽto ita cauit, Quisquis mihi hæres hæredésve erunt, fidei eorum committo,vt dent Gaio Seio sororis meæ filio in honorẽ consulatus quadringẽta. Viuo Meuio Seius Consul designatus est,& munus edidit:deinde ex Cal.Ianu. cõsulatum ingressus est.& reliqua. Quo in loco Accursius harũ rerum ignarus,munus edidit(inquit)id est professus est se suscepturum : cum munus edere(vt paulo antè diximus) sit spectaculum edere vel venationis vel gladiatorum. Cicero in eadem oratione,Quare nec plebi Romanæ eripiendi fructus isti sunt ludorum,gladiatorum,conuiuiorum:quæ omnia maiores nostri comparauerunt: nec candidatis ista benignitas adimenda est, quæ liberalitatem magis significat, quàm largitionem. Plutarchus in Bruto ait spectacula Romæ mercedes fuisse magistratuum collatorum.

I N cap.pri.De variis & extraord.cognitionibus, lego ex antiquo exẽplari, in quo tenuia extabant vestigia Græcorum verborũ, ἐλευθέρια μαθήματα. Plinius lib.xiiii,Pessum iere vitæ precia:omnésq; à maximo bono liberales dictæ artes in cõtratiũ cecidere,ac seruitute sola profici cœptũ. Augustinus lib.sexto de Ciuitate seculares esse vocitatas à recentioribus ait. Cicero in pri. de Orat. ingenuas appellat: Aristoteles ἐλευθερίους ἐπιστήμας: Galenus ἐλευθέρια μαθήματα, vt Vlpianus. Dicuntur etiã ἐλευθέριοι λόγοι:& προπαιδεύματα,quasi institutiones præuiæ ad primam philosophiam quæ omnia complectitur : & ad theologiam, cuius incunabula hodiernis moribus longè existimãtur tenuiora quàm olim. Quanquam id quoquomodo tolerandum esset:nisi etiam disciplinarum elegantiæ literarúmque nitori & claritati inimicitias denunciasset theologia ipsa professione. Verum ingenuæ & liberales vocitatæ sunt,vt ab iis distinguerentur,quas Græci tum φαύλας ἐπιστήμας, id est viles:tum ἀνελευθέρους, βαναύσους, ἀγοραίους appellant:id est illiberales,sordidas,circunforaneas.

Liberales artes.

I N cap.secũdo,De proxenetis, Sed & si quid philãtrophi nomine accepit. Lego philãthropiæ. Philanthropia enim nõ modò humanitatẽ,id est morum clemẽtiam ac benignitatem significat: sed etiam liberalitatem. Demosthenes ἐν δὲ τῇ παραπρεσβείᾳ, καὶ φιλανθρωπευόμενος πρὸς αὐτοὺς ὁ Φίλιππος, ἄλλα τε πολλὰ, καὶ τελευτῶν ἐκπώματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ προὔπινεν αὐτοῖς. Et φιλανθρωπία, φιλοδωρία. Sic Latini benignè facere dicunt. Cicero pro Plancio, Doceo gratiosum etiam tribubus Plancium quòd multis benignè fecerit.pro multis spoponderit. Hic ergo philanthropiæ nomine aliquid accipere, est munusculum accipere vel mercedulam,quæ benignitatis magis quàm obligationis sit.

Benignè facere.

I N cap.sequenti,Facilius quod Græci appellant peti possit. Puto legẽdũ, Quod Græci προσφώνημα appellant:cum hoc verbum in Græco compendio legerim. nisi φιλανθρώπευμα magis placet : quod benignè datum significat. Hæc tamen coniecturæ sunt , non fiduciæ. vt in cap. Rei, De verborum significatione : quod legitur, Id opus quod Græci vocant,id est ex opere facto corpus aliquod perfectum. τὸ ἀπειργασμένον.

I N cap. Munus, De verborum significatione:Et quosdam milites munificos vocari. Lego munifices. Munifices enim dicebãtur,auctore Festo,qui nõ vacabant:sed munus principi faciebãt. Cõtrà Beneficiatii dicebãtur qui vaca-

Munifices.

bant muneris officio.& munifices à Vegetio dicuntur milites,qui munera faciunt : quibus immunes non obſtricti ſunt. Inde illud Plinianum per metaphoram dictũ lib.xi, Vno vero ſue ex omni turba relicto,ſola munifex mãma quæ genito fuerat attributa,deſcẽdit. Munificẽ mãmam Plinius pro lactẽti dixit, qua ſcilicet fœtus lactatur. Libro tamen xi.Cod.in cap.ſecundo, De prædiis nauiculariorum,munificum prædium dicitur τὸ λειτουργοῦν καὶ συντελές.

I N cap.ſequẽti,lego,Cõtractũ autẽ vltrò citróq; obligationẽ eſſe.quod Græci συνάλλαγμα vocãt. quod verbũ apud Ariſtotelẽ idẽtidem legitur in v. Ethicôn. Cõtrahere & diſtrahere vt Latinè opponũtur: ſic Græcè συναλλάττειν καὶ διαλύεσθαι. Ariſtoteles οὐχ ὁμοίως δὲ συναλλάξας καὶ διαλυόμενος, ἐγκαλέσει.ac ſi diceret: niſi ita res diſtrahatur vt cõtracta eſt,continuo expoſtulabit.id autem fit cum cõuẽta diſſolutione implentur,hoc eſt debiti depẽſione. Vnde ſoluere verbum dictum τὸ ἐκτίσαι, τὸ ἀποτῖσαι, τὸ καταβάλλειν. Plautus, Soluta res erit,ſi mihi dederis.

Cõtrahere, & diſtrahere.

Solutio debiti vnde dicta ſit.

I N cap. Sylua, Noualis eſt terra præciſa. & reliqua. Lego obſeruatione antiqui exẽplaris, Noualis eſt terra proſciſſa: quam Græci νέατον vocant. νέατος enim ſic dicitur,vt ἄροτος, ἄμητος, & ſimilia. hoc eſt ἡ γῆ νεωστὶ ἠροτριωμένη. Ξενοφῶν, καὶ ἡ νέατος καὶ σπόρος καὶ φυτεία καὶ νομὴ, ὑπαίθρια ταῦτα πάντα ἔργα ἐστί. Sed apud Xenophõtẽ tẽpus potius ſignificat quàm veruactũ vel ſegetẽ,cũ accẽtu in vltima. νεᾶν, nouare,eſt noualia facere: τὸ μεταβάλλειν τὴν γῆν πρότερον εἰργασμένην. Theophraſtus, ἡ δὲ κατεργασία ἐν τῷ νεᾶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὥρας καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. Cicero in ſecundo de Orato. Subacto mihi ingenio opus eſt,vt agro nõ ſemel arato:ſed nouato & iterato,quo meliores fœtus poſſit & grandiores edere. Nouatũ agrũ appellat, diu ante ſementẽ cultũ,vt interim fermẽtaretur,& ſub ſemẽtẽ iteraretur. Proſcindi autẽ ager dicitur,nõ præcidi.vt in illo Catonis oraculo, Lutoſam terrã ne tãgito:vi omni arato: priuſquã ares proſcindito. hoc vtilitatẽ habet,quòd inuerſo ceſpite herbarũ radices necãtur. Plinius lib.xviii, Quidã vtiq; ab æquinoctio verno proſcindi volunt.quódq; vere aratũ eſt,à tẽporis argumẽto veruactũ dicitur. Hoc in nouali atq; irrequieto neceſſariũ eſt. Nouale eſt quod alternis annis ſeritur. Ex quibus verbis planũ fit, noualẽ Paulũ eodẽ modo vt Pliniũ accepiſſe. Idẽ, Iuſtũ eſt proſcindi ſulco dodrãtali iugerũ vno die, iteraríq; ſeſquiiugerũ,ſi ſit facultas ſoli: Si minus,proſcindi ſemiſſem,iterari aſſem. Proſcindere eſt primũ terrã vertere grãdioribus glebis relictis. Vt autẽ noualis alternis annis ſeritur,ita reſtibilis quotannis:qui παλιμφυὴς vocatur & παλίμβλαστος. Veruactũ autẽ & nouale interdũ pro eodẽ accipiũtur. Columella enim veruactum appellat agrum vere primo proſciſſum,qui anno ceſſauit:vt lib.ii, Fabæ modii quatuor vel ſex in veruacto duas operas bubulcorum detinent: ac in reſtibili vnã. Idem, Faſellus terræ mandatur vel in veruacto,vel melius pingui & reſtibili agro. Ego verò noualẽ tum dici ſentio & nouale,cum poſt meſſem ager tonſus quieſcit : quod culmetum lingua patria vocat. Tum autem veruactum dicitur, cum vere terra proſciſſa eſt: Græcè νέατος,vt diximus, & νεὸς & νέωμα. Latinè etiam interdum ſeges dicitur,cum iterata & exculta eſt ad ſementẽ. Id cũ ex loco Plinii ſupradicto, tum ex Columella declaratur in præfatione ſeptimi,his verbis, Neque inficior id eos aliqua ratione feciſſe,quaſi ſit agricolæ contrarium paſtoris propoſitum: cum ille ſubacto & puro ſolo

Nouare agrum.

Proſciſſus ager.

Veruactũ.

Noualis & nouale.

Reſtibilis.

Seges.

gaudeat, hic nouali graminosóque: ille fructũ è terra speret, hic è pecore. Idem in octa. Sequeris autem noualia nõ solũ herbida, sed quæ plerunq; vidua sunt spinis. Varro, Seges (inquit) dicitur quod aratum necdum satum est: noualis vbi satum fuit antequam secũda aratione renouetur. Idem, Multum interest in rudi terra: an in ea seras, quæ quotannis obsita sit, quæ vocatur restibilis: an in vernacto, quæ interim requieuit. Inde tonsæ nouales Virgilio, &, culta noualia. Est & aliud genus noualis, terra tunc primum ad culturam proscissa: quo modo Plinius vsus est in decimoseptimo, de odorata terra loquens, Talis est ferè (inquit) in noualibus cæsa vetere sylua: quæ consensu laudatur.

IN cap. Ostentum, restituenda hæc duo verba, φάσμα, τερατῶδες.

Peristroma IN cap. Instratũ: lego ex antiquo exẽplari, Neq; enim dubiũ est quin stragula vestis sit omne palliũ, quod Græci περίστρωμα vocant. Quo verbo Latini etiam vti solent, vt Cicero in secũda Antoniana, Cõchiliatis Gn. Põpeii peristromatis seruorũ in cellis lectos stratos videres. Dicũtur etiam peripetasmata, ex eo quòd tricliniis obtẽdi soleãt: & παραπετάσματα, & aulæa, & Attalica, ab aulis regum in quibus expãduntur. Virgilius, Purpurea intexti tollãt aulæa Britanni. Curtius, Lectos circũdederant aulæa purpurea auróque fulgentia. Et in singulari aulæa: quo modo Græci vtuntur. Curtius lib. vii, Cum post aulæam quæ lectos obduceret, staret rex. Cicero in Ver. act. quinta, Quid illa Attalica tota Sicilia nominata ab eodẽ Heio peripetasmata emere oblitus es? Plinius libro viii, Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex: vnde nomen Attalicis. Dicuntur & Babylonica. Idem, Colores diuersos picturæ vestibus intexere Babylon maximè celebrauit, & nomẽ imposuit. Et rursus idem, Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestert. octingentis millibus vænisse, iam tunc posuit in Capitonis criminibus. Vocantur etiam tapetes verbo & ipso Græco, & tapetia. nostri vnò verbo stragula & plagas appellant. vt Liuius lib. ix. de bello Macedo. Luxuriæ enim peregrinæ origo ab exercitu Asiatico inuecta in vrbem est. Inde primum lectos æratos, vestem stragulam preciosam, plagulas, & alia textilia Romam adduxerunt. Hæc cum animalia habent intexta, vt hodie passim habentur, ζωωτὰ à Græcis, id est belluata vocãtur. Plautus in Pseud. Neque Alexãdrina belluata consuta tapetia. Pallia à quibusdam vocantur, vt nunc ab Vlpiano: cum pallium alioqui sit vestis Græcorum propria. vnde palliatæ fabulæ dictæ: ἱμάτιον ab illis dictum.

Peripetasmata. Attalica. Aulæa. Babylonica Tapetes. Stragula & plagæ. Belluata stragula. Pallia.

Cõparatũ. IN cap. Sæpe ita cõputatũ est: lego ex antiquis cõparatũ: id est cõstitutũ & loquendi consuetudine receptum. Terentius in Phor. Quàm iniquè cõparatum est: ii qui minus habent, vt semper aliquid addant diuitioribus. Ciceró in Lælio, Quoniam ita comparata est ratio vitæ naturæq; nostræ, vt alia ætas oriatur ex alia. οὕτω καθέστηκε τὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου.

IN eodẽ cap. Nã cũ dicitur apud veteres agnatorũ gẽtiliúmq;, que pro separatione accipitur. Accursius nõ rectè gentiles cognatos interpretatus est: quia vtroq; vocabulo agnati intelliguntur. Verum gẽtilitas agnatorũ erat clarioris familiæ. Morem autem eum fuisse antiquorum, vt hæc duo in sermone iũgerent: ex illo prouerbio apparet, quo Varro & Columella vsi sunt, Ad agnatos & gentiles est deducendus. de quo satis est à nobis alibi dictũ, atque etiam

Agnati & gentiles.

de iure gentilitatis. & alioquin gentiles nō tam agnati sunt, quàm cognomines. Vnde Cicero Seruium Tullium, qui Romanorū rex fuit, gentilē suū vocat. Inde illud Plinianū lib. xxxiii, Singuli Marcipores Luciporésve dominorum gētiles victū in promiscuo habebant. quibus verbis significat priscos Romanos singulis seruis cōtentos fuisse. quare Marcipores quasi Marci pueri vel Lucii vocabantur, quasi ministri & asseclæ, vt Græci παῖδας vocant seruos. quod in numerosa familia postea fieri non potuit. Fabius in pri. In seruis (inquit) iam intercidit genus illud nominis quod ducebatur à domino: vnde Marcipores, Publipores. Qui ergo dicebat agnatos gētilésque, & eiusdem gentis, & cognomines significabat. Falsus est etiam in eo Accursius, quòd separatū & disiunctum pro eodem accepit: cum Paulus hoc intelligi voluerit, gentiles separatos ab agnatis esse. Aliud est enim disiūctiua particula, διαζευκτικὸν μόριον: & aliud separatiua, διαχωριστικόν. Cicero in Top. Gentiles sunt qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiorum nemo seruitutē seruiuit, qui capite non sunt diminuti. Nihil enim video Scæuolam pontificem ad hanc definitionem addidisse. Secundum hoc non vt quisque agnatus est alicui, ita etiam gētilis est: nec quisquis alicui gētilis est genere, non etiā agnatus est. Quare longè abfuit Accursius à mente Iurisconsulti, cum ait hic gentiles cognatos significari. Verum est tamen (vt diximus) gentiles interdum esse, qui non ex eadem familia sint: vt M. Tullius Seruio Tullio regi. Marcipores.

IDEM Accursius in cap. Impensæ, non intellexit quid sit loricatio. non est enim cælatura in modū loricæ facta: sed cū lorica sit in vniuersum cuiusq; rei tutela & protectio & munimētū, id est, πρόβλημα, σκέπασμα, καὶ τὸ ἔρυμα: tum verò lorica pars murorū est & structurarū. Vitruuius lib. ii. de lateritiis parietibus loquēs, Cum enim in tecto tegulæ fuerint fractæ aut à vētis deiectæ, qua possit ex imbribus aqua pluere: nō patietur lorica testacea lædi laterem, sed proiectura coronarū reiiciet extra perpēdiculū stillas. Loricam appellat coronarū proiecturam, quæ fit in parietibus eiuscemodi. Curtius lib. viii, Angusta muri corona erat. nō pinnæ, sicut alibi, fastigiū eius distinxerant: sed perpetua lorica obducta trāsitū sepserat. Itaque rex hærebat magis quàm stabat in margine, clypeo vndiq; incidētia tela propulsans. Loricam appellat structurā fastigiatam, quæ aquam pluuiā vtrinq; dispellit extra perpēdiculū veluti suggrundulis prominentibus. Capistratæ huiuscemodi structuræ à structoribus nostris appellantur. In pauimentis etiam ruderatis lorica appellatur corium è marmore tuso cum calce & arena, Vitruuio lib. sexto: Itaque si necessitas vrgeat, vt minimè vitiosa fiant, sic erit faciendum. cum coaxatum fuerit, insuper altera coactio transuersa sternatur, clauísque præfixa duplicem præbeat contignationi loricationem: deinde ruderi nouo tertia pars testæ tunsæ admisceatur. Varro lib. pri. de re rustica, Parietes & solū opere tectorio marmorato loricandi. Hoc in loco Paulus huiuscemodi loricationē significauit, quæ nonnihil simile vel operis tectorii habeat ad picturam admittendā: vel in summis structuris aliquid elegātius, cohonestamēti gratia factū potius, quàm structuræ protegendæ. à Græcis θριγκὸς dicitur. Homerus in Odiss. χάλκεοι μὲν τοῖχοι, περὶ δὲ θριγκὸς, κυανοῖο. id est, ὁ περιτείχιος κύκλος ὅσος σφαῖρος. A lorica loricare verbum Lorica. Loricatio. Loricare.

dictum. Plinius de ichneumone loquẽs in octauo, Mergit ſe limo ſæpius ſiccátque ſole : mox vbi pluribus eodem modo ſe coriis loricauit, in dimicationem pergit. Quem loquendi modum ab Ariſtotele ipſe mutuatus eſt libro ſexto, de hiſto. animalium. de apris enim loquens ita inquit, Mirabilia inter ſe prælia conſerunt : ſeſe ad ea loricantes, tergoráque ſua in ſummam craſſitudinem artificio comparantes, ea ad arbores affricantes, & cœno oblita ſubinde aſſiccantes. Sed hæc ſignificatio ab lorica militari ducta eſt. θωρακίζοντες ἑαυτὸν, καὶ ποιοῦντες τὸ δέρμα παχύτατον ἐκ παρασκευῆς.

IN cap. Cũ biſextus. Cato putat mẽſem intercalarẽ addititiũ eſſe: omnéſq; dies eius pro momẽto tẽporis obſeruat: extremóque die mẽſis Februarii attribuit Quintus Mutius. Mẽſis autẽ intercalaris cõſtat ex diebus xxix. Accurſius exiſtimauit Catonẽ & Mutium à Celſo reprehẽdi vt abſurda dicẽtes: quare ad huius dicti ſenſum percipiendũ, adnotãdũ hic eſſe duxi id quod Macrobius lib. primo Satur. his verbis dixit, Cum Romani ex diſtributione Põpilii ad lunæ curſum, ſicut Græci, annũ propriũ cõputarent: neceſſario etiã intercalarem mẽſem inſtituerũt more Græcorũ : & reliqua, quæ de intercalatione auctor ille proſecutus eſt. Hoc autem intercalãdorũ mẽſium inſtitutum Cæſaris ætatẽ præceſſit. Quare hic Quintus Mutius P. filius & Cato, à Celſo nominati ſunt Iuriſconſulti antiquiores Cæſare, vt auctor eſt Põponius in cap. altero, De origine iuris. De quo Cæſare Tranquillus ita ſcribit, Conuerſus hinc ad ordinãdum reipublicæ ſtatũ, faſtos correxit iampridem vitio pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt neque meſſium feriæ æſtati, neque vindemiarũ autumno cõpeterent: annúmque ad curſum ſolis accõmodauit, vt CCCLXV. dierũ eſſet: & intercalario mẽſe ſublato, vnus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autẽ magis in poſterũ è Calẽdis Ianuariis nobis tẽporum ratio congrueret: inter Nouẽbrem & Decẽbrem menſem, interiecit duos alios. Fuítque is annus quo hæc cõſtituebãtur, quindecim mẽſium cum intercalario, qui ex conſuetudine in eum annum inciderat. Ex his ſatis declaratur, non abſurda eſſe quæ Cato & Mutius dixerũt de mẽſe, qui intercalabatur eo tempore, quo annum Lunæ curſus nõ ſolis moderabatur. Id demum ſcrupulũ facit, quod de menſe intercalari dicitur, eſſe eum dierũ vndetriginta. Macrobius enim in loco ſuprà citato: Sed nondum errore (inquit) comperto per octo annos nonaginta, quaſi ſuperfundendos Græcorũ exemplo cõputabant dies: alterníſque annis binos vicenos, alternis ternos vicenos intercalantes, expenſabant intercalationibus quatuor. Et rurſus, Hoc autem (inquit) errore iam cognito, hæc ſpecies emẽdationis inducta eſt. Tertio quoque octennio ita intercalandos diſpẽſabant dies, vt nõ nonaginta, ſed LXVI. intercalarẽt. Secundum hoc dictũ Macrobii, menſis qui intercalatur XXIX. dierũ eſſe nõ potuit. Quare ſcire nos oportet, menſem intercalarem dici non modò eum qui intercalatur, ſed etiã in quo intercalatur. Prior intercalatitius dici poteſt, id eſt, παρεμβεβλημένος: quo modo Cato cenſuit mẽſem intercalarem addititium eſſe, qui in vſu poſt Cæſarem non fuit. Poſterior ἐμβολιμαῖος Græcè dicitur : cuiuſmodi eſt Februarius hodie. quem Celſus vndetriginta dierum eſſe dixit, non ex Catonis ille quidem aut Mutii, ſed ex ſua perſona loquens.

Menſis intercalaris.

Græce autem ἐμβόλιμος vtráque significationem habet. Plinius annũ intercalarem pro bisextili dixit. Liuius mensem intercalarium, vt Macrobius vocauit, de Lucio Scipione loquens, Triumphauit mense intercalario, pridie Cal. Martias. Cicero ad Ligarium, Ego tamen cum ad III. Cal. intercalares rogatu fratrum tuorum venissem mane ad Cæsarem. & reliqua. Calendas vt opinor Martias significauit. Omni enim intercalationi (inquit Macrobius) mensis Februarius deputatus est. Quod autem Cato de intercalari addititio dixit, hunc ferme sensum habet: Mensis intercalatus ad spatia temporum ætatúmque metienda dinumerandáque non procedit: cum id reliquis annis defuerit quod intercalari additur: qui anni nihilosecius in numerũ processerunt ætatum & temporũ, licet nec pleni essent anni nec iusti. Itaq; hic annus licet diebus mensibúsve redundet, non tamen longior maiórve esse cæteris, Iurisperitorum interpretatione censetur. Neque vero magnopere mirum est intercalandi varietate antiquissimos esse vsos: cum etiã illa Cæsariana, qua nunc vtimur, cum cursu solis anni moderatoris nõ satis quadrare videatur. Ephemerides astronomorum hodierno tempore æquinoctium vernum ad quintumdecimum Cal. Apriles, qui dies est duodeuicesimus Martii, peractum esse significant. Nam cum omnes cardines temporũ in octaua signorum parte conficiantur, si Plinio credimus auctori earũ rerum grauissimo, & astronomi introitum solis in cancrum ad vndecimum mensis Martii signent, qui quintus Iduum appellatur: octauo vtiq; inde die æquinoctium peragi ea ratione existimandum est: qui duodeuicesimus est mẽsis eius. At Columella & Plinius, qui Cæsaris secuti sunt rationem, æquinoctium vernum octauo Calendas Apriles fieri dicũt, qui quartus est & vicesimus mensis. Quare facile est iudicare, tantam esse temporis intercapedinem inter æquinoctium nostrum, & id quod à Cæsare signatum est, quanta est inter quintumdecimum Calend. & octauum. tot enim diebus æquinoctium quod sequimur, Cæsarianum æquinoctium anteuertit. Quæ ratio Cæsariana si mille ac quingẽtis annis tot dierum spatio aberrauit à solis vestigiis: quo tandem euasura est nisi à mathematicis aliquando corrigatur? quod nisi fiat, quid causæ est quin æquinoctiũ vernum in Februarium tandem retroactum iri existimemus? De difficultate autem assignãdi eius æquinoctii aliarúmque temporis dimensionum Plinius loquens, ita inquit, Addidere difficultatem & auctores diuersis in locis obseruãdo, mox etiam in iisdem diuersa prodendo. Tres autem fuere sectæ, Chaldæa, AEgyptia, Græca. His addit apud nos quartam Cæsar dictator, annos ad solis cursum redigens singulos, Sosigene perito scientiæ eius adhibito: & ea ipsa ratio postea comperto errore correcta est, ita vt duodecim annis continuis non intercalaretur: quia cœperat sydera annus morari, qui prius antecedebat: & Sosigenes ipse tribus commentationibus, quanquam diligentior esset cæteris, non cessauit tamen addubitare ipse semet corrigendo. Ex his verbis Plinii intelligimus iam tum Cæsaris tempore intelligi cœptum, intercalandi quadrãtis rationem non planè esse exactam ad obseruationem temporum. Accedit auctor Columella, qui libro decimo: Bruma (inquit) conficitur circa octauum Calend. Ianuarii, in octaua parte Capricorni. Nec me fallit Hipparci ratio,

Annus intercalaris. Mensis intercalarius. Intercalatio Cæsariana

quæ docet solstitia & æquinoctia non octauis, sed primis partibus signorum confici. Verùm in hac ruris disciplina sequor nunc Eudoxi & Metonis antiquorúmque fastos astrologorum, qui sunt aptati publicis sacrificiis. Quia & notior est ista vetus agricolis concepta opinio: nec tamen Hipparchi subtilitas pinguioribus(vt aiunt)rusticorũ literis necessaria est. Hactenus Columella. Cum igitur (vt coniectura colligo) prima illa siue prior Sosigenis intercalatio,multo maior quadrante diei fuisset,solis vtique cursum quasi morari ac retardare cœperat:quippe cùm annus vertens qui solis ipse eadem in vestigia reditu conficitur,minor esset eo anno quo Romani vtebantur, id est anno ciuili,intercalationis vitio. Postea errore comperto cum aliam rationẽ Romani instituissent:intercalandi(vt ita dicam)compendio in errorẽ diuersum mortales adduxerunt,vt iam Cæsaris rationem sequentes nõ morari solem,vt antea,sed vrgere accelerareque videamur,annúmque vertentem anno ciuili septem dierum interuallo anteuertamus:& veluti solem currentem præpropere incitemus. Eodem porro errore reliquos etiam temporum cardines retroagentes: solem ipsum eorum moderatorẽ solstitio & bruma alteróque æquinoctio itidem adurgere videmur. Siquidẽ omnes temporũ cardines in octaua parte signorum peraguntur,vt antea ex Plinio docuimus,& Columella libro xii. Plinius,Omnes(inquit)hæ differẽtiæ fiunt in octauis partibus signorum.Bruma capricorni,ab octa.Calend.Ianua.ferè. æquinoctium vernum arietis,solstitium Cancri,alterúmque æquinoctium Libræ.Cui congruit quod alibi eodem libro dicit. Solstitiũ peragi in octaua parte Cãcri & octauo Cal. Iulii diximus.magnus hic anni cardo.Idémq; ipse antea dixerat libro secundo,capite duodetricesimo. Apud Columellã autẽ libro xii.legitur, VIII.Cal. Iulias sol introitũ in Cancrum facit.quæ verba esse corrupta argumento sunt verba quæ subsequuntur post vnum & alterum versum,viii. & vii.& vi. Cal. Iulias solstitiũ. Et rursus inferius,Octauo Calend. Octobris & vii.& vi.æquinoctium autumnale. Aliud est enim solstitium,& aliud introitus in Cancrũ: cum introitus in prima parte,& solstitium in octaua fiat. Quare apud Columellam ita legendum videtur in loco supracitato,X V. vel xiii. Calend. Iul. sol introitum in Cancrum facit.facile enim fuit notas numerorum corrumpi. Proinde cum Columellæ ætate,qui circa Cæsaris tempora fuit, solstitium peragi non modo octauo,sed etiã sexto Calend.Iulias censeretur:qui dies festus est diuo Baptistæ:si retrorsus inde dies numeres octo,in diem septimumdecimum mensis incurres,id est in quintumdecimum Cal.Iulias,quo die solis est ingressus in Cancrum. nostri autẽ Mathematici eum tertiodecimo attribuunt,qui tertius est Iduum.Quòd si à sexto Calend.quo peragitur solstitium secundum Columellam, retro numeres: ad vndeuicesimum peruenies, & maius erit interstitiũ. Iam æquinoctiũ autumnale hodie statuere astronomi videntur ad decimum diem Cal. Octobris,qui vicesimus est Septembris: cum introitum solis in Libram xiii.die signẽt Idibus eiusdem mensis. At Columella, XIII.(inquit)Calendas Octobres sol in Libram transitũ facit. Et paulo pòst, VIII.(inquit)Cal. Octobres,& vii. & vi.æquinoctiũ autũnale. Denique introitũ solis in Capricornum hodie ephemeridum editores xii. die De-

cembris obseruant,id est pridie Iduum. De quo Columella, XV.(inquit) Cal. Ianuarii sol in Capricornum transitum facit, Brumale solstitium vt Hipparcho placet. Et inferius, I X. Calen. Ianuarii Brumale solstitium sicut Chaldæi obseruant. hactenus ille. Nos igitur hodie pridie Idus Septẽbris introitũ solis in Capricornum statuimus: ideóque Brumam in octaua parte, id est decimoquarto Cal. Ianuarias, id est vndeuicesimo die Decembris. Traditio autẽ Columellæ quarto & vicesimo die statuit, id est nono Calend. quod est peruigilium natalis saluatoris nostri. Plinius autẽ octauo Calend. attribuit, id est natali dominico. Ex quibus manifestum est nos ab antiquorum obseruatione quinque dierum interstitio vt minimum abscessisse. quanquã & apud priscos parum eiusmodi obseruationis computationísque ratio constitit, vtpote quum Hipparcho cum Chaldæis non conuenerit: nisi quòd Hipparchus obseruasse videtur solstitiũ cum oriretur, Chaldæi cum peragеretur, vt & Plinius fecit. Quòd si hodie fastos constituere in mentem iis veniret, quibus id licet pro potestate facere: vt quarto quoque anno diem vnum intercalarem habemus, ita trecẽtesimo ferè anno exemptilem vnum in posterum haberemus, ita vt primo anno bisextili dies illi aut quinq; aut plusculi, qui hactenus excreuerũt & nũc redundant, semel eximerẽtur. Huiuscemodi autẽ diebus olim Græci vtebantur, ἐξαιρεσίμους vocantes. Id quod Cicero in tertia Verrina refert. Difficultas autem rei exactè cõstituendæ inde oritur, quòd orbis signiferi circuli in trecentossexaginta gradus tribuitur, quæ partes maximi circuli à sphæricis auctoribus appellantur: quarum vnaquæque pars in sexaginta particulas diuiditur, quæ minuta vocantur: & rursus minuta hæc singula primaria in sexagena minuta secundaria. At diligentissimi mathematicorum tradiderũt solem orbe suo eccentrico ita ferri, vt ex aduerso motionis cælestis, quæ orbes omnes secum rapit, in singulos dies minuta vndesexagena & octona circiter secundaria quotidie retrocedat, quarum computatio & in asses in horásque collectio, rem inexplicabilem reddit: cum eo quidem quòd vt collectæ fuerint quantumuis exquisitè, tamen partitio in annos aliquot distribui ita exacte nequit, intercalationéque adæquari, vt non aliquid aut excurrat aut desit. Hoc autem non ambigetur (vt opinor) si quis intentius animaduerterit, intercalationem quadrantis paulò maiusculam esse, quàm vt cum fine anni vertẽtis competeret. Indéque factum vt cessim semper eamus à tempore Cæsaris ab eiúsque obseruatione temporum. His etiam causis accedere forsitan illud potest quod Columella lib. pri. his verbis inquit, Multos enim iam memorabiles auctores comperi persuasum habere, longo æui situ qualitatem cæli statúmque mutari: eorúmque consultissimum astrologiæ professorẽ Hipparchũ prodidisse, tẽpus fore, quo cardines mundi loco mouerẽtur. Cui conuenit Plinii dictũ lib. xxxvi. qui de gnomonis cuiusdam mutatione loquẽs ita inquit, Hæc dierum obseruatio xxx. iam ferè annis non cõgruit: siue solis ipsius dissono cursu & cæli aliqua ratione mutato: siue vniuersa tellure aliquid à centro suo dimota, vt deprehendi & in aliis locis accipio: siue vrbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto.

Exemptiles dies.

IN cap. Spadonũ Thilibiæ & Talasiæ. Thlibiæ & Thlasiæ hic legendũ Ioã-

nes Crastonus iandiu adnotauit.apud quosdam tamen Thladiæ dicũtur: θλαδίαι. Paulus AEgineta lib.vi.de eunuchismo loquens, Duplex (inquit) eunuchos faciendi ratio. Partim enim collisione:partim exectione fiunt. Prius illud genus hoc modo fit, Pueros adhuc infantes in peluim insidere faciunt aquæ calidæ. Deinde cum corpuscula flaccuerint, in ipsa pelui digitis testiculos collidunt,quoadusq; euanidi abeant,nec iam concreto coagmento cõtrectationem subeant. ὁ μὲν γὰρ θλάσει, ὁ δὲ κατ' ἐκτομήν. Spadones sunt quibus cremasteres sunt euulsi:id est nerui quibus colei suspensi sunt.

Spadones.

IN cap. Anniculus, Ante diem decimũ Calendarum, & post diem decimũ Calendarũ,vtroque sermone vndecima dies significatur. Hoc loco(vt opinor) Paulus lectorem morari hoc gripho voluit potius quàm docere. Quare non immerito hoc dictum Accursius malam literam vocat. Laurentius libro iiii.elegantiarum meminit, nec tamen interpretandum censuit. Ipse quidem duobus modis intelligi hoc posse arbitror.vno modo,vt vndecimã diem præcedentis mensis intelligamus:altero subsequentis,à quo Calendæ nomen sortiuntur.vt verbi gratia, Ante diem decimũ Calendarum Martii facturũ te aliquid cũ spoponderis,certum est te vicesimum diem Februarii significasse:qui decimus est à Calendis Martii,& quo die Romani decimo Calendas dicere ac scribere solebant.Et rursus cũ dixeris te facturum post diem decimum Calendarum, intelligere potero diem vndecimum Martii,inter quem & Calendas nouem dies intercedunt. Est enim vndecimus dies non Calendarum,vt ille prior,sed dierũ mensis à quo Calendæ denominantur.Priorem interpretationem vix probare iis poterimus,qui censent eundem diem significari,cũ dicimus decimo Calendas Martii vel Aprilis,& ante diem decimũ Cal.id est decimo die ante Calendas:quod loquendi cõpendio decimo Calendas dici institutum est. In qua sententia ego sum Ciceronis auctoritate ductus, apud quẽ in Philippica vltima sic legitur,Memoria tenent me ante diem xiiii.Cal. Ianuarii principem reuocandæ libertatis fuisse.quibus verbis eum diẽ significauit,quo die xiiii.Cal.Ianua.dicitur:vt Philippica quinta liquet. quam orationem cũ Cicero in Senatu haberet Calẽdis Ianuariis,Recordamini(inquit)qui dies nudiustertiusdecimus fuerit: quantus consensus vestrum, quanta virtus. Dies enim tertiusdecimus à Calendis Ianuariis retrò numerũ agẽdo, est dies quo dicitur xiii.Cal.Ianua.qui est vicesimus Decembris.quare in Philippica vltima non diem xiiii.sed xiii. Cal.legendum esse censeo. Nam si numeri nota vno puncto non redundaret, Cicero nudiusquartusdecimus in quinta Philippica dixisset:cũ nudiustertiusdecimus non semel ibi legatur: etiã si Laurentius mendose legi cẽset.in quo ei minimè assensus sum:sicut nec de eo quod apud Plautum legitur.De xiii.enim die Ciceronem intellexisse,verba quæ alibi in eadem oratione sequuntur satis declarant:Hoc dies(inquit)xii. profecerunt: vt quem nemo præter Cotylam vnum inuentus sit qui defenderet,is habeat iam patronos etiã consulares. Cæterum mos hic loquẽdi,de quo nũc agitur,creber apud antiquos fuit.Idem Cicero ad Atticum,de Quinto fratre, Nuncii nobis tristes nec varii venerant ex ante diem Nonarum Iun. vsq; ad pridie Cal.Septẽb.Et in Catil.Dixi in Senatu cædem te optimatũ contulisse

Nudiusquartusdecimus.

in ante diem quintũ Calẽd. Nouemb. Liuius, Consules Prætorésq; vsque ante diem quintum Cal. Maias Romæ Latinæ tenuerunt. Est autem loquendi modus per verborum trãspositionem receptus, vt exaudire hæc verba ita debeamus, vsque diem quintum ante Cal. Sic Græci, πρὸ πέντε καλανδῶν ἰαννουαρίων. Lactãtius libro quarto Diui. institu. Tyberii Cæsaris anno quintodecimo, duobus geminis consulibus ante diem decimum Cal. April. Iudæi Christum cruci affixerũt. quibus verbis dies tertius & vicesimus Martii significatur. id quod si admittamus, verum non esse videbitur quod Paulus dixit, ante decimum diẽ Cal. vndecimum diem significare. Vtcunque sit: vel ænigmate vel oxymoro Paulus detinere lectorem voluisse mihi videtur: vt nunc mittã quod hallucinari potuit. Fortasse autẽ aliud est ante diem decimum Calendas, qui sermo per transpositionem receptus est, vt diximus hoc modo, decimo ante Calendas, & ante diem decimum Calendarũ, qui ita vt illud resolui non potest: vt sit decimus Calend. Aprilium tertius & vicesimus Martii, & ante diẽ decimũ Calendarum vndecimus, id est secundus & vicesimus eiusdem: post diem autem decimum Cal. Aprilium, sit dies vndecimus Aprilis. Cum ergo dicit Paulus, Vtroq; enim sermone vndecima dies significatur: id subintelligendum reliquit: si alterum sermonẽ retrò, alterum porrò agas: vt alter sit mensis sequẽtis, & alter præcedentis. Quòd si de iis mensibus intelligatur qui vndeuiginti Calendas habent: vt verbi gratia, si dicas, Decimo Cal. Decẽb. pridie & postridie eius diei erit vndecima dies, siue porrouersus numeres siue retrorsus. nam vicesimussecundus dies erit vndecimo Cal. & vicesimusquartus erit vndecimus Cal. id est vndecimus à decimonono Cal. Secundũ quam interpretationem cũ eodem nomine vocetur, tamen non idem erit dies. Huiuscemodi fermè est apud Gellium lib. vii, Quoad viuet & quoad morietur. Conuenire hic etiã videtur illa quæstio apud eundem agitata lib. xi. quid sit intra Calendas.

Ante diem quintũ Cal. & similia.

IN cap. Massurius, verbum Græcum restituendum. Quosdam eã quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit: quam Græci παλλακὴν vocant.

IN cap. Carbonum, Sed & de balaũs idem est. Legẽdum Balanis. Et inferius, non stoboli sed strobili legendum. Strobili prima breui nuces sunt pineæ, & venti procellosi, qui conuolutim grassantur. Balani sunt glandes, & id quod glandis forma ad subducendam aluum in podicem manu inditur, apud auctores medicinæ.

Strobili. Balani.

IN cap. In lege censoria. Lex censoria non à censu, vt Accursius dixit, sed à censoribus: quorũ erat munus portoria vectigaliáq; locare. Liuius lib. iiii. de censura loquens, Sub ditione eius magistratus publicorũ ius priuatorúmque locorũ, vectigalia populi Ro. sub nutu atq; arbitrio sunt. Quod autẽ sequitur, Constitutũ est eã domũ vnicuique nostrũ debere existimari, vbi quis sedes & tabulas haberet, suarúmque rerũ constitutionẽ fecisset: interpretatione egeret, nisi in priore editione huiusmodi animaduersionũ docuissemus eas tabulas his verbis significari, quas instituti prisci fuit vnũquemque sibi de domestica ratione facere, à Græcis ephemeridas dictas. Cornelius Nepos de Põponio Attico, Cũ in primis lautus esset eques Ro. & non parũ liberaliter domum suam omniũ ordinũ homines inuitaret: scimus nõ amplius quàm terna

Tabulæ domesticæ, id est ephemerides.

milia æris in ſingulos menſes ex ephemeride cũ expenſum ſumptui ferre ſolitum. Ibidẽ, Ex quibus agris paterfamilias fructus caperet, quibus ſe tolerareret. Tolerare hoc in loco eſt, quod Græci διαζῶ dicunt, καὶ ἀποζῶ: id eſt modicè & ſumma parſimonia viuere. ἱστομένως ζῶ. Plato, νομῇ δὲ διάζων πολλάσιον. Thucyd. νεμόμενοι τὰ αὐτῶν ἕκαστα ὥστε ἀποζῶ. quibus opponitur ὑπερζῶ καὶ καταζῶ, τοῦτ' ἔστι τὸ ἐκπεπταμένως ζῶ. Cæſar lib. iii. belli ciuilis, Libenter etiã ex perfugis agnoſcebamus equos eorum tolerari: reliqua verò iumenta interiſſe. id eſt quoquo modo ſuſtentari. Idem, Erat ſumma inopia, adeò vt foliis ex arboribus ſtrictis, & teneris arborũ radicibus contuſis equos alerent, & cogerentur his rationibus equitatũ tolerare. τὸ ἱππικὸν διακαρτερεῖν. Tolerare vitã. Tacitus, Multos militia, quoſdam exercendo agros tolerare vitam. A Græcis ſermo tractus, à quibus ἑαυτοὺς διακαρτεροῦντες vocantur ſeſe tolerantes: hac ratione quòd qui facere non ſuſtinent, ἀποκαρτερεῖν dicuntur, & inedia vitam finire.

Tolerare.

IN cap. Qui fundum: deeſt vnũ verbum Græcũ: Nuces & ficus & vuas dũtaxat duracinas & purpureas, & quæ eiuſdem generis eſſent, quas nõ vini cauſa haberemus: quas Græci φαγίμους appellãt. Sic in antiquo legimus, & Politianus in epiſtolis animaduertiſſe ſe ſcripſit. φάγιμος edulis & cibaria eſcariáq; Latinè dicitur. Plinius lib. xiiii, In pergulis verò (inquit) ſeruntur vuæ eſcariæ appellatæ: è duracinis albæ nigráque. Idem, Conſeminia nigra: vino minimè durante: vua maximè poſt quindecim dies quàm vlla alia: minus fertilis, ſed cibaria. Duracinas autẽ à duritia acinorũ dictas, ex eodẽ auctore nouimus: qui de Italia loquẽs, Vua (inquit) non alibi gratior callo: vnde poſſit inueniſſe nomen duracinæ durus acinus. Idem etiam purpurearum meminit. Trãquillus ex epiſtola Auguſti, Dum lectica ex regia domum redeo, panis vnciam cum paucis acinis vuæ duracinæ comedi. Sic autem duracina vua, vt ficus duricoria dicitur.

Vua edulis & cibaria.

Duracina vua.

IN cap. Liberorũ, Totiens enim leges neceſſariã dicunt cognationẽ ſingulorũ nominibus vti. Sic in antiquis legitur, & apud Accurſiũ: ſed tamen planum eſt animaduertentibus mẽdoſam eſſe lectionẽ, ſicq; reconcinnandã, Toties enim leges neceſſariũ ducunt cognationum ſingularum nominibus vti.

IN cap. Si calũnietur. §. Telum, deſunt tria verba Græca, quæ ſic in meo libro reſtituenda duxi, antiqui exemplaris obſeruatione nonnihil in hoc loco adiutus. In §. Telum, Dictum ab eo quòd in longinquũ mittitur, à Græca voce τηλόθεν figuratum. Et paulo pòſt, Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellãt. Et rurſus inferius, Et id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine τόξευμα vocatur.

IN cap. Qui venenum, legendum, Cum id quod nos venenum dicimus, Græci φάρμακον dicunt. Pharmacon apud Græcos in vtranq; partẽ ſignificationem habet. Vnde Pharmacopolæ medicamentarii dicti: quorum miniſtri Pharmacotribæ dicuntur, medicamenta pilo pinſentes, in mortarióque terentes. & antipharmaca antidota, & quaſi venenorum venena. Dioſcorides de iuglandibus, Contra venena (inquit) exitialia vim habent antipharmaci: ſiue à veneno hauſto eſitentur, ſiue antè edantur. Dicũtur etiam ἀλεξιφάρμακα, quaſi venenum amolientia & vim veneni expultricem habẽtia: quæ cum ante ve-

Pharmacopolæ.

nenum sumuntur, προφυλακτικὰ etiã appellantur. Inferius autem area Homericis versibus ex Odysseæ libro quarto replenda,

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
ἐσθλά, τὰ οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις,
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Tyndaris hæc habuit summo Ioue nata venena,
Quæ Polydamna dedit coniunx AEgyptia Thonis,
Commoda, consulte medica composta sub arte:
Multa legens Pharia solers tellure venena,
Noxia permixtim carpens quoque commoda multa.

Hæc medicamenta data esse Helenæ ab vxore Thonis Thebis in AEgypto, auctor est Diodorus in secundo. Locus autẽ ille Homeri celebratus est à Græcis ob Nepenthes illud quod Helena cũ Telemachum cum Pisistrato hospitio suscepisset, in cõuiuiũ attulit, in vinúmq; iniecit. cuius medicamẽti erat ea vis & facultas, vt omniũ malorũ obliuionem ingeneraret. Siquidẽ vsq; adeo lætificum erat atque exhilarans potores: vt qui vinũ eo temperatũ hausisset, nullam ille lachrymã eo die emittere posset: non si ambo eius parentes mortẽ eo die obiuissent: non si liberi eius in ipsius conspectu cõtrucidati fuissent. Propterea eiusmodi pharmaca μητιόεντα vocat Homerus, id est κατὰ τὴν θεραπευτικὴν τέχνην ἐσκευασμένα, vt inquit Plutarchus. Plinius libro quinto & vicesimo, de inuentione herbarũ loquens: Homerus (inquit) primus doctrinarũ & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum AEgypto tribuit, tum etiam cũ rigaretur AEgyptus illa, non autem esset postea fluminis limo inuecta, herbas certè AEgyptias à regis vxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes obliuionẽ tristitiæ veniámq; afferens, & ab Helena vtiq; omnibus mortalibus propinandũ. Quod dictum Plinius ex Theophrasto accepit lib. nono de hist. plantarum. qui quod Plinius obliuionẽ tristitiæ veniámq; afferre dixit, quasi ἄδειαν πένθους immunitatẽ vacationémque: ipse λήθην ποιεῖν καὶ ἀπάθειαν τῶν κακῶν dixerat. Fortasse autẽ Plinius apud Theophrastũ non ἀπάθειαν, quasi indolentiã & impatibilitatẽ malorũ: sed ἀπένθειαν legit, quasi luctus veniã. quod verbũ alludit ad νηπενθὴς, vt suspicari subeat Pliniũ scripsisse, Obliuionẽ tristitiæ veniámq; luctus afferre. Meminit etiã nepenthus libro vno & vicesimo idẽ Plinius. Macrobius septimo Satur. Non minus autẽ quàm dulcedo vini hilarant verba conuiuiũ. Nam si Homeri latentẽ prudentiã inscruteris altius: delinimentũ illud quod Helena vino miscuit, non herba fuit, non ex India succus: sed narrandi opportunitas, quæ hospitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Meminit & Philostratus in vita Apollonii libro septimo. Νηπενθὲς autem (vt inquit Eustathius) dicitur οὐ μόνον ἐστερημένον πένθους, ἀλλὰ καὶ σβεστικὸν, ὅ ἐστιν ἄλυπον. Νηπενθὲς ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

Locus autem integer apud Homerum sic legitur,

Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα.
Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον,

Νηπενθές, ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.
ὃς τὸ καταβρόξειεν, ἐπὴν κρητῆρι μιγείη,
οὐκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
οὐδ' εἴ οἱ κατατεθναίη μήτηρ τε πατήρ τε,
οὐδ' εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν ἢ φίλον υἱὸν
χαλκῷ δηιόῳεν, ὁ δ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο.
τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Hic Helenæ ſubiit vino miſcere venenum,
Soluere quod luctus, iras ſopire minaces,
Quod memori fertut reſides abſtergere ſenſus
Sortis acerbæ animo: atque obliuia ferre malorum.
Qui ſemel id patera mixtum nepenthes iaccho
Hauſerit, inde diem totum non fuderit vllam
Ille oculis lachrymam: non ſi ſuauiſſima proles,
Si germanus ei charus matérve patérve
Oppetat ante oculos ferro confoſſus atroci.
Tyndaris hæc habuit ſummo Ioue nata venena,
Quæ Polydamna dedit coniunx AEgyptia Thonis
Commoda, conſulte medica compoſta ſub arte:
Ipſa etenim Pharia ſolers tellure venena
Noxia multa legit, mixtímque ſalubria multa.

Sequitur in eodem capite, Glandis appellatione omnis fructus continetur, vt Iabolenus ait, exemplo Græci ſermonis, δρυός: apud quos omnes arborum ſpecies appellantur. Quem locũ ex antiquo exemplari ſic lego, Apud quos omnes arborum ſpecies ἀκρόδρυα appellantur. Species autem hic ſic accipitur, vt in cap. vlti. ſuprà, De muneribus. Nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιωνήτρας Græci appellant, creari moris eſt. Et ſpecies horreariæ in titulo, De conditis in publicis horreis, libro decimo Codicis. Priſci autẽ Græci omne genus arboris δρυός appellatione intellexerunt. Eſt autem δρῦς proprie robur. Vnde Dryidæ Gallorũ ſacerdotes appellati, vt auctor eſt Plinius libro ſextodecimo. Ab hoc vocabulo δρύφακτες & δρυπεπὴς deriuata: in quibus dictionibus veſtigia primigeniæ illius ſignificationis apparent. δρυπεπεῖς enim dicuntur fructus adulti & maturi, quaſi iam ex arbore caſuri. Vnde drupæ oliuæ. Plinius libro xv, de oleo loquens, Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatémque incipiente bacca nigreſcere: noſtri vocant drupas: Græci verò drypeteis. παρὰ τὴν δρῦν igitur fit dictio ἀκρόδρυα: quo verbo Gaius omnem fructum ſignificari dixit. Propriè tamen ἀκρόδρυα à Græcis appellantur quæ in ambitu lignoſum putamen habent: id eſt τὰ τὸ ξυλῶδες ἐκτὸς ἔχοντα καὶ περὶ τὰ ἄκρα, καὶ τὸ σπέρμα ἐντός. quod genus appellatione nucum apud Latinos continetur: id eſt τὰ καρυηρά. Contrà autem quæ poma dicimus, vt ſunt cydonia maláque reliqua, pruna, ceraſa, & ſimilia: à Græcis ὀπώρα dicũtur ſingu-

Δρύς. ἀκρόδρυα. ὀπώρα.

lari numero. Iulianus in epiſtolis, καὶ ἀκρόδρυα παντοῖα ὀπώραν φέροντα. vnde ὀπωρῶναι eorum fructuum negociatores apud Demoſthenem, vt σιτῶναι & τελῶναι. Quæ autem glandis appellatione apud ſcriptores intelliguntur, à Græcis βαλανηρὰ vocantur. Latior eſt autem Iuriſperitorum ex edicto interpretatio, vt hic Gaius tradidit.

IN capite, Pupillus, lego, Incola eſt qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit: quem Græci πάροικον vocant. Sic enim antiquum exemplar legendum eſſe, nõ leuem fidem facere mihi viſum eſt literarum veſtigia obſeruanti, fugientia illa quidem & obſcura, ſed aliquam imaginem lectionis veriſimilis retinentia: cum frequentius incola μέτοικος appelletur, vt alibi diximus. Incola. Cicero in Officiis, Peregrini autem & incolæ officium eſt, nihil præter ſuum negocium agere: nihil de alieno inquirere: miniméque in aliena rep. curioſum eſſe. Huiuſcemodi incola fuit Abrahamus ille inclytus in terra pollicitationis. πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Quare ad Epheſios ſecundo cap. Ergo iam (inquit Apoſtolus) non eſtis hoſpites & incolæ: ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei. οὐκ ἔτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι. vel ad verbum, Iam non eſtis peregrini & incolæ, ſed municipes eſtis ſanctorum & in familia domini. Apoſtolus enim Græcarum etiam rerum gnarus perinde vt linguæ fuit: quamobrem in epiſtolis, trãſlationibus non paucis vſus eſt, ad Græcorum ritus inſtitutáque alludentibus. Diuus Paulus. Sequitur in eodem cap. Aduena eſt quem Græci appellant. Lego, quem Græci ἔποικον appellant, eiuſdem exemplaris fide adductus. ἔποικοι, id eſt aduenæ & coloni, duorum ſunt generum. Quidam enim indigenis exactis ad incolendum ciuitatem quampiam veniunt: vt apud Thucydidem, ἐποίκους ἑαυτῶν ἔπεμψαν Ἀθηναῖοι. è corpore ſuo miſerunt Athenieſes qui in vrbe exhauſta habitarent. Aduenæ & coloni. Quidam autem ideo mittuntur, vt tanquam ſupplementum ſint ſemiplenæ ciuitatis: vt apud Ariſtotelem in Politicis, Ἀπολλωνιᾶται ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν: Apolloniatæ cum aduenas in ſuam vrbẽ aſciuiſſent, ſeditione agitati ſunt. σύνοικοι autem ſunt conuenæ diuerſis è locis eodem coeuntes ad vrbẽ coniunctis ædificiis condendã: qui alio nomine σύγκλυδες appellantur. quare συνοικίαν Plato ciuitatem appellat, propter domiciliorum coniunctionem. Aduena alioquin à Græcis ἔπηλυς dicitur. Iſocrates in Πανηγυρικῷ, οὐδέποτε πάτριόν ἐστιν ἡγεῖσθαι τοὺς ἐπήλυδας τῶν αὐτοχθόνων. id eſt, Lacedæmonios Athenienſibus imperitare, qui aduenæ ſunt: cum Athenienſes ſint indigenæ Atticæ.

IN cap. Malum § Plumbum, Plumbum autem quod pro tegulis poneretur, ædificii eſſe Labeo ait: ſed id quod in ripa ypatheii tegendi cauſa poneretur, cõtrà eſſe. Lego ex antiqui obſeruatione hypethrii: vt in priore editione animaduertiſſe nos iampridem ſcripſimus, cum de hoc vocabulo diſſereremus.

IN cap. Statuæ, Statuæ affixæ baſibus ſtructilibus. Siquis id legerit quod alibi de ſtructili opere ſtructuráque ſcripſimus: facile percipiet Accurſium huius dicti ſententiam non eſſe aſſecutum. Baſes ſtructiles ſunt veluti ſedimenta columnarum, nõ ſolido lapide cæſa, ſed opere cæmẽtitio lateritióve coagmentata: quibus columnæ βεβήκασι, id eſt nituntur, ipſæ quidem ſolido lapide conſtantes. Baſis ſtructilis. Quas ideo (vt opinor) partem ædium non eſſe reſpondit Pom-

ponius, quòd solidi lapidis scapus videri non potest cohærere cum basi quæ structili opere constat: quare pars eius corporis esse non potest, quod dissimili opere compositũ est. In eodem cap. Prothyrũ quod in ædibus interdũ fieri solet, ædiũ est. Prothyrũ est vestibulum domus, ita de priuatis ædibus dictũ, vt Propylæum de vestibulo vrbis vel templi vel regiæ. quanquã Aristoteles de regia Persarum loquens in libro de Mundo, τὸ πρόθυρον iunxit τῷ πυλῶνι. Plinius lib. xxxvi, Non postferuntur & Charites in propylæis Atheniensiũ, quas Socrates fecit alius ille quàm pictor. Prothyrũ tamen aliter à Græcis aliter à Latinis accipi, auctor est Vitruuius libro sexto, de vocabulis Græcis loquens, quæ apud Græcos Latinósque non eodem significatu accipiuntur: Prothyra (inquit) Græcè dicuntur quæ sunt ante ianuam vestibula: nos autem appellamus Prothyra quæ Græce dicuntur Diathyra. Nec addidit quid hoc vocabulo intelligere debeamus. Ego autẽ existimo διάθυρον esse obicem transuersariũ ductilem aut versatilem: id est repagulum è materia compactum, quod & vehicula & equos à vestibulo ædium arcet: qualia multa Lutetiæ videntur. In quo significatu hoc in loco Prothyrum accipiendum censeo. Prothyrum dictum, quasi ianuæ obiectum: vel porro à ianua situm, obicis vicem præbens. Nam alioqui si Prothyron τὸ πρὸ θυρῶν, id est vestibulum intelligamus: fieri nequit vt pars ædium non sit, cum prothyrum inter exemptilia numeretur sine ædium fractura. Nec obstabit dictum Gellii, qui Cæcilium Gallum in libro de significatione verborum quæ ad ius ciuile petinent, ita tradidisse affirmat: Vestibulum non in ipsis ædibus esse dicit nec partem ædium, sed locum ante ianuam domus vacuum, areámque per quam à via publica accessus est ad ædeis. Siquidem olim quibus ampliores domos habere licebat: ii ante ianuã locum relinquebãt, qui medius inter viam & fores domus esset: qui locus statio erat salutatorum. Apud nos autem huiuscemodi vestibula in viam procurrentia longiusculè non fiunt duntaxat in priuatis ædibus: nisi quatenus ea quæ diximus prothyra proferre eorum venia licet, quorum de via publica statuere munus est: quos ob id viatores (vt opinor) appellare possumus. ὁδοποιοὺς appellabant Athenienses.

Prothyrũ. *Propylæũ.* *Diathyron.* *Vestibulũ.* *Viatores.*

SVB titul. De regul. iuris, Omnis diffinitio in iure ciuili periculosa est. parũ est enim vt nõ subuerti possit. Lego, Rarũ est enim. Accursius diffinitionem duobus modis intelligi posse ait. Vno modo, vt diffinitio sit propria & breuiter comprehensa rerum substantiæ enunciatio: quæ constat genere, specie, differentibus & propriis, vt inquit Quintilianus. Alio modo, vt sit plurium rerũ summatim facta traditio, quasiq; ad regulam exacta rerũ doctrina. Quod si verum est, non diffinitio sed definitio legi debet, vt verbo Græco respõdeat. Huiuscemodi enim definitio Aphorismos Græcè dicitur. Est enim ἀφορίζειν καὶ τὸ ἀφορισμοὺς φθέγγεσθαι. vt Σουίδας de Hippocrate loquens, ὃς ἀφορίζων ἤτοι βραχυλογῶν, ἔφη τὴν ἔνδειαν ὑγιείας εἶναι μητέρα. Sic enim dicitur vt ἀποφθέγγομαι, ἀντὶ τοῦ συντετμημένως λέγω. Vnde apophthegmata quasi præcisæ sentẽtiæ & breuiter circunscriptæ. καὶ γνωμικοὶ ἀφορισμοὶ iidem sunt cum apophthegmatis: dicta scilicet sententiosa, quæ dicteria quidã appellauerũt. Plutarchus in Lycurgo, καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Λυκοῦργος βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσθαι καὶ ἀποφθεγματικός. Definire autẽ verbũ in ea signi-

Definitio. *Aphorismi & Apophthegmata.*

fîcatione legere me non memini. Ex quo fit vt mirer vnde id aut Accurſius accepe- rit,aut ii vnde Accurſius didicit. Vtro autem modo potius hic accipi debeat defini- tio,non temere inuenias qui affirmare auſit,vt opinor. vtrunque enim defendi æque poteſt. De finitione enim loquens Quintilianus in ſeptimo, Rariſſima enim apud o- ratores reperietur illa ex conſuetudine Philoſophorum ducta ſeruitus. eſt enim cer- ta ſeruitus ad certa ſe verba aſtringendi: idque faciẽdum in libris Ciceronis de Ora- tore vetat M. Antonius. Nam eſt etiam periculoſum, cum ſi vno verbo ſit erratum, tota cauſa cecidiſſe videamur. optimáque eſt illa via qua vtitur Cicero pro Cecinna: vt res proponatur, verba non periclitentur: Etenim Recuperatores, nõ ea ſola vis eſt quæ ad corpus noſtrum vitámque peruenit: ſed etiam multo maior ea quæ periculo mortis iniecto formidine animum perterritum, loco ſæpe & ſtatu dimouet. Difficul- tas autẽ finiendi oritur ex ſubtilitate quæ circa propria ac differentia verſatur: vt ipſe alibi dixit. Eodem pertinent ea quæ à Cicerone de definitione in Topicis dicuntur.

RELIQVARVM ANNOTATIONVM INDEX tam Latinarum quàm Græcarum dictionum copioſiſſimus.

EXCVDEBAT ROBERTVS STEPHANVS

PARISIIS, ANN. M. D. XXXV.

VI. CALEND. NOVEMB.